Vladimir Savcenko

Fantastic Club

ULUITOAREA DESCOPERIRE A LUI V. V. KRIVOȘEIN

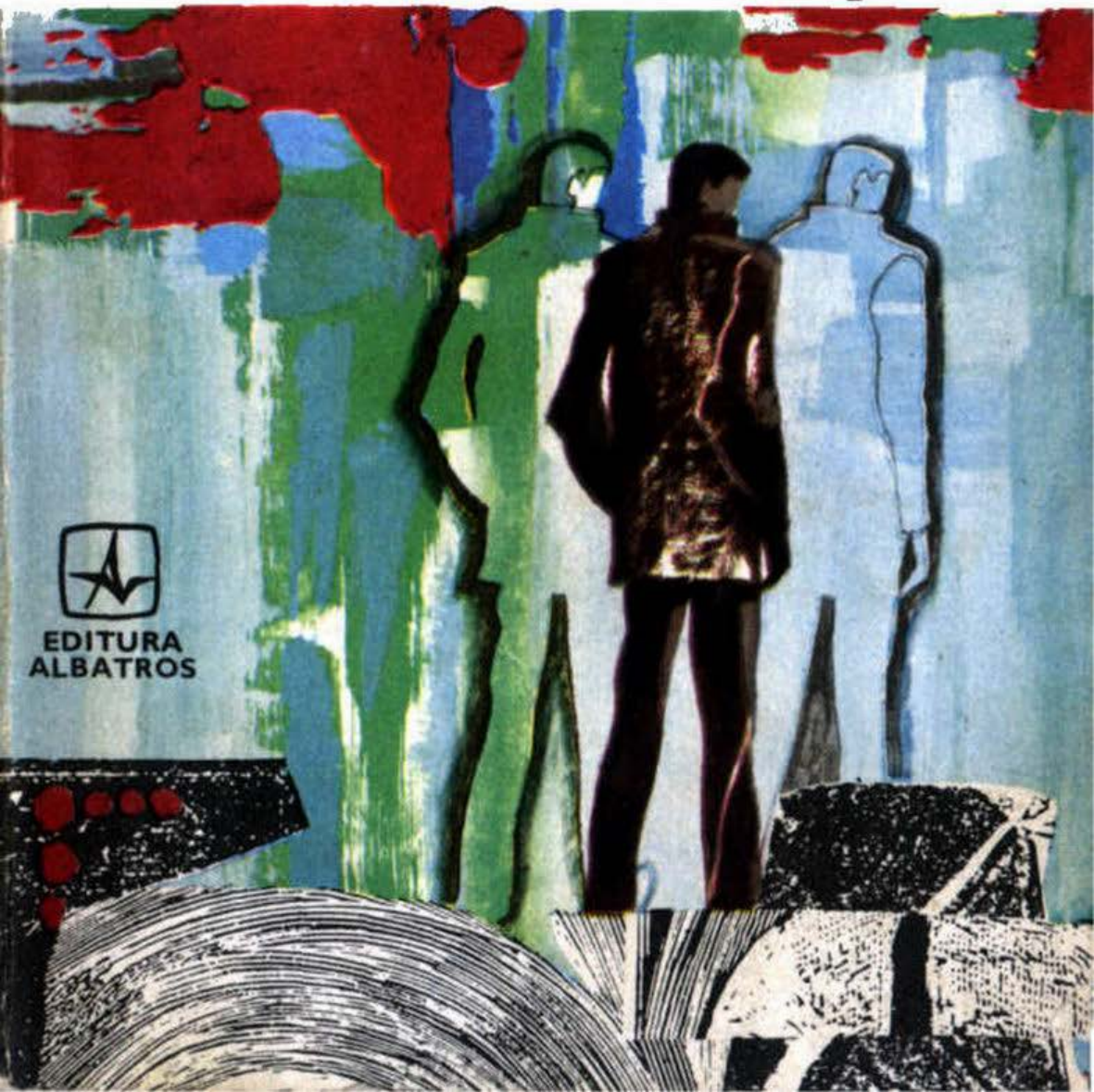

EDITURA ALBATROS

Fantastic Club

Vladimir Savcenko

ULUITOAREA DESCOPERIRE A LUI V. V. KRIVOŞEIN

În românește
de George Iaru

EDITURA ALBATROS • 1971

Prototip copertă:
GH. MARINESCU

Titlul original:

Владимир Савченко
ОТКРЫТИЕ СЕБЯ

Издательство ЦК ВЛКСМ „Молодая гвардия"
Москва, 1967

OMULE, AJUTĂ-TE SINGUR!

Ludwig van Beethoven

PARTEA ÎNTÎI

PAŞI ÎN BEZNĂ

Cînd verificaţi reţeaua electrică,
întrerupeţi curentul!

Afiş referitor la tehnica securităţii

Era ora trei noaptea. Pe reţeaua electrică ce alimenta Laboratorul noilor sisteme s-a produs brusc un scurtcircuit. Automatul de protecţie de la substaţia de alimentare cu energie a Institutului de sistemologie din Dneprovsk a reacţionat prompt, aşa cum reacţionează toate automatele de protecţie într-o asemenea situaţie: a deconectat reţeaua de transformator, a aprins un beculeţ roşu pe tabloul de control din camera de gardă şi a declanşat soneria de alarmă.

Electricianul de serviciu, Jora Prahov, adîncit în studierea „Manualului motociclistului începător" (Jora urma să dea în curînd examenul de conducere), a tresărit nervos şi a oprit imediat soneria, iar la becul care clipea într-una se uita chiorîş, din cînd în cînd, aşteptînd să se potolească. De obicei, laboratoarele remediau cu mijloace proprii defecţiunile locale, intervenite pe reţeaua electrică.

Cam după vreo oră însă, îşi dădu seama că în noaptea aceea nu va fi lăsat în pace să-şi vadă de treburile sale. Plictisit, închise cartea, îşi luă geanta cu scule, mănuşile, roti săgeata metalică de pe uşă în dreptul inscripţiei „Lab. noilor sist.", apoi părăsi camera de gardă.

Copacii întunecaţi din parcul institutului pluteau în ceaţă pînă aproape de coroană. Transformatoarele substaţiei, sprijinindu-se în ţevile de răcire, păreau nişte babe burduhănoase. Pe fondul cenuşiu al cerului se profila, ca o stîncă roasă de vreme, vechea clădire a institutului, cu balcoane greoaie şi turnu-

lețe alambicate. În stînga ei, paralelipipedul noului corp se străduia zadarnic să acopere lumina difuză a zorilor de iunie.

Jora își consultă ceasul (era ora patru și zece minute), își aprinse o țigară, apoi, împrăștiind ceața dimineții cu geanta de scule, o apucă spre dreapta, către un colț îndepărtat al parcului, unde, într-o izolare totală, se înălța Laboratorul noilor sisteme...

La ora cinci și jumătate, în urma telefoanelor agitate ale electricianului Prahov, în aceeași direcție au pornit în grabă două mașini: „Salvarea" și mașina serviciului de intervenții a miliției orășenești din Dneprovsk.

Un bărbat înalt și slab, îmbrăcat într-un costum de șantung de culoare deschisă, o pornise de-a dreptul prin parc, fără să mai țină seama de aleile asfaltate. Boarea dimineții îi flutura insistent părul cărunt și rar, iar în urma lui rămîneau dîre lungi și întunecate prin iarba cenușie, plină de rouă.

În spațiul larg dintre cele două clădiri ale institutului îl întîmpină lumina puternică, roz-gălbuie a zorilor. În frunzișul copacilor începură să sporovăiască păsările. Dar Arkadi Arkadievici Azarov nici nu băgă de seamă.

„Tovarășe director, l-a anunțat, cu cîteva minute în urmă la telefon o voce răgușită, în Laboratorul noilor sisteme a avut loc un accident. Se pare că sînt victime. Vă rog să veniți imediat!"

Trezit brusc din somn, înainte de vreme, Azarov simți că îl cuprinde un sentiment de sfîrșeală. Trupul parcă-i era de vată, capul îi huruia îngrozitor și întreaga viață îi părea de-a dreptul dezgustătoare.

„La laborator... accident... veniți imediat..."

Probabil că era cineva de la miliție. Începură să-l macine gîndurile: „Victime..." ce cuvînt idiot! Cine și ce a pățit? Or fi morți și răniți? Poate că nu și-au ars decît turul pantalonilor. Nu. Se pare că e totuși ceva serios... Al doilea caz în decurs de șase luni.

Întîi, studentul acela zăpăcit s-a vîrît în calea radiațiilor gama, ca să grăbească experiența... Și acum... Dar nu, Krivoșein nu-i un student, un tinerel oarecare... Și atunci, ce s-o fi întîmplat? Lucrau noaptea tîrziu, erau obosiți și... Trebuie să le interzică să mai lucreze în timpul nopții. Dar în mod categoric!

... Cu cinci ani în urmă cînd acceptase propunerea de a conduce Institutul de sistemologie de la Dneprovsk, academicianul Azarov s-a gîndit să introducă aici un sistem științific menit să transforme totul într-un fel de anexă a propriului său creier. În visurile sale, structura institutului trebuia să se bazeze pe principiul ramificării verticale: el avea să elaboreze ideile generale cu privire la activitatea de cercetare și de alcătuire a sistemelor, conducătorii secțiilor și laboratoarelor urmau să le dezvolte în amănunt și să stabilească sarcini concrete pentru executanți, aceștia trebuind să se străduiască să... Apoi, pe baza rezultatelor obținute, lui i-ar fi revenit sarcina să tragă concluzii generale, să emită noi idei fundamentale. Dar realitatea se amesteca cu brutalitate în aceste planuri frumoase. Intervenția unor forțe arbitrare, de nestăpînit, se resimțea în cele mai diverse domenii, fie că era vorba de nepriceperea unor colaboratori sau de independența exagerată a altora, de neîndeplinirea graficelor de construcții — motiv pentru care depozitul și ourtea institutului erau pline încă și acum de lăzi cu utilaje nedespachetate — de contractele cu privire la lucrările menite să acopere cheltuielile institutului prin mijloace proprii, de certurile care izbucneau, din cînd în cînd, în sînul colectivului, de diferitele accidente sau tot felul de întîmplări neprevăzute... Și Arkadi Arkadievici constată cu amărăciune că pînă în prezent nu reușise să se apropie nici măcar cu un pas de realizarea mărețului său plan, elaborat cu cinci ani în urmă.

Clădirea cu un singur etaj, acoperită cu olane, părea de o albeață idilică printre teii în floare ce răspîndeau un parfum discret. În fața intrării, pe iarba strivită fără milă, se opriseră două mașini: ZIL-ul alb al salvării și o „Volgă" albastră cu dungă roșie. Ajuns în fața laboratorului Arkadi Arkadievici își încetini pașii. Își aduse aminte că de un an și jumătate, de cînd exista laboratorul, el nu dăduse pe acolo decît o singură dată, chiar la început, și atunci în fugă, cu prilejul unei vizite prin întregul institut. Acum încerca foarte vag să-și imagineze cam ce se ascunde acolo, în dosul ușii.

Laboratorul noilor sisteme... De fapt, Azarov nu avea deocamdată nici un motiv să-l ia în serios, cu atît mai mult cu cît nu fusese înființat din inițiativa sa, ci datorită unui concurs nenorocit de împrejurări. Optzeci de mii de ruble din bugetul institutului fuseseră în pericol. Pînă la sfîrșitul anului mai rămăsese doar o lună și jumătate. Să cheltuiești banii prevăzuți la capitolul „Punere în funcțiune de noi laboratoare" era cu neputință. La început constructorii și-au luat angajamentul să predea corpul cel nou pînă la 1 Mai, apoi pînă la 7 Noiembrie și, în sfîrșit, de ziua Constituției. Apoi însă pomeneau de 8 Martie. Containerele și lăzile cu aparataj umpleau parcul. Mai grav era însă faptul că banii necheltuiți conform prevederilor reprezentau o serioasă amenințare. În anul următor organele de planificare s-ar fi putut să amputeze bugetul... La o ședință a colectivului Arkadi Arkadievici a organizat un „concurs" pe tema: „cine se angajează să cheltuiască, cu rost și pe baza unei idei, aceste optzeci de mii de ruble, pînă la sfîrșitul anului?" Krișovein a propus să se înființeze și să se utilizeze un „laborator al cercetării informației întîmplătoare". Întrucît alte propuneri nu s-au mai făcut, ideea a fost acceptată.

Arkadi Arkadievici a aprobat-o cu inima strînsă, i-a schimbat chiar numele, dîndu-i unul mai... acceptabil: „Laboratorul noilor sisteme". Și laboratorul

a fost înființat. În ce-l privește pe Krivoșein, acesta nu era, la început, decît un fel de „lucru în sine", pentru conducătorul institutului, un bun inginer specialist în tehnica sistemelor, și atît. Lasă-l să se bucure de independență, s-a gîndit el, să pună totul pe roate, iar cînd se va trece la cercetări, va veni el singur să ceară un conducător. Și atunci se va găsi, prin concurs, un candidat în științe sau, și mai bine, un doctor în științe. Apoi se va determina și profilul laboratorului conform preocupărilor conducătorului său.

Bineînțeles că Arkadi Arkadievici nu excludea posibilitatea afirmării, între timp, a lui Krivoșein însuși. Tema pe care acesta a dezbătut-o în Consiliul științific, vara trecută, cu privire la... oare la ce anume?... aha, la autoorganizarea sistemelor electronice prin introducerea informației întîmplătoare, putea să stea la baza unei disertații de candidat în științe sau chiar a unei teze de doctorat. Dar cu lipsa sa de pricepere în a se pune bine cu toată lumea, prin tendința sa, de neiertat, de-a face mereu scandal avea puține șanse de a reuși. Atunci, în ședința Consiliului științific, n-ar fi trebuit să respingă într-o asemenea manieră observațiile profesorului Voltamperov; bietul Ippolit Illarionovici a fost nevoit după aceea să ia picături calmante... Nu, această încredere nemăsurată în sine a acestui Krivoșein este cu totul de neiertat! În definitiv, pînă în prezent nu există date care să ateste că el a reușit să-și confirme ideea. Un an este, desigur, un termen scurt, dar nici inginerul Krivoșein nu este un doctor în științe care să-și poată permite să se adîncească în cercetări timp de zeci de ani

Și apoi scandalul recent... Arkadi Arkadievici se posomorî și cute adînci îi brăzdară fața. Trecuse o lună și jumătate de atunci și totuși ziua în care Krivoșein a desființat, pur și simplu, teza de doctorat a secretarului științific al institutului, cu ocazia susținerii ei, stăruia încă atît de vie și de neplăcută în

mintea sa. De fapt, nu numai el a atacat lucrarea. Dar dacă Krivoşein n-ar fi început, totul s-ar fi terminat cu bine. Să vii aşa, într-un alt cadru, fără măcar să-ţi fi anunţat intenţiile, să loveşti într-unul de-al tău, să arunci o umbră asupra institutului, ba chiar asupra academicianului Azarov... E adevărat că nici el, Arkadi Arkadievici, n-ar fi trebuit să îmbrăţişeze cu atîta bunăvoinţă această teză, să-i mai facă şi un referat pozitiv... Dar s-a gîndit că n-ar fi rău să aibă un doctor în ştiinţe format chiar în institutul pe care îl conduce. Şi apoi, cîte lucrări mai slabe n-au trecut cu succes...

După această întîmplare, într-un moment de supărare, Arkadi Arkadievici i-a dat de înţeles că nu are de gînd să-l mai reţină în institut... Dar cum de şi-a adus aminte tocmai acum de toate astea. Era nu numai neplăcut, ci cu totul deplasat.

Se vedea că în clădire domneşte o vie agitaţie. Gîndul că va trebui să intre, să vadă, să dea explicaţii îi provocă o senzaţie asemănătoare cu durerea de dinţi.

„Aşadar, din nou Krivoşein! îşi spuse el în gînd furios. Ei bine, dacă şi de data asta vinovatul e tot el!“...

Arkadi Arkadievici urcă treptele, străbătu repede coridorul strîmt, plin de aparate şi lăzi, pătrunse într-o încăpere şi privi întrebător în jur.

Camera mare, cu şase ferestre, sugera foarte vag un laborator în care se fac cercetări în domeniul electronicii şi al matematicii. Peste tot, pe duşumea, pe mese, pe rafturi se înşirau generatoare, cu carcasele lor metalice, avînd în părţi orificii de ventilaţie, oscilografe îmbrăcate în plastic, butelii burduhănoase, baloane, ţevi de sticlă, cuve... Baloanele se înghesuiau pînă şi pe cutiile verzui ale redresoarelor cu seleniu. Mijlocul încăperii era aproape în întregime ocupat de o instalaţie diformă, la prima vedere, înconjurată de conducte, fire electrice, ţevi curbate

în forme stranii. În spatele ei abia se zărea tabloul de comandă al unui calculator electronic.

„Ce caracatiță o mai fi și asta?“ își spuse mirat Arkadi Arkadievici.

— Mai are puls, spuse o voce de femeie în stînga sa.

Academicianul se întoarse într-acolo. Spațiul liber de butelii și de tot felul de dispozitive dintre ușă și peretele alăturat era cufundat în penumbră. Doi infirmieri tocmai ridicau cu grijă de pe dușumea un om îmbrăcat în halat cenușiu de laborator și îl mutară pe o targă. Capul îi era căzut pe spate, iar părul i se udase într-o băltoacă de lichid uleios vărsat pe jos. O femeie mică de statură, probabil doctorița, începu să se agite în jurul celui de pe targă.

— Stare de șoc, constată ea. Faceți-i o injecție cu adrenalină și apoi respirație artificială...

Academicianul se apropie. Pe targă zăcea un tînăr cu trăsături regulate, foarte palid la față, avînd un păr castaniu închis. „Nu, ăsta nu-i Krivoșein! Dar cine să fie oare? Parcă l-am mai văzut undeva...“ Unul dintre infirmieri pregăti seringa pentru injecție. Arkadi Arkadievici aspiră adînc și fu cît pe aci să se înece. În cameră mirosea puternic a acizi, a izolație arsă — mirosurile grele și nedefinite ale accidentului. Pe podea se scursese un lichid vîscos prin care infirmierii și doctorița călcau fără să-l ia în seamă.

Pe neașteptate în cameră intră cu un aer preocupat un bărbat uscățiv, în haine bleumarin. Avea o figură inexpresivă, părul sur, pieptănat într-o parte, ochii mici și cenușii, neobișnuit de apropiați unul de altul, pe fața sa osoasă, cu pomeți ieșiți, cu obrajii scofîlciți și prost bărbieriți. Noul venit îl salută foarte rece pe Arkadi Arkadievici, iar acesta îi răspunse destul de înțepat. Nu mai fu nevoie de prezentări. Tot Onisimov se ocupase, în luna februarie a aceluiași an, și de „dosarul cu privire la iradierea practicantului Gorșkov“.

— Să începem cu identificarea cadavrului, vorbi el sec și inima lui Arkadi Arkadievici se făcu cît un purice. Vă rog să poftiți aici.

Azarov o porni după el spre un colț al încăperii, unde se vedea ceva acoperit cu o mușama cenușie, de sub care ieșeau la iveală oasele galbene de la degetele unor picioare.

— Legitimația de serviciu pe care am găsit-o asupra lui, spuse Onisimov oficial, în timp ce ridica marginile mușamalei, este emisă pe numele de Krivoșein Valentin Vasilievici. El e?

Viața nu i-a dat prea des prilejul lui Azarov să se întîlnească față în față cu moartea. Simți dintr-o dată că se înăbușă și își desfăcu gulerul cămășii. De sub mușama apăru părul, tuns scurt, cu firele lipite unele de altele, apoi ochii dați peste cap, obrajii supți, gura cu colțurile trase în jos, mărul lui Adam proeminent pe gîtul plin de vine, claviculele parcă străpungînd pielea... „Cît de mult a slăbit!..."

— Da, el e!

— Vă mulțumesc, spuse Onisimov, lăsînd mușamaua să cadă la loc.

Va să zică Krivoșein... Se văzuseră alaltăieri lîngă corpul vechi de clădiri. Trecuseră unul pe lîngă altul și, ca de obicei, se salutaseră politicos. Deși nu-i era de loc simpatic, pe atunci era totuși un om *viu*, îndesat, cu obrajii plini. Iar acum... Moartea parcă a supt totul din el, i-a secat trupul lăsînd doar oasele acoperite de o piele cenușie.

„Krivoșein era copleșit, probabil, de rolul său în crearea laboratorului..." se gîndi Azarov pe neașteptate, în timp ce Onisimov ieși din cameră.

— Ai, ai, ai! Ți-ți-ți... se auzi deodată în liniștea laboratorului.

Arkadi Arkadievici se întoarse. În ușă apăruse secretarul științific al institutului, Harri Haritonovici Hilobok. Fața lui, ca de obicei foarte îngrijită, era cam umflată după somnul din care abia se trezise. Harri Haritonovici era ceea ce se cheamă un bărbat

bine. Un costum uşor îi reliefa corpul masiv, bine legat. Capul cu o formă regulată era încadrat de un păr castaniu, ondulat, iar tîmplele le avea uşor argintate. Ochii îi erau căprui, nasul îl avea mare şi drept, subliniat de o mustăcioară de culoare închisă, care îi scotea în evidenţă frumuseţea şi bărbăţia. Dar înfăţişarea sa era oarecum alterată de o bărbie cam mică şi de cutele adînci de la colţurile gurii, care apar de obicei din cauza unui permanent zîmbet forţat.

Ochii căprui ai docentului sclipeau de curiozitate, dar trădau şi o oarecare teamă.

— Bună dimineaţa, Arkadi Arkadievici! Ce i s-a întîmplat iar lui Krivoşein? Tocmai treceam pe aici... Şi-am văzut maşinile. Ce-or fi căutînd lîngă laborator, m-am gîndit. Şi atunci am intrat... Apropo, Arkadi Arkadievici, aţi observat că automatele de imprimat zac la el pe coridor? Între tot felul de vechituri... Şi cît s-a mai zbătut Valentin Vasilievici să le obţină... cîte rapoarte n-a făcut... De asta ziceam, măcar să le dea altora, dacă tot nu le foloseşte... Harri Haritonovici oftă mîhnit, apoi privi spre dreapta. Te pomeneşti că-i studentul! Ai, ai, ai! Iar un student! Numai necazuri cu ei... În clipa aceea Onisimov se înapoie în cameră. Văzîndu-l, docentul îşi schimonosi gura într-un zîmbet. O, vă salut, Appolon Matveevici! Din nou pe la noi?

— Matvei Appolonovici, îl corectă acesta, în timp ce deschidea o cutie din lemn galben pe al cărei capac scria cu litere negre „Probe materiale". Scoase o eprubetă şi se aplecă deasupra băltoacei de pe podea.

— Adică Matvei Appolonovici, vă rog să mă iertaţi! Eu vă ţin bine minte de data trecută, doar că am încurcat puţin numele. Matvei Appolonovici, da, desigur... Noi v-am pomenit încă multă vreme după aceea, priceperea dumneavoastră şi întreaga... îi tot dădea zor Hilobok.

— Tovarăşe director, ce fel de lucrări se efectuau în acest laborator? îl întrerupse anchetatorul, aplecîndu-se să culeagă lichid în eprubetă.

— Cercetarea sistemelor electronice care se autoorganizează, cu introducerea integrală a informaţiei, răspunse academicianul. Aşa, cel puţin şi-a formulat tema, în planul pe anul în curs, Valentin Vasilievici Krivoşein.

— E clar. Onisimov se ridică, mirosi lichidul, şterse eprubeta cu vată şi o ascunse în cutie. Folosirea unor chimicale otrăvitoare era specificată în planul de muncă?

— Nu ştiu. Cred că nu era specificat nimic. Cercetătorul îşi desfăşoară activitatea ştiinţifică după cum crede el de cuviinţă.

— Dar ce i s-a întîmplat iar lui Krivoşein, dacă dumneavoastră personal, Arkadi Arkadievici, aţi fost deranjat atît de dimineaţă? întrebă Hilobok cu vocea scăzută.

— Tocmai asta e întrebarea: ce i s-a întîmplat? Era limpede că Onisimov se adresa academicianului. Scurtcircuitul n-are nici un amestec. El este o urmare a accidentului şi nu cauza lui. Acest lucru a fost stabilit cu certitudine. Nu există nici un fel de leziuni sau traumatisme datorate curentului... Dar ăsta ce instrument e? La ce foloseşte?

Onisimov se aplecă şi luă de jos un obiect ciudat, semănînd cu coiful unui războinic din antichitate. Doar că acest coif era nichelat, plin de butoane şi înconjurat de fire electrice de diferite culori. Firele duceau spre conductele şi baloanele instalaţiei masive din celălalt colţ al camerei şi spre maşina electronică de calcul.

— Acesta? academicianul ridică din umeri. Hm...

— E „coiful lui Monomah", adică aşa i se spune, de obicei, la noi. Bineînţeles mai mult în glumă, îi veni în ajutor Hilobok. Mai precis se cheamă STE-1, adică sistemul traductorilor cu electrozi pentru înregistrarea biocurenţilor creierului. Asta o ştiu, Arkadi

Arkadievici, de cînd Krivoşein mi-a cerut să-i mai fac unul la fel...

— Bun, e clar. Cu permisiunea dumneavoastră am să-l iau cu mine, deoarece se afla pe capul victimei. Apoi, înfăşurînd firele, Onisimov se îndreptă către fundul încăperii.

— Cine a murit, Arkadi Arkadievici? întrebă Hilobok în şoaptă.

— Krivoşein.

— Ai, ai, ai! Păi cum vine asta? Ia te uită, ne-a făcut-o!... Acum iar o să aveţi necazuri, Arkadi Arkadievici, tot felul de neplăceri...

Onisimov se înapoie, împachetă „coiful lui Monomah" în hîrtie şi îl puse în cutia sa. În liniştea laboratorului nu se auzea decît gîfîitul infirmierilor care se chinuiau cu practicantul aflat în nesimţire.

— Dar de ce era Krivoşein în pielea goală? întrebă pe neaşteptate Onisimov.

— Era în pielea goală?! se miră academicianul. Înseamnă că l-au dezbrăcat medicii. Nu ştiu! Nu pot să-mi dau seama!

— Hm... e clar! Dar ce credeţi dumneavoastră, la ce servea acest rezervor? Nu cumva pentru baie?

Anchetatorul arătă spre un rezervor de plastic, care zăcea într-o rînă, printre recipientele pe care le-a spart şi strivit în cădere. Pe pereţii săi transparenţi atîrnau ţurţuri şi picături dintr-o substanţă cenuşiu-gălbuie. Alături de rezervor se zăreau cioburi dintr-o oglindă mare.

— Pentru baie?! Pe academicianul Arkadi Arkadievici Azarov începură să-l supere aceste întrebări. Mă tem că dumneavoastră aveţi păreri cu totul originale despre destinaţia unui laborator ştiinţific, tovarăşe... e-e... anchetator!

— Şi alături se afla o oglindă bună, cam de înălţimea unui om, îşi continuă Onisimov ideea. Oare ce rost avea oglinda?

— Nu ştiu. Eu nu am de unde să cunosc detaliile tehnice ale tuturor celor o sută şaizeci de lucrări care se fac în institutul meu!

— Vedeţi, Appolon Matve... adică Matvei Appolonovici, vă rog să mă iertaţi, se grăbi să-l scoată pe academician din încurcătură docentul Hilobok, Arkadi Arkadievici conduce întregul institut, face parte din cinci comisii interdepartamentale, redactează o revistă ştiinţifică, deci se înţelege că nu poate intra în detaliile fiecărei lucrări în parte; pentru aceasta există executanţi. Afară de asta, răposatul — din păcate, asta-i realitatea! — răposatul Valentin Vasilievici Krivoşein era un om cu o fire prea independentă, căruia nu-i plăcea să se consulte cu nimeni, să împărtăşească nimănui proiectele sau ideile sale, nici rezultatele. Şi trebuie s-o spunem deschis că el neglija destul de des, din păcate, tehnica securităţii... Desigur, îmi dau seama „de mortuis aut bene, aut nihil", cum se spune, adică despre morţi să nu vorbim decît de bine, sau nimic, mă înţelegeţi? Dar ce a fost, a fost. Vă aduceţi aminte, Arkadi Arkadievici, acum doi ani, iarna, pe atunci el mai lucra încă la Ivanov al nostru, în ianuarie... nu, în februarie... sau poate că totuşi în ianuarie... ori poate chiar încă în decembrie — vă amintiţi — a inundat cu apă etajele inferioare, a provocat pagube, a compromis lucrările?

— Oh, ce tîrîtură eşti, Hilobok! se auzi deodată o voce de pe targă. Studentul-laborant, agăţîndu-se de margini, încerca să se ridice. Oh, da... Păcat că te-am lăsat atunci în pace!

Toată lumea se întoarse spre el. Pe Azarov îl trecură fiorii. Vocea studentului semăna grozav cu cea

a lui Krivoşein — aceeaşi uşoară răguşeală, aceeaşi neglijenţă în pronunţarea terminaţiei cuvintelor... Laborantul recăzu sleit de puteri, cu capul atîrnînd către podea. Infirmierii îşi ştergeau cu satisfacţie transpiraţia. Şi-a venit în fire, dragul de el! Doctoriţa le făcu un semn scurt, după care ei ridicară targa şi se îndreptară spre ieşire. Academicianul îl privi cu atenţie pe tînăr. Şi din nou inima lui îşi pierdu ritmul normal: laborantul — la prima vedere nu-ţi dădeai seama prin ce anume — semăna cu Krivoşein, dar nu cu cel viu, ci cu cadavrul acela de sub muşama.

— Da, da, iată că şi pe practicant a reuşit să-l aţîţe, spuse Hilobok dînd din cap cu blîndeţe.

— Dar de ce v-a... calificat în felul ăsta? Onisimov se întoarse spre el întrebător. Aţi avut vreun conflict cu el?

— Doamne fereşte! Docentul ridică sincer din umeri. Nici n-am vorbit cu el decît o dată, atunci cînd i-am făcut formule de practică, pentru a fi primit în laboratorul lui Krivoşein, la cererea personală a lui Valentin Vasilievici, întrucît acest...

— ...Kraveţ Viktor Vitalievici, spuse Onisimov, consultîndu-şi însemnările.

— Exact... este rudă cu Krivoşein. E student la Universitatea din Harkov. Astă iarnă ne-au fost trimişi cincisprezece tineri pentru a face practică la noi un an de zile. Iar Krivoşein l-a încadrat ca laborant fiindcă i-era rudă. Cum să-l refuzi! Toţi sîntem oameni...

— Dar mai termină odată, Harri Haritinovici! îl întrerupse academicianul.

— E clar, dădu din cap Onisimov. Dar spuneţi-mi, în afară de Kraveţ, victima mai avea rude sau persoane apropiate?

— Cum să vă spun, Matvei Appolonovici? şi Hilobok oftă din suflet. Oficial nu avea, dar neoficial...

Tot venea pe la el o femeie. Nu știu, i-o fi fost logodnică sau doar așa... Kolomiet, Elena Ivanovna, lucrează la un birou de construcții din apropiere, o femeie simpatică...

— E clar. Văd că sînteți la curent, și Onisimov se îndreptă spre ușă rînjind.

După un timp se înapoie cu un aparat de fotografiat și îndreptă „ochiul" exponometrului spre colțul încăperii.

— Sînt nevoit să sigilez laboratorul pe tot timpul desfășurării anchetei. Cadavrul va fi transportat la serviciul de expertiză medico-legală pentru autopsie. Tovarășii însărcinați cu organizarea înmormîntării vor trebui să se adreseze celor de acolo. Anchetatorul se îndreptă spre colțul încăperii și apucă mușamaua care acoperea cadavrul lui Krivoșein. Am să vă rog să vă dați la o parte din dreptul ferestrei; să fie mai multă lumină. De fapt, eu nu vă mai reții, tovarăși. Scuzați-mă că v-am deranjat...

Deodată tăcu și ridică mușamaua cu o mișcare bruscă. Sub ea, pe linoleumul cafeniu, zăcea un schelet! În jurul lui se făcuse o băltoacă gălbuie, care păstra contururile vagi, caricaturizate parcă, ale unui corp omenesc.

— Oh! Hilobok își plesni palmele și se retrase dincolo de prag.

Arkadi Arkadievici simți că i se moaie picioarele și se rezemă de perete. Anchetatorul, cu mișcări mecanice, fără grabă, împături mușamaua, privind ca vrăjit la scheletul din fața lui, care parcă rînjea batjocoritor, arătîndu-și dinții. De pe craniu căzu fără zgomot în băltoacă un smoc de păr castaniu închis.

— E clar... mormăi Onisimov dezorientat. Apoi se întoarse către Azarov, îl privi cu reproș în ochii larg deschiși din dosul ochelarilor cu rame dreptunghiulare. Aici nu-i lucru curat, tovarășe director... E clar...

— Ce puteți spune în apărarea dumneavoastră?

— Păi să vedeți, eu...

— Destul. Să fie împușcat. Următorul!

Dintr-o convorbire

De fapt, anchetatorului Onisimov nu-i era deocamdată nimic clar. Pur și simplu, îi rămăsese din vremuri mai fericite pentru el obiceiul de a spune mereu „e clar" — obicei de care se chinuia să scape, dar nu reușea. Mai mult, Matvei Appolonovici era intrigat, ba chiar extrem de îngrijorat de întorsătura pe care o luase întreaga afacere. Cu o jumătate de oră înainte de a primi telefonul de la Institutul de sistemologie, expertul în problemele medico-legale, Zubato, care era de serviciu cu el în noaptea aceea, plecase undeva afară din oraș, să cerceteze împrejurările unui accident de circulație. Și acum, descurcă-te, poftim! În locul cadavrului, care nici nu avusese timp să se răcească, zăcea, în aceeași poziție, un schelet. Una ca asta nu se mai întîmplase în practica criminalistică. Nimeni n-o să creadă că respectivul cadavru s-a prefăcut *singur* într-un schelet. Toată lumea o să-l ia peste picior! Plecase și „Salvarea". Măcar ăia dacă ar fi confirmat faptul. Nu apucase nici măcar să fotografieze cadavrul...

Într-un cuvînt, cele întîmplate îi apăreau lui Onisimov ca un lanț de serioase scăpări în desfășurarea anchetei. De aceea, înainte de a părăsi incinta institutului, el se înarmă cu declarațiile scrise ale tehnicianului Prahov și ale academicianului Azarov.

Electricianul Prahov Gheorghi Danilovici — 20 de ani, naționalitate rusă, necăsătorit, apt pentru serviciul militar, fără partid — a arătat următoarele: „... Cînd am intrat în laborator, lumina din tavan ardea. Defecțiunea se produsese numai la rețeaua

de înaltă tensiune. În încăpere plutea un asemenea miros, încît era cît pe ce să vomit. Un miros ca de spital. Primul lucru pe care l-am observat a fost un bărbat gol, culcat în rezervorul răsturnat, cu braţele şi picioarele atîrnîndu-i afară. Pe cap avea o instalaţie metalică. Din rezervor se scurgea ceva ce semăna cu serul de sînge închegat. Cel de al doilea — studentul cel nou, îl cunoşteam din vedere — zăcea alături, cu faţa în sus, cu braţele în lături. M-am repezit spre cel din rezervor şi l-am tras afară. Era cald încă şi foarte alunecos, de nu puteai să-l apuci. L-am scuturat. Nu părea viu. L-am recunoscut. Era Valentin Vasilievici Krivoşein. Îl întîlneam deseori prin institut şi ne salutam. Studentul respira, dar nu-şi recăpătase cunoştinţa. Întrucît în timpul nopţii pe teritoriul institutului nu găseşti pe nimeni, în afară de paza externă, am chemat de la telefonul laboratorului „Salvarea“ şi miliţia.

În ceea ce priveşte scurtcircuitul, acesta s-a produs la cablul plasat jos, de-a lungul peretelui, într-o ţeavă de aluminiu care duce la tabloul electric al laboratorului. Rezervorul, în cădere, a spart o butelie care conţinea acid, după cum se vede, şi acidul a ars totul în locul acela, provocînd un scurtcircuit“.

Faptul că a sosit la locul accidentului abia după o oră de la declanşarea soneriei de alarmă Jora l-a trecut cuminte sub tăcere.

Directorul institutului, Azarov Arkadi Arkadievici, doctor în ştiinţe fizico-matematice şi membru activ al Academiei de ştiinţe — cincizeci şi opt de ani, naţionalitate rusă, căsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, membru al PCUS — a confirmat că el „a recunoscut cadavrul ce i-a fost prezentat la locul faptei de către anchetatorul Onisimov M. A. Avea trăsăturile chipului lui Valentin Vasilievici Krivoşein, şeful „laboratorului noilor sisteme“ şi, în afară de asta, a menţionat, cu o obiectivitate ştiinţifică proprie unui academician, că „l-a frapat starea de epuizare cu totul neobişnuită a răposatului, mai bine

zis neverosimilă, care-i schimbase cu totul aspectul său obişnuit..."

La orele zece şi jumătate dimineaţa Onisimov s-a înapoiat la Departamentul orăşenesc al miliţiei, în biroul său de la parter, ale cărui ferestre, acoperite de barele verticale ale unui grilaj, dădeau spre Bulevardul Marx, animat la orice oră a zilei. Matvei Appolonovici i-a raportat pe scurt maiorului de serviciu, Rabinovici, cele întîmplate, a trimis la expertiză eprubetele cu lichid, apoi a telefonat la Spitalul de urgenţă şi a întrebat în ce stare se află unicul martor ocular al celor petrecute. I s-a răspuns că laborantul se simte bine şi că a cerut să i se dea drumul.

— Bine, daţi-i drumul, am să trimit imediat maşina după el, consimţi Onisimov.

De abia a terminat să dea dispoziţiile necesare pentru trimiterea maşinii, cînd în birou a intrat valvîntej expertul în probleme medico-legale, Zubato, un tip sangvin, cu o voce de tunet şi braţe păroase.

— Matvei, ce naiba mi-ai adus?! exclamă el indignat, trîntindu-se pe un scaun, care gemu sub greutatea lui. Ce idioţenii sînt astea? Cum să stabilesc cauza morţii după un schelet?

— Ce a rămas aia ţi-am adus, spuse Onisimov ridicînd din umeri. Bine că ai venit. Te întreb din mers: cum se poate transforma un cadavru în schelet?

— Îţi răspund tot din mers: prin descompunerea ţesuturilor. În condiţii obişnuite, procesul durează săptămîni şi chiar luni de zile. Asta-i tot ce poate cadavrul singur.

— Dar atunci... *cum poate* fi transformat un cadavru în schelet?

— Se jupoaie, se curăţă de măruntaie, se îndepărtează ţesuturile moi şi se fierbe în apă pînă la dezgolirea completă a oaselor. Se recomandă schimbarea apei. Poţi să-mi relatezi limpede ce s-a întîmplat?

Onisimov povesti totul.

— Ce aiureală! Eh, păcat că n-am fost și eu acolo! Zubato, înciudat, se pocni cu palmele peste genunchi.

— Și pe șosea ce-a fost?

— Eh, un motociclist beat a dat peste o vacă. Amîndoi sînt în viață... Deci, așa zici tu: cadavrul „s-a topit"?

Expertul își mijì ochii sceptic și-și apropie obrazul rotund de cel al lui Onisimov.

— Matvei, asta-i prea gogonată. Așa ceva nu se poate întîmpla, ți-o spun eu cu precizie. Omul nu-i un țurțure de gheață, zise el, chiar și mort. Nu cumva te-au trișat ăia?

— Cum adică?

— Uite așa! Ți-au trîntit un schelet în locul cadavrului, în timp ce tu ba intrai, ba ieșeai... și cu asta, basta!

— Ce tot îndrugi, că mi-au trîntit?... După teoria asta ar însemna că academicianul a stat de pază. Dar uite că și el declară...

Onisimov începu să se foiască, căutînd declarațiile lui Azarov.

— Ei, de acum o să tot declare! Aștia sînt niște... Zubato își mișcă într-un anumit fel degetele păroase. Ții minte cînd tot acolo s-a iradiat un student? Și atunci șeful laboratorului punea totul pe seama științei. Chipurile, un fenomen puțin cercetat, razele gama au distrus celulele de cristal ale dozimetrului... Iar la verificare s-a constatat că studenții semnau instrucțiunile cu privire la munca cu izotopii fără să le citească! Nimănui nu-i convine să răspundă, nici academicienilor, mai ales cînd e vorba de o treabă dubioasă. Adu-ți aminte! Nu i-ai lăsat singuri cu cadavrul?

— I-am lăsat. Vocea anchetatorului se stinse. De două ori...

— Uite atunci s-a „topit" cadavrul tău! și Zubato izbucni într-un rîs plin de vioiciune, rîsul celui mulțumit că necazul nu i s-a întîmplat lui.

Anchetatorul căzu o clipă pe gînduri, apoi dădu din cap cu încăpățînare.

— Nu, n-ai să mă poți convinge. Doar l-am văzut... Dar ce e de făcut acum cu scheletul ăsta?

— Să-l ia naiba!... Ah, ia stai, am o idee! Trimite craniul la atelierul de sculptură al orașului. Să-i refacă chipul după metoda profesorului Gherasimov. Se pricep la așa ceva. Dacă o să corespundă, atunci... asta va fi senzația secolului în criminalistică! Dacă nu... Zubato îl privi cu compătimire pe Matvei Appolonovici, atunci n-aș vrea să fiu în pielea ta cînd o să discuți cu Alexei Ignatievici! În regulă, am să-l trimit chiar eu. Ce să faci, asta-i! spuse el ridicîndu-se în picioare. Și am să examinez... măcar scheletul, dacă cu cadavrul ți s-au încurcat socotelile.

Zubato părăsi încăperea.

„Dar dacă, într-adevăr, m-au păcălit? Onisimov își aduse aminte cu cîtă dușmănie îl privise academicianul, cît de slugarnic fusese docentul Hilobok și se înfioră. Am scăpat cadavrul printre degete, principalul corp delict. Frumoasă treabă!"

Formă numărul de telefon al laboratorului de chimie.

— Victoria Stepanovna, te deranjează Onisimov. Ați analizat lichidul?

— Da, Matvei Appolonovici. Procesul-verbal se dactilografiază, dar am să-ți citesc datele: „Apă — 85 procente, albumine — 13 procente, aminoacizi — 0,5 procente, acizi grași — 0,4 procente, ei și așa mai departe. Într-un cuvînt, e vorba de plasma sanguină. Conform analizei face parte din prima grupă. Conținutul de apă e scăzut...

— E clar. Poate fi dăunătoare?

— Cred că nu...

— E clar... Dar dacă, de exemplu, te-ai cufunda în ea?

— Păi... s-ar putea să te... înec. Ți-ar conveni o asemenea chestie?

— Îţi mulţumesc!

Matvei Appolonovici trînti enervat receptorul în furcă, „Acum şi-a găsit să facă spirite! Dar se pare că versiunea accidentului cade... S-ar putea oare ca laborantul să-l fi înecat în rezervor? E foarte simplu. Dar nu, nu pare a fi aşa ceva..."

Cu fiecare clipă care trecea afacerea îi plăcu din ce în ce mai puţin lui Onisimov. Tocmai scosese pe birou documentele culese în cadrul institutului şi se apucase să le studieze cînd soneria telefonului îl întrerupse.

— Matvei, eşti bun de cinste! bubui în receptor glasul de tunet al lui Zubato. Am reuşit să stabilesc unele lucruri interesante pe baza scheletului: coastele a şasea şi a şaptea, din partea dreaptă a coşului pieptului, prezintă nişte fisuri adînci transversale. Asemenea fisuri sînt provocate de obicei prin lovirea cu un obiect contondent greu sau printr-o cioc-nire de un obiect, cum vrei s-o iei. Judecînd după suprafaţa rupturii, fisurile sînt recente...

— E clar!

— Aceste fisuri nu pot fi cauza morţii. Dar o lovitură foarte puternică putea vătăma grav orga-nele interne, care, din păcate, lipsesc... Cam aşa se prezintă lucrurile. Voi fi bucuros dacă asta te va ajuta.

— Şi încă cum! Ai trimis craniul la identificare?

— Chiar acum. Am telefonat şi mi-au promis că o să ne trimită rezultatul foarte repede.

„Deci nu e vorba de un accident survenit în tim-pul serviciului. Nici lichidul, nici scurtcircuitul nu pot rupe coastele unui om. Acolo au fost două per-soane: victima şi încă cineva. Şi se pare că între victimă şi celălalt s-a dat o luptă, s-a încins o în-căierare serioasă..."

Onisimov începu să se simtă mai vioi; afacerea îşi lua cursul obişnuit. Se apucă să compună textul unei telegrame-fulger către Harkov.

Ziua de iunie începu să devină toridă. Soarele topea asfaltul, nu alta. Arşiţa pătrundea încet, încet şi în biroul lui Onisimov, care puse în funcţiune ventilatorul de pe masa de lucru.

Răspunsul miliţiei din Harkov sosi exact la ora treisprezece.

Laborantul Kraveţ fu adus la ora treisprezece şi treizeci. Păşind în birou el cercetă cu o privire atentă încăperea, apoi, observînd gratiile de la ferestre zîmbi maliţios şi spuse:

— Astea la ce folosesc? Ca să grăbească mărturisirile?

— Nuuu, cum vă puteţi închipui una ca asta! răspunse cu multă bunăvoinţă Matvei Appolonovici. Pe vremuri această clădire aparţinea unui depozit en-gros, de aceea tot parterul are gratii la ferestre. O să le scoatem în curînd; în fond hoţii n-o să se vîre de bună voie în bucluc, încercînd o spargere la miliţie, ha-ha... Luaţi loc. V-aţi restabilit, puteţi să-mi răspundeţi la întrebări?

— Pot.

Laborantul traversă încăperea şi se aşeză pe un scaun din faţa geamului. Anchetatorul îl examină cu privirea. Era un tînăr de vreo douăzeci şi patru de ani, cel mult. Seamănă cu Krivoşein, aşa cum s-ar fi putut să arate acesta cu vreo zece ani în urmă. „De fapt — Matvei Appolonovici îşi mută privirea pe fotografia din dosarul lui Krivoşein — lucrurile nu stau chiar aşa. Asta-i mai frumuşel." Într-adevăr, chipul lui Kraveţ frapa printr-o regularitate a trăsăturilor ca de manechin. Impresia din primul moment o contraziceau doar ochii săi albaştri, de o limpezime tinerească, şi mai precis, nu ochii, ci privirea strecurată printre gene. Laborantul îl privea pe anchetator circumspect, cu o căutătură foarte matură. „Are ochii unui om care a văzut multe, remarcă Onisimov în sinea lui. Şi se pare că şi-a revenit destul de repede, după cele întîmplate. Nu se mai ob-

servă nici un fel de urme. Ei, să încercăm să vedem ce putem scoate de la el.

— Ştiţi, dumneavoastră semănaţi cu răposatul Krivoşein.

— Răposatul?! Laborantul strînse din dinţi şi pentru o clipă închise ochii. Înseamnă că el...

— Da, confirmă aspru Onisimov. „Cu nervii nu stă prea grozav...“ Dar, haideţi s-o luăm de la capăt. Trase mai aproape o coală de hîrtie şi îşi desfăcu stiloul. Numele dumneavoastră, pronumele, numele tatălui, vîrsta, locul de muncă sau de învăţătură, domiciliul?

— Probabil că toate astea le ştiţi!

— Le ştim, nu le ştim, aşa e regula, cel interogat trebuie să spună singur.

„Deci, a murit... Ce e de făcut? Ce să spun? Nenorocire... Dracu m-a adus la miliţie... Aş fi putut să fug de la spital... Ce-o să se întîmple acum?“

— Scrieţi, vă rog: Kraveţ Viktor Vitalievici, douăzeci şi patru de ani, student în anul V la facultatea de fizică a Universităţii din Harkov. Domiciliul permanent în oraşul Harkov, pe colina Holodnaia. Aici mă aflu la practică.

— E clar. Anchetatorul, în loc să scrie, învîrtea repede şi fără rost stiloul în mînă. Eraţi rudă cu Krivoşein? Ce fel de rudă?

— Îndepărtată, studentul zîmbi jenat. Aşa, un fel de a cincea roată la căruţă.

— E clar! Onisimov puse stiloul pe masă şi luă formularul telegramei primite. Glasul îi deveni aspru: Ei, bine, cetăţene, nu se confirmă nimic.

— Ce nu se confirmă?

— Versiunea dumneavoastră, că locuiţi şi studiaţi la Harkov şi aşa mai departe. La Universitatea din Harkov nu există nici un student cu acest nume. Şi nici pe colina Holodnaia, la numărul 17, persoana respectivă n-a locuit, nici temporar şi nici permanent.

Pentru o clipă cel anchetat se pierdu de tot, fața i se înverzi brusc, iar obrajii se scofîlciră.

„Am încurcat-o. Ce gafă, fir-ar să fie! Ce prostie!... Păi sigur, ei au verificat imediat... Iată ce înseamnă lipsa de experiență... Acum ce să mai spun?"

— Spuneți-mi adevărul. Și cît mai amănunțit. Nu uitați că e vorba de un caz de moarte.

„Adevărul... Ușor de zis!"

— Cum să vă spun... Adevărul, înțelegeți... ar fi prea mult și prea complicat... îngînă laborantul care-și pierduse calmul și care pentru această slăbiciune se ura și se disprețuia. Ar trebui să vorbesc și despre teoria informației, despre modelarea proceselor întîmplătoare...

— Uite ce e, cetățene, nu încercați să ne aruncați praf în ochi! ripostă morocănos Onisimov. Din cauza teoriei oamenii nu mor — aici e vorba de practică, de fapte.

— Dar... înțelegeți, poate că, de fapt, nici n-a murit nimeni... Asta se poate dovedi... sau măcar încerca. Vedeți, tovarășe anchetator, vorba e că... („De ce l-oi fi numit tovarășe anchetator; doar nu sînt încă arestat?!") Vedeți, omul, înainte de toate... nu... nu este protoplasmă, în greutate de vreo șaptezeci de kilograme... nu e, cum să vă explic, cincizeci de litri de apă, douăzeci de kilograme de proteine... lipide și glucide... enzime, fermenți, ci, în primul rînd, informație. O acumulare de informații... Și dacă acestea n-au dispărut omul e viu...

El tăcu și își mușcă buza. „Nu, e o încercare lipsită de sens. Nici nu merită să încerc."

— Bun, continuați, vă rog, vă ascult, îl zori anchetatorul, zîmbind în sinea lui.

Laborantul îl privi bănuitor, se așeză mai comod și spuse cu un surîs ușor:

— Într-un cuvînt, dacă lăsăm teoriile la o parte, atunci Valentin Vasilievici Krivoşein sînt chiar eu. Puteţi să treceţi asta în procesul-verbal.

Afirmaţia era atît de neaşteptată şi de impertinentă, încît Matvei Appolonovici amuţi pentru moment. „N-ar trebui să-l trimit la un psihiatru?" Dar ochii albaştrii ai celui interogat îl priveau lucid, iar în adîncul lor licărea o undă de batjocură. Tocmai asta îl făcu să se dezmeticească.

— În-ţe-leg! Onisimov se ridică cu greu. Ia ascultaţi, mă luaţi drept un imbecil? Ca şi cum eu n-aş fi luat cunoştinţă de dosarul lui Krivoşein, n-aş fi fost la locul faptei, n-aş ţine minte chipul lui şi aşa mai departe? El se sprijini cu mîinile de birou. Nu vreţi să vă declaraţi identitatea, cu atît mai rău pentru dumneavoastră. Tot o să aflăm. Recunoaşteţi că actele dumneavoastră sînt falsificate?

„Gata. Trebuie să ies din joc."

— Nu. Asta trebuie întîi de toate s-o dovediţi. Tot aşa aţi putea crede că eu sînt falsificat şi nu actele!

Laborantul se întoarse spre fereastră.

— Te rog să nu faci pe bufonul, cetăţene! Anchetatorul ridică glasul. Cu ce scop ai pătruns în laborator? Răspunde-mi! Ce s-a întîmplat între dumneata şi Krivoşein? Răspunde!

— Nu răspund!

Matvei Appolonovici se dojeni în gînd pentru lipsa sa de stăpînire. Se aşeză, tăcu un timp, apoi începu să vorbească pe un ton sincer, cordial:

— Ascultaţi-mă, să nu credeţi că vreau să vă bag la apă. Datoria mea este să anchetez cazul, să raportez faptele, pe urmă n-are decît procuratura să cerceteze, iar tribunalul să hotărască... Dumneavoastră vă faceţi singur rău. Nu vreţi să înţelegeţi un lucru: dacă o să recunoaşteţi mai tîrziu, cum se spune, sub greutatea probelor, faptul n-o să mai aibă aceeaşi valoare ca o mărturisire sinceră făcută acum. S-ar putea ca totul să nu fie chiar atît de negru. Dar deocamdată, dovezile sînt împotriva dumneavoastră. Le-

ziunile de pe cadavru, datele expertizelor, ca și alte împrejurări și fapte... Și toate duc la o singură concluzie — se aplecă peste masa de lucru și își coborî vocea — că victima a fost, se pare... li hidată.

Interogatul lăsă capul în jos și își frecă fața cu palmele. Imaginea îi apăru din nou în fața ochilor: un trup scheletic cu capul lui Krivoșein, zbătîndu-se convulsiv în rezervor, mîinile încleștate de margini... un lichid cald le atinge ca o mîngîiere și — lovitura!

— Nu mai știu dacă sînt eu sau nu... murmură el cu o voce stinsă. Nu pot să înțeleg... Își ridică privirea. Ascultați-mă, trebuie să mă înapoiez în laborator!

Matvei Appolonovici fu cît pe ce să sară în sus de bucurie. Nu se așteptase la o victorie atît de rapidă.

— De, se mai întîmplă. Onisimov dădu din cap compătimitor. Într-o stare de furie, provocată de o jignire, de o încălcare a demnității, de depășirea limitei, ca și în caz de apărare... O să mergem și la laborator, ca să-mi explicați la fața locului cum s-au întîmplat toate acolo. Trase mai aproape „coiful lui Monomah" de pe marginea biroului și întrebă într-o doară: Probabil că l-ați lovit cu asta, nu? E o „piesă" grea, nu glumă.

— Ajunge! spuse deodată brutal și cu o oarecare aroganță în glas interogatul. Nu are rost să mai continuăm discuția! Vreți să mă băgați la apă... Și să știți că această „piesă grea" costă cincii mii de ruble. Așa că umblați cu mai multă grijă cu ea.

— Deci, nu vreți să-mi spuneți cum s-au petrecut lucrurile?

— Nu.

— E clar. Anchetatorul apăsă pe un buton. Sînt nevoit să vă reții pînă la lămurirea cazului.

În ușă apăru un milițian înalt și slab, cu fața prelungă și nasul coroiat, în genul acela despre care în Ucraina se spune: „E lung de se-ndoaie".

— Gaevoi? Anchetatorul îl privi nemulțumit. Ce, nu mai e nimeni altcineva pe aici?

— Toată lumea e pe teren, tovarășe căpitan, răspunse acesta. Mulți sînt pe plajă, păzesc ordinea.

— Mașină avem?

— Un „Gaz".

— Expediază-l pe deținut la secția de urmărire penală... Cetățene, refuzați să ne ajutați și pe noi și pe dumneavoastră fără nici un rost. Vă îngreunați doar situația.

Laborantul se întoarse din ușă.

— Iar dumneavoastră continuați fără rost să credeți că Krivoșein e mort.

„Face parte din filfizonii care cred că cel mai important lucru e să se retragă frumos. Și ultimul cuvînt să-l aibă ei. Onisimov zîmbi în urma lui. Am mai văzut noi de ăștia. Nu-i nimic, după ce o să stea puțin închis, o să se răzgîndească."

Matvei Appolonovici își aprinse o țigară, apoi bătu un timp darabana cu degetele în cristalul de pe birou. La început probele (actele false, datele experților, împrejurările în care s-au petrecut faptele) l-au condus spre ideea că „laborantul", chiar dacă nu e el ucigașul, este totuși vinovatul principal de moartea lui Krivoșein. Dar în timpul discuției impresia i s-a schimbat. Și nu din cauza a *ceea ce* spunea interogatul, ci felului *cum* spunea. În comportarea lui nu se sesiza raționamentul subtil și mai ales jocul — acel joc cu moartea care-l trădează pe criminalul înrăit înaintea tuturor probelor.

„Se pare că afacerea se conturează a fi o omucidere fără premeditare. Chiar el spune: „Nu mai știu dacă sînt eu sau nu..." Dar scheletul e schelet! Cum s-a putut întîmpla una ca *asta*? Și oare s-a întîmplat cu adevărat? Poate că totul a fost aranjat. Și încă ceva: încercarea de a se da drept Krivoșein, printr-o motivare „teoretică"... Ce-i asta: o simulare? Dar dacă această lipsă de rafinament e de fapt un joc foarte subtil? De unde să fi deprins el toate astea,

băiat tînăr, fără experienţă?... Şi apoi ce motive ar exista pentru o crimă premeditată? Ce au avut ei de împărţit acolo? Dar actele false?"

Gîndurile lui Matvei Appolonovici au ajuns într-un punct mort. „Eh, o să încercăm să intrăm în atmosferă." Se ridică de la masă şi aruncă o privire pe coridor. Acolo se şi plimba de un timp docentul Hilobok.

— Poftiţi, vă rog!... Tovarăşe Hilobok, v-am invitat aici ca să... începu anchetatorul.

— Da, da, înţeleg. Docentul dădu din cap. Nenorocirea unora înseamnă griji pentru alţii. Dar mai mor oamenii şi de bătrîneţe, să dea Dumnezeu să avem şi noi această soartă, nu-i aşa Matvei Appolonovici? La Krivoşein nimic nu era ca la toată lumea. Nu. Mie îmi pare rău, desigur, vă rog să mă credeţi. Păcat de omul acesta, nu-i aşa? Dar eu am avut atîtea necazuri din cauza lui Valentin Vasilievici, atîtea neplăceri... Şi toate astea pentru că avea o fire îndărătnică, nu respecta pe nimeni, nu ţinea seama de nimeni, se rupea mereu de colectiv...

— E clar. Numai că eu aş vrea să lămuresc cu ce se ocupa Krivoşein şi laboratorul ce-i fusese încredinţat? Întrucît sînteţi secretarul ştiinţific...

— Mi-am închipuit că asta este! Harri Haritonovici zîmbi satisfăcut. Am luat cu mine o copie a planului tematic. Se poate? şi el începu să scoată din mapă cîteva hîrtii. Iată, poftim, tema 152. Denumirea: „Autoorganizarea sistemelor electronice complexe, prin introducerea integrală a informaţiei"; finanţarea: din buget, caracterul lucrării: cercetare matematică, logică şi experimentală, conducătorul lucrării: inginer principal V. V. Krivoşein, executantul: tot el... Iată unde l-a dus lucrarea asta!

— În ce constă sensul, esenţa cercetărilor sale?

— Sensul? Hm... Chipul lui Hilobok deveni serios. Autoorganizarea sistemelor... pentru ca maşina să se construiască singură, înţelegeţi? Şi în

America savanții se ocupă intens de această problemă. Da, foarte intens... În Statele Unite...

— Dar ce făcea în mod concret Krivoșein?

— Concret... El a propus o nouă abordare în ceea ce privește alcătuirea acestor sisteme pe calea... integralizării. Nu, autoorganizării... Nu se știe încă, dacă a reușit să facă ceva sau nu! Harri Haritonovici zîmbi larg și complice: Știți, Matvei Appolonovici, la institut sînt atîtea teme, atîtea lucrări, pe toate trebuie să le aprofundezi, așa încît nici nu le poți reține pe toate în memorie! Ar fi mai bine, poate, să luăm procesele-verbale ale Consiliului științific.

— Înseamnă că a raportat despre mersul lucrărilor în Consiliul științific al institutului?

— Desigur! La noi se discută toate lucrările înainte de a fi incluse în plan. Iar fondurile ni se alocă pe baza unor argumente bine întemeiate, cum altfel?

— Și ce a argumentat el?

— Cum adică? Secretarul științific ridică din sprîncene, condescendent. Ideea sa cu privire la o nouă abordare pe linia autoorganizării... Cel mai bine ar fi să luăm procesele-verbale, Matvei Appolonovici. Lucrurile s-au petrecut acum un an, ori noi avem în fiecare săptămînă tot felul de discuții, consfătuiri, comisii, uneori chiar mai des. Vă dați seama ce înseamnă asta? Și la toate trebuie să fiu prezent, să particip, să organizeze discuțiile, să iau cuvîntul, să invit... Chiar și acum, de aici trebuie să plec direct la Societatea pentru răspîndirea științei. Acolo are loc astăzi o consfătuire în legătură cu atragerea cadrelor științifice pentru a ține unele lecții în colhozuri în timpul recoltării. Nici nu mai am timp să iau masa de prînz. Of, de-aș pleca mai repede în concediu...

— E clar. Dar Consiliul științific a acceptat tema lui?

— Da, cum să nu! E adevărat, mulți au fost împotrivă, s-au opus, l-au combătut. Ah, cît de impertinent a răspuns atunci Valentin Vasilievici, cu totul inadmisibil. Închipuiți-vă, după ședință, pe profesorul Voltamperov au trebuit să-l „trateze" cu valeriană. Direcției i s-a recomandat să-i dea o mustrare lui Krivoșein pentru grosolănie. Chiar eu am redactat decizia... Dar tema a fost acceptată, cum să nu! Dacă omul vine cu idei noi, cu o abordare nouă n-are decît să încerce. Așa e la noi, în știință, da. Și-apoi, chiar Arkadi Arkadievici l-a susținut. Arkadi Arkadievici este un om de o rară bunătate sufletească. De aceea i-a și încredințat un laborator separat, fiindcă Krivoșein, datorită firii sale îndărătnice, nu putea să lucreze cu nimeni. E adevărat, laboratorul era un simulacru. Nu avea decît un singur salariat... Dar în Consiliul științific s-a luat în discuție tema și s-a votat „pentru". Și eu am votat „pentru".

— De ce adică „pentru"? Onisimov își șterse fruntea nădușită cu batista.

— Cum de ce? Ca să se includă tema în plan, să se aloce fondurile. Știți, planificarea este baza societății noastre...

— E clar... Ce credeți, Harri Haritonovici, ce s-a petrecut, de fapt, acolo?

— Hm... păi asta trebuie s-o lămuriți dumneavoastră, stimate Matvei Appolonovici. Eu de unde vreți să știu. Sînt doar secretar științific, treaba mea e să văd de hîrtoage. Krivoșein lucrează încă din iarnă cu laborantul acela. El trebuie să știe. Doar a fost martor ocular.

— Dar știți dumneavoastră că acest laborant-practicant nu este persoana drept care se dă? întrebă Onisimov cu severitate. Nu e nici Kraveț și nici student.

— Da-a-?! Deci așa e! Am văzut eu că l-ați pus sub pază! Ochii lui Hilobok se rotunjiră. Nuuu... De unde să știu eu. Habar nu aveam... asta e o scăpare

a serviciului nostru de cadre. Dar atunci, de fapt, cine e el?

— O să lămurim noi şi asta, pînă la urmă. Deci, spuneaţi că americanii se ocupă şi se interesează de astfel de lucrări?

— Da. Prin urmare, dumneavoastră credeţi că el?...

— Oh, de ce o luaţi aşa? Onisimov zîmbi. Pur şi simplu, eu caut să îmi imaginez diferite variante. Aruncă o privire piezişă către hîrtiuţa pe care erau scrise întrebările. Spuneţi-mi, Harri Hari'onovici, n-aţi observat cumva la Krivoşein unele tulburări în ceea ce priveşte psihicul?

Hilobok zîmbi cu satisfacţie.

— Cînd veneam încoace, mi-am adus aminte şi, ştiţi, am stat la îndoială dacă să vă spun sau nu. Poate că e un fleac, poate că nu merită. Dar dacă chiar dumneavoastră mă întrebaţi... Avea unele ciudăţenii. Îmi amintesc, de pildă, în iulie anul trecut, eu tocmai cumulam pe vremea aceea şi funcţia de şef al laboratorului de dispozitive experimentale... Nu s-a putut găsi multă vreme un specialist potrivit, candidat în ştiinţe, şi atunci am cumulat eu funcţia, ca să nu se piardă postul, pentru că, ştiţi, sînt în stare să-ţi desfiinţeze postul, iar pe urmă nu-l mai obţii, aşa e la noi. Şi cum spuneam, cu puţin înainte de asta, laboratorul meu a primit de la Krivoşein o comandă pentru executarea unui nou sistem de traductori encefalografici, cum să vă spun, ceva în genul acestui STE-1, „coiful lui Monomah", pe care îl aveţi pe birou, dar de o construcţie mai complicată, după schemele lui Krivoşein. De ce i-au primit comanda, în loc să se ocupe de probleme ştiinţifice, nu mă taie capul să vă spun...

Datorită acestor incursiuni în probleme de ştiinţă, creierul neantrenat al lui Matvei Appolonovici fu cuprins de toropeală. De obicei, el întrerupea cu fermitate orice abatere de la tema concretă care-l interesa, dar acum — avînd un suflet rusesc — nu

putea să-şi înfrîngă respectul faţă de ştiinţă, faţă de titlurile ştiinţifice şi de lumea ştiinţei. Respectul acesta a existat din totdeauna în el, dar din clipa în care, în timpul anchetei de rîndul trecut în cadrul Institutului, luase cunoştinţă de statele de plată ale oamenilor de ştiinţă, acest respect se dublase. Iată de ce nici acum Onisimov nu se putu hotărî să întrerupă zborul liber al vorbelor lui Harri Haritonovici, care, oricum ar fi fost, era un om care primea un salariu cam de două ori şi jumătate mai mare decît el, căpitanul de miliţie Onisimov, şi asta pe baze legale.

— Şi închipuiţi-vă, stau eu într-una din zile în laborator, îşi depăna mai departe amintirile Hilobok, şi vine la mine Valentin Vasilievici — fără halat, vă rog să reţineţi! La noi lucrul acesta nu este permis. S-a dat o dispoziţie specială pe întregul institut ca inginerii şi corpul ştiinţific să poarte halate albe, iar tehnicienii şi laboranţii albastre sau gri, pentru că la noi vin deseori delegaţii străine şi nu se poate altfel. Dar el neglija totdeauna acest amănunt. Şi mă întrebă pe un ton cam arţăgos: „Cînd o să-mi executaţi, în sfîrşit, comanda pentru noul dispozitiv?“ Eu îi explic foarte, foarte calm: uite aşa, şi aşa, Valentin Vasilievici, cînd o să putem atunci o s-o executăm. Nu e atît de simplu de executat ceea ce aţi desenat dumneavoastră acolo, montajul legăturilor e foarte complicat, sîntem nevoiţi să rebutăm mulţi tranzistori... Într-un cuvînt îi explic totul cum se cuvine, ca omul să n-aibă pretenţii. El însă îi dă înainte cu ale lui: „Nu puteţi s-o executaţi în termen, nu trebuia să vă angajaţi!“ Îi explic din nou complexitatea lucrării şi faptul că la laborator s-au adunat multe comenzi, dar Krivoşein mă întrerupe: „Dacă în două săptămîni comanda nu va fi executată, am să vă fac raport, iar lucrarea am s-o dau elevilor din cercul electroniştilor! O s-o facă şi mai repede, şi regia o să fie mai mică!“ Chestia cu cheltuielile de regie era o piatră aruncată în grădina mea. Mai fă-

cuse el tot felul de aluzii şi înainte, dar degeaba! Şi cu asta a trîntit uşa şi a plecat...

Anchetatorul dădea din cap ritmic şi strîngea din fălci ca să nu-i scape vreun căscat. Hilobok continua să bîzîie emoţionat:

— Cinci minute mai tîrziu — remarcaţi! — n-au trecut mai mult de cinci minute, nici n-am avut timp să vorbesc la telefon cu atelierele, cînd Valentin Vasilievici pătrunse val-vîrtej la mine, de data asta în halat — găsise undeva unul gri, de laborant — şi ţipă din nou: „Harri Haritonovici, cînd va fi executată, în sfîrşit, comanda pentru sistemul de traductori?" „Iertaţi-mă, îi spun, Valentin Vasilievici, dar v-am explicat totul adineauri!" şi încerc să-i vorbesc din nou despre tranzistori şi montaj. Dar el mă întrerupe, ca şi prima oară: „Nu puteţi s-o executaţi în termen, nu trebuie să vă angajaţi"... Şi din nou despre raport, elevi, cheltuieli de regie... Hilobok îşi apropie obrazul de cel al anchetatorului. Pe scurt, *mi-a spus aceleaşi lucruri ca şi cu cinci minute mai înainte, cu aceleaşi cuvinte!* Vă puteţi închipui una ca asta?

— Interesant, şi anchetatorul dădu din cap.

— Şi n-a fost singura scrînteală a lui Kirvoşein. Ba a uitat să închidă apa şi peste noapte s-a inundat tot etajul de sub laborator. Ba — mi s-a plîns într-o zi îngrijitorul — a făcut cu benzi perforate un foc uriaş în parc. Aşa că... docentul îşi strînse semnificativ buzele pline şi roşii, umbrite de mustaţă — putea să se întîmple orice. Şi de ce toate astea? Vroia să se evidenţieze şi muncea peste măsură. La orice oră plecam de la institut, în clădirea lui ferestrele tot mai erau luminate. La noi la institut mulţi glumeau: chipurile Krivoşein nu vrea să pregătească o disertaţie, ci să facă de-a dreptul o descoperire... Uite că a descoperit... de nu mai ştii cum s-o descurci.

— E clar. Anchetatorul se uită din nou pieziş la hîrtiuţa lui. Aţi amintit că Krivoşein era în relaţii apropiate cu o femeie. O cunoaşteţi?

— Pe Elena Ivanovna Kolomieț? Cum să nu! Asemenea femei, cum să vă spun, nu sînt prea multe la noi în oraș. E cu totul deosebită, elegantă, drăguță, într-un cuvînt, foarte... așa... și Harri Haritonovici completă admirația sa față de Elena Ivanovna — de neexprimat în cuvinte — printr-o mișcare plină de tîlc a mîinilor și un plescăit din buze. Ochii săi căprui începură să lucească. Totdeauna m-am mirat, ca și toți ceilalți, de altfel. Ce o fi găsit la el? Pentru că Krivoșein — desigur „de mortuis aut bene, aut nihil", dar de ce s-o ascundem? — ați văzut și dumneavoastră cum arăta. Nu știa nici să se îmbrace cum trebuie, mai și șchiopăta puțin... Dînsa venea pe la el. Casele noastre din cartierul academicienilor sînt una lîngă alta, așa că am văzut totul. Dar în ultimul timp parcă n-am mai zărit-o. Probabil că s-au despărțit, ca două corăbii pe mare, ha-ha! Credeți că și dînsa este amestecată?

— Deocamdată, nu cred nimic și nu bănuiesc pe nimeni, Harri Haritonovici, ci caut doar să lămuresc lucrurile. Onisimov se ridică vădit ușurat. Eh, apoi eu vă mulțumesc. Sper că nu e nevoie să vă atrag atenția că cele discutate trebuie să rămînă doar între noi, întrucît...

— O, parcă eu nu înțeleg! N-aveți de ce să-mi mulțumiți. E, cum să vă spun, de datoria mea, așa că întotdeauna cu plăcere...

După plecarea docentului Matvei Appolonovici își vîrî capul sub ventilator și rămase așa cîteva minute fără să se miște și fără să gîndească. În auz îi răsuna încă vocea lui Hilobok ca zumzetul unei muște pe un geam.

„Dar ia stai! Anchetatorul își scutură capul ca să-și vină în fire. În fond el n-a lămurit nimic. O oră întreagă am stat de vorbă și parcă tot timpul numai despre această afacere — dar nimic. Pfu... secretar

ştiinţific, docent, candidat în ştiinţe... să-mi fi ascuns oare ceva? Oh, aici e ceva ce nu merge!"

Începu să sune telefonul.

— Onisimov la aparat, răspunse el prompt.

Timp de cîteva secunde în receptor nu se auzi decît o răsuflare întretăiată. Pe semne că omul de la celălalt capăt al firului nu reuşea să-şi recapete respiraţia.

— Tovarăşe... căpitan... raportează Gaevoi... că... arestatul a... fugit!

— A fugit?! Cum a fugit? Raportează amănunţit!

— Aşa că... noi îl duceam cu „Gaz-ul". Timofeev la volan, iar eu alături de dînsul... hîrîi în receptor miliţianul. Aşa cum îi transportăm de obicei pe cei reţinuţi. Pentru că, dumneavoastră, tovarăşe căpitan, nu ne-aţi spus că trebuie supravegheat cu stricteţe... De aceea m-am şi gîndit: unde să se ducă dacă actele sînt la noi? Ei, şi cînd treceam pe lîngă parcul oraşului, el a sărit în plină viteză din maşină, a sărit gardul... şi fugi! Eu cu Timofeev după el. Numai că el aleargă tare bine pe teren accidentat... Desigur, n-am deschis focul, întrucît nu aţi dat indicaţii în acest sens. Aşa că... asta-i tot.

— E clar. Prezintă-te la miliţia orăşenească, cu un raport către ofiţerul de serviciu. Lucrezi prost, Gaevoi!

— Aşa că... poate să luăm ceva măsuri, tovarăşe căpitan? se auzi în receptor vocea sa mîhnită.

— O să luăm fără dumneata. Întoarce-te cît mai repede aici; ai să iei parte la urmărire. Asta-i tot! Onisimov trînti receptorul în furcă.

„Asta zic şi eu artist! Adevărat artist! Şi eu mă mai îndoiam încă... El, sigur că el! Aşa. Deci, acte nu are, nici bani. Îmbrăcăminte ca şi cum n-ar avea: pantalonii şi cămaşa. N-o să ajungă departe. Dar dacă are complici, atunci e mai rău..."

După şase minute apăru Gaevoi, care, apăsat de conştiinţa faptului că a greşit, părea şi mai adus de spate. Onisimov convocă grupa operativă de investigaţii, le înmînă fotografiile, le făcu portretul verbal şi le spuse care sînt semnalmentele celui căutat, după care grupa plecă în oraş.

Matvei Appolonovici fu chemat la telefon de dactiloscopist. Acesta îi spuse că amprentele digitale luate în laborator corespund parţial cu amprentele laborantului; celelalte aparţin unei alte persoane. Nici unele, nici altele nu corespund cu amprentele recidiviştilor existente în fişier.

„Atunci, desigur că victima este o altă persoană... Oho, afacerea pare tot mai serioasă. Nu prea seamănă a fi un caz penal banal! De fapt nu seamănă cu nimic datorită scheletului acestuia blestemat! Ce-i de făcut?"

Onisimov privi trist pe fereastră. Umbrele copacilor se lungiseră pe asfalt, dar căldura nu se potolise. Lîngă staţia de troleibuz se înghesuiau fete tinere cu rochiţe colorate şi ochelari de soare. „Se duc la plajă..."

Mai neplăcut decît toate era faptul că, pînă în momentul acela, Onisimov nu reuşise încă să-şi facă o ipoteză de lucru asupra celor întîmplate.

Spre sfîrşitul zilei, cînd Matvei Appolonovici completă citaţiile pentru a doua zi, şeful miliţiei orăşeneşti intră la el în birou. „Ei, poftim!" Onisimov se ridică în picioare, cuprins de mîhnire.

— Stai jos, spuse colonelul şi se lăsă greoi pe un scaun. Ce complicaţii ţi s-au ivit în afacerea asta! Cadavrul lipseşte, anchetatul a fugit, ai? Povesteşte-mi.

Onisimov îi povesti totul.

— Hm... şeful îşi împreună sprîncenele groase şi cărunte la rădăcina nasului. Mă rog, pe acest flăcău

o să-l prindem noi, fără îndoială. Aeroportul, calea ferată şi autogările sînt supraveghiate?

— Desigur, Alexei Ignatievici, i-am anunţat imediat.

— Prin urmare, din oraş nu poate să dispară. Dar chestiunea cu cadavrul... e, într-adevăr, amuzantă. Ce drăcie! Dar nu cumva ai încurcat lucrurile chiar acolo, la faţa locului? întrebă el, uitîndu-se la Onisimov cu ochii săi mici şi vioi. Poate că... ţii minte, în „Klim Samghin", al lui Gorki, cineva spune: „Poate că de fapt n-a fost nici un băiat?"

— Bine, dar... medicul „Salvării" a constatat decesul, Alexei Ignatievici.

— Şi medicii greşesc. Şi apoi medicul nu e un expert, n-a putut determina cauza morţii. Dar cadavrul lipseşte. Or, Zubato al nostru nu se poate pronunţa numai pe baza scheletului... Desigur, e treaba dumitale. Eu nu vreau să-mi impun părerea, dar dacă n-ai să explici cum de s-a transformat într-un sfert de oră cadavrul în schelet, apoi, al cui era acest cadavru şi din ce cauză a survenit moartea — nici un tribunal nu va lua în considerare dosarul. În ziua de azi pînă şi cazurile mai evidente judecătorii le trimit înapoi pentru completarea cercetărilor sau închid, pur şi simplu, dosarele din lipsă de dovezi. Desigur, e bine că legea acţionează cu severitate, dar şi cu grijă, numai că... şi colonelul oftă cu zgomot. Grea afacere, ce zici? Ţi-ai făurit vreo ipoteză?

— Am schiţat eu ceva, răspunse Onisimov jenat, numai că nu ştiu, Alexei Ignatievici, cum o să vi se pară. După părerea mea, nu e o afacere penală. Conform depoziţiei secretarului ştiinţific al institutului, în Statele Unite se manifestă mult interes pentru problema la care lucra Krivoşein, asta-i una la mînă,

„Laborantul Kravеț", prin comportarea sa și prin nivelul său cultural, cum s-ar spune, nu seamănă a fi nici student, nici delicvent. Și totuși a fugit de sub escortă într-un mod foarte iscusit, doi la mînă. Și-apoi, amprentele lui digitale nu figurează în fișierele noastre, printre cele ale recidiviștilor, trei la mînă. Așa că, poate... Matvei Appolonovici tăcu, privindu-și șeful întrebător.

— ...să pasăm această afacere Securității? îi termină acesta gîndul, clătinînd din cap. Eh, nu te grăbi! Dacă noi, miliția, o să lămurim împrejurările unei crime cu un iz, ca să zic așa, străin, nici noi, nici societatea n-o să aibă de pătimit, ci dimpotrivă. Dar dacă organele securității o să dea la iveală în locul nostru o obișnuită afacere penală sau de încălcare a tehnicii securității muncii, apoi atunci... îți dai singur seama. Și fără asta, în ultimele șase luni, am trecut pe ultimul loc în zonă, în ceea ce privește procentul de rezolvare a unor cazuri, spuse el și se uită la Onisimov cu reproș și înțelegere totodată. Dar nu-ți pierde curajul! Nu degeaba se spune că cele mai încurcate cazuri sînt cele simple. Poate că aici totul e învăluit în ceață fiindcă afacerea s-a petrecut într-o instituție științifică: teme, probleme, titluri, cunoștințe, tot felul de termeni... te doare capul. Nu te grăbi cu concluziile. Verifică toate ipotezele, poate că, pînă la urmă, se va dovedi că totul e ca în fabula lui Krîlov: „Și cutiuța se deschidea foarte simplu..." Ei, îți doresc succes. Șeful se ridică și îi întinse mîna. Sînt convins că ai s-o scoți la capăt!

Matvei Appolonovici se ridică și el în picioare, strînse mîna șefului și-l conduse cu o figură mult mai senină acum. Nu, orice s-ar spune, cînd șefii au încredere în tine — asta face foarte mult!

Nevski Prospekt învie și se însuflețește îndată ce întunericul se așterne peste clădiri și străzi, cînd caraula, acoperindu-se cu rogojina, se urcă pe scară ca s-aprindă felinarul și cînd în ferestruicile joase ale magazinelor apar gravuri care nu îndrăznesc să apară în plină zi.

N. V. GOGOL: Nevski Prospekt.

Pe pasagera din vagonul expresului Novosibirsk—Dneprovsk, o blondă plinuță, cu ochi albaștri, o îngrijora tînărul din cușeta de sus. Avea o față arsă de vînt, cu trăsături aspre, dar regulate, păr ondulat de culoare închisă, pe alocuri mult încărunțit, mîini puternice, bronzate de soare, cu degete groase și urme de bătături în palme. Dar tînărul avea, în același timp, un zîmbet blînd, dovedea multă amabilitate (îi cedase de bunăvoie cușeta de jos, atunci cînd ea se urcase la Harkov), știa să poarte o conversație inteligentă. Tînărul stătea culcat, cu bărbia pătrată sprijinită în palme, privind lacom goana copacilor, a căsuțelor, a pîrîiașelor, a indicatoarelor de cale ferată și zîmbea. „Interesant tipul."

— Dacă nu mă-nșel, acestea sînt locurile dumneavoastră natale? îl întrebă tovarășa de drum.

— Da.

— Și n-ați mai fost de mult pe-aici?

— De un an.

Recunoștea totul: iată, de-a lungul terasamentului șoseaua pe care gonise de atîtea ori pe motocicletă cu Lena... Uite și păduricea de stejar, unde vin duminică orășenii... Iată rîul Staroe, locul plajelor singuratice, al nisipului curat, al apei curate... Iată ferma Vîtrebenki... Oho, ce de construcții! Probabil, o uzină de produse chimice... Zîmbea și se încrunta din pricina aducerilor aminte.

...De fapt, el nu gonise nicăieri cu Lena pe motocicletă, nu fusese nici în păduricea aceea, nici pe

plajă. Toate se petrecuseră fără el. Pur şi simplu, o dată avusese loc o discuţie la care, ca să fim mai precişi, el de asemenea nu luase parte personal.

Iată varianta unei vieţi! „Uzina de reparaţii navale din Vladivostok caută inginer electrotehnic pentru lucrări de montaj pe teren. Se asigură locuinţă." Ce, eu nu sînt inginer electrotehnic? Lucrări de montaj pe teren — ce poate fi mai bun?! Valurile Oceanului Pacific lovesc şi acoperă armătura! Iar tu dai drumul la cablu, îţi lingi de pe buze picăturile sărate, într-un cuvînt, învingi stihiile!

— Da, dar...

— Nu, eu înţeleg. Înainte nu se putea. Doar eu şi cu tine sîntem oamenii datoriei. Cum vine asta, să-ţi laşi munca şi să pleci pentru a-ţi satisface înclinaţia către vagabondaj? Noi toţi rămînem aşa, pe loc, şi o dată cu noi rămîne nostalgia locurilor în care n-ai fost şi n-ai să fii niciodată, a oamenilor pe care n-ai să-i întîlneşti, a faptelor şi evenimentelor la care n-o să ai ocazia să iei parte. Noi ne potolim această nostalgie cu cărţi, cinematografe, visuri, pentru că omul nu poate trăi paralel mai multe vieţi! Iar acum...

— Iar acum e acelaşi lucru. Ai să pleci la Vladivostok să-ţi lingi de pe buze picăturile de apă sărată, iar eu am să rămîn cu insatisfacţia mea.

— Dar... noi putem face schimb. O dată la şase luni, nimeni n-o să observe... De fapt, e un moft. Deosebirea dintre noi va consta dintr-o jumătate de an de experienţă a vieţii.

— Tocmai asta e! Apucînd pe o anumită cale a vieţii, omul devine altfel decît dacă ar fi ales o altă cale.

...Şi totuşi el a plecat tocmai la Vladivostok. N-a plecat ca să-şi potolească insatisfacţia, ci a fugit de groaza amintirilor. Ar fi fugit şi mai departe. Dar mai departe era oceanul. E adevărat, locul acela de la lucrările de montaj în porturi l-a găsit ocupat. Dar, la urma urmei, să arunci în aer stîncile sub-

marine, să cureți locurile pentru acostarea navelor, nu e nici asta o muncă de di prețuit. Era destul de romantic și aici. Să te cufunzi cu acvalangul în adîncimile albastre-verzi, să-ți vezi propria umbră mișcîndu-se pe pietrele spălate de flux de pe fundul apei, să faci găuri în stînci, să introduci cartușe de dinamită, să dai foc fitilului și, speriind peștii, care după un minut vor apare la suprafață cu burta în sus, s-o iei la goană înotînd din răsputeri spre barca de serviciu... Iar pe urmă, tînjind după o muncă de inginer, ai introdus acolo explozia electrohidraulică, mai puțin periculoasă ca dinamita și mult mai productivă. Și astfel ai lăsat o amintire acolo.

— Și veniți de departe? îi întrerupe din nou aducerile-aminte blonda din compartiment.

— Din Extremul Orient.

— Ați fost repartizat acolo sau?...

Tînărul privi pieziș în jos cu ochii săi cenușii, apoi rîse scurt:

— Am fost la tratament...

Femeia dădu din cap cu o compătimire circumspectă. Îi pierise pofta de a mai discuta. „Așa va să zică, vine de la tratament! Se știe ce tratamente se fac acolo. Și nici n-ai zice!" Ea scoase o carte din poșetă și se cufundă în lectură, absentă la cele din jur.

... Da, acolo începuse tămăduirea. Băieții din brigadă erau uimiți de curajul său. Într-adevăr, nu-i era frică. Dacă ai forță, abilitate, dacă faci un calcul precis, nici un val nu te poate trage în adîncuri. Acolo își ținuse viața în propriile sale mîini. De ce să se teamă? Momentele cele mai groaznice le-a trăit aici, la Dneprovsk, cînd Krivoșein era stăpîn peste viața și peste moartea lui. Chiar peste mai mulți morți. Vedeți, Krivoșein nu înțelegea că ceea ce făcea cu el era mai rău decît să torturezi un om legat!

Fără să vrea, trupul tînărului se încordă. Fiori de mînie îi încrețiră pielea. Într-un an de zile, musonii

oceanului îl izbăviseră de multe. Deprimarea, frica vecină cu panica, chiar şi sentimentele duioase faţă de Lena. Dar nu, astea din urmă au rămas.

„Poate că nu trebuie să mă întorc? Oceanul lîngă care te simţi mic şi simplu, băieţii atît de buni, munca grea şi interesantă... Toţi mă stimau. Acolo am devenit eu însumi. Iar aici... Cine ştie cum i-au mers treburile?"

...Dar nu putea să nu se întoarcă, după cum nu putea uita trecutul. La început, în pauza pentru fumat, după orele de muncă sau în zilele de sărbătoare, cînd plecau cu toată brigada cu un cuter la Vladivostok, îl rodea fără încetare gîndul: „Krivoşein lucrează. El e singur acolo"... Apoi i-a venit ideea.

Într-una din zile dragau într-un golfuleţ fără nume din ţinutul Habarovsk, unde dintr-o falie izvorau ape termale. Sărind din barcă, el nimerise într-o asemenea vînă de apă şi era cît pe ce să ţipe datorită amintirii acute pe care trupul lui încă o păstra! Gustul apei era la fel ca gustul *acelui* lichid, şi i se păru că mîngîierea caldă, insesizabilă, ascundea într-însa *acea* primejdie de demult de a dizolva, de a anihila de a stinge conştiinţa. El zvîcnise înainte şi valul rece al oceanului îl trezise şi-l liniştise. Dar impresia n-o putuse uita. Spre seară ea devenise o idee obsedantă: Oare se poate face şi o experienţă inversă?

Tămăduindu-se de vechile amintiri, se „îmbolnăvise" de această idee nouă. Se trezise din nou imaginaţia cercetătorului. Ah, cît de ameţitoare erau toate astea: să îţi închipui cum va decurge experienţa, să prevezi ce rezultate extraordinare ar putea aduce ea!... „Minarea" i se părea acum o lîncezire anostă. Se apucă să analizeze, fără teamă şi cu mintea limpede, în amănunţime tot ce s-a petrecut cu el, refăcu în gînd toate fazele experienţei... Şi nu răbdase să rămînă acolo frămîntat de această idee. Probabil că Krivoşein nu ajunsese la această concluzie nici pînă în ziua de azi. La o asemenea

idee nu poţi ajunge pe cale speculativă. Trebuie să trăieşti totul, aşa cum o făcuse el.

Dar — datorită unei logici implacabile — în urma ideii experienţei îi venise în minte şi un alt gînd. Bine, să zicem că vor găsi o nouă metodă de prelucrare a omului cu ajutorul informaţiei. Ce contribuţie va aduce însă această metodă? Gîndul acesta s-a dovedit a fi mai complicat decît primul. Pe tot drumul de la Vladivostok la Dneprovsk el îi întorsese pe toate feţele, dar nu ajunsese la nici un capăt.

Prin faţa ferestrei vagonului zburau în goană stîlpii podului, reflectînd puternic huruitul roţilor de tren. Acceleratul trecea peste Nipru. Tînărul se lăsă furat pentru cîteva clipe din gîndurile sale. Admiră motonava cu aripi subacvatice, care zbura deasupra apei albastre în josul curentului, şi versantul verde de pe malul drept. Podul se termină şi din nou defilară căsuţele, grădinile, tufişurile de pe marginea terasamentului.

„Totul se reduce la problema: cum şi cu ce informaţie poate fi perfecţionat omul? Celelalte probleme se sprijină pe asta... Sistemul este dat. Creierul omenesc şi dispozitivele de informare: ochii, urechile, nasul şi celelalte... Trei fluxuri de informaţie alimentează creierul: viaţa cotidiană, ştiinţa şi arta. Trebuie descoperit fluxul cel mai eficient asupra omului. Unul care să perfecţioneze, să înnobileze. Cea mai eficace este desigur informaţia cotidiană. Ea este concretă şi reală, formează experienţa de viaţă a omului. Este viaţa însăşi, ce să mai vorbim. Esenţial se pare că este faptul că ea se află în interacţiune cu omul după legile legăturii reciproce: viaţa îl influenţează pe om, dar şi el, prin faptele sale, influenţează viaţa. Acţiunea informaţiei cotidiene asupra oamenilor poate fi însă extrem de diferită: ea îl transformă pe om şi în bine şi în rău. Prin urmare, nu e ceea ce trebuie...

Să analizăm informaţia ştiinţifică. Şi ea este reală, obiectivă, dar abstractă. De fapt, este experienţa ge-

neralizată a activităţii umane. De aceea ea poate fi aplicată într-o mulţime de situaţii de viaţă şi tot de aceea acţiunea ei asupra vieţii este uriaşă. Ştiinţa are, de asemenea, o legătură reciprocă cu viaţa, nu individuală, valabilă pentru fiecare om, ci generală. Ştiinţa rezolvă probleme de viaţă şi prin aceasta modifică viaţa, o transformă, iar viaţa modificată indică ştiinţei probleme noi. Dar şi acţiunea ştiinţei asupra vieţii, în general, şi a omului, în particular, poate fi şi pozitivă şi negativă. Exemple sînt multe în acest sens. Şi mai există o lacună: ea este greu însuşită de către om. M-da, dificilă problemă... Nu-i nimic, dacă te gîndeşti tot timpul la unul şi acelaşi lucru, mai devreme sau mai tîrziu, nimereşti unde trebuie. Principalul e să gîndeşti după un sistem..."

Îl distrase un hohot de plîns care venea de jos. Privi într-acolo. Tovarăşa sa de călătorie, îşi ştergea cu batista ochii înroşiţi, fără să-şi ridice privirile din carte.

— Ce citiţi?

Ea se uită în sus, supărată, şi-i arăta coperta: „Camarazii" de Remarque.

— Bătu-i-ar norocul... şi se cufundă din nou în lectură.

„Da... Moare de tuberculoză o fată gingaşă care iubeşte. Iar vecinei mele sătule şi sănătoase îi e milă de ea ca de sine însăşi... În sfîrşit, ce mai la deal la vale, fără îndoială că aici e vorba de informaţia oferită de artă. Ea face apel la ceea ce are omul mai bun. În Artă, de-a lungul mileniilor, s-a selectat informaţia de cea mai bună calitate despre oameni: gîndurile, descrierea mişcărilor subtile ale sufletului, a unor sentimente puternice şi înălţătoare, a caracterelor minunate, a faptelor strălucite şi pline de înţelepciune... Din cele mai îndepărtate timpuri toate acestea acţionează pentru a dezvolta la oameni înţelegerea reciprocă, pentru a îndrepta moravurile, pentru a trezi gîndurile şi simţămintele cele mai bune, pentru a stîrpi josnicia animalică din suflet.

Şi această informaţie îşi atinge ţinta, mai exact, ea este excelent codificată, adaptată cum nu se poate mai bine pentru a fi prelucrată în maşina electronică de calcul numită „Om". Pe această linie informaţia cotidiană şi cea ştiinţifică nici nu se pot compara cu informaţia artistică."

Trenul ajunsese în suburbiile Dneprovskului şi îşi încetini mersul. Tovarăşa de compartiment începu să se agite; puse cartea de o parte şi începu să-şi scoată valizele de sub banchetă. Tînărul rămase mai departe culcat şi se frămînta în continuare.

„Da, dar cum e cu eficacitatea? Timp de mii de ani oamenii s-au străduit... E adevărat că aproximativ pînă pe la mijlocul secolului trecut Arta era accesibilă doar unui număr redus de oameni. Apoi, în chestiunea asta a intervenit tehnica: cărţi în tiraje de masă, litografii, expoziţii, discuri, cinematograf, radio, televiziune — informaţia artistică a devenit accesibilă tuturor. Pentru omul contemporan volumul de informaţii pe care îl obţine din cărţi, filme, emisiuni de radio, reviste ilustrate şi televiziune se poate compara cu informaţiile furnizate de viaţă, fiind mult mai mare decît volumul informaţiei ştiinţifice. Şi atunci? Hm... acţiunea artei nu se măsoară cu aparate şi nu se verifică prin experienţe. Rămîne de comparat, să zicem, acţiunea ştiinţei şi acţiunea artei în ultima jumătate de secol. O, Doamne, dar nici nu poate fi vorba de vreo comparaţie!"

Trenul se apropie lin de peron, de mulţimea celor ce veniseră în întîmpinarea călătorilor, de hamalii şi de vînzătorii de îngheţată. Tînărul sări de pe cuşetă, trase de sus rucsacul şi îşi luă pe braţ impermeabilul bleumarin. Blonda se agita, aplecată peste cele trei geamantane, unul mai mare decît celălalt.

— Oho, ce de bagaje aveţi! Lăsaţi-mă să vă ajut. Tînărul îl apucă pe cel mai mare dintre ele.

— A, nu, mulţumesc! Blonda se aşeză în grabă pe unul din geamantane, puse un picior plinuţ peste celălalt, apucă cu ambele mîini pe cel de-al treilea,

repetînd într-una: Nu, mulţumesc! A, nu, mulţumesc, nu, nu, mulţumesc!

Îşi ridică în sus faţa pe care nu mai rămăsese nici o urmă de drăgălăşenie. Obrajii nu erau plinuţi acum, ci parcă buhăiţi, ochii — care nu mai erau albaştri, curaţi, ci apoşi — îi aruncau o privire duşmănoasă de fiară încolţită. Sprîncenele dispăruseră aproape cu totul. Rămăseseră doar două linii de creion ude de transpiraţie. Era limpede că dacă tînărul va mai face o singură mişcare, blonda va începe să urle.

— Scuzaţi-mă! Tînărul îşi retrase mîna şi ieşi. I se făcuse silă.

„Poftiţi, vă rog, un exemplu viu al acţiunii informaţiei cotidiene în comparaţie cu informaţia artistică! gîndi el, păşind furios prin piaţa din faţa gării. Oricine ar fi putut sosi în locul meu din regiuni atît de îndepărtate: un furnizor sau un activist de partid, un sportiv, un pescar... Dar nu, ea s-a gîndit la ceea ce e mai rău, bănuindu-mă de intenţii murdare, pe baza principiului siguranţei în viaţa de fiecare zi: mai bine să nu crezi, decît să te înşeli. Dar, datorită acestui principiu, oare nu ne înşelăm cu mult mai rău?“

În tren se lăsase pradă gîndurilor pentru că nu avea nimic mai bun de făcut. Acum gîndea ca să se liniştească. Şi tot în jurul aceloraşi probleme se învîrtea.

„Desigur, dacă povesteşti despre orice fel de om într-o carte sau îl presimţi pe ecran, el va fi înţeles, oamenii vor crede în el, îi vor ierta părţile rele, îl vor îndrăgi pentru cele bune. Dar în viaţă totul este mult mai complicat, mai cotidian, mai banal... De ce să mă înfurii pe această femeiuşcă, cînd nici eu nu sînt mai bun. Cîndva, la o vîrstă stupidă, nu-l credeam pe tatăl meu. Îl iubeam, dar nu-l credeam. Nu credeam că luase parte la revoluţie, la războiul civil, că luptase în detaşamentul lui Ceapaev, că se întîlnise cu Lenin... Totul începuse din ziua în care am văzut filmul „Ceapaev“. Tata nu apărea în

film! Era acolo un Ceapaev autentic, alături de alți eroi. Se rosteau, cu voce puternică, fraze înflăcărate, entuziaste... Dar tata nu era acolo! Și apoi, ce fel de luptător era tata? Cu mama nu se înțelegea. Vorbea cu o voce tremurată, din cauza protezei dentare pe care noaptea o ținea într-un pahar. Cuvintele le pronunța incorect (nu ca la cinematograf), pe cele complicate le stîlcea. Apoi, în 1937, l-au închis... Atunci, cînd povestea vecinilor din curte cum, pe front, în timpul lui Kerenski, fusese silit să stea două ore, cu tot echipamentul, pe marginea tranșeei, pentru că făcuse agitație bolșevică, cum îi adusese, la Smolnîi, lui Lenin, crucile „Sf. Gheorghe", de argint, din partea soldaților pentru fondul revoluției, cum, condamnat la moarte de cazaci, stătuse închis într-o magazie... și babele rămîneau cu gurile căscate, apoi își împreunau palmele cu zgomot, exclamînd: „Karpici al nostru-i un erou, ah, ah!" eu zîmbeam în sinea mea și nu credeam. Pentru că știam cu exactitate — din filme, din emisiunile de radio — cum arată eroii..."

Tînărul se încruntă, amintindu-și toate acestea.

„Ei, dar la urma urmei asta nu mi s-a întîmplat mie! De fapt, principalul e că s-a întîmplat... Se pare însă că, splendida metodă de transmitere a informației artistice are o anumită lacună. Oamenii văd un film sau un spectacol, citesc o carte și-și spun: „Mi-a plăcut..." Apoi continuă să trăiască mai departe, ca și pînă atunci: unii nu prea rău, alții așa și așa, iar alții prost de tot. Criticii de artă găsesc adesea lipsuri consumatorilor informației: spectatorii sînt proști, chipurile, cititorul n-are suficient nivel... Adoptînd un asemenea punct de vedere ar însemna să accept că eu însumi sînt prost, că n-am nivel... Nu, nu sînt de acord! În general, să arunci totul pe seama prostiei și ignoranței oamenilor nu este o atitudine constructivă. Oamenii pot totuși să înțeleagă și să cunoască. În marea lor majoritate, nu sînt nici tîmpiți, nici ignoranți. Așa că mai degrabă să caut

lacuna în metodă, cu atît mai mult cu cît această metodă mi-e necesară pentru experienţe...“

Dădu cu ochii de o cabină telefonică. La început o privi cam încurcat. Ce avea el de-a face cu ea? Apoi îşi aduse aminte. Oftă adînc, intră în cabină şi formă numărul Laboratorului noilor sisteme. În aşteptarea răspunsului inima începu să-i bată cu putere, iar gura i se uscă ca o iască. „Am emoţii. Astai-i rău...“ În receptor se auzeau doar sunetele prelungi ale apelului, dar nici un răspuns. După o clipă de şovăială se hotărî să-l sune pe ofiţerul de serviciu al Institutului de sistematologie:

— Nu puteţi să-mi spuneţi unde-i Krivoşein? E în concediu?

— Krivoşein? Nu... nu e în concediu. Dar cine întreabă?

— Dacă dă astăzi pe la institut, vă rog să-i spuneţi că a sosit... Adam.

— Adam? Şi mai cum?

— Ştie el. Atunci, nu uitaţi, vă rog.

— Bine. N-am să uit.

Tînărul ieşi din cabina telefonică cu un vădit sentiment de uşurare. Abia acum îşi dădu seama că e cu totul nepregătit pentru această întîlnire. „Ei, n-am ce face, dacă tot am sosit... Dar, ia stai, poate că e acasă.“

Se urcă în troleibuz. Străzile oraşului, învăluite în lumina albăstruie a amurgului, nu-l atrăgeau cu nimic. Plecase vara şi tot vara se înapoiase. Totul era verde, şi parcă nimic nu se schimbase.

„Totuşi cum s-ar putea aplica informaţia artei în munca noastră? Şi, oare, se poate aplica? Toată nenorocirea stă în faptul că această informaţie nu e furnizată nici de experienţa de viaţă a omului, nici de ştiinţă, dar oamenii îşi bazează faptele pe experienţă şi pe cunoştinţe. În linii mari, lucrurile ar trebui să se petreacă cam aşa: omul a citit o carte şi a început să se înţeleagă mai bine pe sine şi pe cunoscuţii săi; un ticălos a văzut un spectacol, s-a în-

grozit şi a devenit om cinstit; un fricos s-a dus la cinematograf şi a ieşit de acolo un om curajos. Şi asta pentru toată viaţa, nu pentru cinci minute. Probabil că tocmai la o asemenea influenţă a informaţiei lor visează scriitorii şi oamenii de artă. Şi de ce nu se întîmplă aşa? Hai să analizăm: Informaţia artistică se creează după modelul celei cotidiene. Ea este concretă, conţine doar generalizări neevidente şi necategorice. Dar nu este reală, ci doar veridică. Poate că tocmai în asta constă slăbiciunea ei. Ea nu poate fi aplicată ca cea ştiinţifică. Nu este suficient de generală şi de obiectivă pentru ca pe baza ei oamenii să-şi poată proiecta şi planifica viaţa. Nici nu te poţi ghida după ea ca după cea cotidiană — şi asta tocmai din cauza caracterului ei concret, care nu coincide niciodată cu viaţa concretă a cititorului respectiv.

Şi chiar dacă ar coincide, cine ar dori să trăiască ca o copie? Să copiezi o pieptănătură, asta mai merge, dar să copiezi o viaţă recomandată în tiraj de masă... Se vede că ideea de „a educa cu ajutorul tipurilor din literatură" a fost zămislită de gîndul că omul provine din maimuţă şi spiritul de imitaţie îi este deci propriu. Dar omul e om de mult, de milioane de ani. Astăzi îi sînt proprii afirmarea personalităţii şi originalitatea comportării. El ştie că aşa e mult mai bine. Şi el citeşte nu numai textul autorului, plin de intenţiile cele mai nobile, ci şi notiţa de la sfîrşit a editurii: „Tiraj 200 000 de exemplare." Şi acest mizerabil adaos strică totul, căci nimeni nu vrea să fie acuzat de imitaţie servilă?"

— Cartierul academicienilor! răsună în difuzor vocea răguşită a şoferului.

Tînărul coborî şi îşi dădu imediat seama că a venit degeaba. Două şiruri de blocuri standard, cu cinci etaje, păreau că privesc unele la altele prin ferestrele luminate. Dar în blocul nr. 33, ferestrele apartamentului din colţ, de la etajul cinci, nu erau luminate.

Un sentiment de ușurare că întîlnirea penibilă cu Krivoșein s-a amînat din nou se amesteca cu ciuda. Ce era de făcut? Nici măcar nu avea unde să înnopteze. Se înapoie cu troleibuzul în centru și începu să colinde hotelurile. Bineînțeles că locuri nu mai erau.

Și din nou îl asaltară gîndurile, care încercau să alunge plictiseala căutării unui refugiu pentru noapte.

„... Și cu cît trăim mai mult, cu atît ne convingem de faptul că există o mare varietate a situațiilor de viață, în care nu se pot aplica soluțiile desprinse din cărți sau din filme. Și atunci începem să recepționăm informația artistică ca pe o „cvasi-viață", un fel de completare informațională pasivă la informația furnizată de viața cotidiană. O cvasiviață în care totul se petrece altfel decît în realitate. În ea poți trăi, rămînînd în siguranță, o aventură plină de riscuri, chiar dacă ea se încheie cu cîțiva morți, poți da dovadă de principialitate, fără să ai neplăceri la serviciu... într-un cuvînt, să te simți alt om, chiar dacă nu pentru multă vreme: mai inteligent, mai frumos, mai curajos decît ești în realitate. Nu degeaba oamenii care duc o viață monotonă și cumsecade adoră romanele de aventuri și polițiste. Nu e nimic rău în asta, păcat numai că sentimentele nu țin mult..."

Tînărul ajunse pe Bulevardul Marx, care strălucea feeric în lumina becurilor și a reclamelor de neon.

„Și noi folosim această splendidă informație pentru fleacuri: pentru a ne distra, ca să ne treacă timpul, sau ca să impresionăm vreo fată cu versul potrivit... Nu este o informație cîștigată de tine însuți. Nu tu personal ai ajuns la soluțiile și adevărurile respective. N-ai făcut decît să stai, să privești sau să citești, cum, dincolo de un perete transparent, se desfășoară o viață inventată; tu nu ești decît „un receptor de informații!" E adevărat, au fost cazuri cînd „receptoarele" nu rezistau și încercau să acțio-

neze. Odată — povestea tata — la Samara, un ostaș trăsese un foc de armă în actorul care interpreta rolul lui Kolceak într-o piesă, pe front; iar cu alt prilej, la Nijni Novgorod, spectatorii îl molestaseră pe actorul care juca rolul lui Iago, pentru interpretarea sa veridică."

În capul noului venit se contura un gînd, o idee confuză, ca o presimțire, neconcretizată încă în cuvinte. Dar în clipa aceea cineva îl strînse ușor de umăr. Întoarse capul. Alături de el stăteau trei bărbați în civil. Unul din ei îi trecu așa, într-o doară, un carnețel roșu prin fața ochilor.

— Vă rog să prezentați actele, cetățene.

Tînărul ridică nedumerit din umeri, lăsă rucsacul pe asfalt și scoase din buzunar buletinul de identitate. Omul legii citi prima pagină, își plimbă ochii de la fotografie la chipul tînărului, apoi din nou la fotografie, și-i înapoie documentul.

— E-n regulă. Vă rog să ne scuzați.

„Uff!" Tînărul apucă rucsacul și, străduindu-se să nu-și grăbească pașii, se îndreptă spre hotelul „Teatralnaia". Își pierduse buna dispoziție. „Poate că n-ar fi trebuit să vin?"

Cei trei se îndreptară spre tutungeria din apropiere. Acolo îi aștepta milițianul Gaevoi, și el în civil.

— Ei, nu v-am spus eu, zise el victorios.

— Nu e el, oftă cel care verificase actele. Nu e, după cum ne-ai spus, un oarecare Krivoșein Valentin Vasilievici, iar după fotografie și după semnalmente Viktor Kraveț...

— Semnalmente, semnalmente... se supără Gaevoi. Doar l-am văzut și l-am însoțit personal. Ala n-avea păr cărunt și era mai tînăr cu vreo zece ani, parcă și mai subțirel...

— Haideți la gară, băieți, propuse altul. Doar n-o fi tîmpit să se plimbe pe bulevard, ce dracu!

În acest timp Viktor Kraveț se strecura printr-o ulicioară pustie și întunecoasă.

... După ce sărise din mașina miliției, el ajunsese, trecînd prin parcul orașului, pe malurile Niprului. Acolo stătuse culcat în tufișuri, așteptînd căderea întunericului.

Simțea o nevoie acută să fumeze și să mănînce ceva. Soarele coborîse spre apus și aurea nisipul insulei Pleajnîi, presărat cu ciuperci mari și pestrițe. Era acolo un adevărat furnicar de oameni veniți să facă baie. Un mic remorcher grăbea în susul apei, vălurind undele de la un mal la altul, de parcă avea niște mustăți enorme. La poalele dealului, pe chei, automobilele și tramvaiele circulau în toate direcțiile cu mare zgomot.

„Am încurcat-o... Totul a fost bine gîndit: metodologia experiențelor, variantele de aplicare a metodei, chiar și influența ei asupra situației din lume... Numai o asemenea variantă n-am prevăzut-o. Să te prăbușești în noroi de la o astfel de înălțime. De la cercetător la criminal! Doamne, dumnezeule, ce fel de muncă o mai fi și asta: o singură experiență nereușită și totul se duce naibii. Și eu care sînt atît de nepregătit pentru acest joc cu anchetatorii și experții, într-atît de nepregătit, încît îmi vine să mă duc la bibliotecă să studiez codul penal — și ce o mai fi pe-acolo — codul de procedură penală etc! Nu cunosc regulile jocului și s-ar putea să pierd... De fapt, aproape am și pierdut. Biblioteca... Mai poate fi vorba acum de bibliotecă!".

Turnurile de răcire ale uzinei electrice de pe partea cealaltă a Niprului slobozeau rotogoale groase de aburi. Păreau adevărate fabrici de nori. Soarele părea că se sprijină de ele cu marginea de jos.

„Ce-i de făcut? Să mă întorc la miliție, să povestesc totul cu sinceritate și să trădez astfel în mod rușinos tot ceea ce am ferit pînă acum de orice ochi străini? Să trădez nu de dragul de a salva totul, ci pentru a mă scăpa pe mine? Nu e o soluție salva-

toare. După două-trei zile în laborator totul va începe să putrezească şi n-am să mai pot dovedi nimic. Nimeni n-o să creadă şi n-o să-şi dea seama de ceea ce s-a întîmplat acolo... Şi nici pe mine nu mă pot salva pentru că Krivoşein a murit. S-ar spune că din vina mea... Să mă duc la Azarov şi să-i explic totul? Acum nu-i mai pot explica nimic. Pentru el, eu nu mai sînt studentul acela venit la practică, ci un individ dubios cu acte false. A fost anunţat, desigur, de fuga mea, şi acum, ca un conducător loial, el trebuie să conlucreze cu miliţia... Iată, aşadar, problema în adevărata ei lumină. Toate necazurile noastre de la ea se trag. Mai precis, de la faptul că n-am vrut să ne împăcăm cu ideea că n-o putem rezolva printr-o metodă de laborator. Cum noi să nu o putem rezolva? Noi, care am obţinut asemenea rezultate? Noi, în mîinile cărora stau posibilităţi nemaipomenite de sinteză a informaţiei? Ce mai, la naiba... Problema e peste puterile noastre. E timpul s-o recunoaştem. Dar fără ea ce sens mai au toate celelalte?"

Soarele apunea. Viktor Kraveţ se ridică, îşi scutură firele de iarbă de pe pantaloni şi o porni în sus pe cărare, fără să ştie unde şi pentru ce. În buzunar îi suna mărunţişul. Îl numără. Mai avea bani pentru un pachet de ţigări şi o cină extrem de frugală. „Şi apoi?" Două studente, care se cuibăriseră în tufişuri pe o bancă, pentru a se pregăti de examene, priviră cu interes la tînărul frumos, care trecea, apoi clătinară din cap şi, alungînd gîndurile vinovate, îşi vîrîră din nou nasurile în conspecte. „M-da, la urma urmelor, n-o să mor. Ce-ar fi să mă duc la Lena? Dar şi ea, probabil, că e supravegheată. Să nu cad cumva în cursă..."

Cărarea îl scoase într-o străduţă liniştită şi pustie. Peste garduri atîrnau ramuri încărcate cu vişine care începuseră să se coacă. La capătul străzii strălucea un nor roşiatic, reflectînd lumina de jos.

Se întuneca repede. Răcoarea serilor i se strecura sub cămaşa îmbrăcată direct pe piele. Pe partea cealaltă a străzii, ceva mai încolo, din penumbră, ieşiră doi bărbaţi cu chipiuri pe cap „Miliţia"! Viktor coti în grabă într-o străduţă laterală. După ce o străbătu în fugă, se opri să-şi liniştească bătăile inimii.

„Uite unde am ajuns! Timp de douăzeci de ani n-am fugit de nimeni, şi acum, parcă aş fi un puşti surprins într-o livadă străină... Din cauza neputinţei şi a umilinţei, nevoia de a fuma devenise de nesuportat. Jocul e pierdut! Trebuie s-o recunosc deschis şi să dispar. Să-mi iau picioarele la spinare. La urma urmelor, fiecare dintre noi, într-o anumită situaţie, a simţit imboldul de a pleca, de a se abate din drumul său de pînă atunci. Acum e rîndul meu, ce dracu! Ce aş mai putea face?"

Străduţa ducea către nişte lumini albastre care străluceau puternic în noapte. La vederea lor Viktor Kraveţ simţi cum îl cuprinde o foame sălbatică. Nu mai luase nimic în gură de douăzeci şi patru de ore. „Hm... acolo încă se poate mînca ceva. Mă duc! Nu cred să mă caute cineva tocmai pe Bulevardul Marx!"

...Stîlpii de beton îşi plecau deasupra asfaltului capetele ca de şarpe ale lămpilor cu neon. În vitrinele magazinelor manechinele elegante stăteau în atitudini degajate; aparatele de radio, televizoarele, vesela luceau de îţi luau ochii, gîturile argintii ale sticlelor de „Şampanie sovietică" ţinteau spre trecători, stivele de cutii de conserve se înălţau în piramide ciudate. Sub o reclamă luminoasă — „Iată ce se poate cîştiga cu 30 de kopeici!" — erau etalate: un frigider „Nipru", un magnetofon „Nipru-12", o maşină de cusut „Nipru" un automobil „Nipru-Slavutici 409". Pînă şi teii tunşi cu foarfeca de grădinarii oraşului păreau, de-a lungul trotuarelor largi, nişte produse industriale.

Viktor Kraveţ ieşi în plină aglomeraţie pe porţiunea cuprinsă între restaurantul „Dinamo" şi cine-

matograful „Nipru". O mulțime de oameni se plimba. Băieți cu ochi strălucitori, nepieptănați ca personajele boemei artistice, se preumblau încoace și încolo cu pași legănați. Perechi mai în vîrstă treceau grave. Tineri cu pulovere groase, ținîndu-și cu o mînă pe după gît prietenele, iar cu cealaltă tranzistoarele zgomotoase ca niște primusuri, se îndreptau spre parcul orașului. Prin mulțime se strecurau abili și cu un aer preocupat tineri, din cei ce nu lucrează nicăieri, cu pantaloni provocator de evazați, cu breton deasupra ochilor vioi. Fetele purtau cu grijă cele mai diverse pieptănături. Găseai aici și pieptănături „tifos", și pieptănături „după încăierare", și pieptănături „să mă iubească pentru caracter", ca și alte capodopere ale artei capilare. Tineri singuratici umblau de colo pînă colo, chinuiți de dorințe și de timiditate.

La început Viktor Kraveț umbla cu fereală, dar treptat începu să-l cuprindă furia.

„Umblă, umblă mereu, ca să caște gura la alții, ca să-i vadă lumea cum arată ... Pentru ei timpul parcă s-a oprit și nu se mai întîmplă absolut nimic. Pe vremuri umblau pe Bulevardul Guvernatorului, pășind pe dale de lemn, căscînd ochii la trăsuri sau studiindu-se unii pe alții. După război, umblau de la ruinele cinematografului „Nipru" pînă la ruinele restaurantului „Dinamo", pe sub becurile agățate pe stîlpii de lemn; umblau și ronțăiau semințe de floarea soarelui. Bulevardul a fost asfaltat, încadrat de clădiri cu mai multe etaje, din beton, aluminiu și sticlă, iluminat pe margini, s-au plantat pomi și s-au sădit flori, dar ei umblă ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Mestecă caramele, ascultă din mers tranzistoarele, discută, confirmînd astfel imposibilitatea de a nimici spiritul filistin! Să te vadă lumea cum arăți, să caști gura la lume — să caști gura la lume, să te vadă lumea cum arăți. Să dai întîi o raită, să intri apoi la café-expres, să înghiți un pateu cu un pahar de sifon, să mai dai o raită, să intri la WC-ul public de undeva din spatele Poștei, să-ți rezolvi pro-

blemele acolo, să dai încă o raită, să intri în vorbă, să faci cunoştinţă, iar o raită... viaţă de insectă!" Ocoli mulţimea care se adunase la întretăierea bulevardului cu strada Engels, lîngă noul automat pentru vînzarea biletelor de loterie. Automatul, conceput ca o maşină cibernetică, transmitea muzică, făcea reclamă loteriei cu o voce de crainic, iar pentru cîteva monede, după ce o roată din nichel şi sticlă se învîrtea cu furie, emitea biletul „norocos". Viktor Kraveţ scrîşni din dinţi.

„Iar noi, idioţii încrezuţi, ne-am pus în gînd să-i transformăm pe oameni doar prin tehnica noastră de laborator! Dar ce să faci cu aceşti filistini? Ce s-a schimbat pentru ei în urma faptului că în locul birjelor au apărut taxiuri, în locul armonicelor — magnetofoane, cu semiconductori, în locul convorbirilor directe — telefoanele? Pe vremuri şedeau în jurul samovarelor, iar acum îşi petrec serile în faţa televizoarelor..."

Din mulţime răzbăteau frînturi de fraze:

— ...Între noi fie vorba, am să vă spun sincer care e părerea mea: bărbatul e bărbat, iar femeia-i femeie!

— ...Ce spune: „Valia?" Iar eu: „Nu!" El: „Liusea?" Iar eu: „Nu!" El „Sonia"? Iar eu: „Nu!"

— Abram a plecat în deplasare, iar nevastă-sa...

— Învăţaţi-vă să vă mulţumiţi cu clipa de faţă, fetelor!

„Dar oare ce se va schimba ca urmare a progresului ştiinţei şi tehnicii? Ei, să zicem că vitrinele magazinelor vor fi pline cu mantouri de vulpi argintii sintetice, cu ceasuri de mînă atomice, funcţionînd o veşnicie, cu frigidere pe bază de semiconductori... Benzile rulante ale trotuarelor automate din plastic luminiscent vor transporta lumea de la spaţioasa cinerama „Nipru" la restaurantul-automat „Dinamo". Nici măcar nu va trebui să-ţi mişti picioarele... Oamenii se vor plimba cu radioteletransmiţătoare microelectrice, pentru ca, fără să mai întoarcă capul

spre interlocutoare şi fără să-şi forţeze laringele, să poată purta aceleaşi convorbiri stupide:

— Între noi fie vorba, am să vă spun sincer care e părerea mea: robotul este robot, iar mezaninul mezanin.

— Abram a plecat în antiunivers, iar nevastă-sa...

— Învăţaţi să vă mulţumiţi cu microsecunda de faţă!

Iar în colţul străzii, un automat conceput în genul unei nave spaţiale va vinde ilustrate — „Salutări de pe Venus" — o vedere a cosmodromului de pe Venus încadrat de porumbei care se sărută... Ei şi?"

Pe lîngă Viktor Kraveţ trecu maiestuos Harri Haritonovici Hilobok. De braţul lui atîrna o fată aproape leşinată de rîs — docentul o distra şi nu observă că studentul fugar se retrase în umbra teilor. „Harri iar are una nouă." Pe Viktor Kraveţ îl apucă rîsul. Cumpără ţigări de la chioşc, aprinse o ţigară şi porni mai departe. Îl cuprinsese o asemenea mînie, încît îi pierise pofta de mîncare. Dacă ar fi nimerit acum în mîinile brigăzii operative mînia lui s-ar fi descărcat printr-o bătaie în toată legea.

Nici la hotelul „Teatralnaia" nu erau camere libere. Noul venit mergea pe bulevard în direcţia Casei colhozniculuı şi privea posomorît la lumea care se plimba.

„Umblă, umblă mereu... În toate oraşele din toate ţările există străzi pe care seara se plimbă oamenii — de la şi pînă la. Să caşti gura la lume, să te vadă lumea cum arăţi, să te vadă lumea cum arăţi, să caşti gura la lume. Umblă, umblă mereu — şi planeta se învîrteşte sub picioarele lor! E un instinct comun care îi atrage aici, sau ce altceva? Iar alţii stau în faţa televizoarelor, joacă ţurcă prin curţi, discută în camere pline de fum de ţigară, freacă pardoseala sălilor de dans... Cîţi sînt cei rămaşi în urmă, care s-au condamnat să vegeteze? „Ştim să facem ceva,

cîştigăm binişor, avem de toate, nu trăim mai rău decît alţii şi... lăsaţi-ne în pace!" Sînt indivizi cărora le e teamă să rămînă singuri cu ei înşişi, care se simt copleşiţi din cauza complexităţii vieţii şi nu se mai gîndesc la ea... Astfel de oameni se ţin, ca orbul de gard, de o regulă salvatoare: „ca să ai o viaţă liniştită şi îndestulată, trebuie să fii ca toată lumea". De aceea umblă şi privesc mereu ce fac ceilalţi? Aşteaptă o revelaţie..."

Luna, dominînd splendoarea strălucitoare a bulevardului, plutea printre norii transparenţi. Nimănui nu-i păsa de ea.

„Şi cînd te gîndeşti că, atunci cînd erau adolescenţi, şi ei visau să trăiască o viaţă intensă, interesantă, plină de semnificaţii, visau să cunoască lumea... Nu există om care să nu fi visat asemenea lucruri. Poate că acum visează cu voluptate şi neputinţă... De fapt, ce s-a întîmplat? N-au avut tăria morală să lupte pentru a-şi realiza visurile? La ce bun? De ce să dai frîu liber visurilor şi sentimentelor celor mai frumoase — nu ştii niciodată unde poate duce una ca asta! — cînd există altele convenţionale, cînd poţi petrece la ospăţul eroilor năsociţi? Şi au chefuit pînă la epuizare, şi-au irosit resursele sufleteşti pe fleacuri şi le-a rămas exact atît cît e necesar pentru a te plimba pe bulevard...."

Pe lîngă el trecu docentul Hilobok cu o fată. „Harri are iarăşi una nouă!" îşi spuse în gînd.

Privi în urma lui. Tare ar fi vrut să-l ajungă şi să-l întrebe de Krivoşein. „Dar nu; e mai bine să te ţii cît mai departe de Hilobok!"

Noul venit şi Viktor Kraveţ ajunseră pe aceeaşi porţiune a bulevardului...

„... Odinioară, de mult, maimuţele antropoide s-au separat. Unele au luat în labe pietre şi beţe, au început să muncească, să gîndească, altele au rămas să se legene mai departe pe ramuri. În prezent, pe Pămînt a început un nou proces de tranziţie, mai

rapid şi mai puternic: saltul umanităţii către o nouă stare calitativă. Dar ce le pasă *lor* de toate astea? Ei sînt gata să rămînă pe căi bătătorite, lîngă televizoare, să-şi satisfacă cu ajutorul tehnicii cerinţele lor modeste! se indigna în gînd Viktor Kraveţ. Ce înseamnă pentru *ei* toate aceste posibilităţi noi ale ştiinţei, ale tehnicii, ale producţiei? Ce reprezintă pentru *ei* munca noastră? Noi putem să le adăugăm inteligenţă, îndemînare, capacitate de muncă... Ei şi? Vor învăţa nu de dragul măiestriei şi satisfacerii curiozităţii, ci pentru a fi mai bine retribuiţi, pentru o muncă mai uşoară, pentru a se ridica deasupra altora prin erudiţia lor. Vor cumpăra şi vor acumula, ca ceilalţi să admire bunăstarea lor, ca să-şi umple goliciunea morală şi spirituală prin grija pentru obiecte. Şi pentru zile negre. Poate că asemenea zile nici nu vor mai veni. Dar, deocamdată, datorită lor, toate zilele sînt cenuşii... Ce plictiseală! Am să plec la Vladivostok. Din proprie iniţiativă, pînă nu mă trimit pe spezele statului... Şi în felul acesta flacăra aprinsă prin munca noastră se va stinge de la sine, pe cale naturală. Oricum, ea nu le va ajuta în nici un fel, deoarece, pentru a putea utiliza o asemenea posibilitate trebuie să ai ţeluri înalte, resurse sufleteşti, să fii mereu nemulţumit de tine. Dar ei sînt nemulţumiţi doar uneori din cauza celor înconjurătoare, a împrejurărilor, a cunoştinţelor, a vieţii... De orice, numai de ei nu. Şi, în definitiv, n-au decît să se plimbe. Cum s-ar spune, aici ştiinţa nu are nici o putere..."

Acum îi despărţea doar clădirea Poştei.

Gîndurile mînioase se risipiseră. Lui Viktor Kraveţ îi rămăsese doar o oarecare jenă de neînţeles faţă de oamenii care treceau pe lîngă el.

„Cineva a spus că nimeni nu disprefuieşte mai mult mulţimea decît omul de rînd care s-a înălţat deasupra ei... Dar cine a spus-o? Îşi încreţi frun-

tea. Ia stai, păi asta am spus-o chiar eu despre altcineva. Ei, bineînțeles, că despre altcineva, doar nu despre mine... Deodată i se făcu silă. În fond, călcîndu-i în picioare, eu mă calc și pe mine. Nu sînt departe de ei. De curînd încă eram la fel... Ia stai! Înseamnă că vreau s-o șterg, pur și simplu? S-o întind? Și ca să nu fie prea rușinos, ca să nu-mi pierd respectul față de propria-mi persoană, încerc să găsesc acestui gest o justificare pe planul ideilor? Eu n-am trădat pe nimeni; totul e în ordine; știința e neputincioasă; așa și trebuie să fie... O, doamne, cît de ticăloasă și de slugarnică e gîndirea intelectualului! (De altfel, și asta am spus-o sau am gîndit-o despre altcineva. Toate adevărurile neplăcute noi le atribuim altora, așa e mai înțelept să trăiești.) Și eu sînt chiar un astfel de intelectual. Am pus totul în mișcare: disprețul față de mulțime, considerații teoretice... M-da! El roși și fața începu să-i ardă. Iată unde te poate duce nereușita. În sfîrșit, ce aș putea face?"

Deodată picioarele sale parcă rămăseseră lipite de asfalt. Din direcția opusă venea spre el, cu pași largi, un tînăr cu rucsac și un impermeabil pe braț. „Adam?!" Viktor Kraveț simți că-l trec fiori reci. Inima începu să-i bată cu putere de parcă niște remușcări reînviate și nu un om s-ar fi apropiat de el. Privirea lui Adam era îngîndurată și rea, colțurile gurii lăsate amenințător. „O să mă descopere îndată și o să mă recunoască..." Viktor Kraveț se uită în altă parte ca să nu se trădeze, dar pînă la urmă învinse curiozitatea. Îl privi drept în ochi. Nu, Adam nu mai semăna acum cu un „sclav". Era un om plin de încredere în el, sigur pe sine, puternic, hotărît... Își aduse aminte de un cap ciufulit, pe fondul tapetelor în penumbră, de ochii larg deschiși și plini de ură, de greutatea de fontă, de cinci kilograme, ridicată deasupra capului său.

Noul venit trecu mai departe. „Sigur, cum să mă recunoască! Viktor Kraveț răsuflă ușurat. Dar de ce s-o fi întors? Ce o fi vrînd?“

Îl urmări pe tînărul care se îndepărta în mulțime. „Ce-ar fi să-l ajung, să-i povestec cele întîmplate? Oricum mi-ar putea fi de folos... Dar nu. Cine știe de ce o fi venit! Îl cuprinse din nou disperarea. Uite unde ne-au adus munca și experiențele noastre. La naiba! Ne ferim unul de altul! Ia stai... Dar mai există și o altă posibilitate! Oare nu m-ar putea ajuta?“ Viktor Kraveț își mușcă buza, chibzuind cu încordare.

Adam se pierduse prin mulțime!

„Ei, gata cu frămîntările! Viktor Kraveț scutură din cap. Aici nu e vorba numai de munca mea. N-am voie să fug. Trebuie să salvez totul...“

Scoase din buzunar mărunțișul, îl mai numără o dată, înghiți în sec și intră în clădirea Poștei. Banii îi ajunseră exact pentru o telegramă scurtă: „Universitatea de stat, Moscova, facultatea de biologie, Krivoșein. Vino imediat. Avion. Valentin.“

După ce expedie telegrama Viktor Kraveț ieși pe bulevard și ajungînd la colț, o coti pe strada care ducea spre Institutul de sistemologie. După ce făcu cîțiva pași se uită în urma sa să vadă dacă nu cumva e urmărit. Strada era pustie. Numai de pe clădirea magazinului universal îl privea o femeie splendidă, cu un carnet CEC în mînă, luminată de literele de un metru, de culoare roz: „Păstrați banii la CEC“. Ochii femeii promiteau să-i iubească pe cei care îi vor urma sfatul.

Deasupra ghișeului administratorului din Casa colhoznicului se afla un anunț:

„Taxa pentru o persoană: 60 kopeici.

Taxa pentru un cal: 1 rublă și 30 de kopeici.“

Tînărul care sosise de la Vladivostok oftă și întinse prin geamlîc buletinul de identitate.

— Vă rog, un bilet de șaizeci...

Imposibilul este imposibil. De exemplu, e imposibil să te deplasezi mai repede decît lumina... De altfel, chiar dacă acest lucru ar fi posibil, oare merită să te zbaţi pentru el? Oricum nimeni nu va sesiza nimic şi nu va aprecia faptul.

K. PRUTKOV — inginer: cugetarea nr. 17.

A doua zi, dimineaţa, ofiţerul de serviciu al miliţiei orăşeneşti îi înmînă anchetatorului Onisimov raportul miliţianului care păzea laboratorul sigilat. În raport se spunea că noaptea — aproximativ între orele unu şi două — un bărbat necunoscut, într-o cămaşă de culoare deschisă, a încercat să pătrundă în laborator prin fereastră. Somaţia miliţianului l-a speriat. Necunoscutul a sărit de pe pervazul ferestrei şi a dispărut în parc...

— E clar! Matvei Appolonovici îşi freacă mîinile cu satisfacţie. Se învîrti în jurul focului...

Cu o zi înainte trimisese citaţie cetăţeanului Azarov şi cetăţenei Kolomieţ. Bineînţeles că Matvei Appolonovici nici nu spera măcar că academicianul Azarov avea să se prezinte la biroul său. Dar în caz de ceva, dovada de expediere a citaţiei i-ar fi fost de folos ca act justificativ. Elena Ivanovna Kolomieţ, ingineră la biroul de construcţii aflat în vecinătatea Institutului de sistemologie, sosi la ora zece fix.

Cînd intră în birou, anchetatorul înţelese imediat care fusese semnificaţia gestului cu mîna şi a plescăitului din buze ale lui Hilobok. În faţa lui se afla o femeie extrem de frumoasă. „Ia te uită ce nostimă e!" remarcă Onisimov. Luate în parte, fiecare trăsătură a chipului Elenei Ivanovna era obişnuită: părul brun, nasul puţin cîrn, ovalul feţei, ca orice oval... Dar toate la un loc creau acea impresie de armonie, care nu-ţi mai permitea să analizezi, ci doar să admiri şi să te minunezi de marele simţ al măsurii pe care-l are natura.

Matvei Appolonovici își aminti înfățișarea răposatului Krivoșein și simți că îl cuprinde indignarea. „Într-adevăr, nu se potriveau unul cu altul, avea dreptate Hilobok. Ce o fi găsit la el? Căuta un om serios sau un soț cu venituri mari?“ Ca majoritatea bărbaților, cărora înfățișarea și vîrsta nu le mai lasă nici o speranță în succese amoroase, Onisimov nu avea o părere prea bună despre femeile frumoase.

— Vă rog să luați loc. Vă este cunoscut numele lui Krivoșein Valentin Vasilievici...

— Da, răspunse ea cu o voce cîntată.

— ...și al lui Kraveț Viktor Vitalievici?

— Vitea? Da. Elena Ivanovna zîmbi, arătîndu-și dinții albi și regulați. N-am știut că-l cheamă și Vitalievici. Dar despre ce e vorba?

— Ce-mi puteți spune despre relațiile dintre Krivoșein și Kraveț?

— Păi, cum să vă spun... Lucrau împreună... Mi se pare că Viktor este rudă, mai îndepărtată, cu Valea... adică cu Krivoșein. După părerea mea, erau foarte buni prieteni... Dar ce s-a întîmplat?

— Elena Ivanovna, eu sînt cel care pun întrebări aici... Onisimov se gîndi că dacă ea își va pierde echilibrul sufletesc o să spună mai multe. De aceea nu se grăbea să lămurească lucrurile. E adevărat că erați în relații destul de apropiate cu Krivoșein?

— Da...

— Din ce cauză v-ați despărțit?

Ochii Elenei Ivanovna deveniră deodată reci, iar obrajii cînd îi roșeau, cînd păleau.

— Asta n-are nici o legătură cu cazul pentru care am fost chemată aici.

— De unde știți dumneavoastră ce are și ce nu are legătură cu acest caz? întrebă tresărind Matvei Appolonovici.

— Deoarece.... deoarece asta nu poate avea legătură cu nici un fel de caz. Ne-am despărțit și gata.

— E clar... Bine, să trecem deocamdată peste această chestiune. Spuneţi-mi, vă rog, unde locuia Kraveţ?

— La căminul tinerilor specialişti din cartierul academicienilor, ca toţi cei aflaţi în practică.

— Şi de ce nu la Krivoşein?

— Nu ştiu. Probabil că aşa era mai comod pentru amîndoi...

— Asta cu toată rudenia şi prietenia lor? E clar... Dar ce atitudine avea Kraveţ faţă de dumneavoastră, vă acorda atenţie? Matvei Appolonovici se străduia să stoarcă ce putea din ipoteza pe care şi-o făurise.

— Da, îmi acorda... Elena Ivanovna îşi muşcă buza, dar totuşi nu se putu stăpîni. Cred că şi dumneavoastră aţi face la fel, dacă v-aş permite.

— Aha, va să zică lui i-aţi permis? Spuneţi-mi, Krivoşein nu era gelos din cauza lui Kraveţ?

— S-ar putea să fi fost gelos... numai că nu înţeleg ce vă priveşte asta pe dumneavoastră? Ea îl privi pe anchetator cu o ostilitate înverşunată. Tot felul de aluzii! În definitiv, îmi puteţi explica sau nu, ce s-a întîmplat?

— Calmaţi-vă, tovarăşă!

„Poate că ar fi bine să-i explic despre ce-i vorba? Dar merită oare? Are ea vreo legătură cu toate astea? Sigur, e frumoasă. Poţi să faci o pasiune pentru ea. Dar... oamenii de ştiinţă nu sînt un mediu propice pentru crime pasionale serioase... Datele statistice nu sînt în favoarea lor. Un savant nu-şi pierde capul din cauza unei femei... Dar Kraveţ..."

Raţionamentele lui Onisimov fură întrerupte de soneria telefonului. Ridică receptorul.

— Onisimov la aparat.

— Tovarăşe căpitan, am dat de urma celui urmărit, raportă miliţianul din brigada operativă. Doriţi să fiţi şi dumneavoastră de faţă?

— Desigur.

— Vă aşteptăm lîngă aeroport, maşina 57-28 DNA.

— E clar! Anchetatorul se ridică în picioare şi se uită bine dispus la Elena Kolomieţ. O să încheiem convorbirea noastră altă dată, Elena Ivanovna. Daţi-mi citaţia să v-o semnez. Nu vă enervaţi şi nu vă supăraţi. Toţi avem nervi, şi eu, şi dumneavoastră...

— Dar ce s-a întîmplat?

— Deocamdată nu pot să vă spun nimic. Cercetăm. Cu bine, la revedere!

Onisimov o conduse pînă la uşă, scoase din sertarul biroului pistolul, încuie camera şi, aproape alergînd, se repezi în curtea interioară a miliţiei, spre automobilul de serviciu.

Rulînd încet pe roţi, un IL-18, alb ca zăpada, se apropie de peronul aeroportului, exact la orele 13. De bordul avionului fu fixată o scară mobilă, albastră. Un bărbat plin, mic de statură, în pantaloni verzi, strîmţi, şi într-o cămaşă pestriţă, peste pantaloni, coborî primul scara. Alergînd şi agitînd în mînă o sacoşă turistică viu colorată o porni pe dalele hexagonale de beton către clădirea aerogării. Îşi întorcea mereu capul în toate direcţiile, nerăbdător, căutînd pe cineva în mulţimea celor ce veniseră în întîmpinarea avionului. Cînd îl descoperi pe cel căutat, o porni în goană spre el.

— Hai noroc! Ce e cu graba asta tocmai în perioada concediilor, ce înseamnă acel „vino imediat“?! Ia să te văd! O, dar arăţi mult mai bine! Eşti chiar mai suplu, măi, măi! Ca să vezi. Nu te-am văzut de un an şi chipul tău mi se pare agreabil... Chiar şi la maxilar mă pot uita fără să mă enervez...

— Văd că şi tu ai devenit mai bun, acolo, la aspirantură. Tînărul, venit să-l întîmpine, îl cercetă cu o privire critică. Ai reuşit să acumulezi cîte ceva?

— Eh, frate, nu sînt simple acumulări, aici e vorba de rezerva informaţională concretă. Am să-ţi povestesc eu mai tîrziu, chiar am să-ţi demonstrez. Dragă Valea, e o răsturnare totală... Dar mai întîi spune tu

de ce m-ai chemat înainte de termen? Nu, stai puţin! Pasagerul avionului scoase din buzunar un bloc-notes, iar din el cîteva bancnote roşii. Să-mi achit datoria înainte de toate.

— Ce datorie? Tînărul împinse banii la o parte.

— Te rog foarte mult, fără chestii de-astea! Pasagerul ridică mîna în semn de protest. Am văzut, cunoaştem, sîntem gata înduioşaţi: un savant distrat care nu se coboară pînă acolo, încît să ţină minte asemenea chestiuni prozaice cum ar fi nişte bani împrumutaţi... Nu face una ca asta. Îţi cunosc firea. Tu nu uiţi nici măcar datoriile de cîteva ruble. Ia banii şi nu face pe grozavul!

— Stai să vezi, tînărul zîmbi cu blîndeţe. Tu nu-mi datorezi mie nimic. Înţelegi?... spuse şi se chirci sub privirea scrutătoare pe care pasagerul o fixă asupra lui.

— Ce dracu! spuse acesta nedumerit. Nu cumva ai început să-ţi vopseşti părul, falsule şaten? Şi cicatricea? Cicatricea deasupra sprîncenei drepte unde a dispărut? Vocea lui scăzu deodată pînă la şoaptă. Tinere... dar cine eşti tu?

Între timp mulţimea celor sosiţi cu avionul de la Moscova şi a celor veniţi în întîmpinarea lor se risipise. Cinci persoane, care nu întîmpinaseră pe nimeni şi nu se grăbeau nicăieri, îşi aruncară ţigările şi-i încercuiră repede pe cei doi.

— Vă rog, fără gălăgie! rosti Onisimov, intercalîndu-se între „laborant" şi pasagerul care-l privea cu ochi mari, strîngînd banii în mînă. În caz de împotrivire...

— Oho! Pasagerul uluit făcu un pas îndărăt, dar fu apucat strîns de coate.

— Nu „oho", ci miliţia, cetăţene... Krivoşein, dacă nu mă înşel. Anchetatorul zîmbi cît mai amabil cu putinţă. Va trebui să vă reţinem şi pe dumneavoastră. Duceţi-i pe fiecare în altă maşină!

...Viktor Kraveţ, aşezîndu-se pe canapeaua din

spate a „Volgăi", între Onisimov şi miliţianul Gaevoi, zîmbi obosit, dar calm.

— De fapt, eu în locul dumitale n-aş zîmbi, remarcă Matvei Appolonovici. Pentru asemenea figură termenul de detenţie se măreşte.

— Eh, ce termen! Viktor Kraveţ dădu nepăsător din mînă. Principalul e că am făcut, după cît se pare, o mişcare corectă.

— N-aş fi crezut că înapoierea mea va debuta cu un episod de roman poliţist! spuse pasagerul avionului, după ce fu introdus în biroul anchetatorului. Deh, o dată în viaţă asta trebuie că e amuzant.

Fără să aştepte invitaţia, se aşeză pe un scaun şi privi în jurul său. Onisimov se aşeză tăcut în faţa lui. În el se luptau sentimente contradictorii: pe de o parte jubila („Asta zic şi eu operativitate, asta da reuşită! I-am prins pe amîndoi deodată şi, se pare, asupra faptului!"), pe de altă parte era preocupat, îngrijorat. Pînă atunci ancheta se întemeiase pe faptul că în laborator murise sau fusese ucis Krivoşein. Dar... Matvei Appolonovici se uită cu atenţie la cel arestat. Avea o frunte teşită, cu un început de chelie, arcadele sprîncenelor proeminente, o cicatrice roşu-albăstrie deasupra sprîncenei drepte, o faţă pistruiată, cu obrajii plini, nasul gros ridicat în sus, părul roşcovan tuns scurt. Nu mai încăpea nici o îndoială: în faţa lui se afla Krivoşein! „Dar ce gafă am făcut?... Atunci pe cine l-au curăţat ei acolo? Eh, am să lămuresc eu totul pînă la urmă!"

— Dar asta ce-i, o aluzie? Krivoşein arăta spre ferestrele prevăzute cu gratii. Ca oamenii să mărturisească totul, nu-i aşa?

— Nu. Aici a fost înainte o bază de desfacere. Anchetatorul îşi aduse aminte că la interogatoriul de ieri „laborantul" începuse cu aceeaşi întrebare şi zîmbi gîndindu-se la această coincidenţă amuzantă. De atunci au rămas zăbrelele... Ei, cum vă mai simţiţi, Valentin Vasilievici?

— Mulţumesc... Iertaţi-mă, nu vă cunosc numele. Nu mă pot plînge. Dar dumneavoastră?

— La fel, anchetatorul dădu din cap, deşi felul în care mă simt eu nu are nici o legătură cu cazul de care mă ocup.

Îşi zîmbeau unul altuia ca doi boxeri înainte de a începe să-şi stîlcească feţele.

— Şi felul în care mă simt eu are vreo legătură? Eu am crezut că aşa obişnuiţi dumneavoastră să vă interesaţi de sănătatea pasagerilor, înhăţîndu-i de pe aeroport pe nepusă masă. Aş vrea să ştiu ce legătură are cazul dumneavoastră cu starea sănătăţii mele?

— Noi nu înhăţăm, cetăţene Krivoşein, ci reţinem, îl corectă aspru Onisimov. Şi sănătatea dumneavoastră mă interesează cu totul legitim, întrucît posed actul de constatare al medicului precum şi depoziţiile martorilor că sînteţi un cadavru.

— Eu un cadavru? Krivoşein se examină cu o privire cam batjocoritoare. Ei, dacă aveţi asemenea depoziţii, căraţi-mă în sala de disecţie... Deodată îşi dădu seama de situaţie şi zîmbetul i se stinse. Îl privi pe Onisimov posomorît şi alarmat. Ascultaţi-mă, tovarăşe anchetator, dacă dumneavoastră glumiţi, atunci să ştiţi că gluma e cam macabră! Ce fel de cadavru sînt eu?

— Daţi-mi voie. Nu glumesc de loc! Onisimov îşi desfăcu larg mîinile. Alaltăieri cadavrul dumneavoastră a fost găsit în laborator. L-am văzut chiar eu... Adică nu al dumneavoastră, desigur, pentru că sînteţi bine, sănătos, ci al unui om care vă seamănă foarte mult. Toată lumea l-a identificat ca fiind cadavrul dumneavoastră!

— Ei drace! Krivoşein se chirci pe scaun şi începu să-şi frece obrajii cu palmele. Puteţi să-mi arătaţi cadavrul?

— Nu... Doar ştiţi bine că nu, Valentin Vasilievici. Pentru că el s-a transformat într-un schelet.

Nu e bine să faceţi o asemenea poznă... Poate fi interpretată foarte prost.

— Într-un schelet?! Krivoşein ridică capul şi în ochii lui verzi, cu licăriri căprui, apăru deruta. Cum? Unde?

— Asta s-a întîmplat chiar acolo, la locul faptei — dacă aveţi, într-adevăr, nevoie de explicaţii de la mine — pronunţă Onisimov apăsat. Poate că dumneavoastră o să ne explicaţi mult mai bine tot ce s-a petrecut?

— A fost cadavru, a devenit schelet... bombăni Krivoşein încruntînd din sprîncene. Dar... Aha, atunci totul nu e chiar atît de grav! Înseamnă că s-a pierdut vremea degeaba aici... Dar se vede că a comis o greşeală. Ei drăcie, şi eu care!... Îşi veni în fire şi se uită precaut la anchetator. Mă încurcaţi, tovarăşe, şi nu înţeleg de ce. Cadavrele nu se transformă în schelete aşa, de fantezie. Eu mă pricep niţel la treburile astea. Şi apoi cum o să dovediţi că este cadavrul meu... adică al unui om care seamănă cu mine, dacă cadavrul lipseşte? Aici e ceva care nu ţine!

— Se poate. Tocmai de aceea şi vreau ca dumneavoastră să faceţi lumină în această afacere. Pentru că totul s-a petrecut în laboratorul ce v-a fost încredinţat...

— Încredinţat mie?... Hm... Krivoşein surise şi clătină din cap. Mă tem că n-o să iasă nimic din făcutul luminii. Eu însumi ar trebui să mă lămuresc înainte de toate.

„Şi ăsta o să se închidă în el!“ oftă în gînd cu tristeţe Matvei Appolonovici, apoi trase spre el o foaie de hîrtie şi-şi desfăcu stiloul.

— Atunci, haideţi s-o luăm în ordine. Vă numiţi Krivoşein Valentin Vasilievici?

— Da.

— Vîrsta 35 de ani. Naţionalitate rusă. Celibatar.

— Exact.

— Locuiți la Dneprovsk, răspundeți în cadrul Institutului de sistemologie de laboratorul noilor sisteme?

— Apoi ce nu-i, nu-i. Eu locuiesc la Moscova și urmez aspirantura la facultatea de biologie a Universității de Stat. Poftim! Krivoșein îi întinse peste birou buletinul de identitate și o legitimație.

Actele erau destul de uzate. Totul — chiar și viza de flotant în Moscova, pe timp de trei ani — corespundea celor spuse.

— E clar. Onisimov le vîrî în sertarul biroului. Ia te uită, dar repede se mai face totul la Moscova! Într-o singură zi.

— Adică... cum, ce vreți să spuneți?! Krivoșein își înălță privirile, ridicînd totodată sprînceana dreaptă în semn de protest.

— Actele astea ale dumneavoastră sînt false, asta e. Tot așa de false ca și cele ale complicelui dumneavoastră, căruia ați încercat să-i dați bani la aeroport... Vreți să vă asigurați un alibi? V-ați ostenit degeaba. O să verificăm și ce va fi mai departe o să vedem.

— Păi verificați!

— O să verificăm. Unde lucrați la Universitate? Cine este conducătorul dumneavoastră de lucrări?

— Profesorul Androsiașvili Vano Alexandrovici, șeful catedrei de fiziologie generală, membru corespondent al Academiei de științe.

— E clar. Anchetatorul formă un număr. Ofițerul de serviciu? Aici Onisimov. Luați urgent legătura cu Moscova. Să-l aducă repede la videofonul operativ pe... notați: Vano Alexandrovici Androsiașvili, profesor, șeful catedrei de fiziologie la facultate. Repede! Apoi se uită triumfător la Krivoșein.

— Videofonul operativ este un lucru admirabil! exclamă acesta. Văd că și tehnica anchetării ajunge pînă la granița fantasticului. Și o să avem repede legătura?

— Cînd o s-o avem, o s-o avem! Nu vă grăbiți. Mai avem multe de discutat... Totuși, siguranța cu care se comporta Krivoșein, atitudinea lui l-au cam impresionat pe Matvei Appolonovici. Fu cuprins de îndoieli: „Și dacă, într-adevăr, e o coincidență absurdă? Trebuie să mai verific cîte ceva?" Spuneți-mi, o cunoașteți pe Elena Ivanovna Kolomiеț?

Fața lui Krivoșein își pierdu expresia lipsită de grijă. Deveni atent și-i aruncă lui Onisimov o privire posomorîtă și scrutătoare.

— Da. De ce?

— Îndeaproape?

— Hm, da!

— Din ce motive v-ați despărțit?

— Scuzați-mă, dragă tovarășe anchetator, dar asta nu vă privește absolut de loc! În glasul lui Krivoșein se simțea furia. Eu n-am să permit nici lui dumnezeu, nici diavolului, nici miliției să se bage în treburile mele personale!

— E clar, dădu din cap Onisimov, păstrîndu-și sîngele rece. „El e! N-are cum s-o întoarcă. E el. Atunci de ce ascunde faptele, pe ce mizează?" Bine, am să vă pun o întrebare mai ușoară: cine este Adam?

— Adam? Primul om de pe pămînt. Dar de ce?

— A sunat ieri la institut... acest prim om. S-a interesat unde sînteți; voia să vă vadă.

Krivoșein dădu din umeri cu indiferență.

— Dar cine e omul care v-a întîmpinat la aeroport?

— Și pe care, fără prea mult umor, l-ați numit complicele meu? Acest om... Krivoșein căzu pe gînduri, își ridică și coborî sprîncenele. Mă tem că nu este cel care am crezut eu că este.

— Și mie mi se pare că nu e acela! se învioră Onisimov. Cu siguranță că nu e! Și atunci cine e?

— Nu știu...

— Iar o luăm de la început! țipă Matvei Appolonovici cu o voce plîngăreață și trînti stiloul. Nu mai

încurcați lucrurile, tovarășe Krivoșein, nu e cinstit! Doar îi dădeați bani; patruzeci de ruble, în hîrtii de cîte zece. Cum adică, nu știați cui îi dați banii?

În clipa aceea intră în birou un bărbat tînăr, în halat alb, puse pe masă un formular și, aruncîndu-i o privire plină de curiozitate lui Krivoșein, se îndepărtă. Onisimov cercetă formularul care comunica concluziile analizei amprentelor digitale ale celui reținut. Cînd ridică ochii spre Krivoșein, în ei licărea un zîmbet de compătimire și de triumf totodată.

— De fapt, cam asta e tot. Putem să nu mai așteptăm confruntarea cu profesorul din Moscova. De altfel, probabil nici nu va mai avea loc... Amprentele dumneavoastră digitale, tovarășe Krivoșein, coincid întru totul cu amprentele luate de mine la locul crimei. Vă rog să vă convingeți personal! Îi întinse peste masă formularul și lupa. Așa că, haideți să terminăm jocul. Și să știți — glasul lui Onisimov deveni sever — manevra dumneavoastră cu zborul la Moscova și cu actele false vă îngreunează situația... Pentru încercarea premeditată de a induce în eroare organele de anchetă, tribunalul adaugă între trei și opt ani.

Krivoșein, îngîndurat, cu buza inferioară răsfrîntă, studia formularul.

— Spuneți-mi, și el ridică ochii către anchetator, de ce n-ați admite că există doi oameni cu amprente identice?

— De ce?! Păi pentru că în o sută de ani de la utilizarea acestei metode în criminalistică, una ca asta nu s-a întîmplat niciodată.

— Ei, multe nu s-au mai întîmplat sau n-au mai existat... N-au existat nici sputnici, nici bombe cu hidrogen, nici mașini electronice de calcul, iar acum există.

— Ce legătură au sputnicii cu toate astea? Matvei Appolonovici ridică din umeri. Sputnicii sînt sputnici, iar amprentele digitale sînt amprente digitale,

o dovadă de necontestat în justiţie. Acum o să vorbiţi, în sfîrşit?

Krivoşein îl privi cam îngîndurat pe anchetator, apoi îi zîmbi blînd.

— Cum vă cheamă, tovarăşe anchetator?

— Mă numesc Matvei Appolonovici Onisimov. Dar de ce mă întrebaţi?

— Ştiţi ce-i, Matvei Appolonovici, lăsaţi baltă această afacere.

— Adică cum s-o las baltă?

— Foarte simplu, închideţi dosarul. Cum se formulează asta la dumneavoastră: „din lipsă de probe" sau „din lipsa obiectului crimei". Şi „predat la arhivă pe data de cutare"...

Matvei Appolonovici nu-şi mai găsi cuvintele. În practica sa de anchetator încă nu avusese ocazia să întîlnească un asemenea tupeu.

— Mă înţelegeţi, Matvei Appolonovici... Să zicem că o să vă continuaţi activitatea dumneavoastră atît de variată şi, în cazurile obişnuite, fără îndoială, utilă. O să interogaţi, să reţineţi, să identificaţi, să comparaţi amprentele digitale, să deranjaţi oameni ocupaţi, cu ajutorul videofonului operativ... Krivoşein îşi dezvolta ideea gesticulînd cu mîna dreaptă. Şi tot timpul o să vi se pară că — uite-acum! — o să apucaţi adevărul de coadă. Contradicţiile se vor îmbina în fapte, faptele în dovezi, virtutea va triumfa, iar răul va căpăta un termen de detenţiune plus adaosul pentru intenţie premeditată... Aici el oftă cu compătimire. Pe dracu! Într-un caz ca acesta însă contradicţiile nu se leagă! Iar adevărul n-o să-l descoperiţi pentru simplul motiv că, datorită nivelului dumneavoastră de gîndire, nu sînteţi pregătit să-l înţelegeţi...

Onisimov se posomorî, strîngîndu-şi jignit buzele.

— Nu, nu! Krivoşein îşi agită mîinile. Să nu vă gîndiţi, doamne fereşte, că vreau să vă umilesc, să pun la îndoială calităţile dumneavoastră de detectiv. Doar văd că sînteţi un om sîrguincios, tenace...

Dar cum să vă explic eu asta? El își micșoră ochii, privind la bulevardul inundat de soare, dincolo de fereastra zăbrelită. Aha, să vă dau un exemplu. Cu vreo șaizeci de ani în urmă, după cum știți, fără îndoială, în fabrici și uzine mașinile-unelte erau puse în mișcare cu ajutorul aburului sau al motorului diesel. În ateliere, de la un capăt la altul, trecea un arbore de transmisie. Prin intermediul curelelor de transmisie, el punea în mișcare mașinile-unelte. Și toate se învîrteau, zumzăiau, pocneau și încîntau prin splendoarea lor barbară sufletul directorului sau al patronului de atunci. Apoi a apărut electricitatea. Și toate aceste sisteme devenite arhaice au fost înlocuite prin electromotoare, montate direct pe mașinile-unelte . . .

Și iarăși, ca și cu o zi în urmă, în timpul cît îl interogase pe „laborant", pe Matvei Appolonovici îl cuprinse pentru o clipă îndoiala. „Ceva nu-i în regulă aici! Mulți oameni trecuseră prin biroul lui, îi lustruiseră scaunul, frecîndu-se de el din cauza întrebărilor neplăcute care li se puneau: tineri posaci, vîriți din prostie în cîte o poveste neplăcută, speculanți plîngăreți, gestionari slugarnici, de o familiaritate artificială, intrați la apă cu ocazia reviziei, recidiviști cu înfățișare gravă, care cunoșteau toate legile . . . Și toți aceștia, mai devreme sau mai tîrziu, înțelegeau că jocul e pierdut, că a venit momentul cînd trebuia să mărturisească și să aibă grijă ca în procesul-verbal să se reflecte căința lor sinceră. Pe cînd omul acesta . . . Șade ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, dă din mîini și explică cu sîrguință, la un bun nivel de popularizare, de ce dosarul trebuie închis. „Din nou mă derutează această lipsă totală a jocului! Dar nu, n-o să alunec eu de două ori în același loc!"

Matvei Appolonovici era un anchetator cu experiență și știa bine că într-o afacere ca asta importante nu sînt îndoielile și nici impresiile, ci faptele. Dar

faptele — goale şi de netăgăduit — erau împotriva lui Krivoşein şi Kravet.

— ... Şi acum închipuiţi-vă că la o oarecare uzină străveche înlocuirea transmisiei mecanice la maşinile-unelte cu cea electrică s-a petrecut nu de-a lungul anilor, ci dintr-o dată, într-o singură noapte, continuă Krivoşein. Ce va gîndi patronul fabricii cînd va intra dimineaţa în atelier? Că cineva i-a şterpelit maşina cu aburi, arborele de transmisie, curelele şi roţile. Pentru a înţelege că n-a avut loc un furt, ci o revoluţie tehnică, el ar trebui să cunoască fizica, electrotehnica, electrodinamica... Aşa şi dumneavoastră, Matvei Appolonovici, vorbind la figurat, vă aflaţi acum în situaţia unui asemenea patron.

— Fizica, electrotehnica, electrodinamica... repetă distrat Onisimov, uitîndu-se la ceas. Of, de s-ar obţine mai repede legătura cu Moscova! Probabil că ar trebui să cunosc şi teoria informaţiei, teoria modelării proceselor întîmplătoare, nu?

— Oho! Krivoşein se lăsă brusc pe spetează scaunului, privindu-l pe anchetator cu o admiraţie greu ascunsă. Aţi auzit şi de aceste ştiinţe?

— Noi, Valentin Vasilievici, ştim totul.

— Da, văd eu că pe dumneavoastră nu vă pot răpune...

— Nici nu vă sfătuiesc să încercaţi. Aşadar, contaţi mai departe pe închiderea ilegală a dosarului sau îmi spuneţi tot adevărul?

— Uff... Krivoşein îşi şterse cu batista fruntea şi obrajii. E cald la dumneavoastră... Bine. Hai să cădem la învoială, Matvei Appolonovici. Întîi am să mă lămuresc eu asupra celor întîmplate, apoi am să vă spun dumneavoastră totul.

— Nu. Onisimov dădu energic din cap. Nu putem cădea la o asemenea învoială. Ştiţi, nu se permite ca cel suspectat să facă cercetări în propriul său caz. Aşa nu s-ar mai descoperi niciodată nimic.

— Da, fir-ar să fie! ... începu Krivoşein. Tocmai atunci uşa se deschise şi un locotenent tinerel anunţă plin de importanţă:

— Matvei Appolonovici, Moscova!

Onismov şi Krivoşein urcară la etajul întîi, în camera de legături videofonice operative.

... Vano Alexandrovici Androsiaşvili îşi apropie faţa de ecranul videofonului atît de brusc, încît ai fi zis că vrea să spargă, cu nasul său coroiat ca un cioc de vultur, tubul cu fascicul electronic. Da, îl recunoaşte pe aspirantul său Valentin Vasilievici Krivoşein. Da, în ultimele săptămîni l-a văzut pe aspirant în fiecare zi, iar în ceea ce priveşte întîlnirile şi discuţiile anterioare, mai îndepărtate, nu se poate baza pe memorie, ele nefiind însemnate cu roşu în calendar. Da, aspirantul Krivoşein a părăsit universitatea pentru cinci zile cu învoirea personală a lui Androsiaşvili. Vano Alexandrovici rostea „r"-ul răspicat, exploziv, făcînd să se cutremure difuzorul videofonului ... Este extrem de îngrijorat şi mîhnit că a fost sustras de la examene pentru a lua parte la o anchetă atît de stranie. Dacă miliţia — aici Vano Alexandrovici îşi îndreptă privirea arzătoare a ochilor săi negri ca pana corbului spre Onisimov — a încetat să mai aibă încredere în actele de identitate pe care chiar ea le eliberează, atunci el va trebui probabil să-şi schimbe calificarea de biolog în atestator al identităţii tuturor aspiranţilor, studenţilor, rudelor lui, precum şi al membrilor plini şi membrilor corespondenţi ai Academiei de ştiinţe pe care el, Vano Androsiaşvili are onoarea să-i cunoască! În acest caz însă s-ar putea, firesc, să se pună întrebarea: Dar cine este el, profesorul Androsiaşvili? Şi, oare, n-ar trebui atunci, pentru atestarea identităţii sale dubioase, să fie adus cu o maşină a miliţiei însuşi rectorul universităţii sau, pentru mai multă siguranţă, chiar preşedintele Academiei de ştiinţe?

După ce spuse acestea dintr-o singură răsuflare, Vano Alexandrovici dădu din cap în semn de rămas bun:

— Nu e bine ce faceţi! Trebuie să aveţi încredere în oameni! şi dispăru de pe ecran. Microfoanele transmiseră pînă la Dneprovsk zgomotul uşii trîntite.

Ecranul îl arătă apoi pe un grăsun chel cu epoleţi de maior pe cămaşa bleu. Faţa i se schimonosise, încît avea, cu adevărat, un aer de martir.

— Păi bine, tovarăşi, n-aţi putut să vă lămuriţi şi singuri?

Ecranul se stinse.

„Vano Alexandrovici tot mai e supărat pe mine se gîndea Krivoşein, în timp ce cobora scările înaintea lui Onisimov, care pufăia furios. Şi are dreptate. S-a îndurat şi m-a primit la aspirantură fără concurs, iar eu mă feresc de el tot timpul, fac pe secretosul. De nu m-ar fi primit el, nu izbuteam. La examene m-am comportat lamentabil. La filozofie şi la limbile străine încă a mers cum a mers, dar la materiile de specialitate... E şi normal. Ce, parcă manualele citite la repezeală pot ascunde lipsa unor cunoştinţe sistematice?“

... Asta s-a petrecut cu un an în urmă. După examenul de admitere la biologie Androsiaşvili l-a invitat în biroul său, l-a poftit să se aşeze într-un fotoliu de piele, în timp ce el s-a dus lîngă fereastră, cu capul său mare, atins de un început de chelie, lăsat pe umărul drept, şi a început să-l cerceteze:

— Cîţi ani aveţi?

— Treizeci şi patru.

— La limită... Anul viitor o să sărbătoriţi într-un cerc de prieteni împlinirea vîrstei de treizeci şi cinci de ani şi o să puneţi cruce aspiranturii la zi. Iar cea fără frecvenţă... Aspirantura fără frecvenţă e făcută nu pentru studiu, ci pentru un concediu suplimentar plătit, aşa că să nu vorbim de ea. Am citit referatul dumneavoastră, un referat bun, un referat

temeinic, în care faceţi paralele interesante între activitatea centrilor nervoşi şi a circuitelor electronice. V-am dat „foarte bine". Dar — profesorul luă de pe birou foaia matricolă şi îşi aruncă ochii pe ea — examenul nu l-aţi luat! Adică, l-aţi luat cu suficient. Or, cu suficient la materia de specialitate noi nu primim la aspirantură.

Probabil că faţa lui Krivoşein se schimbase, pentru că glasul lui Vano Alexandrovici deveni mai binevoitor:

— Dar spuneţi-mi, la ce vă trebuie bursa de aspirant? Am cercetat actele dumneavoastră — lucraţi într-un institut interesant, aveţi un post bun. Sînteţi cibernetician?

— Nu, sistematician.

— Pentru mine e acelaşi lucru. Deci, la ce vă trebuie?

Krivoşein era pregătit pentru această întrebare.

— Tocmai pentru că sînt sistematician şi sistemolog. Omul reprezintă sistemul cel mai complex şi cel mai bine organizat din toate cîte le cunoaştem. Vreau să mă lămuresc pe deplin asupra lui: cum e construit totul în organismul omenesc, cum se leagă, cum se influenţează. Exprimîndu-mă vulgar, să înţeleg interacţiunea părţilor...

— Pentru a utiliza aceste principii la crearea de noi scheme electronice? Androsiaşvili îşi strîmbă ironic buzele.

— Nu numai pentru asta... Mai bine zis, nu atît pentru asta. Vedeţi... odinioară totul era altfel. Arşiţa şi gerul, rezistenţa în goana după vînat sau în fuga din faţa primejdiei, foamea sau hrana brută, nesterilă, de tipul cărnii crude, mari suprasolicitări mecanice în procesul de muncă, bătaia, în care soliditatea craniului se verifica prin lovitura cu bîta, într-un cuvînt, odinioară mediul exterior impunea omului cerinţe foarte mari. (Vano Alexandrovici scoase un sunet nearticulat, dar nu spuse nimic.) Un astfel de mediu a şi format, în decursul a sute

de milenii, pe „homo sapiens" — mamifer vertebrat raţional. Dar în ultimii două sute de ani, începînd de la inventarea maşinii cu abur, totul s-a schimbat. Noi am creat un mediu artificial din electromotoare, explozibile, substanţe farmaceutice, benzi rulante, sisteme de servicii comunale, transport, radiaţie atmosferică crescută, maşini electronice, vaccinuri profilactice, drumuri asfaltate, vapori de benzină, specializare îngustă a muncii... într-un cuvînt, viaţa modernă. Ca inginer, şi eu contribui alături de ceilalţi la dezvoltarea acestui mediu artificial, care astăzi determină viaţa lui „homo sapiens" în proporţie de 90% — iar în curînd o va determina 100% — în timp ce natura va rămîne doar pentru plimbările de duminică. Dar ca om, eu însumi încerc o oarecare nelinişte... El răsuflă adînc apoi continuă: Acest mediu artificial îl văduveşte pe om de numeroase calităţi şi funcţii căpătate în decursul evoluţiei sale străvechi. Forţa, abilitatea, rezistenţa se cultivă în prezent numai prin sport, gîndirea logică, care era încîntarea vechilor greci, e preluată de maşini. Iar omul nu capătă calităţi noi, pentru că mediul se transformă foarte repede, iar organismul biologic nu poate să ţină pasul cu el. Progresul tehnic este însoţit de o vorbărie liniştitoare, dar slab argumentată, cum că omul va rămîne totdeauna la înălţimea situaţiei. În timp ce — dacă ar fi să vorbim nu despre om în general, ci despre oameni numeroşi şi diferiţi — nici astăzi nu mai este chiar aşa, iar mai tîrziu nu va mai fi de loc aşa. Pentru că nu oricine are suficiente posibilităţi materiale ca să fie stăpînul vieţii moderne: să cunoască multe, să ştie să facă multe, să înveţe cu rapiditate tot ce e nou, să muncească creator, să se comporte cît mai bine.

— Şi prin ce îi veţi putea ajuta pe oameni?

— Să-i ajut — nu ştiu dacă am să pot, dar cel puţin să studiez cum trebuie problema posibilităţilor neutilizate de către om ale organismului său. De exemplu, funcţiile pe cale de dispariţie: să zicem,

priceperea strămoşilor noştri îndepărtaţi de a sări dintr-un copac într-altul sau de a dormi pe o cracă. Acum acest lucru nu mai este necesar, dar celulele nervoase respective au rămas. Sau să luăm reflexul numit „piele de găină", la o piele care nu mai are aproape de loc păr. Acest reflex este deservit de o reţea de nervi extrem de bogată. Poate că se va reuşi să se refacă, să se reprogrameze vechile reflexe la nevoile noi?

— Aşa! Prin urmare, visaţi să-l modernizaţi şi să-l faceţi mai raţional pe om? Androsiaşvili îşi plecă capul. N-o să mai fie „homo sapiens", ci „homo modernus rationalis", da? Dar nu vi se pare dumneavoastră, dragă sistematicianule, că pe cale raţională omul poate fie transformat într-un geamantan cu o apofiză care să apese pe butoane? De altfel, s-ar putea şi fără apofiză, cu dirijare prin biocurenţii creierului...

— Dacă o facem cu totul raţional, s-ar putea şi fără geamantan, observă Krivoşein.

— Şi asta-i drept! Vano Alexandrovici îşi aplecă capul pe umărul drept, şi-l privi cu multă curiozitate pe Krivoşein.

Era evident că se simpatizau unul pe altul.

— În sfîrşit! Profesorul începu să se preumble cu paşi repezi prin încăpere. În sfîrşit, masele largi ale celor ce lucrează în domeniul tehnicii, ale cuceritorilor naturii moarte, creatorilor „mediului artificial" au început să înţeleagă că sînt şi ei oameni! Nu supraoameni, care cu ajutorul intelectului şi al îndrumarelor pot învinge tot şi toate, ci pur şi simplu oameni. Cîte nu studiem şi încercăm să înţelegem: particulele elementare, vidul, razele cosmice, antilumile, taina Atlantidei... Numai pe noi înşine nu vrem să ne studiem şi să ne înţelegem... Acest lucru, vedeţi dumneavoastră, este dificil, neinteresant, cam inaccesibil... Phi, lumea s-ar putea să piară, dacă fiecare se va ocupa numai de ceea ce-i este accesibil! Vocea lui răsună mai guturală ca de obicei.

Omul simte un interes biologic față de sine însuși numai cînd trebuie să se ducă la spital sau să-și facă o fișă medicală... Și, într-adevăr, dacă lucrurile vor continua să meargă așa, ne putem lipsi și de geamantan. Cum spun studenții: o să ne invadeze mașinile, cu siguranță! El se opri în fața lui Krivoșein, își plecă din nou capul într-o parte și pufni: Și totuși sînteți un diletant, dragul meu sistematician! Ce simplu e totul la dumneavoastră. Să reprogramezi vechile reflexe... Ah, dacă asta ar fi tot atît de simplu cum e reprogramarea unei mașini electronice de calcul! M-da... dar, pe de altă parte, ești inginer-cercetător, cu idei, cu o privire nouă asupra obiectului, diferită de a noastră, pur biologică... Eh, ce tot spun! De ce-ți dau speranțe irealizabile, de parcă ai avea șanse să iasă ceva din dumneata?! adăugă el și se îndepărtă spre fereastră. În definitiv, dumneata n-ai să-ți faci și n-ai să-ți susții disertația, și apoi ai cu totul alte gînduri. Nu-i așa?

— Așa e, recunoscu Krivoșein.

— Vezi. Dumneata ai să te întorci la sistemologia dumitale, iar eu o să am belele cu rectoratul că n-am crescut un cadru științific. Pff, te iau! conchise Androsiașvili pe neașteptate. Se apropie de Krivoșein. Numai că va trebui să înveți, să urmezi cursul complet de științe biologice. Altfel nu o să descoperi nici un fel de posibilități la om, mă înțelegi?

— Desigur! Krivoșein dădu bucuros din cap. De aceea am și venit aici.

Profesorul îl privi, cîntărindu-l parcă, apoi îl apucă de braț și-l trase mai aproape.

— Am să-ți dezvălui un secret. Și eu învăț. La cursul seral al facultății de tehnică electronică. Sînt în anul III. Asist la cursuri, fac lucrările de laborator. Am chiar și două restanțe: la electronica industrială și la fizica cuantică. Vreau și eu să mă lămuresc: ce și cum. Ai să mă ajuți... Numai, pst! Rămîne între noi!

Se înapoiară în biroul lui Onisimov. Matvei Appolonovici începu să se preumble încoace şi încolo prin încăpere. Krivoşein se uită la ceas: Era cinci şi ceva. Se încruntă, regretînd timpul irosit fără nici un rost.

— Deci, asta-i tot, Matvei Appolonovici, alibiul meu e dovedit. Vă rog să-mi restituiţi actele. Cred că e timpul să ne despărţim.

— Nu, aveţi răbdare! Onisimov măsura camera în lung şi în lat, furios şi dezorientat.

Matvei Appolonovici, după cum s-a mai amintit, era un anchetator cu experienţă. Îşi dădea seama că toate întîmplările acestei blestemate afaceri s-au întors împotriva lui. Krivoşein trăieşte; prin urmare, moartea lui Krivoşein, constatată şi consemnată în procesul-verbal, e o greşeală. El n-a stabilit identitatea celui ce a murit sau a fost ucis în laborator, după cum n-a stabilit nici cauza morţii sau modul în care a fost ucis, şi n-are nici măcar o vagă idee despre felul în care ar trebui să abordeze această problemă în continuare... Nu cunoaşte motivele crimei, ipotezele pe care le-a făurit se duc dracului una după alta, cadavrul nu există! Toate par să demonstreze că, de fapt, ancheta căpitanului Onisimov a fost condusă foarte prost. Matvei Appolonovici încercă să-şi adune gîndurile. „Academicianul Azarov a identificat cadavrul lui Krivoşein. Profesorul Androsiaşvili l-a identificat pe Krivoşein *cel viu* şi a confirmat valabilitatea alibiului acestuia. Înseamnă că, ori unul, ori celălalt, a făcut o depoziţie mincinoasă. Cine anume nu e clar. Prin urmare, trebuie interogaţi amîndoi. „Dar... să chem la interogatoriul asemenea oameni, îşi spuse el, să-i suspectez, ca pe urmă să se constate din nou că am nimerit-o prost! După una ca asta nu mai scap cu faţa curată..."

Într-un cuvînt, în clipa aceea Matvei Appolonovici înţelegea clar un singur lucru, că nu trebuie, în nici un caz, să-l scape din mîini pe Krivoşein.

— Nu, aveţi răbdare! N-o să aveţi prilejul, cetăţene Krivoşein, să vă înapoiaţi la afacerile dumneavoastră tenebroase! Vă închipuiţi că, dacă... l-aţi machiat pe răposat, apoi aţi suprimat cadavrul, n-a mai rămas nici o dovadă? Noi o să mai verificăm cine este acest Androsiaşvili şi din ce motive vrea să vă scoată basma curată! Probele împotriva dumneavoastră continuă să stea în picioare: amprentele digitale, contactul cu cel fugit, încercarea de a-i remite bani...

Krivoşein, stăpînindu-şi enervarea, îşi scărpină bărbia.

— De fapt, nu prea înţeleg pentru ce mă acuzaţi: pentru faptul că am fost ucis sau pentru că eu sînt ucigaşul?

— O să vă lămurim, cetăţene! spuse Onisimov, pierzîndu-şi ultimele rămăşiţe de stăpînire de sine. O să ne lămurim! În orice caz, nu se poate ca dumneavoastră să nu fi jucat nici un rol în această afacere... Nu se poate!

— Ah, nu se poate? Krivoşein păşi către anchetator în timp ce sîngele i se urcă în obraji. Vă închipuiţi că dacă lucraţi la miliţie ştiţi ce se poate şi ce nu se poate?!

Şi deodată chipul lui începu să se transforme cu repeziciune: nasul ieşi în afară, deveni mai gros, căpătă o nuanţă violacee şi se coroie, ochii se măriră şi din verzi se făcură negri, părul de deasupra frunţii se retrase formînd o chelie, şi încărunţi — deasupra buzei superioare apăru o mustăcioară căruntă, maxilarul se scurtă... Într-un singur minut, în faţa anchetatorului zguduit apăru fizionomia de gruzin a profesorului Androsiaşvili — cu albul ochilor străbătut de vinişoare sîngerii, cu nasul puternic, cu nări fremătînd de mînie şi obrajii cenuşii din cauza bărbii nerase.

— Ce crezi, bre, că dacă lucrezi la miliţie ştii ce se poate şi ce nu se poate întîmpla?!

— Încetaţi!

Onisimov se retrase spre perete.

— Nu se poate? continuă indignat Krivoşein. Am să vă arăt eu ce „nu se poate!"

Îşi încheie fraza cu o voce melodioasă de femeie, în timp ce faţa sa începu să capete cu iuţeală trăsăturile Elenei Ivanovna Kolomieţ: năsucul se făcu drăguţ şi deveni cîrn, obrajii se rotunjiră şi se îmbujorară, sprîncenele întunecate se arcuiră fin, ochii căpătară o strălucire cenuşie...

„Of, dacă intră cineva acum"... îi fulgeră lui Onisimov prin creierul său înfierbîntat, şi se repezi să încuie uşa.

— Ei, ei! Lăsaţi chestiile astea! Krivoşein îşi reluase vechea sa înfăţişare, se postă în mijlocul camerei în poziţia unui boxer în gardă.

— Păi nu... să vedeţi... eu... m-aţi înţeles greşit... bîiguia Matvei Appolonovici zăpăcit, retrăgîndu-se spre masa de lucru. De ce faceţi asta?

— Uff... Nu cumva să sunaţi! Krivoşein, suflînd greu, se aşează pe scaun; faţa îi lucea de transpiraţie. Pentru că aş putea să mă transform şi în Matvei Appolonovici Onisimov. Vreţi?

Nervii lui Onisimov cedară definitiv. Deschise repede sertarul.

— Nu trebuie... Liniştiţi-vă... Încetaţi... Nu trebuie! Poftiţi, luaţi-vă actele!

— Aşa e mult mai bine! Krivoşein îşi luă actele şi îşi ridică sacoşa de jos. Doar v-am explicat cu toată bunăvoinţa că nu trebuie să vă băgaţi în această afacere. Dar nu m-aţi crezut. Sper că de data asta v-am convins. Vă salut... maior Pronin.[1]

Krivoşein plecă. Matvei Appolonovici rămase într-o stare de prostaţie, apoi deveni atent la o bătaie sacadată care se auzea în încăpere. După un timp înţelese că-i clănţăneau dinţii. Şi mîinile îi tremurau. „Ce-o fi cu mine?" Apucă receptorul telefonu-

[1] Aluzie la un personaj cunoscut din literatura poliţistă sovietică. (n.r.)

lui, apoi îl trînti la loc, se lăsă pe scaun şi, sleit de puteri, îşi lipi capul de suprafaţa răcoroasă a biroului. „La naiba cu aşa o muncă“ ...

Uşa se deschise larg, iar în prag apăru expertul în medicină legală, Zubato, care ţinea în mîini o cutie de placaj.

— Ascultă, Matvei, dar ăsta este, într-adevăr, cel mai senzaţional caz de criminalistică al secolului. Te felicit! strigă el. Uf, drace, asta zic şi eu treabă! Puse cu zgomot lădiţa pe masă, o deschise şi începu să arunce vată pe jos. Mi-a fost adus chiar acum de la atelierul de sculptură ... Ia te uită!

Matvei Appolonovici ridică privirea. În faţa lui se afla capul lui Krivoşein, executat din plastilină, cu fruntea teşită, un nas gros şi cîrn, pometii ieşiţi ...

Capitolul 5

„Oare, într-adevăr, în cei o sută de ani care s-au scurs nu s-a putut face mai mult în domeniul biologiei şi al medicinei? Ce poate fi mai important decît viaţa şi sănătatea? Ce sens are dezvoltarea tuturor celorlalte ştiinţe, dacă nu sînt rezolvate problemele fundamentale ale menţinerii vieţii şi sănătăţii? Nenorocirea e că eforturile savanţilor şi inginerilor din ultimii o sută de ani au fost îndreptate mai ales spre soluţionarea unor sarcini mai „rentabile“ pentru ei şi pentru stat, cum ar fi dezvoltarea maşinilor, mijloacelor de transport şi comunicaţii, a energeticii şi industriei de război ...“

ACAD. A. I. BERG: Cibernetica, ştiinţa despre o conducere optimă.

„Fanfaron nenorocit! se blagoslovea Krivoşein. N-am găsit o altă aplicare descoperirii decît să sperii miliţia ... Doar şi aşa mi-ar fi dat drumul. Oricum, n-aş fi dispărut nicăieri.“

Mușchii feței și tot corpul îl dureau datorită efortului depus. Undeva înăuntru se potolea treptat mîncărimea dureroasă a glandelor. „Totuși, trei transformări, în cîteva minute, constituie o suprasolicitare. M-am înfierbîntat. Ei, dar n-o să mi se întîmple nimic. Tocmai ăsta e șpilul, că nu mi se poate întîmpla nimic“ . . .

Deasupra clădirilor cerul se albăstrea repede. Cu un șuierat ușor se aprindeau firmele luminoase ale magazinelor, café-urilor și cinematografelor. Gîndurile sale se întoarseră la treburile sale de la Moscova.

„Vano Alexandrovici s-a ținut tare. Nici măcar n-a întrebat pentru ce am fost reținut, ce fapte anume am săvîrșit. M-a identificat, și cu asta basta! Dacă Krivoșein îmi ascunde afacerile sale, și-o fi spus, nici nu vreau să aud de ele! Bătrînul mîndru s-a simțit jignit . . . Are și de ce . . . Pentru că, de fapt, din discuția cu el m-am luminat asupra scopului experiențelor. La drept vorbind, n-a fost o discuție, ci o dispută. Dar nu cu oricine se întîmplă să te contrazici și, în același timp, să te îmbogățești cu idei noi.“

. . . Vano Alexandrovici se preumbla în jurul lui, aruncîndu-i priviri ironice și așteptînd. Oare cu ce revelație va uimi lumea biologul-diletant? Într-o seară de decembrie, Krivoșein l-a prins în cabinet și i-a spus tot ce gîndea despre viață, în general, și despre om în special. A fost o seară plăcută. Au stat mult timp împreună, au fumat, au discutat, în timp ce afară vifornița dinaintea anului nou zvîrlea pulberea de zăpadă în geamuri.

Orice mașină este construită într-un anume fel și face ceva, își expunea Krivoșein ideile. În mașina biologică denumită „om“ se pot de asemenea evidenția aceste două laturi: una constructivă și cealaltă operativă. Cea operativă: organele de simț, creierul, nervii motori, unii mușchi sînt în mare măsură su-

puşi omului. Ochii, urechile, aparatul vestibular, porţiunile tactile ale pielii, terminaţiile nervoase ale limbii şi nasului, nervii durerii şi temperaturii recepţionează excitaţiile mediului extern, le transformă în impulsiuni electrice (exact ca dispozitivele de introducere a informaţiei în maşina electronică de calcul), creierul şi măduva spinării analizează şi combină impulsurile după principiul „excitaţie-inhibiţie“ la fel ca celulele de impulsuri ale maşinilor), închid şi deschid lanţurile nervoase, trimit comenzi muşchilor care îndeplinesc diferite acţiuni, (la fel ca mecanismele de execuţie ale maşinilor).

Omul e stăpîn pe partea operativă a organismului său. Chiar reflexele necondiţionate — de exemplu cele ale durerii — el le poate suprima cu un efort de voinţă. În schimb, în partea constructivă, care se ocupă de procesul fundamental al vieţii — metabolismul — totul e altfel. Plămînii inspiră aerul, inima pompează sîngele prin ungherele întunecate ale corpului, esofagul, contractîndu-se, împinge bolurile de hrană în stomac, pancreasul secretă hormoni şi fermenţi ca să descompună hrana în substanţe pe care intestinul le poate asimila, ficatul furnizează sîngelui glucoză... glanda tiroidă şi cea paratiroidă produc substanţe de care depinde dacă omul va creşte şi va deveni mai inteligent sau va rămîne pitic şi cretin, dacă scheletul său se va dezvolta sau nu. O părticică neînsemnată de la baza creierului, hipofiza, comandă cu ajutorul substanţelor sale întreaga bucătărie misterioasă a secreţiei interne, şi totodată activitatea rinichilor, presiunea sîngelui şi încheierea cu bine a sarcinii... Şi asupra acestei părţi a organismului care îl *construieşte* pe om — conformaţia lui, forma craniului, psihicul, sănătatea şi forţa — conştiinţa nu are nici o putere!

— Totul e chiar aşa, zîmbi Androsiaşvili. În partea pe care o numeşti operativă recunosc cu uşurinţă domeniul de acţiune al sistemului nervos „animal“ sau „somatic“; iar în cea constructivă — domeniul

nervilor vegetativi. Aceste denumiri au apărut în secolul al XVIII-lea; în latină, „animal" înseamnă „vieţuitoare", iar „vegetus" — „plantă". Eu personal nu le consider potrivite. Poate că, la nivelul secolului XX, denumirile voastre inginereşti se potrivesc mai bine. Dar, te rog, continuă.

— Maşina, chiar cea electronică, o construieşte şi o face omul. În curînd de treaba aceasta se vor ocupa chiar maşinile. Principiul este clar, continuă Krivoşein. Dar omul de ce nu se poate construi pe el însuşi? În definitiv, metabolismul este subordonat sistemului nervos central: din creier pornesc către glande, vase sanguine, intestine, aceiaşi nervi ca şi spre muşchi şi organele de simţ. Şi atunci omul de ce nu poate dirija aceste procese, aşa cum face cu mişcarea degetelor? De ce participarea conştientă a omului la metabolism se manifestă doar prin satisfacerea poftei de mîncare, a setei şi a unor funcţii opuse? E caraghios: „homo sapiens", regele naturii, culmea Evoluţiei, creatorul celei mai complicate tehnici, a unor opere de artă şi gîndire, în procesul vital fundamental se deosebeşte de vacă sau de vierme, hai să zicem, doar prin utilizarea furculiţei şi a lingurii pentru a se hrăni cu mîncare gătită.

— Dar de ce vreţi să furnizaţi sîngelui zahăr, fermenţi şi hormoni neapărat printr-o sforţare a propriei raţiuni şi voinţe? Androsiaşvili îşi înalţă sprîncenele stufoase. Spuneţi-mi, vă rog, de ce e nevoie ca, în afara tuturor problemelor şi grijilor catedrei, să-mi bat capul la fiecare oră cu probleme de genul: cîtă adrenalină şi insulină secretă glandele suprarenale şi unde le trimit? Nervii vegetativi dirijează singuri metabolismul în acea „parte constructivă", nu-l îngreunează pe om cu probleme, şi asta-i foarte bine!

— E, oare, foarte bine, Vano Alexandrovici? Dar bolile?

— Bolile... Deci iată unde baţi: bolile ca greşeli în munca sistemului dumitale constructiv. Sprince-

nele profesorului se arcuiră. Greşelile, pe care noi încercăm să le îndreptăm cu ajutorul pilulelor, compreselor, vaccinurilor, intervenţiilor operative. Şi nu întotdeauna cu succes. Dar... bolile sînt rezultatul unor influenţe ale mediului la care organismul nu este adaptat.

— Şi de ce nu este adaptat? Doar noi ştim, în majoritatea cazurilor, ce este dăunător. Pe asta se bazează profilaxia bolilor, tehnica securităţii, protecţia muncii. Observaţi însă ce pasive sînt toate aceste cuvinte: profilaxia, securitatea, protecţia... cum s-ar spune, să ne ferim de belea! Iar mediul ne furnizează mereu enigme noi: ba iradiaţiile, ba arcul de sudură, ba izotopii...

— Bun! Profesorul ridică ambele braţe. Bănuiesc că ai în cap o idee tainică cu privire la acest subiect şi abia aştepţi ca interlocutorul dumitale să facă ochii mari şi să întrebe timid: „Şi-atunci?" E în regulă! Uită-te: eu fac ochii mari — profesorul îşi deschise larg ochii, făcînd să sclipească albul lor plin de vinişoare sîngerii — şi pun această întrebare mult aşteptată: şi atunci de ce nu ştiu oamenii să-şi dirijeze în mod conştient metabolismul?

— Pentru că au uitat cum se face acest lucru! i-o trînti Krivoşein dintr-o suflare.

— Vax! Profesorul se plesni cu satisfacţie peste genunchi. Au ştiut, dar au uitat? Ca pe un număr de telefon? Interesant!

— Să ne amintim că în creierul omenesc există o cantitate uriaşă de celule nervoase inactive. Nouăzeci şi nouă de procente, iar la unii indivizi chiar nouăzeci şi nouă şi ceva. E de necrezut că ele există doar aşa, ca o rezervă. Natura nu admite excese. Normal ar fi să presupunem că în aceste celule se păstra o cantitate uriaşă de informaţii care în prezent s-a pierdut. Nu neapărat o informaţie verbală — în organismul nostru chiar şi acum o astfel de informaţie este redusă, fiind prea grosolană şi aproxima-

tivă — ci biologică, putînd fi exprimată în imagini, sentimente, senzaţii...

— Stop, ştiu ce urmează! ţipă Androsiaşvili cucerit. Marţienii! Nu, mai bine să nu fie marţieni — pentru că, uite, acuş o să se ajungă şi pe Marte, şi s-ar putea verifica! — ci, să spunem locuitorii unei planete ce a existat odată între Marte şi Iupiter şi care s-a dezagregat în asteroizi. Acolo trăiau fiinţe cu organizare superioară. Ele aveau un mediu artificial variat şi ştiau să-şi dirijeze organismul pentru a se adapta la acest mediu. Şi aceşti locuitori, presimţind că planeta lor natală se va dezagrega dintr-o clipă într-alta, s-au mutat pe Pămînt...

— E posibil ca lucrurile să se fi petrecut şi aşa, aprobă Krivoşein imperturbabil. În orice caz, trebuie să presupunem că omul a avut strămoşi cu organizare superioară, indiferent de unde au provenit aceştia. Şi ei s-au sălbăticit, nimerind într-un mediu primitiv şi sălbatic, cu condiţii de viaţă grele, în era cainozoică. Arşiţa, jungla, mlaştinile, fiarele sălbatice — şi nici un fel de confort. Viaţa s-a simplificat, reducîndu-se la lupta pentru existenţă, şi toată subtilitatea nervoasă s-a dovedit a fi inutilă. Şi-aşa am pierdut, de-a lungul multor generaţii, totul: de la scriere pînă la priceperea de a ne dirija metabolismul... Credeţi-mă, Vano Alexandrovici, dacă izolăm azi un orăşean în junglă, cu el se va întîmpla acelaşi lucru!

— Impresionant! Androsiaşvili plescăi satisfăcut din buze. Şi celulele în plus din creier au rămas în organism la fel ca apendicele sau părul de la subsuori? Acum înţeleg de ce bunul meu prieten, profesorul Valerno, denumeşte fantasticul „desfriu intelectual".

— Dar de ce? Nu văd legătura...

— Păi pentru că el înlocuieşte raţionamentele lucide printr-un joc spectaculos al imaginaţiei!

— Ei, asta-i prea de tot, se înfurie Krivoşein. La noi în sistemologie ipotezele de lucru nu se combat

cu ajutorul referirilor la părerile cunoscuților. Oricare e acceptabilă, dacă se dovedește rodnică.

— Iar la noi în biologie, tovarășe aspirant, începu deodată să urle Androsiașvili, cu ochii ieșiți din orbite, la noi în biologie, dragul meu, sînt admisibile doar ideile care se bazează pe o abordare materialistă lucidă! Și nu pe țăndările unei planete fantastice! Noi avem de-a face cu un fenomen mai important decît tehnica — cu viața! Și întrucît dumneata te afli acum nu „la voi", ci „la noi", te sfătuiesc să nu uiți acest lucru! Orice diletant... pff! Profesorul se calmă și adoptă un ton mai pașnic. În regulă, să considerăm că fiecare dintre noi a spart cîte o farfurie. Și acum să vorbim serios. De ce, exprimîndu-mă delicat, e îndoielnică ipoteza dumitale? În primul rînd, despre celulele „inactive" ale creierului. Această definiție din arsenalul tehnic nu este aplicabilă în biologie. Celulele trăiesc. Prin urmare ele sînt funcționale. În al doilea rînd, de ce să nu presupunem că aceste miliarde de celule din creier s-au format tocmai ca o rezervă? În definitiv, organismul acumulează și grăsime de rezervă, nu?

Vano Alexandrovici se ridică și-l privi pe Krivoșein de sus în jos.

— Scumpe tovarășe aspirant, mă pricep și eu puțin la tehnică. Orice ai zice sînt, totuși, student la cursul seral al Institutului de electronică din Moscova! Și știu, că la voi... hm! la voi în sistemotehnică există noțiunea sau problema siguranței în funcționare. Siguranța funcționării sistemelor electronice se realizează cu ajutorul rezervei de piese, celule și chiar blocuri. Și atunci de ce să nu admitem că natura a creat și la om aceeași rezervă pentru o activitate sigură a creierului? Pentru că celulele nervoase nu se refac, o știm doar.

— Prea e mare rezerva! spuse aspirantul, clătinînd din cap. Un om obișnuit se mulțumește cu un milion de celule din miliardele existente.

— La oamenii talentaţi lucrează zeci de milioane de celule! Iar la cei geniali... de fapt, la ei n-a măsurat încă nimeni... poate chiar şi sute de milioane. Poate că creierul fiecăruia dintre noi are, ca să zic aşa, o rezervă pentru activitate genială? Sînt înclinat să cred că tocmai genialitatea, şi nu mediocritatea, reprezintă starea naturală a omului.

— Frumos spus, Vano Alexandrovici.

— O, dar văd că eşti rău... Oricum, aceste obiecţii au aceeaşi valoare ca şi ipotezele dumitale despre marţienii sălbăticiţi. Pff! Şi dacă ţinem seama că eu sînt conducătorul dumitale, iar dumneata doar aspirant, atunci ele au chiar o valoare mai mare! Profesorul se aşează în fotoliu. Dar să ne întoarcem la problema fundamentală: de ce nu stăpîneşte omul zilelor noastre sistemul vegetativ şi metabolismul din propriul său organism? Ştii de ce? Pentru că situaţia încă nu o cere.

— Ia te uită!

— Da. Mediul instruieşte organismul omenesc printr-o singură metodă: „repetarea". Ştii doar că pentru formarea unui reflex condiţionat trebuie să se repete de nenumărate ori situaţia în care acţionează aceiaşi excitanţi. Aşa se naşte experienţa de viaţă. Dar pentru a se forma experienţa ereditară, din reflexe necondiţionate, generaţiile trebuie să „repete" timp de milenii... Ai vorbit foarte bine despre informaţia biologică din organism, neexprimată prin cuvinte. Reflexele condiţionate şi necondiţionate reprezintă tocmai această informaţie. Iar reflexele se află — e adevărat într-o măsură limitată — sub puterea conştiinţei omului. Atunci cînd aprinzi o ţigară, nu stabileşti mintal, de la început pînă la sfîrşit, care anume muşchi şi cît trebuie să se contracte, după cum nu evoci în creier întregul proces chimic al contracţiei musculare... Conştiinţa dă comandă: aprinde o ţigară! Mai departe lucrează reflexele — atît cele specifice, căpătate de dumneata ca urmare a faptului că abuzezi de acest detestabil

obicei — înmoi ţigara între degete, tragi fumul în piept... cît şi cele comune, transmise de strămoşii îndepărtaţi: apuci, respiri şi aşa mai departe...

Vano Alexandrovici — pentru a ilustra cele spuse sau din necesitate, nu se ştie — aprinse o ţigară şi trimise fumul în sus.

— Vreau să spun că, la om, conştientul dirijează atunci cînd are ce dirija. În partea operativă a organismului, acţiunea finală, după cum a remarcat încă Secenov, este mişcarea musculară... Îţi aminteşti, nu? Androsiaşvili se lăsă adînc în fotoliu şi cită cu satisfacţie: „Dacă un copil rîde la vederea unei jucării, dacă Garibaldi zîmbeşte cînd e izgonit pentru dragostea sa excesivă de patrie, dacă tînăra fată tresare la primul ei gînd de iubire, dacă Newton creează legi universale şi le aşterne pe hîrtie — în toate actul final îl constituie mişcarea musculară...“ Ah, ce minunat scria Ivan Mihailovici! Deci în această parte operativă conştientul are ce dirija, are ce alege, din nenumăratele milioane de reflexe condiţionate şi necondiţionate, pentru fiecare situaţie deosebită, în afara şablonului. Iar în partea constructivă, unde activează marea chimie a organismului, conştientul n-are ce comanda. Hai, gîndeşte-te singur, ce reflexe condiţionate sînt legate la om cu metabolismul?

— Să beau sau să nu beau, puneţi-mi mai mult hrean, nu pot să sufăr carnea de porc, fumatul şi... Krivoşein se poticni. Ei, hai să mai zicem îmbăiatul, spălatul pe dinţi...

— Se pot numi încă vreo zece, aprobă din cap profesorul, dar toate sînt nişte reflexe superficiale, pe jumătate chimice, pe jumătate musculare. Iar mai adînc, în organism, reflexele necondiţionate sînt legate atît de univoc, încît n-ai ce dirija: dispare oxigenul din sînge — respiri, n-ai carburant suficient pentru muşchi — mănînci, ai eliminat apa — bei, te-ai intoxicat cu substanţe dăunătoare organismului — te îmbolnăveşti sau mori. Alternative nu

există... Şi doar nu se poate spune că viaţa nu i-a învăţat pe oameni ce înseamnă reacţiile metabolice, dimpotrivă, i-a învăţat cu brutalitate. Prin epidemii — ce bine ar fi să te lămureşti cu ajutorul conştientului şi al reflexelor ce bacili îţi sînt fatali, şi să-i distrugi în organism ca pe nişte ploşniţe! Prin foamete — să poţi hiberna, ca ursul, nu să te usuci de foame şi să mori! Prin răni şi schilodiri în tot felul de lupte — să-ţi poţi regenera braţul smuls sau ochiul scos! Dar e puţin... Tot secretul constă în rapiditatea acţiunii. Reacţiile musculare se petrec în zecimi sau sutimi de secundă, iar cea mai rapidă dintre reacţiile metabolice — secretarea adrenalinei în sînge de către glanda suprarenală — durează secunde. Iar secretarea anumitor hormoni se face simţită doar după ani de zile sau chiar o singură dată în întreaga viaţă. Aşa că, şi aici el zîmbi subtil, aceste cunoştinţe nu au fost pierdute de organism, ci n-au fost încă însuşite. E foarte greu pentru om să „repete" o asemenea lecţie...

— ...Şi de aceea luarea în stăpînire a metabolismului din propriul organism se poate prelungi timp de milioane de ani?

— Mă tem că va fi nevoie chiar de zeci de milioane, oftă Vano Alexandrovici. Noi, mamiferele, sîntem locuitori foarte tineri ai Pămîntului. Treizeci de milioane de ani, este asta o vîrstă? Avem totul înaintea noastră.

— N-o să avem nimic, Vano Alexandrovici! explodă Krivoşein. Mediul actual se schimbă de la an la an. Cum de mai poate fi vorba atunci de „repetare" timp de milioane de ani, de repetare a celor trăite? Omul a părăsit calea evoluţiei naturale. În continuare trebuie să raţionăm singuri.

— Asta şi facem.

— Cum? Descoperind tot felul de pilule, prafuri, supozitoare antihemoroidale, clisme şi regimuri la pat! Sînteţi încredinţat că prin asta îmbunătăţim neamul omenesc? Poate că, dimpotrivă, îl alterăm?

— Nu încerc de loc să te conving să te ocupi de „pilule“ şi „prafuri“, dacă aşa îţi convine să numeşti dumneata noile antibiotice ce se elaborează la catedră. Trăsăturile profesorului Androsiaşvili deveniră reci şi arogante. Vrei să te ocupi de o altă problemă, mă rog, n-ai decît. Dar e dreptul şi datoria mea să-ţi explic caracterul ireal şi iraţional al alegerii unei astfel de teme pentru lucrarea de aspirantură şi pentru viitoarea disertaţie.

El se ridică şi scutură mucurile din scrumieră în coşul de hîrtie.

— Iertaţi-mă, Vano Alexandrovici, eu n-am vrut de loc să vă mîhnesc. Krivoşein se ridică şi el, dîndu-şi seama că discuţia s-a terminat, şi că s-a terminat prost. Dar... Vano Alexandrovici, doar există fapte...

— Ce fapte?

— Ei, să zicem... „rănile lui Cristos“, care apăreau la fanaticii din evul mediu în acele locuri ale palmelor şi picioarelor în care, după părerea lor, i s-au bătut cuiele lui Cristos. Sau „arsurile prin sugestie“, cînd un om impresionabil este atins cu un creion şi i se spune că a fost atins cu o ţigară aprinsă... În aceste cazuri dirijarea metabolismului se face fără „repetare“, ce ziceţi?

— Ascultă, dumneata, aspirant impertinent, vorbi Androsiaşvili uitîndu-se ţintă la Krivoşein, cîte ivăre de fereastră poţi să înghiţi dintr-o dată?

— Mm-m... Krivoşein îşi ţugui buzele stupefiat. Mă tem că nici unul. Dar dumneavoastră?

— Nici eu. În schimb pacientul meu, de pe vremea cînd lucram în Clinica de psihiatrie „Pavlov“, a înghiţit fără să-i dăuneze prea mult — amintindu-şi totul, profesorul îşi lăsă capul pe spate — „ivăre de fereastră — cinci, linguriţe de ceai din aluminiu — douăsprezece, linguri de masă — trei, sticlă pisată — două sute patruzeci de grame, foarfeci chirurgicale mici — două pereche, furculiţe — una, cuie diferite — patru sute de grame...“ La seama,

eu nu-ţi citez aici procesul-verbal de autopsie, ci istoricul bolii, pentru că eu însumi am făcut rezecţia stomacului. Pacientul era vindecat de mania sinuciderii şi probabil că trăieşte pînă în ziua de azi. Aşa că — profesorul îl privi pe Krivoşein de la înălţimea erudiţiei sale — în problemele ştiinţifice e mai bine să nu ne orientăm nici după fanaticii religioşi, nici după psihopaţii laici... Nu, nu! şi el îşi ridică braţele citind în ochii lui Krivoşein că e gata de a riposta. Destul, să nu ne mai contrazicem. Încearcă. Îndrăzneşte, n-am să-ţi pun piedici. Nu mă îndoiesc că ai să încerci neapărat să reglezi metabolismul cu cine ştie ce maşini, prin metode electronice...

Vano Alexandrovici se uită la aspirant obosit şi îngîndurat, apoi zîmbi.

— Să prinzi pasărea-de-foc cu mîinile goale — ce poate fi mai frumos! Apoi, şi ţelul e sfînt: un om fără boli, fără bătrîneţe — pentru că, în fond, şi bătrîneţea survine tot din cauza tulburărilor metabolismului... Cu vreo douăzeci de ani în urmă, probabil că şi eu m-aş fi lăsat cucerit de această idee. Dar acum... acum trebuie să fac ceea ce se poate face în mod sigur. Chiar dacă nu e vorba decît se pilule...

Krivoşein coti în strada care ducea către Institutul de sistemologie şi fu cît pe-aci să se ciocnească cu un bărbat înalt, îmbrăcat cu un fulgarin cam călduros pentru anotimpul acela. Din cauza surprizei, amîndoi s-au fîstîcit. Krivoşein făcu un pas spre stînga, pentru ca celălalt să poată trece, în timp ce acesta se dădu spre dreapta. Pe urmă amîndoi, cedînd locul unul altuia, o luară în direcţii opuse. Bărbatul în fulgarin îl privise cu uimire pe Krivoşein.

— Vă rog să mă scuzaţi, murmurase el, apoi trecu mai departe.

Strada era pustie şi Krivoşein auzi în curînd paşi în urma sa. Întoarse capul. Omul cu fulgarin se ţinea pe urmele lui la o oarecare distanţă. „Al naibii Onisimov! se înveseli aspirantul. A pus un detectiv pe

urmele mele! Perseverent om!" Ca să se convingă, grăbi pașii. De îndată îl auzi și pe celălalt grăbindu-se. „Ah, lua l-ar gaia! Asta ar mai lipsi acum, să încerc să-mi șterg urmele." Krivoșein păși din nou liniștit, legănîndu-se ușor. Și deși avea o senzație neplăcut în spate, gîndurile îl copleșiră din nou.

„Înseamnă că Valea a mai făcut o experiență, sau poate chiar mai multe? Se pare că a avut un eșec. Cadavrul transformat în schelet... Dar de ce a început miliția să se amestece în treburile lui? Unde o fi acum? Probabil că Valea al nostru a întins-o cu motocicleta, cît mai departe, pînă cînd se liniștesc spiritele. Dar poate că totuși e la laborator?"

Krivoșein se apropie de poarta monumentală a institutului cu ornamentațiile ei de fier forjat. Stîlpii dreptunghiulari din piatră ai porții erau atît de voluminoși, încît în cel din stînga încăpea ușor biroul de informații, iar în cel din dreapta se afla culoarul de trecere. Deschise ușa. Bătrînul Vahterîci, străvechiul păzitor al științei, moțăia în spatele biroului.

— Bună seara! îl salută Krivoșein.

— Bună seara, Valentin Vasilievici! răspunse Vahterîci, fără vreo intenție de a-i controla permisul. Cei de la control se obișnuiseră cu vizitele la orice oră din zi sau noapte ale șefului laboratorului noilor sisteme.

După ce intră în parc, Krivoșein, privi în urma sa. Lunganul cu fulgarin se învîrtea în preajma porții. „Asta e, mititelule, gîndi Krivoșein satisfăcut. Sistemul permiselor se justifică întrutotul."

Feresterele clădirii nu erau luminate. Lîngă ușă, în întuneric, se zărea vîrful roșu al unei țigări. Krivoșein se așeză sub copaci, se uită atent într-acolo și desluși pe fondul cerului înstelat un chipiu de uniformă. „Nu, pentru astăzi mi-am luat porția de miliție. Îmi ajunge. Trebuie să mă duc acasă" își spuse el, apoi rîse și o porni „acasă la el".

O luă în direcția porții, dar își aduse aminte de omul cu fulgarin și se opri locului. „Eh, asta n-ar fi

conform regulilor, ca cel urmărit să vină în întîmpinarea urmăritorului. Lasă-l să mai muncească." Krivoşein o apucă spre capătul opus al parcului, acolo unde ramurile bătrînului stejar se aplecau peste lănciile de fontă ale gardului. De pe o cracă sări pe trotuar şi o porni spre cartierul academicienilor.

„Totuşi, ce i s-o fi întîmplat? Şi cine o fi acest tînăr care m-a întîmpinat la aeroport? M-a derutat telegrama. L-am luat drept Valentin! De fapt seamănă, şi încă foarte mult. Nu cumva?... E clar că Valea n-a stat anul ăsta cu braţele încrucişate. Păcat că n-am corespondat. Oameni meschini, ah, ce meschini am fost. Fiecare s-a străduit să demonstreze că se va descurca fără celălalt, urmărind să-l uimească după un an, la reîntîlnire, cu rezultatele obţinute! Obţinute de *el*! Păi sigur, forma superioară de proprietate... Uite că am uimit pe dracu! Datorită meschinăriei compromitem o cauză măreaţă. Prin meschinărie, nesăbuinţă, frică... Nu trebuia s-o luăm razna în direcţii diferite, ci chiar de la început să atragem alături de noi oameni valoroşi, adevăraţi, ca Vano Alexandrovici, de pildă. Da, dar pe atunci nu-l cunoaştem, iar acum, cum să încerc să-l atrag, cînd trece ca o vijelie pe lîngă mine şi mă priveşte ca pe un diavol..."

...Totul s-a întîmplat într-o primăvară, la sfîrşitul lunii martie. Krivoşein abia începuse să-şi dirijeze propriul său metabolism. Preocupat de propria sa persoană, el nici nu băgase de seamă primele semne ale primăverii, pînă cînd aceasta i-a atras singură atenţia asupra ei. De pe acoperişul clădirii cu cinci etaje a sectorului de chimie un ţurţure de gheaţă, de vreo cincisprezec kilograme, era cît pe-aci să-i cadă în cap. Dacă ţurţurele ar fi căzut cu un centimetru mai spre stînga, s-ar fi terminat cu experienţele asupra metabolismului său, ca şi cu organismul propriu-zis, de altfel. Dar ţurţurele i-a sfîrtecat doar urechea dreaptă, i-a fracturat clavicula şi l-a doborît la pămînt.

— Nenorocire! Of, ce nenorocire!... auzi vocea lui Androsiaşvili, cînd îşi veni în fire. Acesta stătea în genunchi, aplecat deasupra lui, pipăindu-i capul şi deschizîndu-i paltonul la piept. Am să-l omor pe administratorul ăsta care nu curăţă zăpada de pe acoperişuri! şi el agită pumnul furios. Ai să poţi merge? întrebă apoi şi-l ajută pe Krivoşein să se ridice în picioare. Nu-i nimic, capul e relativ întreg, clavicula se va suda în vreo două săptămîni. Putea să fie mai rău... Ţin-te bine, am să te duc la policlinică.

— Vă mulţumesc, Vano Alexandrovici, am să pot merge şi singur, răspunse el cît mai vesel cu putinţă, deşi capul îi vîjîia, ba chiar schiţă şi un zîmbet. Am să ajung, e aproape...

Şi o porni repede, aproape alergînd.

Reuşi de îndată să oprească sîngele care-i curgea din ureche. Dar braţul drept îi atîrna ca o cîrpă.

— Am să le telefonez să pregătească maşina electrică de sudură! strigă profesorul în urma lui. Poate că o să-ţi coase urechea!

Odată ajuns în odaia sa, Krivoşein prinse, în faţa oglinzii, cele două jumătăţi de ureche sfîrtecate cu bandă de lipit şi şterse cu un tampon de vată sîngele închegat. Cu asta o scoase repede la capăt. După numai zece minute pe locul rupturii rămăsese doar o cicatrice de culoare roz şi cîteva picături de ser sanguin. După o jumătate de oră dispăru şi cicatricea. Dar pentru a-şi suda clavicula fracturată a trebuit să stea toată seara culcat în pat şi, concentrîndu-şi voinţa, să comande vaselor, glandelor, muşchilor.

Dimineaţa se hotărî să se ducă la cursul lui Androsiaşvili. Venise în amfiteatru mai devreme, ca să ocupe un loc mai depărtat, mai ferit privirilor. Şi totuşi nu reuşi să-l evite pe profesor. Acesta tocmai le dădea indicaţii studenţilor unde să atîrne planşele. Krivoşein încercă să se fofileze, dar era prea tîrziu.

— Ce cauți aici? De ce nu ești la clini... Vano Alexandrovici se întrerupse brusc, fără să-și ia ochii de la urechea aspirantului și de la brațul drept cu care acesta strîngea caietul la piept. Ce înseamnă asta?

— Dumneavoastră spuneați ceva despre zeci de milioane de ani, Vano Alexandrovici, nu se putu reține Krivoșein să nu facă pe grozavul. Totuși, se poate și fără „repetare".

— Prin urmare ... reușește?! articulă Androsiașvili. Cum?

Krivoșein își mușcă buza.

— M-m-m... mai tîrziu, Vano Alexandrovici, mormăi el stîngaci. Eu însumi trebuie să mă lămuresc mai întîi de toate astea...

— Dumneata însuți? Profesorul ridică din sprîncene. Nu vrei să-mi povestești? Chipul lui se întunecă. Bine, cum dorești... Te rog să mă scuzi! și se înapoie la masa de lucru.

Începînd din ziua aceea el îi răspundea aspirantului la salut cu o politețe glacială, dar nu intra în vorbă cu el. Iar Krivoșein, ca să nu-l mustre prea tare conștiința, se cufundă în experiențele asupra propriei sale persoane. Într-adevăr, avea încă multe de lămurit...

„Parcă eu n-am dorit să le vorbesc tuturor despre descoperirea mea, să văd interesul arzător care se stîrnește, să trăiesc momentele de încîntare, de glorie... se justifica Krivoșein față de el însuși și față de nevăzutul Androsiașvili, în timp ce pășea pe aleea cu castani. Pentru că, spre deosebire de psihopați, eu aș fi putut explica totul... E adevărat, la alți oameni chestiile astea nu sînt deocamdată aplicabile. Ei nu au constituția necesară. Mai important decît toate însă e faptul că posibilitatea a fost demonstrată, că există o *cunoaștere* a ei... Da, chiar dacă descoperirea s-ar limita numai la faptul că poți să-ți vindeci singur rănile, fracturile, să nimicești bolile dinăuntrul tău! Tocmai asta e nenorocirea că natura

nu furnizează niciodată exact atît cît e nevoie pentru binele oamenilor, ci totdeauna sau mai mult, sau mai puțin. Eu am căpătat mai mult... Probabil că eu aș fi putut să mă transform și într-un animal. Un animal care să nu semene de loc cu cele ce trăiesc pe Pămînt... Asta se poate. Totul se poate. Tocmai asta mă înspăimîntă." Krivoșein oftă din adîncul sufletului.

...Fereastra și ușa cu geam de la balconul etajului cinci păreau ușor luminate, ca și cum acolo ar arde o lampă de birou. „Înseamnă că e acasă?!" Krivoșein urcă scările. În fața ușii apartamentului se scotoci din obișnuință prin buzunare, dar își aduse aminte că a aruncat cheia încă acum un an. Se blagoslovi cu o înjurătură. Își închipui ce efect ar fi avut o intrare neașteptată: „Actele dumneavoastră, cetățene!" Ca și în trecut, nu exista o sonerie, așa că a trebuit să bată la ușă.

Drept răspuns se auziră niște pași ușori și repezi, Inima începu să-i bată mai repede. Broasca țăcăni și... în fața lui, în antreu, stătea Lena.

— Oh, Valea, ești întreg, sănătos! Ea îi cuprinse gîtul cu palmele calde, îl examină dintr-o privire, îi mîngîie părul, se lipi de el și începu să plîngă. Valea, dragul meu... Și eu care credeam... Aici se vorbesc atîtea... se spun atîtea! Sun la tine la laborator — nu răspunde nimeni... Sun la institut și întreb despre tine, unde ești, ce-i cu tine? Mi se închide telefonul... Vin aici, nu te găsesc... Mai tîrziu am aflat cum că tu... O înecă plînsul. Apoi furioasă: prostii!

— Ei hai, Len, lasă nu trebuie... Ce-i cu tine? Krivoșein simți o dorință puternică s-o strîngă la piept. Abia se putu stăpîni.

Ca și cum n-ar mai fi existat nimic. Nici descoperirea nr. 1, nici un an de muncă încordată și nebunească la Moscova, unde alungase din el tot trecutul... Nu o dată Krivoșein — pentru liniștea sa sufletească — hotărîse să alunge din amintire și chi-

pul Lenei. Ştia cum se face asta: trimiţi în scoarţa cerebrală o cantitate de sînge cu un conţinut ridicat de glucoză, provoci oxidarea unei anumite zone şi informaţia s-a şters pentru totdeauna din celulele nervoase. Dar n-a vrut s-o facă... Sau n-a putut? „A dori" şi „a putea" — cum să delimitezi asta în tine însuţi? Şi iată că acum pe umărul lui plînge Lena, iubita, plînge pentru că e îngrijorată de soarta sa. Trebuie s-o liniştească:

— Încetează, Lena. După cum vezi, totul e în regulă. Ea se uită atent la el. În ochii umezi se putea citi o bucurie uşor umbrită de un sentiment de vinovăţie.

— Val... nu eşti supărat pe mine, nu? Ţi-am spus atunci atîtea lucruri... Nici nu ştiu bine ce anume. Ca o proastă! Te-ai simţit jignit, da? Şi eu mi-am zis că... totul s-a terminat. Dar cînd am aflat că ţi s-a întîmplat ceva rău... ea ridică din sprîncene, n-am mai putut. Am venit fuga aici, vezi... Uită, te rog, da? Să uităm totul, da?

— Da, spuse din toată inima Krivoşein. Hai în casă.

— Oh, Valea, tu nu-ţi dai seama cum m-am speriat. Tot îl mai ţinea de umeri, ca şi cum i-ar fi fost teamă că-l pierde din nou. Şi anchetatorul ăsta, şi tot felul de întrebări!

— Te-a chemat şi pe tine?

— Da.

— Aha, păi sigur: „cherchez la femme"!

Intrară amîndoi în cameră. Totul rămăsese ca în trecut: o canapea cenuşie, biroul ieftin, două scaune, un dulap-bibliotecă, cu reviste îngrămădite deasupra, pînă în tavan, un şifonier cu oglinda prinsă într-o parte... În colţ, lîngă uşă, două haltere mici, puse în cruce, una peste alta.

— Aşteptîndu-te, am dereticat puţin pe aici. Se adunase la praf. Uşa de la balcon trebuie bine închisă, la plecare... Lena se apropie din nou de el. Val, ce s-a întîmplat de fapt?

„Dacă ar şti!" oftă Krivoşein în gînd.

— Nimic îngrijorător. Dar s-a făcut mult zgomot...

— Dar ce vrea miliţia?

— Miliţia? Păi... au chemat-o, şi atunci a venit. Dacă ar fi chemat pompierii, ar fi venit şi pompierii.

— Oh, Valea... Ea îşi puse mîinile pe umerii lui Krivoşein şi-şi încreţi nasul ca o fetişcană. De ce eşti tu aşa?

— Cum sînt? întrebă el, simţind că îşi pierde minţile.

— Păi, aşa... Deşi om în toată firea, parcă, şi totuşi neserios. Şi eu, cînd sînt cu tine, devin o fetişcană în toată puterea cuvîntului... Val, dar unde e Viktor, ce-i cu el? Spune-mi. Ochii i se măriră speriaţi. E adevărat că ar fi spion?

— Viktor? Ce fel de Viktor?

— Dar ce-i cu tine? Vitea Kraveţ, laborantul tău, nepot de gradul trei.

— Nepot... laborant... Krivoşein se pierdu pentru o clipă. Aha, înţeleg! Deci despre asta e vorba...

Lena îşi împreună palmele cu zgomot.

— Valea, ce-i cu tine? Nu vrei să-mi povesteşti ce s-a întîmplat la voi, acolo?

— Iartă-mă, Lena... Am avut un moment de zăpăceală. Dar desigur, Petea, adică Viktor Kraveţ, primul meu laborant, nepot de gradul trei... E un tînăr foarte simpatic, cum să nu... Ea îl privea într-una cu ochii mari deschişi. Nu te mira, Lena, e doar o pierdere temporară a memoriei... Aşa se întîmplă întotdeauna după... după un şoc electric. O să treacă, nu-i nimic grav... Deci, spui că s-a şi răspîndit zvonul că e spion? Ah, această Academie de ştiinţe!

— Prin urmare e adevărat că la tine în laborator s-a produs o... catastrofă?! Dar de ce, de ce îmi ascunzi mie totul? S-ar fi putut să te... Ea îşi acoperi faţa cu mîinile. Nu!

— Încetează, pentru Dumnezeu! spuse enervat Krivoşein. Se îndepărtă de ea şi se aşeză pe un scaun. S-ar fi putut — nu s-ar fi putut, s-a întîmplat — nu s-a întîmplat! După cum vezi totul e în regulă. („aş vrea eu ca totul să fie chiar aşa!") Nu pot să povestesc nimic pînă nu mă dumiresc cum trebuie... Şi, în general — el se hotărî să treacă la atac — de ce suferi atît? Ei, un Krivoşein mai mult sau unul mai puţin pe lume — mare nenorocire! Eşti tînără, frumoasă, copii n-ai... Ai să-ţi găseşti un altul, mai bun decît o gloabă bătrînă ca mine. Dacă ar fi să-l luăm chiar pe acest Petea... Viktor Kraveţ... N-aţi fi o pereche potrivită?

— Iar începi cu asta? Ea zîmbi, veni în spatele lui şi îi luă capul, strîngîndu-l la pieptul ei. Ce tot îi dai zor mereu cu Vitea şi iar Vitea? N-am eu nevoie de el. Chiar dacă ar fi poleit cu aur. El nu e ca tine, înţelegi? Şi gata. Şi nici ceilalţi nu sînt ca tine. Eu o ştiu asta foarte bine.

— Hm?! Krivoşein se îndreptă.

— Ce „hm", ce „hm"! Prostule, gelosule! Doar nu-ţi închipui că am stat toate serile acasă, ca o călugăriţă. Am fost invitată, mi s-a făcut curte, mi s-a vorbit de intenţii serioase... Ştii, totuşi, parcă nici unul nu-i aşa cum ar trebui! jubila ea. Nu sînt ca tine — şi gata! Pînă la urmă tot la tine aş fi venit...

Krivoşein simţea în ceafă căldura trupului ei, simţea palmele ei moi pe ochii săi şi fu cuprins de o fericire, ce nu se putea compara cu nimic. „Să tot stai aşa, să stai mereu. E ca şi cum ai fi venit obosit de la lucru. Şi ea e aici... Şi nu s-a întîmplat nimic deosebit... Cum nu s-a întîmplat nimic? El se încordă. S-a întîmplat! Aici, la ei, s-a petrecut ceva serios. Iar eu stau să-i fur mîngîierile!"

El se desprinse şi se ridică în picioare.

— Bine, Len. Te rog să mă scuzi, dar n-am să te conduc. Mai stau puţin şi mă culc. Nu prea mă simt bine după... după această încurcătură.

— Atunci să rămîn?

Suna pe jumătate a întrebare, pe jumătate a răspuns. Pentru o clipă Krivoșein fu cuprins de o gelozie turbată. „Să rămîn?“ întreba ea — și celălalt, se înțelege, era de acord. Sau îi spunea chiar el: „Rămîi astăzi aci.“ Și ea rămînea...

— Nu, Len, du-te acasă, și el zîmbi strîmb.

— Deci tot mai ești supărat pentru chestia aia, da? Îl privi cu repros și se întristă. Ești un prost, Valea! Un mare prost! Se întoarse spre ușă.

Krivoșein rămase în mijlocul camerei și asculta. Broasca țăcăni în închizătoare, apoi se auziră tocurile Lenei pe scară... Pocni și ușa de la intrare... Pași repezi și ușori răsunară pe asfalt. El se repezi în balcon, ca s-o cheme îndărăt, dar briza serii îl dezmetici. „Ia te uită, doar am văzut-o și m-am topit! Interesant. Ce i-o fi spus ea atunci? În sfîrșit, la dracu cu frămîntările astea de anul trecut! Se înapoie în cameră. Trebuie să mă lămuresc despre ce-i vorba... Stop! Trebuie că are un jurnal. Sigur că da!“

Krivoșein începu să tragă sertarele biroului. Arunca pe jos reviste, dosare, mape, bibliorafturi, cerceta în fugă caietele... „Nu e ăsta, nici ăsta“... Pe fundul sertarului de jos zări o rolă de magnetofon, plină cam pe un sfert cu bandă; pentru o clipă uită ce căutase. Luă de pe dulap magnetofonul portativ, șterse praful de pe el, puse rola, apăsă pe butonul de redare.

După un scurt șuierat se auzi în difuzorul magnetofonului o voce puțin răgușită, pronunțînd neglijent terminațiile cuvintelor:

— Pe baza dreptului primilor descoperitori — ne luăm răspunderea pentru cercetarea și utilizarea descoperirii sub denumirea...

— ...„Sinteza biologică artificială a informației“, interveni cu importanță o altă voce (semănînd exact cu prima). Nu e prea frumos spus, dar, în schimb, e corect.

— Merge ... „Sinteza biologică artificială a informației". Noi ne dăm seama că această descoperire este legată direct de viața omului, așa cum n-a fost nici una din descoperirile de pînă acum. Ea poate deveni o primejdie uriașă, sau o fericire pentru omenirea întreagă. Ne luăm obligația să facem tot ce stă în puterile noastre pentru a aplica această descoperire la îmbunătățirea vieții oamenilor...

— Ne angajăm că pînă cînd nu vom cerceta toate posibilitățile descoperirii...

— ... și pînă cînd n-o să ne fie clar cum s-o utilizăm spre binele oamenilor, cu o absolută siguranță...

— ... să n-o transferăm în alte mîini...

— ... și să nu publicăm nici o informație despre ea.

Krivoșein asculta cu ochii aproape închiși. Se transportase parcă în noaptea aceea de mai, cînd făcuseră acest jurămînt.

— Jurăm să nu dezvăluim nimic despre descoperirea noastră, nici pentru bunăstare, nici pentru glorie, nici pentru nemurire, pînă cînd nu vom fi siguri că nu poate fi folosită împotriva oamenilor. Mai curînd vom distruge toată munca noastră, decît să admitem acest lucru.

— Jurăm! rostiră amîndouă vocile în cor, dar puțin decalate. Banda se termină.

Tare flecăreți mai eram pe atunci... Așadar, jurnalul trebuie să fie pe-aproape. Krivoșein se aplecă din nou să scotocească prin birou și, după cîteva clipe, ținea în mînă un caiet cu coperte galbene, cartonat, mare și gros cît o carte. Pe copertă nu era scris nimic. Totuși Krivoșein se convinse îndată că a găsit ceea ce căuta. Cu un an în urmă, cînd sosise la Moscova, își cumpărase un caiet exact la fel, cu coperte galbene, ca să-și țină jurnalul.

Se așeză la birou, își aranjă lampa cît mai comod, aprinse o țigară și deschise caietul.

PARTEA A DOUA

DESCOPERIREA EULUI

(Despre un om de rînd
care a înfăptuit multe)

Întîmplarea vine în întîmpinarea celui ce n-o caută orbește.

D. GRANIN: Căutătorii

„22 mai. Astăzi l-am condus la tren. La restaurantul gării lumea ne privea curioasă. Eram doi bărbați gemeni. Eu m-am simțit stînjenit. Lui nu-i păsa de nimeni și de nimic.

— Îți aduci aminte, cu cincisprezece ani în urmă eu... de fapt, tu, ai plecat să-ți dai examenele la Institutul de fizică și tehnică? Totul era la fel ca și acum: o evadare, o eliberare, un zbor spre necunoscut...

Îmi aminteam. Da, totul fusese la fel. Același ospătar, avînd întipărită pe fața grasă o expresie de mulțumire cronică, îi servea pe absolvenții clasei a zecea, scăpați din frîu. Pe atunci ni se părea că totul ne stă în față. Așa a și fost. Acum și în urma noastră există destule. Și clipe de bucurie, și perioade cenușii, și unele întîmplări care te fac să-ți fie teamă să te uiți înapoi. Dar mereu ți se pare că partea cea mai frumoasă, că cele mai interesante clipe ale vieții se află încă în fața ta.

Pe atunci am băut din vinul cel mai ieftin. Acum ospătarul ne-a adus o sticlă de coniac de cea mai bună calitate. Am băut cîte un păhărel.

În restaurant atmosfera era agitată, zgomotoasă. Lumea mînca și bea în grabă.

— Ia te uită, se învioră dublura mea, o mamă dă de mîncare la doi gemeni! Salut, colegi! O, ce ochișori au... Ce o să iasă din ei, oare? Deocamdată are mama grijă de ei. Au reușit să se mînjească cu griș exact la fel. Dar peste vreo doi ani o să-i ia în primire o altă mamă grijulie — Viața. Unul, să zi-

cem, o să apuce o găină de coadă, o să-i smulgă toate penele. Va fi o primă culegere de impresii irepetabile, întrucît celuilalt n-o să-i mai rămînă pene. În schimb celălalt o să se rătăcească în vreun magazin şi va plînge îngrozitor. Din nou ceva propriu, individual. După încă un an mama o să-i tragă o săpunealâ unuia pentru dulceaţa pe care n-a mîncat-o el. Din nou diferenţieri. Unul va cunoaşte prima nedreptate din viaţa lui, celălalt prima faptă nepedepsită... Oh, mamă, ai grijă de ei! Dacă lucrurile vor merge tot aşa, dintr-unul va ieşi un ghinionist sperios, iar din celălalt un descurcăreţ, căruia i se trece totul cu vederea. O să te saturi de plîns, mamă... Şi noi, noi parcă sîntem la fel cu aceşti gemeni.

— Ei, pe noi o chelfăneală primită pe nedrept n-o să ne abată din drum. Sîntem la o altă vîrstă.

— Să bem pentru asta!

Se anunţă plecarea trenului. Am ieşit pe peron. El îşi dădu drumul la gură:

— Interesant. Cum o să rămînă de acum cu zicala aceea implacabilă: „Ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus"? Să admitem că ţie „ţi-a fost scris" ceva anume, de pildă, o deplasare într-un singur sens în timp şi în spaţiu, o avansare în serviciu şi aşa mai departe. Şi, deodată, trible-trable-bums! Există doi Krivoşeini. Şi ei duc o viaţă diferită, în oraşe diferite. Cum vine treaba asta şi ce se alege din programul divin al vieţii? Sau dumnezeu l-a scris în două variante? Dar dacă noi o să fim zece? Dacă n-o să vrem — n-o să fim... Poate că domnul dumnezeu, la bătrîneţe, a devenit schizofrenic?

Într-un cuvînt, ne prefăceam că trăim nişte momente obişnuite. „Cetăţeni, verificaţi dacă biletele celor ce pleacă n-au rămas cumva la dumnevoastră!" Biletele nu rămăseseră la mine. Şi trenul l-a dus la Moscova.

Ne-am înţeles să ne scriem unul altuia, în caz de nevoie (pot să fac prinsoare că el nu va simţi prea

curînd o asemenea nevoie) şi să ne întîlnim în luna iulie a anului viitor. În acest an vom da asaltul în muncă din două părţi: el dinspre biologie, eu dinspre sistemologie. Ehe...

După ce a plecat trenul, mi-am dat seama că o să-mi lipsească. Probabil, din cauză că pentru prima oară mă simţeam alături de un alt om... ca şi cum aş fi fost cu mine însumi, altfel n-am cum să mă exprim. Chiar şi între mine şi Lena există întotdeauna ceva nerostit pînă la capăt, neînţeles, pur personal. În timp ce între mine şi el... Ei şi între voi, într-o lună de viaţă în comun, s-a mai adunat cîte ceva. Amuzantă mai e această mamă grijulie. Viaţa!

Mă moleşisem din cauza coniacului şi, înapoindu-mă de la gară, tot drumul m-am holbat la oameni, la viaţă. Femeile, cu chipul preocupat, intrau în magazine. Tinerii plimbau, pe motociclete, fete care se lipeau de ei. Lîngă chioşcurile de ziare se făceau cozi — dintr-o clipă într-alta trebuia să apară ediţia de seară a ziarului local. Chipurile omeneşti — cît de deosebite sînt unele de altele, cît de uşor de înţeles unele şi cît de greu altele! Nu pot să explic cum vine asta, dar despre mulţi dintre aceşti oameni parcă aş şti cîte ceva: colţurile gurii, ridurile adînci sau superficiale, cutele de pe gît, gropiţele din obraji, maxilarul, ţinuta capului şi ochii — mai ales ochii! — toate poartă semne ale informaţiei de pe vremea cînd omul încă nu ştia să vorbească. Probabil din timpurile cînd eram cu toţii maimuţe.

Nu e mult de cînd, pur şi simplu, nu observam toate astea. Nu observam, de pildă, că oamenii care stăteau la rînd, erau urîţi. Banalitatea şi lipsa de însemnătate a ceea ce făceau în momentele acelea, teama că marfa nu va ajunge pentru toată lumea, că vreunul mai înfigăreţ se va strecura în faţă, punea pe chipurile lor o amprentă detestabilă. Tot atît de urîţi sînt şi cei beţi, ca şi cei ce fac scandal.

În schimb, uitați-vă la fata îndrăgostită care rîde de gluma tînărului de lîngă ea, la mama ce alăptează, la meșterul ce execută o muncă care cere multă migală, la un om bun care se gîndește la ceva... Ei sînt frumoși, cu toate coșurile, cutele și ridurile lor.

Niciodată n-am înțeles în ce constă frumusețea animalelor. După părerea mea, frumos poate fi numai omul — și numai atunci cînd este om.

Un copilaș, dus de mînă de mama sa, a rămas cu ochii la mine, ca la o minune, a căzut și a început să urle, supărat pe gravitația pămîntului. Natural că mama sa i-a dat și ea cîteva... Puștiul a suferit degeaba. Ce minune oi mai fi și eu? Sînt doar un bărbat predispus spre îngrășare, adus de spate și cu o fizionomie banală.

Dar, poate, că puștiul are dreptate, poate că sînt, într-adevăr, o minune. Fiecare om e o minune!

Ce știm noi despre oameni? Ce știu eu despre mine însumi? În ecuația numită „viață" oamenii reprezintă ceva ce nu mai trebuie demonstrat. Dar fiecare, operînd cu datele inițiale, caută să demonstreze ceva propriu. De pildă, dublura mea. A plecat — faptul e și neașteptat și logic...

Dar, stop! Dacă e vorba să încep, apoi s-o iau de la început.

Îmi vine să rîd cînd mă gîndesc... În realitate intențiile mele erau dintre cele mai simple: să fac o disertație. O disertație de candidat în științe este o chestiune hulită și disprețuită de toată lumea. Dar fără ea nu poți să faci în știință nici un pas. Pentru ca să obții independență în munca științifică, e nevoie să treci prin această încercare academică constînd din trei examene, trei lucrări publicate și un manuscris voluminos despre „unele probleme ale cercetării unor aspecte"... Altfel nu vei fi recunoscut de către cercetători ca fiind unul de-al lor.

Dar să elaborez ceva mediocru și care miroase de la o poștă a compilație (de pildă, ceva în genul te-

mei pe care mi-a propus-o fostul meu şef, profesorul Voltamperov: „Unele particularităţi ale proiectării sistemelor de diode ale memoriei") mi se părea plicticos şi-mi făcea silă. Sînt totuşi un om viu. Aş vrea să abordez o problemă nerezolvabilă, să mă vîr în sufletul ei, şi, cu ajutorul raţionamentelor, maşinilor şi aparatelor să iscodesc natura. Şi să aflu ceea ce încă nimeni n-a ştiut. Sau să inventez ceva la care nu s-a gîndit încă nimeni. Iar atunci cînd voi susţine disertaţia să mi se pună întrebări la care să fie o plăcere să răspund. După aceea cunoscuţii să-mi spună: „Ce mai, ai pocnit-o! Din plin!"

Cu atît mai mult cu cît mă simt în stare să fac una ca asta. Faţă de oameni nu e frumos s-o declar, dar în jurnal pot să-mi permit să scriu ce sînt în stare. Drept mărturie iau cele cinci invenţii şi două lucrări de cercetare pe care le-am definitivat. Şi-apoi, mai e şi descoperirea... Eh, nu, Krivoşein, nu te grăbi s-o incluzi printre reuşitele tale intelectuale! Aici te-ai încurcat şi nici pînă acum n-ai ajuns la vreun capăt.

Într-un cuvînt, o asemenea frămîntare sufletească m-a împins, de fapt, în hăţişul acelei orientări din sistemologia mondială, care nu operează cu formule, nici cu algoritmi, nici măcar cu reţete, ci cu întîmplarea.

Oh, întîmplarea!... De fapt, e un lanţ de legături cauzale necunoscute, o combinaţie de mai multe fenomene ce nu se supun unui calcul, iar ca rezultat avem un fapt ce nu poate fi prevăzut dinainte, ca în cazul în care moneda a căzut cu pajura în sus, maşina electronică de calcul a avut un rateu, datornicul s-a întîlnit cu creditorul înfuriat şi aşa mai departe. Întîmplarea este duşmanul ştiinţei exacte. Ea poate fi generată de o greşeală de calcul, de o perturbaţie care denaturează semnalul, de influenţa vremii, acţionînd — în momentul cel mai nepotrivit — asupra cristalelor semiconductoarelor, la fel ca şi acea „Libertatea de voinţă" a electronului care a

făcut fizicienilor atîţia nervi. Dar întîmplarea ne poate fi şi prietenă, ca, de pildă, particula cosmică care a nimerit exact în contor şi nu alături, mineralul de uraniu, pus de Beckerel în sertarul biroului împreună cu plăcile fotografice...

Fie ea prietenă, fie duşmancă, întîmplarea trebuie cunoscută şi folosită, chiar dacă noi nu o înţelegem întru totul.

Nouă — datorită mărginirii minţii noastre — ne place grozav să-i delimităm pe fizicieni de lirici, undele de particule, plantele de animale, maşinile de oameni... Dar în viaţă şi în natură toate aceste lucruri nu sînt opuse, ci se completează unele pe altele. Exact la fel se completează reciproc logica cu întîmplarea în cunoaştere, în căutarea soluţiilor. Se pot găsi (şi se găsesc) multe elemente nedovedite, arbitrare în construcţiile matematice şi în cele logice; se pot găsi deci şi reguli logice în evenimentele întîmplătoare.

Duşmanul de moarte al cercetării informaţiei întîmplătoare, doctorul în ştiinţe tehnice, Voltamperov, *nu pierdea niciodată ocazia* să respingă propunerea mea (de a ne ocupa, în cadrul secţiei, de modelarea proceselor întîmplătoare) printr-o glumă: „Dar asta ar fi, ca să spunem aşa, ca o modelare a zaţului de cafea!" Nu este, oare, gluma sa cea mai bună ilustrare a acestei completări reciproce?

Era foarte greu să ripostezi. Realizări în această direcţie erau puţine. Multe cercetări se încheiau prin eşecuri, iar ideile... ideile nu erau înţelese. În secţia noastră, ca şi în vestul sălbatic al cowboy-lor, lumea avea încredere doar în faptele concrete.

Tocmai începuse să mă bată gîndul, după exemplul lui Valerke Ivanov, prietenul meu şi fostul şef al laboratorului, să las dracului institutul şi să mă mut în alt oraş. Dar iată că intervine întîmplarea hotărîtoare! Din motive pe deplin justificate, constructorii n-au predat la timp corpul cel nou de clădire. Deci, datorită unor cauze tot atît de justifi-

cate, nu se cheltuiseră banii la capitolele bine justificate ale bugetului institutului. În această situaţie, Arkadi Arkadievici a organizat un „concurs" pentru cheltuirea, pe baza unei idei, a celor optzeci de mil de ruble care nu puteau fi cheltuiţi. Sînt convins că, în această situaţie, chiar şi cel mai înverşunat apărător al determinismului s-ar fi străduit să nu facă vreo prostie.

Pe vremea aceea ideea mi se conturase în minte. Îmi propuneam să cercetez cum se va comporta maşina electronică de calcul dacă va fi pusă în situaţia de a funcţiona nu pe baza unui program bine conceput, ci a unei informaţii obişnuite, întîmplătoare. Chiar aşa. După programe ea lucrează atît de strălucit, încît îi extaziază pe toţi corespondenţii de presă. („Un nou succes al ştiinţei: maşina proiectează o hală în trei minute". Programatorii, din modestie, trec de obicei sub tăcere numărul lunilor în care au pregătit această rezolvare „în trei minute".)

Ce să mai vorbim, ideea mea cu privire la execuţia elementară, era o adevărată aiureală, evidentă pentru orice sistemolog, cît de cît pregătit. Într-o asemenea situaţie, maşina nu va reacţiona în nici un fel. Se va opri, şi gata! Dar eu nici nu contam pe o asemenea execuţie *elementară*.

...Să cheltuieşti în cinci săptămîni, pînă la sfîrşitul anului bugetar, optzeci de mii de ruble pentru utilarea unui laborator, chiar cu un profil atît de vag, cum e cercetarea întîmplării, este o treabă serioasă. Nu degeaba Alter Abramovici, geniul institutului în materie de aprovizionare, îmi strînge încă şi astăzi mîna cu respect, ori de cîte ori ne întîlnim. Între noi fie vorba, e peste puterile lui să înţeleagă că o dorinţă insuportabilă de a acţiona poate săvîrşi minuni.

Deci, situaţia era următoarea: banii existau, dar altceva nimic. Constructorilor, pentru ca să predea în condiţii optime clădirea, li s-au dat cinci mii. Maşina electronică de calcul universală ŢVM-12 — încă

treisprezece mii. Tot felul de traductori de informaţii: microfoane cu cristal, investigatori flexibili cu extensie, celule fotoelectrice cu germaniu, gazometre, termistori, dispozitivul pentru măsurarea electromagnetică a biocurenţilor creierului, sistem STE-1, cu patru mii de microelectrozi, pulsometre, umidometre cu semiconductori, într-un cuvînt, tot ce transformă sunetele, imaginile, mirosurile, presiunile mici, temperatura, oscilaţiile vremii şi chiar mişcările sufleteşti în impulsuri electrice — încă nouă mii. De patru mii am cumpărat diferiţi reactivi, sticlărie de laborator şi tot felul de alte instalaţii folosite în laboratoarele de chimie. Din considerente nelămurite, m-am gîndit să recurg şi la hemotronică, despre care auzisem cîte ceva. (Dar, dacă e vorba să fiu absolut sincer, le-am cumpărat pentru că toate astea puteau fi uşor cumpărate de la magazine prin virament. Cred că nu e cazul să amintesc că din aceşti optzeci de mii de ruble n-am cheltuit, în numerar, nici măcar o rublă.)

Toate erau bune, dar lipsea principiul de bază al experimentului. Eu îmi dădeam foarte bine seama de ce anume e nevoie: de un dispozitiv care să poată prelucra şi combina semnalele întîmplătoare ale traductorilor, ca apoi să le transmită maşinii „raţionale" — un fel de bucăţică de „creier electronic" cu o schemă arbitrară de legături ale celor cîtorva zeci de mii de celule... La magazin nu poţi cumpăra un asemenea dispozitiv, nici măcar prin virament. Să cumperi tot felul de piese din care se construiesc maşinile electronice obişnuite (diode, triode, rezistenţe, condensatoare etc. etc.) şi apoi să comanzi să ţi se facă ceea ce doreşti durează mult. Şi-apoi treaba nici nu e realizabilă. Ca să poţi face o comandă trebuie să dai o schemă amănunţită, iar un asemenea dispozitiv nu trebuie să aibă, în principiu, o schemă anumită. Cum s-ar spune: hai să mă duc — dar pe unde s-o apuc? Să caut în lume — nu ştiu ce anume!

Şi din nou întîmplarea, prietenă, mi-a dăruit acel „nu ştiu ce anume“ şi ...pe Lena... Dar, în privinţa ei nu mai sînt dispus să pun totul pe seama norocului. Întîlnirea cu Lena, este, de bunăseamă, un dar al soartei. Dar în ceea ce priveşte cristaloblocul... Dacă te gîndeşti zile şi nopţi în şir, întotdeauna o să descoperi ceva, o să observi ce ţi-a scăpat pînă atunci.

Într-un anumit moment, situaţia era următoarea: pînă la sfîrşitul anului mai rămăseseră trei săptămîni, dar cincizeci de mii de ruble nu aveau încă o destinaţie precisă, şi nu se întrevedea nici o posibilitate de a găsi un dispozitiv de prelucrare...

Şedeam comod în troleibus şi mă frămîntam.

— Am cumpărat de cincizeci de mii circuite fixe, iar după aceea am constatat că ele nu corespund — am auzit cum povesteşte indignată o femeie cu scurtă de urson, care şedea în faţa mea, adresîndu-se vecinei. Cum se poate una ca asta?

— Să înnebuneşti, nu alta, răspunse cealaltă.

— Acum Pşembakov aruncă totul în capul serviciului de aprovizionare. Dar de fapt el a comandat totul!

— Ia te uită!

Cuvintele „cincizeci de mii“ şi „circuite fixe“ mă făcuseră să devin atent.

— Iertaţi-mă, dar despre ce fel de circuite anume e vorba?

Femeia întoarse spre mine o faţă atît de frumoasă şi de mînioasă, încît m-am fîstîcit.

— De circuite NICI; de trighere! răspunse ea.

— Şi cu ce parametrii?

— De joasă tensiune... Iertaţi-mă, dar de ce vă amestecaţi în discuţia noastră?!

Aşa am făcut cunoştinţă cu inginera Biroului de construcţii din vecinătate, Elena Ivanovna Kolomieţ. A doua zi inginera Kolomieţ i-a lăsat la poartă inginerului principal Krivoşein un bon de intrare la

secţia sa. „Binefăcătorul meu! Salvatorul meu!" a strigat şeful secţiei Jalbek Balbekovici Pşembakov, şi-a desfăcut braţele ca pentru îmbrăţişare, cînd inginera Kolomieţ m-a prezentat şi i-a explicat că eu aş putea să răscumpăr de la Biroul de construcţie blestematele circuite fixe. Dar eu am consimţit să-l copleşesc cu bunătatea mea şi să-l salvez pe Jalbek Balbekovici în următoarele condiţii: a) toate cele 30 000 de celule vor fi montate pe panouri, conform schiţei pe care o anexam; b) legate prin cabluri de alimentare; c) de la fiecare celulă vor trebui să fie trase fire şi d) toate acestea urmează să fie predate pînă la sfîrşitul anului.

— Voi aveţi o capacitate de producţie mai mare, nu vă e greu s-o faceţi, am spus eu.

— Pentru aceiaşi bani?! Dar numai celulele costă cincizeci de mii!

— Da, dar s-a dovedit că ele nu corespund. Ţineţi seama de asta.

— Eşti un speculant şi nu un binefăcător, spuse cu tristeţe Jalbek şi dădu din mînă a pagubă. Faceţi formele, Elena Ivanovna. O s-o lucrăm ca pe o comandă a noastră. Şi, în general, las treaba asta în seama dumneavoastră.

Fie ca Allah să blagoslovească numele tău, Jalbek Pşembakov!

... Pînă în ziua de azi mă tot gîndesc că am cucerit-o pe Lena nu prin calităţile mele, ci datorită faptului că, atunci cînd toate celulele au fost montate pe panouri şi marginile cubului microelectronic deveniseră o împletitură de sîrmuliţe de diferite culori, la întrebarea ei dezorientată:

— Şi cum să le unim acum?

Am răspuns prompt:

— Păi cum doriţi! Cele albastre cu cele roşii... şi totul să placă ochiului.

Femeile admiră nesăbuinţa...

Așa s-au petrecut lucrurile. Totuși, după cum se vede, întîmplarea își exercită acțiunea ei...

(Oh, se pare că datorită acestor fapte, am început să mă ploconesc în fața întîmplării! Fanatismul celui de curînd convertit... Înainte vreme, dacă e să vorbim cinstit, eram un adevărat tolomac. Propovăduiam smerenia față de întîmplarea „nefericită" (chipurile n-ai ce să-i faci) și disprețul față de întîmplarea „fericită" scăpătă din mînă. (Ei și, ducă-se...) În spatele unor astfel de atitudini, dacă te gîndești mai bine, se ascund întotdeauna lenea noastră sufletească și neîndemînarea. Acum însă am început să înțeleg importanta însușire a întîmplării, indiferent că e vorba de viață sau de știință. N-o poți cuceri doar cu rațiunea. Preocuparea față de întîmplare cere din partea omului rapiditate și tenacitate în gîndire, spirit de inițiativă, hotărîre în a reface, în orice clipă, propriile planuri. Dar a te ploconi în fața ei este tot atît de stupid ca și a o disprețui. Întîmplarea nu este nici dușman, nici prieten, nici dumnezeu și nici diavol. Ea este întîmplare, un fapt neașteptat și cu asta am spus totul. A pune stăpînire pe ea sau a o scăpa din mînă depinde de om. Iar cei ce cred în noroc și în soartă n-au decît să cumpere bilete de loterie!)

— Totuși „Laboratorul cercetării informației întîmplătoare" este o denumire odioasă, a spus Arkadi Arkadievici, semnînd decizia de înființare a laboratorului și numirea inginerului principal Krivoșein ca șef al acestuia, cu toate răspunderile materiale contra incendiilor și de altă natură care decurg de aici. Să nu furnizăm material pentru anecdote și ironii. Să-i dăm un nume mai cuminte, să-i zicem „Laboratorul noilor sisteme". Apoi vom mai vedea.

Asta însemna că elaborarea disertației rămînea, în continuare, pentru mine „problema nr. 1". Și această problemă n-a fost rezolvată de mine nici pînă în ziua de azi"

...au fost cazuri cînd, dintr-o frămîntare turbată a minţilor, cu timpul a ieşit la iveală adevărul.

I. M. SECENOV: Reflexele creierului

„Bineînţeles că eu îmi făuream visuri, ca munca să mi se pară mai amuzantă. Şi cum să nu visezi, cînd creierul numărul unu în cibernetică, doctorul în neurofiziologie Walter Ross Ashby emite idei — una mai captivantă decît alta! Procesele întîmplătoare ca izvor al dezvoltării şi pieirii oricăror sisteme... Accentuarea aptitudinilor intelectuale ale oamenilor şi maşinilor pe calea separării, în cadrul unor exprimări întîmplătoare, a gîndurilor preţioase de absurdităţi şi reziduuri... Şi, în sfîrşit, zgomotul ca materie primă pentru prelucrarea informaţiei — da, da, acel „zgomot alb", acele perturbaţii supărătoare, pentru a căror înlăturare din circuitele cu semiconductori am irosit mulţi ani de muncă şi multe idei!

Dacă am sta să ne gîndim bine, întemeietorul acestui curent ar trebui considerat nu doctorul W. R. Ashby, ci acel regizor, astăzi uitat, al Teatrului Mare din Moscova, primul care (pentru crearea vuietului ameninţător al poporului în „Boris Godunov") a poruncit fiecărui figurant să repete pe scenă adresa de acasă şi numărul de telefon. Numai că Ashby a propus rezolvarea unei probleme inverse. Luăm zgomotul — zgomotul valurilor, şuieratul prafului de cărbune dintr-un microfon sub tensiune, orice zgomot — şi-l captăm într-un anume dispozitiv. Din haosul de zgomote separăm cele mai puternice „pocnituri" — obţinînd astfel o succesiune de impulsuri. Succesiunea impulsurilor se transpune în numere: de pildă, în numerele cuvintelor din dicţionarul pentru traducerea la maşină. Din mai multe cuvinte se formează fraze. E adevărat, deocamdată

tot felul de fraze: false, adevărate, abracadabrante — „materie primă" informațională. Dar în etajul următor al dispozitivului se întîlnesc două torente de informații: cele cunoscute oamenilor și această „materie primă". Urmează apoi operațiuni de comparare, de coincidență și necoincidență — și tot ce este absurd, lipsit de sens se filtrează, ceea ce este banal se înlătură. Și se scot la iveală idei noi, descoperiri și invenții care n-au fost încă făcute, opere ale unor poeți și prozatori ce nu s-au creeat încă, păreri ale filozofilor viitorului... Uff! Mașina-care-gîndește!

E adevărat, respectabilul doctor n-a explicat cum se face această minune. Ideea lui este concretizată deocamdată numai în pătrățele unite prin niște săgeți pe o foaie de hîrtie. În general, întrebarea „cum se face?" nu e la loc de cinste la gînditorii academicieni. „Dacă facem abstracție de dificultățile realizării tehnice, în principiu, ne putem reprezenta"... Dar cum să fac abstracție de aceste dificultăți?

Ei, dar ce rost are să mă văicăresc! De aceea sînt experimentator, ca să verific ideile. De aceea am Laboratorul meu. Pereții emană un miros plăcut de vopsea de ulei proaspătă, linoleumul cafeniu nu poartă încă urmele pașilor, ventilatorul face zgomotul său caracteristic, în dulapul cu geamuri sclipesc sticlăria și borcanele cu reactivi, pe standul de montaj sînt înșirate instrumentele noi-nouțe, grămezi de cabluri de toate culorile și ciocane de lipit cu vîrfurile roșii, neacoperite încă de zgură. Pe mese lucesc aparatele în carcasele lor din masă plastică, iar acele lor indicatoare mai sînt încă nou-nouțe, ecranele nu sînt prăfuite. În bibliotecă se înșiră lexicoane, manuale, monografii, iar în mijlocul încăperii se înalță, în lumina soarelui de ianuarie, dispozitivele calculatorului ȚVM-12, automatele de înregistrat și cubul cristaloblocului executat cu migală, împestrițat de cabluri și fire colorate. Totul e nou, fără urme de mîini, fără zgîrieturi, totul emană în jur o frumu-

seţe raţională, rod al grijii unor întregi generaţii de meşteri şi ingineri.

Cum să nu începi să visezi în asemenea condiţii? Dar dacă reuşeşti? De fapt, visurile mele erau mai modeste. Nu visam despre o supermaşină care să fie mai inteligentă decît omul (această idee n-o prea am la suflet, deşi sînt un specialist în sistemologie), ci despre o maşină care să-l înţeleagă pe om şi astfel să-şi îndeplinească mai bine sarcina pentru care a fost creată. Pe atunci această idee mi se părea realizabilă. Într-adevăr, dacă maşina, după tot ce am să-i spun, să-i arăt şi aşa mai departe, va dovedi un anumit comportament, atunci problema e rezolvată. Asta înseamnă că prin traductorii ei ea a început *să vadă, să simtă, să mîroase*, în sensul omenesc cel mai limpede al acestor cuvinte, fără ghilimele şi fără rezerve. Şi în acest caz comportarea ei poate fi adaptată oricăror servicii şi probleme. Doar de aceea este o maşină electronică de calcul *universală*.

Da, atunci, în ianuarie, toate acestea mi se păreau simple şi accesibile. Puţin îmi păsa de rest... Oh, această putere de inspiraţie a aparatelor! Fantasticele oscilaţii verzi de pe ecrane, bîzîitul moderat şi plin de siguranţă al transformatoarelor, ţăcănitul invariabil al releelor, licărul lămpilor de semnalizare de pe panou, mişcările precise ale acelor... Ai impresia că poţi să măsori totul, să cunoşti, să realizezi... Chiar cel mai obişnuit microscop îţi dă impresia că, uite acum, în această clipă (la o mărire de 400 de ori, într-o lumină polarizată de două ori), ai să vezi ceea ce n-a văzut încă nimeni niciodată!

Ce să mai vorbim... Care cercetător n-a visat înainte de a începe o muncă nouă, nu s-a avîntat cu gîndul spre cele mai înalte probleme? Care cercetător n-a încercat acea nerăbdare devorantă, cînd năzuieşti — mai repede!, mai repede! — să terminl plicticoasa muncă pregătitoare — mai iute! mai iute!

să asamblezi circuitele, să faci legăturile electrice şi să începi!

Apoi... apoi zilnicele griji de laborator, zilnicele greşeli, zilnicele eşecuri izgonesc din visurile tale orice urmă de suflet. Şi te împaci cu ideea să realizezi măcar ceva, numai să nu lucrezi degeaba.

Aşa mi s-a întîmplat şi mie.

Să descrii eşecurile e ca şi cum le-ai retrăi din nou. De aceea am să fiu scurt. Deci schema după care trebuia să aibă loc experienţa era următoarea: la intrările calculatorului ŢVM-12 se conectează cristaloblocul cu 38 000 de celule şi la intrările cristaloblocului tot restul inventarului: microfoanele, traductorii de mirosuri, de umiditate, temperatură, investigatorii extensibili, celulele fotoelectrice cu reglare automată a focarului, „coiful lui Monomah" pentru înregistrarea biocurenţilor creierului. Izvorul informaţiei din exterior eram eu însumi, adică ceva ce se mişcă, produce sunete, îşi schimbă formele şi coordonatele în spaţiu, are o anumită temperatură şi o anumită activitate nervoasă. Poţi să vezi, să auzi, să pipăi cu ajutorul investigatorilor, să măsori temperatura şi presiunea sîngelui, să analizezi mirosul gurii, şi chiar să te vîri în suflet şi în gînduri — poftim! Semnalele de la traductori trebuie să ajungă în cristalobloc, să excite acolo diferite celule — cristaloblocul modelează şi „împachetează" semnalele în combinaţii logice pentru calculatorul ŢVM-12. Aceasta le rezolvă ca pe nişte probleme obişnuite şi emite ceva raţional. Pentru ca s-o poată face mai uşor, am introdus în memoria maşinii cifrurile cuvintelor din dicţionarul pentru traducerea la maşină, de la „A" la „Z".

Şi... n-am realizat nimic. Motoraşele, uruind discret, mişcau investigatorii şi obiectivele atunci cînd eu mă deplasam prin încăpere. Oscilografele de control înregistrau lanţuri de impulsuri, care se transmiteau de la cristalobloc la maşină. Curentul circula. Becurile clipeau. Dar în decursul primei

luni pîrghiile dispozitivului de ieşire nici nu se clintiră, pentru a înregistra pe banda de perforat măcar un singur semn.

Am legat cristaloblocul cu toţi traductorii. Cîntam şi recitam versuri, gesticulam, alergam şi săream prin faţa obiectivelor, mă dezbrăcam şi mă îmbrăcam, mă lăsam pipăit (brrr! acele atingeri reci ale investigatorilor...). Îmi puneam pe cap „coiful lui Monomah" şi — o doamne! — mă străduiam să „sugestionez" întreg ansamblul... Eram în stare de orice aiureală.

Dar calculatorul ŢVM-12 nu era capabil să furnizeze vreo aiureală, fiindcă nu era construit pentru asta. Dacă problema are o rezolvare — maşina o rezolvă, dacă nu — se opreşte. Şi ea se oprea mereu. Judecînd după cum clipeau beculeţele de pe panou, în ea se petrecea, totuşi, ceva, dar la fiecare cinci-şase minute se aprindea semnalul „stop" şi atunci apăsam pe butonul de ştergere a informaţiei. Apoi luam totul de la început.

Pînă la urmă am început să judec. Maşina nu putea să nu efectueze operaţii aritmetice şi logice cu impulsurile primite de la cristalobloc — altfel ce i-ar mai fi rămas de făcut? Înseamnă că şi după aceste operaţii informaţia obţinută este atît de brută şi de contradictorie, încît maşnia, plastic vorbind, nu poate s-o scoată la capăt cu logica — şi atunci „stop"! Înseamnă că un singur ciclu de calcule în maşină este pur şi simplu insuficient. Înseamnă că... şi ca totdeauna în astfel de împrejurări, m-a cuprins un sentiment de ruşine fiindcă nu m-am gîndit de la început la o asemenea posibilitate — înseamnă că trebuie introdusă *legătura inversă* între maşină şi cristalobloc! Atunci informaţia brută din ŢVM-12 se va înapoia în acest ingenios şi complicat cub, va fi prelucrată acolo încă o dată, se va întoarce în maşină şi aşa mai departe, pînă la deplina clarificare.

Mi-am revenit. Deci acum ori niciodată! Să facem abstracție de faptul că am ars o sută cincizeci de celule logice și vreo zece matrițe, din cauză că regimul de alimentare al ȚVM-ului nu era acordat cu cel al cristaloblocului (ce de fum și miros urît, transistorii pocneau, explodînd ca niște cartușe aruncate în foc, iar eu, în loc să întrerup curentul, puneam mîna pe stingătorul de incendii), de felul cum am procurat celulele noi, cum am refăcut circuitele și am reglat din nou regimurile tuturor blocurilor. Ce să mai vorbim... Important e că treaba s-a urnit din loc!

La 15 februarie a răsunat declicul mult așteptat. Automatul a imprimat pe banda de înregistrare un șir de cifre! Iat-o, așadar, prima frază a mașinii (Înainte de a mă apuca s-o descifrez m-am plimbat în jurul mesei pe care zăcea bucata de bandă. Fumam și zîmbeam sleit de puteri: mașina începuse *să prindă viață...*)

Dar nu era ceea ce așteptam. De aceea n-am înțeles de îndată că mașina „dorește" (nu pot să scriu un astfel de cuvînt fără ghilimele!) să-i măresc volumul memoriei.

La drept vorbind, totul era logic: se primește o informație complexă, ea trebuie înmagazinată undeva, iar celulele memoriei sînt deja supraîncărcate. Singura soluție era să măresc volumul memoriei! Era o simplă problemă de construcție.

Dacă n-ar fi fost bunăvoința lui Alter Abramovici, cererea mașinii ar fi rămas nesatisfăcută. Dar el mi-a eliberat trei dispozitive de memorie magnetică și două de memorie electrostatică. Și toate și-au găsit utilizarea. După numai cîteva zile ȚVM-12 și-a repetat cererea, apoi iarăși și iarăși... Mașina începuse să manifeste serioase exigențe...

Ce am simțit eu atunci? Satisfacția că, în sfîrșit, se obține ceva! Priveam rezultatul prin prisma viitoarei disertații. Dar mă deranja, într-o oarecare

măsură, faptul că maşina lucrează doar „pentru sine".

Pe urmă maşina a început să se construiască pe sine! În fond, şi asta era logic: o informaţie complexă trebuie şi prelucrată de nişte circuite mai complexe decît blocurile standard ŢVM-12.

Volumul meu de muncă a crescut. Automatul de imprimare bătea codurile şi numerele celulelor logice şi indica unde şi cum trebuie ele introduse. La început maşina era satisfăcută de celulele tip. Eu le montam pe un panou suplimentar.

(Abia acum am început să înţeleg că atunci am comis în munca mea — dacă ar fi să judecăm de pe poziţii academice — o mare greşeală metodologică. Ar fi trebuit să mă opun şi să analizez ce circuite şi ce logică îşi construieşte pentru el complexul meu format din traductori-cristalobloc-ŢVM-12 cu memoria întărită. Şi numai după ce aş fi lămurit toate astea trebuia să merg mai departe... Dar maşina, care se construieşte pe sine, fără un program dat, reprezintă o temă pentru o disertaţie senzaţională! Dacă aş prezenta-o cum trebuie, s-ar putea să mi-o considere şi ca teză de doctorat.

Dar mă rodea curiozitatea. În mod evident complexul avea tendinţă să se dezvolte. Dar de ce? De ce? Ca să-l înţeleagă pe om? Nu s-ar părea. Deocamdată maşina era, evident, mulţumită că eu îi înţeleg şi-i îndeplinesc sîrguincios cerinţele... Oamenii construiesc maşini pentru a-şi atinge scopurile lor. Dar ce scopuri poate avea o maşină? Poate că nu era vorba de un ţel, ci de un amărît „instinct de acumulare" primar, care, începînd de la o anumită complexitate, este propriu tuturor sistemelor, fie că e vorba de un vierme sau de o maşină electronică? Şi pînă la ce limite ale dezvoltării va ajunge complexul?

Ei bine, tocmai atunci am scăpat hăţurile din mînă... Şi nu ştiu nici pînă astăzi dacă am făcut bine sau rău...)

Pe la mijlocul lunii martie mașina — însușindu-și probabil cu ajutorul „coifului lui Monomah" informațiile despre ultimele realizări ale electronicii — a început să pretindă criotroni, tranzistori speciali, circuite imprimate, micromatrice... Nu mai îmi ardea de analize. Alergam prin institut și prin tot orașul, trăgeam sfori, mă țineam de intrigi, lingușeam și procuram cum puteam aceste noutăți „la modă".

Și totul a fost de pomană! După o lună mașina și-a pierdut gustul pentru electronică și... „s-a pasionat" de chimie.

La drept vorbind, nici asta nu era ceva neașteptat. Mașina a ales cea mai bună metodă pentru a se construi pe sine. Chimia este calea naturii. Natura n-a avut la dispoziție nici ciocane de lipit, nici macarale, nici aparate de sudură, nici motoare, nici măcar o lopată. Ea amesteca pur și simplu soluțiile, le încălzea și le răcea, le lumina, le evapora... și așa a apărut tot ce e viu pe pămînt.

În comportamentul mașinii totul era consecvent și logic! Pînă și dorințele ei ca eu să-mi pun „coiful lui Monomah" — și cu cît trecea timpul, ea îmi cerea acest lucru tot mai des — erau și ele străvezii. Decît să prelucreze informația brută, provenită de la traductorii video, audio și de altă natură, prefera să utilizeze pe cea prelucrată de mine. În știință mulți procedează așa.

Dar — dumnezeule! — cîte nu-mi cerea! De la apă distilată la trimetildiftorparaamintetraclorfenilsulfat de natriu și pînă la benzină marca „Galoșul"! Și de ce instalații tehnologice complicate n-a trebuit să asamblez!

Laboratorul se transforma, văzînd cu ochii, într-o peșteră de alchimist din evul mediu. Se umpluse de butelii, baloane cu două gîturi, autoclave, cazane de distilare, pe care eu le uneam prin furtunuri, tuburi de sticlă, cabluri. Stocul de reactivi și

sticlărie s-a epuizat repede. Încă din prima săptămînă am fost nevoit să procur mereu noi stocuri.

Mirosul de colofoniu şi izolaţie încinsă — mirosuri nobile, care dezmiardă nările unui electrician — au fost izgonite de miasmele acizilor, amoniacului, oţetului şi a dracu mai ştie ce substanţe. Umblam ca un nebun prin această junglă chimică. În cazane şi furtunuri se auzeau bolboroseli, plescăituri, un fîşîit continuu. În butelii şi baloane amestecurile se umflau, formînd băşici, fermentau, îşi schimbau culoarea; pe fundul lor se formau nişte reziduuri, se dizolvau şi formau din nou bulgări gelatinoşi care pulsau, gheme de fire cenuşii care se mişcau. Eu adăugam reactivi, turnînd mereu, pe baza cererilor maşinii şi nu mai înţelegeam nimic...

Apoi, dintr-o dată, maşina a ţăcănit o comandă pentru încă patru automate de înregistrare. M-am înviorat. Deci, maşina nu se interesează numai de chimie! Imediat m-am pus pe treabă, am procurat cele cerute, le-am montat...şi ea a pornit!

(Probabil că atunci am realizat acel „selector al informaţiei" al lui Ashby, sau ceva apropiat de el... De fapt, naiba ştie ce! Adevărul e că m-am încurcat definitiv.)

Acum în laborator era un zgomot ca într-un birou de dactilografiere. Automatele imprimau şiruri lungi de cifre. Benzile de hîrtie cu coloane de cifre ieşeau mereu din orificiile dreptunghiulare, ca dintr-un corn al abundenţei. Eu înfăşuram benzile pe role, alegeam cifrele, separate prin rînduri albe, le traduceam în cuvinte, alcătuiam fraze.

Am obţinut astfel nişte „adevăruri" stranii, misterioase. De exemplu: „...douăzeci şi şase de copeici, ca de la Berdicev" suna una dintre primele propoziţiuni. Ce era asta: fapt, gînd, aluzie? Sau alta: „Arăta ca o rană vindecată". Ce sens avea?

Era doar o jalnică imitație? Sau, poate, o imagine, la care poeții zilelor noastre n-au ajuns încă?

M-am apucat să descifrez o altă bandă: „Gingășia sufletelor, aranjată în seria lui Taylor, în limitele dintre zero și infinit, se leagă într-o funcție biarmonică". Excelent spus, nu?

Și așa mereu, fie fragmente de neînțeles, fie niște producții parcă de „schizofrenic". Mă pregătisem să duc cîteva benzi celor care se ocupau cu lingvistica matematică. Îmi ziceam că poate o să se descurce ei. Dar m-am răzgîndit. Mi-a fost frică de scandal. O informație inteligibilă emitea doar primul automat: „De adăugat cutare reactivi în baloanele nr. 1, nr. 3 și nr. 7". „De scăzut cu 5 volți tensiunea electrozilor, începînd cu nr. 34 și pînă la nr. 123" etc. etc. Mașina nu uita „să se alimenteze", înseamnă că „nu-și pierduse mințile". Dar atunci cine și le pierduse?...

Mai chinuitor decît orice e conștiința faptului că nu poți face absolut nimic. Și înainte vreme, în cadrul experiențelor mele, apăreau lucruri de neînțeles. Dar, la urma urmei, se putea repeta cu minuțiozitate experiența. Dacă efectul nefast a dispărut, cu atît mai bine, dacă nu puteam cerceta cauza. Dar aici, nu aveam posibilitatea nici să refac experiența, nici să dau înapoi. Pînă și în visele mele nu mai vedeam nimic altceva înafara unor șerpi albi care se tîrau cu solzii lor de cifre. Făceam eforturi disperate de a înțelege ce vrea să comunice mașina.

Nu mai știam ce să fac cu rolele de benzi imprimate. La noi în institut benzile sînt utilizate în două feluri: cele pe care sînt întipărite soluțiile unor probleme noi se predau la arhivă, iar pe celelalte salariații le duc acasă și le întrebuințează ca hîrtie igienică, ceea ce, de altfel, este un obicei foarte practic. Rolele mele ar fi ajuns pentru toate toaletele din cartierul academicienilor.

...Şi cînd, într-o frumoasă dimineaţă de aprilie (după o noapte de nesomn petrecută în laborator pentru a îndeplini toate capriciile maşinii care îmi cerea să torn, să adaog, să reglez...), automatul nr. 3 a emis în cifre fraza: „Striptease streptocidic cu freamăt de streptococi", am înţeles că nu trebuie să merg mai departe pe calea aceasta.

Am dus toate rolele într-o poieniţă din parc, le-am făcut ferfeniţă (se pare că în acelaşi timp bombăneam într-una, plin de satisfacţie: „Streptocid, hai?! Berdicev?! Gingăşia sufletelor?! Rană vindecată..." nu-mi mai amintesc cu precizie) şi le-am dat foc. Şedeam lîngă foc, mă încălzeam, fumam şi-mi dădeam seama că experienţa a eşuat. Şi nu pentru că n-am obţinut nimic, ci pentru că a ieşit un „ghiveci"...

Odinioară eu cu Valerka Ivanov, ca să ne amuzăm, am topit într-un cuptor cu vid „o amestecătură de metale şi semiconductori" din toate materialele ce le-am avut atunci la îndemînă. Am obţinut un lingou de un colorit încîntător. L-am spart în bucăţi, ca să-l putem examina. În fiecare fărîmă a blocului se puteau constata toate însuşirile unui corp solid, dar erau instabile, nesigure, imposibil de reprodus. Am aruncat „amestecătura" în lada cu gunoi.

Aici era cam aceeaşi situaţie. Ţelul unei soluţii ştiinţifice este ca, dintr-un conglomerat de însuşiri şi efecte dintr-o substanţă, din natură, dintr-un sistem, din orice, să scoată la iveală ceea ce este util, suprimînd restul. În cazul de faţă lucrul acesta nu a reuşit. Maşina n-ajunsese să înţeleagă informaţia furnizată de mine... M-am îndreptat spre laborator ca să întrerup curentul electric...

Pe coridor mi-a sărit în ochi rezervorul — un vas admirabil, din teflon transparent, avînd 2 m lungime, 1,5 m lăţime şi 1,2 m adîncime. L-am achiziţio-

nat, tot în decembrie, cu gîndul de a folosi teflonul la confecționarea diferitelor accesorii. Și acest rezervor m-a împins spre un ultim gînd, absolut barbar. Am scos pe coridor toate dispozitivele automate de înregistrat și în locul lor am instalat rezervorul. Am tras pînă la el cablurile și firele de la mașină, capetele țevilor, segmentele de furtun, am turnat resturile de reactivi, am acoperit cu apă acest amestec urît mirositor și m-am adresat mașinii, ținîndu-i următorul discurs:

— Destul cu cifrele! Lumea nu poate fi exprimată prin sistemul binar, e clar? Și chiar dacă s-ar putea, ce rost ar avea? Ia încearcă și altfel: în imagini, în ceva material... lua-te-ar dracu!

Am încuiat laboratorul și am plecat, ferm hotărît să mă odihnesc ca să-mi vin în fire. În ultima săptămînă, pur și simplu, n-am mai putut dormi noaptea.

... Au urmat zece zile bune, frumoase, liniștite, și bine orînduite. Dormeam mult, făceam gimnastică de dimineață, un duș, apoi plecam cu Lena, pe motocicletă, afară din oraș. Ne duceam la cinematograf, hoinăream pe străzi, ne sărutam. „Ei, ce mai fac circuitele noastre? mă întreba ea. Nu s-au ars încă?“ Îi răspundeam monosilabic și schimbam vorba. „N-am treabă cu nici un fel de circuite, mașini, experiențe! îmi spuneam în sinea mea. Nu vreau ca într-o bună zi să fiu scos din laborator foarte vesel și într-o cămașă cu mîneci peste măsură de lungi!“.

Dar pe dinăuntru mă rodea totuși ceva. Am lăsat totul baltă și am fugit. Dar ce se petrece acum acolo? Ce s-a întîmplat? (Judecam toate ca și cum ar aparține de-acum trecutului.) Se pare că, cu ajutorul informației întîmplătoare, am provocat în cadrul complexului un proces de sinteză. Dar ce fel de sinteză o fi asta, atît de aiurită? Și sinteza cui?“

Ospătarul înfăşură sticla într-un şervet şi o destupă. Sala se umplu de urlete şi fum; dincolo de fum, sub tavan, se întrezărea un chip nebărbierit şi un turban verde.

— Ce-i asta?

— E... gin!

— Bine, dar eu am comandat şampanie! Te rog să-mi aduci condica de reclamaţii.

Dintr-o poveste contemporană

„...Omul venea spre mine pe cărarea asfaltată. În spatele lui se întrezăreau copacii verzi şi coloanele albe ale vechii clădiri a institutului. În parc totul era neschimbat. Eu mă duceam la casierie să-mi ridic chenzina. Omul mergea legănîndu-se uşor şi dînd din mîini. Nu s-ar fi putut spune că şchiopăta, ci doar că păşea cu piciorul drept mai cu grijă decît cu cel stîng. Amănuntul mi-a sărit în ochi în mod deosebit. Vîntul îi fîlfîia poalele impermeabilului, îi flutura părul roşcat.

Din prima clipă m-am întrebat, unde l-am mai văzut pe acest om?

Pe măsură ce ne apropiam unul de altul, îi distingeam fruntea teşită cu început de chelie, arcadele sprîncenelor proeminente, obrajii supţi acoperiţi cu o barbă roşcată, nerasă de vreo săptămînă, nasul gros, buzele strînse cu aroganţă, pleoapele lăsate, plictisit... Nu, noi ne-am mai văzut cu siguranţă. E imposibil să uiţi această fizionomie plină de sfidare şi maxilarul — dumnezeule! — o asemenea falcă s-o porţi doar în zilele de sărbătoare.

Apoi m-am întrebat dacă să-l salut sau să trec indiferent pe lîngă el.

Deodată totul din jur a încetat să mai existe pentru mine. M-am poticnit pe asfaltul neted şi m-am oprit în loc. În întîmpinarea mea veneam *eu însumi*.

Omul se opri în fața mea.

— Salutare! spuse.

— Sa-salut... Din haosul care mi s-a făcut fulgerător în cap a țîșnit o idee salvatoare. Sînteți de la studioul cinematografic?

— Studioul cinematografic?! Recunosc această încredere de sine (care mă caracterizează!) spuse el și buzele se destinseră într-un surîs. Nu, Valea, iubitule, deocamdată studiourile nu și-au planificat încă un film despre noi. Deși de acum încolo... cine știe?!

— Ia ascultă, pentru dumneata nu sînt Valea, ci Valentin Vasilievici Krivoșein! Orice impertinent...

Omul din fața mea zîmbi. Era limpede că accesul meu de furie îl amuza. Se vedea că e mai bine pregătit decît mine pentru această întîlnire și că se distrează dîndu-și seama de situația sa privilegiată.

— Și... vă rog, să binevoiți a-mi explica cine sînteți, de unde ați apărut în incinta institutului, în ce scop v-ați machiat și v-ați deghizat ca să semănați cu mine?!

— Binevoiesc, spuse el. Iată legitimația mea, dacă doriți, și el îmi arătă, într-adevăr, legitimația mea ponosită! Și am apărut, se înțelege, de la laborator.

— Ah, chiar așaaa? Într-o asemenea situație, important e să nu-ți pierzi simțul umorului. Îmi pare bine de cunoștință. Deci sînteți Valentin Vasilievici? De la laborator? Așa, așa... da... m-da... hm!

Și în clipa aceea mi-am dat seama că îl cred. Nu din cauza legitimației, bineînțeles. La noi cu legitimația nu poți să-l duci nici măcar pe portar. Mi-am dat seama de cicatricea de deasupra sprîncenei și alunița cafenie de pe obraz, pe care eu, cînd mă uit în oglindă, le văd în stînga, cînd în realitate trebuie să fie pe partea dreaptă a feței, de faptul că în însăși comportarea interlocutorului era ceva ce excludea ideea de farsă... M-a apucat groaza: Nu cumva m-am scrîntit cu ocazia experiențelor? Măcar să nu vadă nimeni... Oare, dacă cineva s-ar

uita încoace, m-ar vedea singur sau ar vedea că sîntem doi?".

— Prin urmare, de la laborator? Am încercat să-l prind în vreun fel. Şi atunci de ce vii dinspre vechea clădire?

— Am trecut pe la casierie. Ştii, doar, că azi sîntem în 22. El scoase din buzunar un teanc de hîrtii de cinci ruble şi începu să le împartă. Poftim, ia-ţi partea ta.

Am luat maşinal banii şi i-am numărat. Apoi brusc, m-am dumirit.

— Dar de ce numai jumătate? am spus.

— O, doamne! Dublura oftă semnificativ. Doar sîntem doi acum!

(Un oftat semnificativ, accentuat special... Niciodată n-am să oftez în felul acesta. Mi-am dat seama că printr-un oftat poţi umili. Şi dicţia lui — dacă se poate vorbi aşa despre totala lipsă a dicţiunii! — oare eu tot aşa scuip cuvintele de pe buze?).

„Am luat bani de la el, deci înseamnă că există, am raţionat eu. Sau şi asta este o eroare a simţurilor? La dracu, sînt cercetător şi puţin îmi pasă de simţuri, pînă cînd n-am să înţeleg despre ce e vorba!".

— Prin urmare, dumneata susţii că... ai apărut din laboratorul încuiat şi sigilat?

— M-da, şi el dădu din cap. Chiar din laborator. Din rezervor.

— Chiar din rezervor, mă rog dumi... Cum adică din rezervor?

— Uite aşa, din rezervor. Măcar să-l fi prevăzut cu nişte mînere. De-abia am reuşit să ies din el.

— Ia ascultă, lasă astea! Doar n-ai de gînd, în mod serios, să mă convingi că pe tine... adică pe mine... nu, totuşi, pe tine te-a fabricat maşina?

Dublura oftă din nou în felul acela umilitor pentru mine.

— Simt că îţi va trebui încă mult timp ca să te obişnuieşti cu gîndul că *asta* s-a întîmplat cu ade-

vărat. Şi doar ai avut ocazia să-ţi dai seama. Ai fost de faţă cînd în baloane a apărut materie vie.

— Şi ce-i cu asta?! Am văzut şi cum apare mucegaiul în locurile umede. Dar asta încă nu înseamnă că am asistat la naşterea vieţii... Bine, să admitem că în baloane s-a creat ceva viu... deşi nu pot să jur, pentru că nu sînt biolog. Dar ce legătură are asta cu tine?

— Cum adică ce legătură? Acum era rîndul lui să se înfurie. Mă rog, după părerea ta, ce trebuia ea să creeze? Un vierme? Un cal? O caracatiţă? Maşina a acumulat şi a prelucrat informaţii despre *tine*. Te-a văzut *pe tine*, te-a auzit, te-a pipăit şi te-a mirosit, a înregistrat biocurenţii creierului *tău*, pînă i s-a făcut lehamite de tine! Şi-acum, poftim! Din piese de motocicletă poţi să asamblezi numai o motocicletă, în nici un caz un aspirator de praf.

— Hm... ei bine, să admitem. Da de unde ghete, costum, legitimaţie, impermeabil?

— Ei dracu! Dacă a reprodus un om, ce mare scofală e să facă şi un impermeabil?

(Strălucirea victorioasă a ochilor, gesturile invariabile, intonaţia plină de aroganţă... Oare şi eu sînt atît de nesuferit cînd îmi simt superioritatea în vreo problemă?).

— Cum adică?

Am pipăit ţesătura impermeabilului său. Mă trecură fiorii. Avea dreptate.

Unele lucruri nu ne intră în cap, aşa, deodată. În orice caz, nu într-un cap ca al meu. Îmi aduc aminte, pe cînd eram student, am fost trimis ca însoţitor al unui delegat la festivalul tineretului, un tînăr vînător din tundra Taimirului. L-am plimbat prin Moscova. Tînărul acesta se uita imperturbabil şi indiferent la sculpturile din bronz de la Expoziţia realizărilor economiei naţionale, la scările rulante ale metroului, la torentul de automobile. Despre clădirea cu mai multe etaje a Universităţii de Stat

din Moscova a spus doar atît: „Din prăjini și piei de animale poți construi un adăpost mic, iar din piatră unul mare“ ... Dar iată că atunci cînd, în holul restaurantului „Nord“, unde am intrat să mîncăm ceva, s-a întîlnit nas în nas cu un urs alb împăiat, ținînd în labele sale o tavă, a încremenit de uimire!

Ceva asemănător s-a petrecut cu mine. Impermeabilul dublurii semăna foarte mult cu al meu. Chiar și pata de cerneală se răsfăța exact în locul în care o făcusem, scuturîndu-mi într-una din zile stiloul. Dar țesătura era mai suplă și parcă grasă, nasturii nu erau prinși cu ață, ci se țineau pe niște excrescențe elastice. Țesătura nu avea cusături.

— Spune-mi, nu cumva e prins de tine? Îl poți scoate? Dublura se înfurie de-a binelea:

— Gata, ajunge! Nu e neapărată nevoie să mă dezbraci, pe un vînt ca ăsta, doar ca să te convingi că eu sînt ... tu! Poți să-ți explici totul și fără asta. Cicatricea de deasupra sprîncenei o am de la căzătura de pe cal, de pe vremea cînd tata mă învăța să călăresc! La piciorul drept am un ligament rupt la genunchi, de la un meci de fotbal din campionatul școlii! Ce să-ți mai amintesc? Că, pe vremea copilăriei, credeam pe ascuns în dumnezeu? Sau cum, în anul întîi la institut, mă grozăveam în fața colegilor de cameră că am cunoscut mai multe femei, deși, în realitate, mi-am pierdut fecioria abia în timp ce făceam practică, înainte de examenul de diplomă, la Taganrog?

(Afurisitul! Tocmai asta și-a găsit să-mi povestească ...).

— M-da ... Ei bine, să știi că dacă tu ești eu, atunci nu sînt de loc încîntat de mine.

— Nici eu, bombăni el. Mă socoteam un om isteț ... Deodată chipul lui se încordă. Pst, nu te întoarce!

În spatele meu se auziră paşi:

— Vă salut, Valentin Vasilievici! se auzi vocea lui Harri Hilobok, docent, candidat, secretar şi mare devorator de inimi.

N-am apucat să-i răspund. Dublura îi rînji cu toţi dinţii, înclinînd capul:

— Bună ziua, Harri Haritonovici!

Şi mîngîiată de zîmbetul său pe lîngă noi trecu o pereche. O fată cam plinuţă, cu părul negru, ale cărei tocuri-cui răsunau energic pe asfalt, şi Hilobok care căuta să-şi potrivească paşii după cei ai fetei, ţopăind pe lîngă ea de parcă ar fi purtat o fustă strîmtă.

— ... S-ar putea ca eu să nu te fi înţeles prea bine, Liudocika — zumzăia vocea lui baritonală — dar eu îmi expun considerentele din punctul de vedere al neînţelegerii ...

— Harri are iarăşi una nouă, constată dublura. Uite, vezi, pînă şi Hilobok mă recunoaşte, iar tu te îndoieşti de mine. Hai acasă!

Numai prin totala mea zăpăceală se poate explica faptul că am pornit-o supus pe urmele lui către cartierul academicienilor.

Odată intrat în apartament, el se îndreptă imediat spre baie. Se auzi zgomotul apei curgînd la duş, apoi el scoase capul pe uşă:

— Ei, exemplarul unu sau cum te-o mai fi chemînd!... Dacă vrei să te convingi că, în ceea ce mă priveşte, totul e în regulă, te rog poftеşte. Cu ocazia asta îmi săpunești şi spatele.

L-am ascultat. Era, într-adevăr, un om viu. Şi avea trupul meu. La drept vorbind, nu mă aşteptam să văd la mine depuneri de grăsime atît de masive pe burtă şi pe şolduri. Va trebui să fac mai des exerciţii cu halterele!

În timp ce se spăla, eu umblam prin cameră, fumam şi încercam să mă obişnuiesc cu cele întîmplate. Va să zică, maşina a creat un om. Maşina

m-a reprodus pe mine... O, natură, oare e posibil să se întîmple una ca asta? Ideile absurde din evul mediu, despre „homunculus“... Părerea lui Wiener că informaţia înmagazinată în om poate fi „desfăşurată“ într-o succesiune de impulsuri, care să fie transmise la orice distanţă, şi apoi recompusă din nou într-un om, ca o imagine pe ecranul televizorului... Teoriile lui Ashby despre faptul că între activitatea creierului şi a maşinii nu există o deosebire de principiu. Dar toate astea sînt de fapt discuţii inteligente pentru exersarea şi înviorarea creierului. Dar ia încearcă să realizezi ceva pe o asemenea bază?

Prin urmare, s-a făcut? Acolo, în dosul uşii, plescăie în apă şi pufăie de plăcere nu Ivanov, Petrov, Sidorov — pe aceştia i-aş fi trimis cu plăcere undeva — ci „eu“... Dar acele role cu cifre? Înseamnă că am ars „propria-mi persoană transpusă pe hîrtie“?!

Din combinaţiile de cifre eu mă chinuiam să aleg adevăruri acceptabile, în timp ce maşina s-a vîrît mai adînc. Ea acumula informaţia, o combina, şi într-un fel şi într-altul, o compara, selecta şi amplifica ceea ce era necesar şi, într-o anumită etapă de complexitate, a „scos la iveală“ Viaţa!

Iar pe urmă maşina a dezvoltat-o pînă la nivelul omului. Dar de ce? Pentru ce? Doar eu n-am urmărit să obţin aşa ceva!

Acum, cînd judec lucrurile cu luciditate, pot să-mi explic totul. Da, a rezultat exact ceea ce m-am zbătut să obţin! Am vrut ca maşina să-l înţeleagă pe om, dar nu atribuiam acestui cuvînt decît accepţiunea obişnuită, de fiecare zi. În viaţă se întîmplă cam aşa: „Mă înţelegi, nu-i aşa?“ „Da, desigur!“ răspunde interlocutorul, şi amîndoi, mulţumiţi unul de altul, îşi văd de treburi. Într-o discuţie obişnuită toate acestea se petrec simplu. Dar în experienţele cu automate logice n-ar fi trebuit să confund atît de uşor înţelegerea cu acceptarea. De

accea (mai bine mai tîrziu, decît niciodată) merită să ne lămurim. Ce este înțelegerea?

Există înțelegerea practică (sau cu un scop bine determinat). Se introduce în mașină un program, ea îl înțelege și rezolvă corect problema. „Azorel, mușcă!" — și Azorel îl apucă bucuros pe trecător de pantaloni. „Hăis!" și boii o iau la dreapta. „Cea" — și o pornesc spre stînga. O astfel de înțelegere primitivă de tipul „hăis-cea" este accesibilă multor sisteme vii sau lipsite de viață. Ea se verifică prin atingerea țelului. Și cu cît sistemul este mai primitiv, cu atît mai simplu trebuie să fie țelul și cu atît mai amănunțită programarea problemei.

Dar există și o altă înțelegere: înțelegerea reciprocă, adică transmiterea totală a informației proprii, unui alt sistem. Și pentru a putea transmite totul, sistemul care-și însușește informația nu trebuie să fie, în nici un caz, mai simplu decît cel care o transmite... Eu nu i-am programat mașinii nici un țel. Am tot așteptat ca ea să termine să se autoconstruiască și să devină mai complexă. Dar ea nu mai termina. Și pe bună dreptate. „Scopul" ei devenise înțelegerea deplină a informației mele, și nu numai a celei verbale, („Scopul" mașinii este de asemenea o noțiune arbitrară, cu care iarăși nu trebuie cochetat. E simplu, sistemele informaționale se conduc după legi asemănătoare întrucîtva cu legile de bază ale termodinamicii. Și sistemul meu, „traductori-cristalobloc — ȚVM-12", ar fi trebuit să ajungă într-un echilibru informațional cu mediul, după cum lingoul dintr-un cuptor trebuie să ajungă la un echilibru de temperatură cu jarul. Un asemenea echilibru este înțelegerea reciprocă. La ea nu se poate ajunge nici la nivelul circuitelor, nici la nivelul organismelor simple.)

Deci așa s-au petrecut lucrurile. De o înțelegere reciprocă a omului este capabil numai omul. De o bună înțelegere reciprocă — numai un om apropiat. De una ideală — numai tu însuți. Și dublura mea

este produsul echilibrului informațional dintre mine și mașină. Dar, trebuie să arăt că acele „cîntarului informațional" nu s-au suprapus — eu n-am fost în laborator în momentul acela. Iar mai tîrziu totul a fost din nou altfel de cum trebuia...

Într-un cuvînt, îngrozitor cît de stupid am condus experiența. Atît, doar, că m-am gîndit să folosesc legătura reciprocă...

Ar fi interesant de refăcut totul. Dacă aș fi condus experiența cu consecvență, logic, dacă aș fi eliminat variantele aș fi obținut acest rezultat? Pentru nimic în lume! Ar fi fost o lucrare corectă, pentru susținerea examenului în vederea obținerii titlului de candidat sau doctor, și atît. Pentru că în știință, în general, se fac lucruri mediocre, și eu m-am obișnuit cu mediocritatea.

Prin urmare, totul e în ordine? Atunci de ce mă roade un sentiment de ciudă, de insatisfacție? De ce mă tot întorc la aceste greșeli și eșecuri? În fond, am reușit... A, n-a ieșit conform regulilor? Dar există oare reguli pentru a face descoperiri? Rolul întîmplării e foarte mare, deci nu poți atribui totul propriei „viziuni științifice". Dar descoperirea lui Galvani, dar razele X, dar radioactivitatea, dar emisiunea de electroni, dar... La urma urmei, orice descoperire, cu care începe cutare sau cutare știință, este legată de întîmplare. Multe nu le înțeleg încă? Asta li se întîmplă tuturor, nu mai face pe grozavul! Și atunci de unde această autoflagelare?

Eh, se pare că problema e alta. În prezent nu se poate lucra în acest fel. În zilele noastre știința a devenit o chestiune foarte serioasă, nu ca pe vremea lui Galvani și Roentgen. Uite așa, dacă nu te gîndești, poți într-o bună zi să descoperi și mijlocul de a distruge Pămîntul într-o clipă și să obții o strălucită confirmare pe cale experimentală...

Dublura ieși din baie îmbujorat, în pijamaua mea, și se instală în fața oglinzii ca să se pieptene.

M-am apropiat şi m-am postat alături. Din oglindă ne priveam două chipuri identice. Numai părul lui, care se udase, era mai închis la culoare.

El scoase din şifonier maşina de ras electrică şi o vîrî în priză. Îl urmăream cum se bărbiereşte şi mă simţeam ca şi cum aş fi fost în vizită. Mişcările îi erau degajate ca ale unui om care se simte în largul lui, la el acasă. Nu m-am putut stăpîni:

— Ascultă, măcar îţi dai seama de caracterul neobişnuit al acestei situaţii?

— Ce spui? Mă privi o clipă pieziş. Te rog, nu mă deranja! Era evident că problema îl depăşea...

Aspirantul lăsă jurnalul din mînă şi clătină din cap. „Nu, Valea cel original nu se pricepea să citească în suflete!"

... Era şi el zguduit... După senzaţiile pe care le avea reieşea că el s-a trezit în rezervor înţelegînd totul: Şi unde se află şi cum a apărut. De fapt, descoperirea lui începuse încă atunci... Acum se purta ca un bădăran fiindcă era descumpănit. Poate şi pentru că mai căuta o linie de conduită — o asemenea linie care să nu-l coboare la nivelul modelelor experimentale.

Reluă din nou jurnalul.

— „... Dar tu ai apărut din maşină, şi nu din pîntecele mamei! Din maşină, înţelegi!

— Ei şi ce-i cu asta? După părerea ta, crezi că e simplu să vii pe lume din pîntecele mamei? Naşterea unui om este un fapt cu mult mai misterios decît apariţia mea pe lume. În cazul meu poţi urmări o succesiune logică. Dar în celălalt... Te întrebi: ce va fi, băiat sau fată? O. să semene cu tata sau cu mama? Va fi inteligent sau prost? Şi totul rămîne nebulos! Nouă această chestiune ni se pare comună doar pentru că are proporţii de masă... Dincoace, maşina a înregistrat informaţia şi a reprodus-o. Ca un magnetofon. Desigur, ar fi fost mai

bine dacă m-ar fi reprodus, să zicem, după Einstein... Eh, dar ce să-i faci! În fond şi la magnetofon dacă ai imprimat „Ei, garofiţa mea“... nu mai poţi să ai pretenţia să asculţi o simfonie de Ceaikovski.

Nu, eu nu sînt chiar atît de mitocan! Se vedea că el îşi dă seama de caracterul delicat şi echivoc al apariţiei sale pe lume, a poziţiei sale şi nu voia ca eu să înţeleg acest lucru. Dar cum să nu înţeleg. El a apărut din baloane şi sticle, ca un homunculus din evul mediu, şi mai face pe nebunul... Am observat adeseori că sînt oameni care, ştiind că au un defect (că ne sînt inferiori într-o privinţă sau alta) se comportă cu mai mult tupeu şi sînt mai bădărani decît alţii.

Şi el se străduia să se poarte cu naturaleţea unui nou-născut, care nu e copleşit de însemnătatea evenimentului că s-a născut un om, ci începe chiar de la început să facă scandal, să sugă şi să murdărească scutecele...“

Aspirantul Krivoşein oftă şi întoarse pagina.

— Bine, dar te simţi normal?

— Pe deplin! El îşi împrospătă faţa cu apă de colonie. De ce ar trebui să nu mă simt normal? Maşina este un dispozitiv lipsit de fantezie. Îmi închipui ce ar mai fi combinat, dacă ar fi avut imaginaţie! Dar aşa, totul e în regulă. Nu sînt un monstru cu două capete. Sînt tînăr, sănătos, am un puls excelent. Întîi am să cinez, apoi am să mă duc la Lena. Mi s-a făcut dor de ea.

— Ceee?! am sărit eu.

Mă privi cu interes şi în ochi i se ivi o licărire batjocoritoare.

— Da, acum sîntem rivali! Ascultă, tu ai o atitudine cam primitivă faţă de această situaţie. Gelozia este un simţămînt vulgar, o rămăşiţă a vechii mentalităţi. Şi-apoi, pe cine eşti gelos, gîndeşte-te bine. Dacă Lena va sta cu mine, oare asta înseamnă că

te-a înşelat? Poţi înşela pe cineva cu un alt bărbat, care nu-i seamănă iubitului, de exemplu, cu unul mai atrăgător. Dar pentru dînsa eu sînt tu... Chiar dacă o să am copii cu ea, nu se poate spune că ţi-a pus coarne. Noi doi sîntem la fel — şi toate acele gene, toţi cromozomii noştri sînt şi ei... E-ee, uşurel!

Fu nevoit să se ascundă după uşa şifonierului. Eu pusesem mîna pe o halteră şi mă îndreptam spre el:

— Te ucid! Mă iei cu logica... Am să-ţi arăt eu ţie logică, homunculus! Eu ţi-am dat viaţă şi tot eu am să te omor, înţelegi? Nici să nu te gîndeşti la ea!

Dublura apăru neînfricat de după şifonier. Colţurile gurii îi erau lăsate în jos.

— Ia ascultă, tu, Taras Bulba! Lasă haltera jos! Dacă tot ai început să vorbeşti în felul *acesta*, apoi hai să clarificăm lucrurile pînă la capăt. Cuvintele „homunculus" şi „am să te omor" le trec cu vederea, ca produse ale stării tale de isterie. În schimb, în ceea ce priveşte citatele de tipul „eu ţi-am dat viaţă..." Păi, nu mi-ai dat tu viaţă. Eu exist nu datorită ţie. Iar în privinţa subordonării mele faţă de tine e mai bine să nu-ţi faci iluzii...

— Cum adică...?

— Uite aşa. Pune greutatea jos, vorbesc serios. Eu, ca să precizăm lucrurile, am apărut împotriva planurilor tale, pur şi simplu, pentru că tu n-ai întrerupt la timp experienţa, iar mai apoi, chiar dacă ai fi vrut s-o faci, era prea tîrziu. Cu alte cuvinte — el zîmbi răutăcios — totul este analog cu situaţia în care şi tu ai venit odinioară pe lume din neglijenţa părinţilor...

(Ia te uită, ştie totul! Chiar aşa a şi fost. Într-o zi, pe cînd eram copil, după o poznă de-a mea, la şcoală, mama, ca să mă pună la punct, mi-a spus:

— Am vrut eu să fac un chiuretaj, dar mi-a părut rău. Iar tu...

Mai bine nu mi-ar fi spus una ca asta. N-am fost dorit. S-ar fi putut deci să nici nu exist!).

— ... Dar, spre deosebire de mama ta, tu nu m-ai purtat în pîntece, nu m-ai născut în durerile facerii, nu m-ai hrănit şi nu m-ai îmbrăcat, continuă dublura. Nici măcar nu m-ai salvat de la moarte, pentru că eu am existat şi înaintea acestei experienţe. Eu eram tu. Nu-ţi datorez nici viaţa, nici sănătatea, nici pregătirea de inginer — nimic! Aşa că hai să discutăm ca de la egal la egal.

— Şi cu Lena... tot aşa?!...

— Cu Lena... Nu ştiu cum o s-o rezolvăm cu Lena. Dar tu... tu... Judecînd după expresia feţei, el ar fi vrut să adauge ceva, dar s-a abţinut. Tu trebuie să respecţi sentimentele mele la fel ca pe ale tale. Înţelegi? Pentru că şi eu o iubesc pe Lena. Şi ştiu că este a mea. Înţelegi? Îi cunosc trupul, mirosul pielii şi al părului, răsuflarea ei... Parcă o aud cum spune: „Vai, Valea, eşti ca un urs, zău aşa!" şi o văd cum îşi încreţeşte nasul...

Deodată se opri. Ne-am uitat unul la altul, fulgeraţi de acelaşi gînd.

— Repede la laborator! am spus şi m-am repezit primul la cuier."

Capitolul 4

Dacă vrei să iei un taxi, iar soarta îţi scoate în cale un autobuz — ia autobuzul, pentru că acesta circulă după grafic orar.

K. PRUTKOV — inginer: cugetarea nr. 90

Fugeam prin parc, tăind-o de-a dreptul, fără să mai ocolim pe alei. Vîntul şuiera printre ramuri şi pe la urechile noastre. Nori de culoarea asfaltului învăluiau cerul.

În laborator mirosea a nămol cald. Becurile de pe tavan se legănau în ceață. Ajuns lîngă masa mea de lucru am călcat pe un furtun care înainte nu fusese acolo și mi-am tras repede piciorul. Furtunul începu să se încolăcească!

Baloanele și buteliile se acoperiseră cu un strat cenușiu și afînat. Nu puteai să-ți dai seama ce se petrecea în ele. Din alambicuri se scurgeau susurînd firișoare de apă. În termostate țăcăneau releele. În colțul cel mai îndepărtat al încăperii, unde nu se mai putea ajunge din cauză împletiturii de cabluri, fire, țevi, furtunuri, pe panoul mașinii ȚVM-12 licăreau beculețe.

Furtunuri erau mult mai multe decît înainte. Ne-am strecurat printre ele ca printr-un desiș de liane. Unele se contractau împingînd prin ele niște ghemotoace. Pereții rezervorului se acoperiseră și ei cu un mucegai cenușiu. I-am șters cu mîneca hainei.

...În soluția de un auriu tulbure se contura Lena. Gelatina albicioasă și semitransparentă ca o meduză prinsese formele vagi ale trupului ei. În fața ochilor mei se legăna un cap fără păr.

Era totuși o oarecare logică nebunească în faptul că tocmai acum, cînd eu și cu dublura mea ne înfruntaserăm din cauza Lenei, mașina încerca să rezolve această problemă. Mă cuprinsese un sentiment de teamă și revoltă.

— Dar... mașina n-o cunoaște!

— În schimb, o cunoști tu. Mașina o reproduce după memoria ta...

Nu știu nici eu de ce, dar amîndoi vorbeam în șoaptă.

— Privește!

Prin contururile fantomatice ale Lenei începuse să se întrezărească un schelet. Treptat se evidențiau labele picioarelor, falangele albe ale degetelor, articulațiile, prindeau contur oasele tibiei, peroneului și gambei. Coloana vertebrală, asemănătoare unui uriaș șarpe inelat, se curbă, iar din ea se ramificară coas-

tele, crescură ca niște mici topoare omoplații. Pe craniu apărură suturele, se desenară orbitele ochilor... N-aș putea spune că scheletul femeii iubite constituie un spectacol plăcut, dar nu-mi puteam lua ochii de la ceea ce se petrecea sub ochii mei. Vedeam amîndoi ceea ce nu văzuse încă nimeni pe lume: modul în care mașina îl crea pe om!

„După memoria mea, după memoria mea... raționam eu cu febrilitate. Dar nu e suficient doar atît. Oare mașina și-a însușit legile generale ale structurării corpului omenesc? Dar de unde, că eu nu le cunosc!"

În rezervor, oasele începură să se acopere cu împletiturile de un roșu transparent al mușchilor, cu o grăsime de un galben auriu, ca de găină. Vasele sanguine străbăteau tot corpul ca niște linii roșii punctate. Totul se legăna în soluție, își schimba treptat contururile. Pînă și chipul Lenei, cu pleoapele lăsate, în dosul cărora se întrezăreau ochii apoși, își schimba treptat înfățișarea. Mașina părea că tatonează cum s-o alcătuiască mai bine.

Eu sînt prea puțin familiarizat cu anatomia, în general, ca să apreciez dacă mașina o construia corect pe Lena sau nu. Dar curînd mi-am dat seama că ceva nu e în regulă. Contururile inițiale ale trupului ei începură să se modifice. Umerii, care cu cîteva minute în urmă mai erau încă rotunzi, căpătară un caracter colțuros și se lățiră... Ce se întîmpla?...

— Picioarele! Dublura îmi strînse cu putere antebrațul. Uită-te la picioare!

Am văzut jos două labe vînoase, cam de măsura 42, și, cînd mi-am dat seama despre ce era vorba, mă trecură sudorile: mașina epuizase informația despre Lena și o completa cu informația despre corpul meu! M-am întors spre dublura mea. Și fruntea lui lucea de transpirație.

— Trebuie oprită!

— Cum? Să întrerupem curentul?

— Nu se poate, asta ar distruge memoria mașinii. S-o răcim?

— Ca să frînăm procesul? Nu iese nimic, mașina are o mare rezervă de căldură...

În acest timp chipul desfigurat din rezervor căpăta contururi tot mai clare. În jurul trupului începu să prindă formă, fluturînd ușor, o mantie transparentă — am recunoscut modelul unei rochițe simple în care Lena îmi plăcea mai mult ca oricînd. Mașina, cu conștiinciozitatea unui idiot, trăgea rochia peste creația ei...

Trebuia să i se poruncească mașinii, să i se sugereze... Dar cum?

— Ai dreptate! Dublura se repezi la dulăpiorul cu geamuri, luă de acolo „coiful lui Monomah", apăsă pe butonul său de „Emisie" și mi-l întinse mie. Puneți-l și urăște-o pe Lena! Gîndește-te că vrei s-o distrugi... Haide!

În pripă am apucat coiful sclipitor, l-am sucit în mîini, apoi i l-am înapoiat.

— N-am să pot...

— Papă-lapte! Atunci ce e de făcut? În scurt timp ea o să deschidă ochii și...

El își înfundă bine coiful pe cap și începu să strige aiurea, agitîndu-și pumnii:

— Oprește-te mașină! Oprește-te imediat, auzi? Tu nu creezi o machetă, și nici un model experimental, ci un om! Oprește-te, idioato! Un model nereușit îl poți arunca, dar cu un om nu poți face același lucru, înțelegi? Oprește-te de bună voie!

— Oprește-te, mașină, auzi? Mă întorsesem spre microfoane. Cînd e vorba de oameni, nu se poate glumi! Oprește-te, că de nu, te vom distruge!

Mi-e silă să-mi reamintesc această scenă. Noi, care eram obișnuiți ca printr-o apăsare a butonului sau întoarcerea unei manivele să întrerupem sau să orientăm orice fel de procese, acum țipam, explicam... Și cui? Unei adunături de baloane, circuite electronice și furtunuri. Ptiu! Ne cuprinsese panica.

Încă mai urlam înfiorător cînd, deodată, furtunurile din preajma rezervorului începură să tremure datorită unor contracții energice, iar chipul hibrid care se materializase în rezervor se acoperi cu o albeață tulbure. Amuțirăm amîndoi. După vreo trei minute lichidul tulbure se limpezi. În soluția aurie nu mai era nimic.

— Pfuu... suflă dublura. Înainte parcă nu-mi dădeam seama că omul constă, în proporție de 70 la sută, din apă. Acum am înțeles-o mai bine...

Ne-am strecurat pînă la fereastră. Din cauza aerului înăbușitor și umed, tot corpul mi se acoperise cu o năduşeală lipicioasă. Mi-am descheiat cămașa și dublura făcu același lucru. Se lăsa seara. Cerul se limpezise. Geamurile clădirii institutului de peste drum reflectau apusul roșu, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, la fel de firesc ca în fiecare seară senină, ca și ieri, ca și cu o lună în urmă, cu un an... cînd toate astea încă nu se întîmplaseră. Natura se prefăcea, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

Aveam încă înaintea ochilor scheletul învăluit de țesuturi transparente.

— Toate aceste detalii anatomice, aceste grimase... brrr! spuse dublura, așezîndu-se pe un scaun. Parcă mi-a pierit pofta s-o mai văd pe Lena.

Nu i-am răspuns nimic, pentru că îmi tălmăcise gîndurile. Acum totul a trecut, dar atunci... Una e să știi că femeia iubită este un om din carne, oase și măruntaie, iar alta e să vezi cu ochii tăi toate aceste amănunte anatomice.

Am scos din birou jurnalul de laborator și am răsfoit ultimele însemnări. Erau meschine și lipsite de conținut. Cînd o experiență îți reușește, așa cum ai conceput-o, sau cînd îți vine în cap o idee strălucită, atunci însemni totul, amănunțit. Pe cînd așa, scrisesem doar atît:

„8 aprilie. Am decodificat cifrele, 860 de rînduri. Fără succes.

9 aprilie. Am decodificat selectiv cifrele de pe cinci role. N-am înţeles nimic. O adevărată schizofrenie!

10 aprilie. Am decodificat cu acelaşi rezultat. Am mai completat baloanele şi buteliile nr. 1, 3 şi 5 cu cîte 2 litri de glicerină; nr. 2 şi 7 cu cîte 200 ml soluţie de tiouree; şi în toate am adăugat cîte 2—3 litri de apă distilată.

11 aprilie. „Strip-tease streptocidic cu freamăt de streptococi". Cu asta — basta . . . "

Iar acum am să iau stiloul şi am să notez:

„22 aprilie. Complexul m-a reprodus pe mine, V. V. Krivoşein. Krivoşein nr. 2 stă alături de mine şi-şi scarpină bărbia". Anecdotă, nu altceva!

Şi deodată m-a cuprins un val de mîndrie diabolică. Doar făcusem o descoperire. Şi încă ce descoperire! Ea include şi sistemologie, şi electronică, şi bionică, şi chimie, şi biologie, tot ce doreşti şi încă ceva pe deasupra. Şi această descoperire am făcut-o eu! Cum am făcut-o, cum am ajuns la ea, asta e o problemă secundară. Principalul e că am făcut-o eu, eu!!! Acum n-am decît să invit Comisia guvernamentală şi să-i demonstrez apariţia în rezervor a unei noi dubluri . . . Îmi închipui ce mutre or să facă! Şi de data asta cunoscuţii o să spună precis: „Ai dat lovitura!!", o să comenteze: „Ca să vezi, Krivoşein!" Şi Voltamperov o să vină fuga să vadă . . . Simţeam o dorinţă irezistibilă să rîd cu hohote şi doar prezenţa interlocutorului m-a oprit.

— Ce cunoscuţi, ce Voltamperov — mi-am auzit deodată glasul şi nu mi-am dat seama de la început că vorbea dublura. Asta, dragul meu, înseamnă Premiul Nobel!

„Chiar aşa! Premiul Nobel! Portrete în toate ziarele . . . Şi Lena, care acum mă tratează puţin cam de sus — mă rog, ea e frumoasă, iar eu nu sînt! — o să înţeleagă atunci . . . Şi acest nume comun, banal „Krivoşein" (am căutat într-o zi în enciclopedie oameni celebri care poartă acest nume, dar n-am

găsit. Krîvoşlikov există, Krivogonov la fel, dar nici un Krivoşein nu era încă inclus în ea. O să răsune ca un tunet: Krivoşein! Da, chiar el!“ ...

Apoi începui să nu mă prea simt în apele mele. Visurile ambiţioase pieriseră. Într-adevăr, mă întrebam, dar ce se va întîmpla de acum încolo? Ce am să fac mai departe cu această descoperire?

Am închis jurnalul.

— Deci, ce zici? Vom fabrica indivizi ca noi? Vom organiza un dumping de Krivoşeini? De fapt, putem produce şi alţi indivizi, dacă programăm maşina... Dracu ştie ce mai e şi asta! Nu ştiu cum... dar toată treaba nu se prea brodeşte cu nimic.

— M-da. Şi cînd te gîndeşti că înainte totul fusese paşnic şi liniştit... Dublura clătină din cap îngîndurat.

Chiar aşa e. Totul fusese paşnic şi liniştit... „Ce vreme frumoasă, duduiţă. În ce parte mergeţi?“ „În partea opusă!“ Şi eu merg într-acolo, dar cum vă cheamă?“ „De ce vreţi să ştiţi?“ şi aşa mai departe, pînă la Palatul căsătoriilor, Casa de naşteri, porţia de bătaie pentru pisica ucisă cu praştia şi nesuferita „Zoologie“ arsă, după absolvirea a şapte clase. Cît de bine se spune în articolul preşedintelui Palatului căsătoriilor din Dneprovsk: „Familia este mijlocul de continuare a neamului şi de creştere a populaţiei statului“. Şi deodată — trăiască ştiinţa! — apare o metodă concurentă: turnăm şi amestecăm reactivi din catalogul de preţuri al Direcţiei comerciale chimice, introducem informaţia prin sistemul de traductori şi obţinem oameni. Şi oameni gata formaţi, cu muşchi şi calificare de ingineri, cu obiceiuri şi experienţă de viaţă... „Dar asta înseamnă că «atentăm» la ceea ce au oamenii mai omenesc: dragoste, paternitate, maternitate, copilărie! Începură să mă treacă fiori. Şi e avantajos. Avantajos — iată noţiunea cea mai înspăimîntătoare din veacul nostru raţional!“

Dublura ridică capul spre mine. În ochi i se citea neliniștea și dezorientarea.

— Ascultă-mă, de ce să ne fie frică? Bine, am lucrat — mai bine zis, tu ai lucrat. Ei, ai făcut un complex pentru experimente și, cu sprijinul său, o descoperire. Metoda sintezei omului cu ajutorul informației furnizată de el — visul sacru al alchimiștilor. Asta lărgește reprezentările noastre despre om ca sistem de informații... Mă rog, foarte bine! Odinioară monarhii finanțau cu multă dărnicie astfel de lucrări... E adevărat, pe urmă îi decapitau pe cercetătorii nenorocoși, dar dacă te gîndești bine, ei procedau corect. Nu ești în stare, nu te apuca. Dar nouă nu ni se va întîmpla nimic. Dimpotrivă. Și atunci de ce ne e teamă?

„Pentru că astăzi nu mai sîntem în evul mediu, mi-am răspuns mie însumi. Și nici în veacul trecut. Și nici măcar la începutul secolului al XX-lea. Pe atunci descoperitorii aveau dreptul moral ca, după aceea, să-și desfacă brațele neputincios și să spună: — N-am avut de unde să știm că o să iasă atît de prost... Pe cînd noi, fericiții lor urmași, nu avem un asemenea drept. Pentru că noi știm ce se poate întîmpla. Pentru că multe s-au petrecut de acum...

...Au existat atacurile cu gaze — pe baza științei, Maidanek și Ausschwitz — pe baza științei, Hiroshima și Nagasaki — tot pe baza științei. Planurile de război total — pe baza științei, cu utilizarea matematicii. Războaiele limitate — tot pe baza științei... De la ultimul război mondial s-au scurs zeci de ani. Dărîmăturile au fost demolate și în locul lor s-au înălțat clădiri noi, au putrezit și s-au amestecat cu pămîntul cincizeci de milioane de cadavre, s-au născut și au crescut noi sute de milioane de oameni — dar amintirea a ceea ce a fost nu s-a stins. Oamenilor le e teamă să țină minte, dar se tem și mai mult să uite. Pentru că toate astea n-au devenit trecut. A rămas conștiința faptului că oamenii pot face asemenea lucruri.

Descoperitorii și cercetătorii sînt doar niște specialiști în domeniul lor. Pentru a smulge de la natură noi cunoștințe, ei sînt nevoiți să cheltuiască atîta muncă și inventivitate, încît nu le mai rămîn nici forțe, nici gînduri pentru raționamente în afara muncii lor. Nu se întreabă, dar ce va ieși din asta, pentru viață? Și atunci năvălesc cei „de specialitate" — oameni mici, meschini, pentru care orice descoperire sau invenție nu reprezintă decît un mijloc nou pentru a atinge scopuri vechi: putere, bogăție, influență, onoruri și plăceri ce se pot cumpăra. Dacă le oferi metoda noastră, ei vor vedea în ea doar un element „nou" avantajos! Să reproduci cîntăreți, actori și muzicieni renumiți? Nu, nu avantajos! E mai profitabil să fabrici discuri și ilustrate. Să reproduci soldați? O, asta e mult mai avantajos decît să-i mușt ruluiești. Îi alegi pe cei mai instruiți și n-ai decît să-i copiezi în tiraje de milioane... Se pot reproduce alegătorii pentru a obține victoria asupra adversarului politic (dacă calculele vor demonstra că e mai avantajos decît să cheltuiești sute de milioane pentru o campanie electorală obișnuită), se pot reproduce femeile pentru casele de toleranță, înalții specialiști, însă cei supuși, ca să facă „noi descoperiri..."

— Dar asta e acolo... arătă dublura cu mîna într-o direcție nedefinită. La noi opinia publică n-are să permită una ca asta!

„Dar, oare, nu există și la noi oameni care ar fi gata să folosească orice — de la ideile comunismului pînă la emisiuni clandestine de radio, de la poziția lor socială pînă la citate din clasici — ca să obțină bunăstare, o anumită situație, apoi și mai multă bunăstare, tot mai multă, și mai multă, cu orice preț? Nu există, oare, oameni care caută să răstălmăcească cele mai mici atentate la privilegiile lor drept o catastrofă generală?"

— Există, dădu aprobator din cap dublura. Și totuși oamenii sînt buni, în fond, altfel lumea s-ar fi

prefăcut de mult într-un muşuroi de căzături care se mănîncă unii pe alţii şi ar fi pierit chiar fără un război termonuclear... Dar... dacă n-am ţine seama de micile neplăceri provocate de natură: inundaţii, cutremure de pămînt, gripă virotică, — oamenii sînt ei înşişi vinovaţi de toate nenorocirile lor, chiar şi cele mai îngrozitoare. Vinovaţi că s-au supus la ceea ce nu trebuie să se supună, că au fost de acord cu ceea ce ar fi trebuit să lupte, că au considerat că menirea lor e să stea deoparte. Vinovaţi că au ales munca pentru care se plăteşte mai mult şi nu pe cea necesară tuturor oamenilor şi lor înşile... Dacă majoritatea oamenilor de pe Pămînt ar pune de acord faptele şi preocupările cu interesele omenirii, noi n-am avea de ce să ne temem. Dar nu-i aşa. Şi de aceea, dacă în momentul de faţă s-ar găsi, fie şi un singur ticălos influent şi descurcăreţ, descoperirea noastră s-ar transforma în ceva înspăimîntător.

Aplicarea descoperirilor ştiinţifice nu înseamnă altceva decît tehnică. Odinioară tehnica servea în lupta omului cu natura. Acum ea poate fi uşor utilizată în lupta oamenilor împotriva altor oameni. Iar pe această cale tehnica nu soluţionează nici un fel de probleme, ci doar le generează.

Să zicem că o să dăm publicităţii descoperirea noastră. O să fie şi mai îngrozitor de trăit. Şi o să ne bucurăm de o „glorie"... Fiecare om o să ştie exact pe cine şi pentru ce să-l blesteme.

— Ascultă-mă, dar poate că... într-adevăr, spuse dublura, ar fi mai bine să ne facem că n-am văzut nimic, că nu ştim nimic. Oamenilor le ajung descoperirile groaznice realizate pînă acum. N-au decît să se descurce cu cele existente. Întrerupem curentul, închidem robinetele?...

„Şi cu asta... totul e rezolvat. Reactivii utilizaţi îi trec la pierderi, iar în ceea ce priveşte munca depusă, serviciul, o să mă justific eu într-un fel. Şi o să mă apuc de ceva mai simplu, mai nevinovat"...

— Iar eu am să plec la Vladivostok să montez utilaje în porturi, spuse dublura.

Am tăcut amîndoi. Afară, dincolo de geam, deasupra copacilor negri, strălucea planeta Venus. Undeva, o pisică parcă plîngea, cu o voce de copil. În liniştea parcului persista o notă înaltă ca un urlet: la biroul de construcţii unde lucra Lena se desfăşurau probele la banc ale unui nou motor cu reacţie. „Viaţa merge înainte. Desigur, totul e în ordine. Anul 1941 nu trebuie să se mai repete... Mă gîndeam la toate astea ca să amîn luarea unei hotărîri. În subterane adînci explodează bombe cu hidrogen şi cu plutoniu — savanţi şi ingineri bine plătiţi trebuie să perfecţioneze arma nucleară... Iar de pe rampe de lansare, bine camuflate, în toate colţurile planetei privesc spre cer rachete cu vîrfuri ascuţite. Fiecare este aţintită asupra obiectivului ei. Electronica e prezentă şi ea. Maşinile de calcul le supun fără încetare la diferite „teste“ să afle dacă nu sînt pe undeva defecţiuni? De îndată ce expiră termenul de funcţionare a blocului electronic — termen stabilit prin cercetări cu privire la siguranţa sa — tehnicieni în uniforme îl demontează, îl scot din lăcaşul lui şi — rapid, coordonat, ca şi cum dintr-o clipă într-alta ar urma să înceapă războiul în care trebuie să profiţi de timp să învingi — introduc în orificiul gol un nou bloc. Treaba merge înainte“.

— Prostii! am spus eu. Omenirea nu este încă coaptă pentru multe: pentru energie nucleară, pentru zboruri cosmice. Şi atunci? Descoperirea este o realitate obiectivă, n-o poţi ţine sub lacăt. Dacă nu noi, alţii o să ajungă aici. Ideea iniţială, de pornire a experienţei, e simplă. Eşti sigur că ei o să folosească mai bine descoperirea lor? Eu nu sînt... De aceea trebuie să ne gîndim cum să facem ca această descoperire să nu devină o ameninţare pentru om.

— E complicat... oftă dublura şi se ridică în picioare. Vreau să mă uit ce se mai petrece în rezervor.

El se înapoie după o secundă. Era desfigurat.

— Valea, acolo... acolo e tata!

Radiștii au un semn sigur: dacă o construcție electronică complexă a început să funcționeze de îndată după asamblarea ei, să nu te aștepți la nimic bun. Dacă nu face vreo figură la probe, atunci îi va face de rîs pe realizatori în fața comisiei de recepție; dacă va trece de comisie, în producția de serie, vor începe să iasă la iveală un defect după altul. Părțile slabe ies totdeauna la iveală.

Mașina își pusese în gînd să se pună în echilibru informațional, de astă dată nu cu mine, care eram o sursă nemijlocită de informații, ci cu tot mediul informațional, despre care aflase de la mine, cu întreaga lume. De aceea începuse să apară Lena, de aceea apăruse tata.

Din același motiv s-au întîmplat și toate celelalte, care ne-au făcut să ne agităm, fără răgaz, eu și dublura mea, o săptămînă întreagă. Această activitate a mașinii a fost o continuare a liniei logice inițiale de dezvoltare, dar din punct de vedere tehnic a fost o încercare cu mijloace nepotrivite. În locul unui „model mondial" în rezervor s-a produs o aiureală...

Nu pot să scriu despre felul în care începuse să ia naștere tata în rezervor. Mă apucă frica. Așa fusese el în ziua morții: un bătrîn greoi, puhav, cu o față lată, bine rasă, cu păr rar și cărunt în jurul craniului. Mașina alesese cea din urmă amintire și, totodată, cea mai tristă despre el. Murise în prezența mea. Nu mai respira, iar eu tot mai încercam să-i încălzesc corpul ce se răcea treptat, frecîndu-l... După aceea am visat de cîteva ori unul și același vis. Eu fricționez cît mă țin puterile trupul rece la pipăit al tatălui. Și trupul se încălzește, tata începe să respire, la început sacadat, ca înainte de moarte, pe urmă normal, obișnuit, deschide ochii, se scoală din pat. „Am bolit puțin, fiule, îmi spune cu o voce de parcă s-ar scuza. Dar acum totul e în regulă." Visul acesta a fost ca o moarte inversă.

Iar acum maşina îl crea ca să moară încă o dată în prezenţa noastră. Cu mintea noi înţelegeam că nu e tata, nici vorbă, ci un hibrid informaţional care nu trebuie lăsat să prindă viaţă; pentru că nu se ştie ce va ieşi — un cadavru, o fiinţă nebună sau cine ştie ce altceva. Dar nici el, nici eu nu ne puteam hotărî să ne punem „coiful lui Monomah", să-i poruncim maşinii „Stop!" Evitam să ne uităm la rezervor, să ne uităm unul la altul.

Apoi m-am apropiat de panou şi am tras întrerupătorul cu pîrghie. Pentru o clipă în laborator se făcu întuneric şi linişte.

— Ce faci? Dublura se repezi la panou şi restabili curentul electric.

Condensatorii filtrelor nu avuseseră timp să se descarce în această secundă. Maşina funcţiona. Dar în rezervor totul dispăruse.

Pe urmă am văzut în rezervor întregul haos din memoria mea: profesoara de botanică din clasa a V-a, Elisaveta Moiseevna, Klara, fetiţa din aceeaşi perioadă spre care se îndreptaseră sentimentele mele de puşti, un vechi cunoscut cu profil poetic, un cărăuş moldovean, pe care-l văzusem în treacăt în piaţă, la Kişinău... E plicticos să enumăr totul. Nu era un „model mondial". Totul se forma nebulos, fragmentat, aşa cum se păstrează, de fapt, în memoria omului, capabilă să uite. La Elisaveta Moiseevna, de pildă, erau reuşiţi doar ochii mici şi severi, sub sprîncenele veşnic încruntate, ca şi şoldurile pline ce începeau aproape de la subsuori; iar din cărăuşul moldovean rămăsese doar căciula de oaie, lăsată pînă aproape de mustaţă...

Ne duceam să dormim cu rîndul. Unul trebuia să stea de gardă lîngă rezervor, pentru ca să poată să-şi pună la timp „coiful lui Monomah" şi să-i ordone maşinii „Stop!"

Dublura fu primul căruia îi trecu prin minte să vîre în lichid un termometru (era plăcut să vezi cîtă bună dispoziţie i-a provocat primul său act creator independent). Temperatura era de 40 grade.

— Delir. Ca şi cum ar avea febră...

— Trebuie să-i dăm ceva ca să-i scadă temperatura, am spus eu glumind.

Dar gîndindu-ne mai bine, ne-am apucat să turnăm chinină în toate baloanele şi buteliile ce alimentau maşina. Temperatura scăzu pînă la 39 de grade, dar delirul continua. Maşina combina acum chipurile ca într-un vis urît. Faţa şefului de la secţia întîi a institutului, Johan Johanovici Kliapp, căpătă treptat trăsăturile lui Azarov, iar acestuia îi crescură dintr-o dată mustăţile lui Hilobok...

Cînd temperatura scăzu pînă la 38 de grade, în rezervor începură să apară chipurile plate, ca pe ecran, ale oamenilor politici, actorilor de cinema, fruntaşilor în producţie, împreună cu Panoul de onoare, bineînţeles de mărime redusă, apoi chipurile lui Lomonosov, Faraday, al cîntăreţei de estradă Maria Trapezund, bine cunoscută în oraşul nostru. Aceste umbre cu două dimensiuni — cînd în culori, cînd în alb-negru — apăreau într-o clipă, se menţineau cîteva secunde şi se dizolvau. Se vede că memoria mea se epuiza treptat.

În a şasea sau a şaptea zi (noi pierduserăm noţiunea timpului), temperatura lichidului auriu scăzu pînă la 36,5 grade.

— Normal! am zis şi am plecat să mă culc.

Dublura rămase de gardă.

Noaptea mă trezi brutal:

— Scoală! Să mergem, maşina face ochi.

Sculat din somn, l-am trimis la dracu. El turnă peste mine o cană cu apă. A trebuit să mă duc.

...La început mi s-a părut că în lichidul din rezervor plutesc un fel de băşici. Dar erau ochi — bile

albe cu pupilă, cu iris. Se iveau în adîncul rezervorului, se ridicau la suprafață, se îngrămădeau lîngă pereții transparenți, ne urmăreau mișcările și licăritul becurilor de pe panoul calculatorului ȚVM-12, ochi albaștri, cenușii, căprui, negri, verzi, ochi imenși de cal, cu pupilă violetă, ochi de pisică, cu o linie verticală întunecoasă, care reflectau lumina, ochișori de pasăre, negri ca mărgelele... Se adunaseră, probabil, ochii tuturor oamenilor și animalelor pe care avusesem prilejul să-i văd vreodată. Din cauză că n-aveau pleoape și gene, ochii păreau mirați.

Spre dimineață începură să apară ochi și lîngă rezervor: din furtunurile vii se formau mici ramificații musculoase care se terminau cu pleoape și gene. Pleoapele se deschideau. Noii ochi se uitau țintă la noi ca și cum parcă așteptau ceva. Sub nenumăratele priviri mute nu te simțeai la largul tău.

Apoi... din rezervor, baloane și furtunuri vii au început să crească mici trompe și tentacule. În mișcările lor era ceva naiv, copilăresc, mișcător. Ele se împleteau, atingeau pereții baloanelor și aparatelor, zidurile laboratorului. O tentaculă se întinse pînă la clemele neizolate ale panoului electric, le atinse și, după o zvîcnire, căzu carbonizată.

— Ehe, asta e treabă serioasă! spuse dublura.

Da, era o chestiune foarte serioasă. Mașina trecea de la metoda contemplativă de strîngere a informațiilor la cea activă și își construia, în acest scop, propriii săi traductori, mecanismele sale de execuție... În general, oricum ai denumi dezvoltarea ei: năzuință către echilibru informațional, autoconstruire sau sinteză biologică a informației, nu poți să nu te extaziezi în fața forței și tenacității neobișnuite a acestui proces. Dacă nu merge așa, atunci trebuie să meargă altfel, principalul era să nu se oprească.

Dar, după tot ce văzusem, nu ne mai ardea să ne extaziem și nu ne stăpînea nici curiozitatea acade-

mică. Ne cam dădeam seama cum se puteau sfîrși toate acestea.

— Ei, ajunge! Am luat de pe masă „coiful lui Monomah". Nu știu dacă vom reuși s-o determinăm să facă ceea ce vrem noi ...

— Pentru asta n-ar fi rău să știm ce anume vrem, spuse dublura.

— ... dar, pentru început, noi trebuie s-o silim să nu facă ceea ce nu vrem.

„Să dispară ochii! Să dispară tentaculele! Să înceteze materializarea informației! Să dispară ochii! Să dispară tentaculele! Să înceteze" ... repetam noi cu toată încordarea minții prin „coiful lui Monomah", strigam în microfoane. Dar mașina, ca și pînă atunci, își mișca tentaculele vii și se holba la noi cu sute de ochi diferiți. Totul semăna cu un duel, cu o luptă.

— Uite unde am ajuns, spuse dublura.

— Ah, deci așa stau lucrurile! Am izbit cu pumnul în peretele rezervorului. Toate tentaculele începură să se agite, se întinseră spre mine. M-am dat înapoi. Valea, închide apa! Desfă furtunurile de alimentare.

„Mașină, vei pieri. Mașină, vei muri de sete și de foame, dacă nu te vei supune" ...

Desigur, procedeul era brutal, lipsit de eleganță. Dar altceva ce mai rămînea de făcut? Dublura închise încet robinetul de la conducta de apă. Șuieratul apei care curgea în distilatoare deveni o darabană de picături. În timpul acesta, eu prindeam furtunurile cu cleme ... Și deodată, după o tresărire, tentaculele se muiară! Începură să se răsucească, să se tragă înapoi în rezervor. Globurile ochilor își pierdură strălucirea, se umeziră și se încrețiră.

O oră mai tîrziu totul dispăruse. Lichidul din rezervor redevenise auriu și transparent ca înainte.

— Așa e mai bine! Mi-am scos „coiful" și am înfășurat firele.

Am dat din nou drumul la apă, am scos clemele și am stat în laborator pînă noaptea tîrziu, fumînd, discutînd verzi și uscate, așteptînd. Oare ce se va întîmpla? Acum nu mai știam de ce să ne temem mai mult: de un nou delir al mașinii sau de faptul că sistemul, dezorientat de un astfel de tratament, se va descompune și-și va înceta activitatea. În prima zi încă mai eram în stare să discutăm pe tema „ce-ar fi să distrugem descoperirea?" Acum însă ne înnebunea gîndul că ea ar putea să se distrugă singură, după ce ne-a ispitit cu lucruri nemaipomenite.

Cînd eu, cînd dublura, ne apropiam de rezervor, inspirînd cu grijă aerul, ca nu cumva să sesizăm un miros de descompunere, de putrefacție, de produs alterat. Neavînd încredere în termometru, pipăiam cu palmele pereții rezervorului și furtunurile calde și vii. Nu cumva se răcesc? Nu ard din nou ca în fierbințeala delirului?

Dar nu, aerul din cameră rămînea cald, umed și curat, ca și cum în ea s-ar fi aflat o vietate mare. Mașina trăia. Dar acum nu mai întreprindea nimic fără noi. Am supus-o!

La ora unu noaptea m-am uitat la dublura mea, ca într-o oglindă. El clipea obosit din pleoapele roșii și zîmbea.

— Se pare că totul e în regulă. Mergem să ne culcăm, ce zici?

Acum nu mai e pentru mine o dublură artificială. Alături de mine ședea un tovarăș de muncă, la fel de obosit și de fericit ca și mine. Și cînd te gîndești — curios lucru! — n-am încercat nici o bucurie cînd l-am întîlnit în parc... Acum însă mă simt liniștit și bucuros. Totuși, pentru om lucrul cel mai important este să se simtă stăpîn pe situație!"

... Zgomotul înfricoşător al apei şi vîntului umplea cerul şi pămîntul...
— Opreşte-te! strigă mister Foteringay apei care se apropia. Pentru dumnezeu, opreşte-te!
— Aşteptaţi o clipă, se adresă mister Foteringay tunetului şi fulgerului. Încetaţi pentru un minut glumele pînă îmi adun gîndurile...

H. G. WELLS: Omul care putea să facă minuni

„Am ieşit în parc. Era o noapte caldă. Din cauza oboselii uitaserăm amîndoi că nu trebuia să apărem împreună. Ne-am adus aminte de asta abia la ieşire. Bătrînul Vahterîci ne privea fix, cu ochii săi mici, albaştri şi cam buimaci de somn. Am încremenit unul lîngă altul.

— A, Valentin Vasilievici! se învioră deodată moşul, bucuros. Aţi şi terminat cu garda?

— Da... am răspuns amîndoi deodată.

— Foarte bine. Vahterîci se ridică cu greu şi descuie uşa de la intrare. N-o să i se întîmple nimic acestui institut, nici n-o să-l fure nimeni, să fiţi sănătoşi, că eu mai am încă de stat. Oamenii se plimbă, iar eu trebuie să mai stau, aia-i!...

Am ieşit glonţ în stradă şi am plecat repede de acolo.

— Măi să fie! Şi în clipa aceea mi-am dat seama că faţada noii clădiri a institutului este împodobită cu beculeţe de diferite culori. Ce dată e astăzi?

Dublura numără pe degete:

— Întîi... nu, aha, doi mai. Valea, te felicit cu ocazia sărbătorilor!

— Care au trecut... Asta-i bună!

Mi-am adus aminte că mă înţelesesem cu Lena să mergem de 1 Mai la nişte colegi de-ai ei, iar în 2 mai să plecăm cu motocicleta la Nipru. M-am dezumflat. Cred că s-a supărat de moarte.

— Iar Lena dansează acum... undeva, cu cineva, spuse dublura.

— Şi ce-ţi pasă ţie?

Tăcurăm. Pe stradă goneau troleibuze împodobite cu verdeaţă. Pe acoperişurile caselor se înălţau siluetele rachetelor confecţionate din becuri. Dincolo de ferestrele deschise larg se dansa, se cînta, se ciocneau pahare...

Mi-am aprins o ţigară şi am început să analizez observaţiile făcute asupra „maşinii-mamă" (aşa denumisem pînă la urmă întregul complex). În primul rînd nu este o maşină-oracol şi nici maşină-gînditoare. În ea n-avea loc nici o selectare a informaţiei. Numai combinaţii — uneori raţionale, avînd un anumit sens, alteori nu. În al doilea rînd, ea poate fi dirijată nu numai pe cale energetică (prin strîngerea furtunilor, oprirea apei şi a energiei electrice — într-un cuvînt, forţînd-o), ci şi pe cale informaţională. E adevărat, deocamdată ea reacţiona numai la comanda „Stop!", dar orice început e greu, restul vine de la sine. Se pare că cel mai comod mijloc e să-i comanzi prin biocurenţii creierului, cu ajutorul „coifului lui Monomah". În al treilea rînd, „maşina-mamă", deşi foarte complexă, este totuşi o maşină, o creaţie artificială lipsită de ţel. Tendinţa ei spre stabilitate, spre un echilibru informaţional, nu este un scop, ci o însuşire. Numai că se manifestă mai complicat, prin sinteză a informaţiei sub formă de substanţă vie. Scopul constă întotdeauna în rezolvarea unei sarcini. Nu i se dăduse nici o sarcină şi de aceea se aiurise, datorită excesului de posibilităţi. Dar...

— ...omul e cel care trebuie să-i dea ei sarcini, continuă dublura (Pe mine încetase să mă mai mire aptitudinea lui de a gîndi paralel cu mine.), ca şi tuturor celorlalte maşini. Prin urmare, după cum spun birocraţii, întreaga răspundere ne revine nouă.

N-aveam chef să mă gîndesc la problema responsabilităţii. Munceşti, munceşti, zi şi noapte, nu te

menajezi de loc şi, ia te uită, trebuie să mai şi răspunzi. În timp ce alţii se plimbă. Poftim!... Am scăpat sărbătoarea, idioţi ce sîntem! Uite aşa o să ne treacă şi viaţa în laboratorul ăsta împuţit...

Am cotit pe aleea cu castani ce ducea la cartierul academicienilor. În faţa noastră păşea încet o pereche. Treji, flămînzi şi singuratici, am simţit amîndoi o strîngere de inimă. Perechea se încadra atît de bine în peisajul aleii luminate cu tuburi fluorescente. El, înalt şi elegant, o ţinea uşor de mijloc. Ea îşi lăsase puţin capul, frumos pieptănat, spre umărul lui. Am iuţit intenţionat paşii ca să-i depăşim şi să nu ne amărîm sufletul cu acest spectacol plin de lirism.

— Mergem să ascultăm muzică la magnetofon, Tanecika! Am nişte înregistrări — să-ţi lingi buzele, nu alta! ajunse pînă la noi glasul ca un murmur al lui Hilobok şi amîndoi ne-am poticnit cînd l-am auzit. Farmecul se risipi.

Apropiindu-ne de ei, am recunoscut-o pe fată. Venise la practică, de curînd, în institutul nostru, cu şorţuleţ de şcolăriţă. Acum, se pare că lucrează ca laborantă la calculatoare. Îmi plăcea cum arăta. Avea buzele pline, un năsuc drept, doi ochi mari, căprui, visători, plini de încredere...

— Cînd Arkadi Arkadievici e în concediu sau în străinătate, sînt nevoit să rezolv multe probleme în locul lui... se împăună Harri. Şi chiar cînd e aici... Cum? Sigur că e interesant, păi cum!

Şi uite aşa, alţii au parte de cele mai bune fete. Apoi, mai tîrziu, chiar dacă se apropie de noi, au psihicul alterat, au experienţa vieţii — acea experienţă după care „toţi bărbaţii sînt nişte ticăloşi"... Aşa şi această Tanecika, cu capul plecat pe umărul lui Hilobok. I se pare că docentul Harri este un cavaler al ştiinţei sovietice. Poate că suferă de boala iradierii, ca eroul principal din filmul „Nouă zile dintr-un an"? Sau poate că sănătatea lui e subminată de preocupările ştiinţifice? Iar ea, prostuţa, se în-

fioară şi se vede o eroină la fel... Tanecika, să n-ai nici o îndoială, savantul tău cavaler e perfect sănătos. Nu s-a obosit el cu ştiinţa. Şi te duce acum pe drumul cel mai scurt spre prima mare dezamăgire din viaţa ta. În privinţa asta e un artist...

Dublura îşi încetini paşii şi spuse cu voce joasă:

— Ce-ar fi să-i trag cîteva palme peste mutră? E foarte simplu. Tu te duci acum la nişte cunoscuţi şi asiguri un alibi, iar eu...

Cu vorbele sale, mi-o luase înainte cu o fracţiune de secundă. În general, el se grăbea să spună ce gîndeşte, pentru a-şi afirma originalitatea. Îşi dădea prea bine seama că amîndoi gîndim la fel... Dar de îndată ce mi-a luat-o înainte, în mine se declanşa, aproape instantaneu, cel de al doilea mecanism, autoafirmarea, tendinţa de a mă opune ideii altuia.

— Din cauza fetişcanei, adică? Las-o în plata domnului; n-o fi asta, cade alta în plasă.

— Şi din cauza ei şi, în general, pentru toate. Pentru suflet. Ce, nu-ţi mai aminteşti ce vorbe murdare a spus despre munca noastră? Ochii i se îngustară. Îţi aduci aminte?

Îmi aminteam. Pe atunci lucram în laboratorul lui Valeri Ivanov. Elaboram blocuri de memorie pentru maşini destinate apărării. În lume aveau loc evenimente serioase, iar noi munceam pe brînci, fără să ţinem seama de duminici sau sărbători. Şi am predat lucrarea cu şase luni înainte de termenul stabilit de guvern... Curînd după aceea „binevoitorii" din institut m-au informat despre „cugetarea" lui Hilobok cu privire la această chestiune: „În ştiinţă, cel ce execută cercetările înainte de termen, este fie carierist, fie mistificator, ori şi una şi alta!" Cuvintele lui căpătară popularitate. În institut erau mulţi dintre cei pe care nu-i ameninţă primejdia de a trece drept carierişti sau mistificatori. Valerka, ambiţios şi iute din fire, a tot încercat să stea de vorbă cu Hilobok între patru ochi, apoi s-a certat cu Azarov şi a plecat din institut.

Aducîndu-mi aminte de toate acestea, am simţit că mi se strîng pumnii: „Poate ar fi mai bine ca dublura să-mi asigure alibiul, iar eu?“... Şi deodată mi-am imaginat scena: un intelectual treaz îl ciomăgeşte pe un alt intelectual în prezenţa unei tinere fete... Ei, cum se poate una ca asta! Am scuturat din cap ca să alung acest tablou din minte.

— Nu, nu merge. Nu putem să ne lăsăm în voia pornirilor josnice.

— Dar ce „merge“ atunci?

Într-adevăr ce „mergea“? Nu ştiam nici eu.

— Atunci, măcar să ferim aceşti ochi visători de îmbrăţişările năduşite ale lui Harri... Dublura îşi muşcă îngîndurat buza şi mă împinse sub un castan. (Din nou dădea dovadă de iniţiativă.) Harri Haritonovici aş putea să vă spun două cuvinte, ceva confidenţial?

Hilobok şi fata se întoarseră.

— A, Valentin Vasilievici! Vă rog... Tanecika, am să te ajung din urmă, spuse el şi se îndreptă spre dublură.

Aha! I-am înţeles intenţia şi am început să mă strecor tiptil în umbra copacilor. Totul se petrecu cum nu se poate mai bine. Tanecika ajunse pînă la bifurcaţia aleii, se opri, se uită înapoi şi-l zări pe bărbatul care, cu un minut în urmă, îl chemase de o parte pe cavalerul ei.

— Tanea, i-am spus eu, Harri Haritonovici m-a rugat să-ţi transmit scuzele sale, părerile de rău şi toate celelalte. El n-o să mai poată reveni acum. De fapt, a sosit soţia lui şi... Dar unde fugi? Stai să te conduc!

Dar Tanecika, acoperindu-şi faţa cu mîinile, o şi pornise în goană direct spre staţia de troleibuz. M-am îndreptat spre casă.

După cîteva minute se înapoie şi dublura.

— Ia stai, i-am spus, înainte ca el să deschidă gura. I-ai explicat lui Harri că Tanea este logodnica

unui cunoscut de-al tău, maestru al sportului la box?

— Şi la lupta Sambo. Iar tu, i-ai spus ei de nevastă?

— Exact. Bine că am găsit măcar o dată o utilizare folositoare a descoperirii noastre...

Ne-am dezbrăcat, ne-am spălat şi am început să ne pregătim de culcare. Eu mi-am aşternut pe canapea, iar el pe patul pliant.

— Apropo de Hilobok. Dublura se aşează pe patul său pliant. De ce nu mi-ai spus că la primul consiliu ştiinţific se va discuta tema noastră de cercetare? Dacă Harri nu mi-ar fi amintit-o cu atîta amabilitate, aş fi continuat să rămîn ignorant. „E timpul, Valentin Vasilievici. Lucraţi deja de o jumătate de an, şi pînă acum nu s-a luat în discuţie ce-aţi realizat. Desigur, cercetarea informaţiei întîmplătoare e un lucru bun, dar dumneavoastră înaintaţi mereu cereri de utilaje şi materiale, iar mie cei de la contabilitate îmi tot telefonează şi mă întreabă la ce temă să le înregistreze. Şi apoi în institut umblă vorba cum că Krivoşein se ocupă de ce-i trăzneşte lui prin cap, în timp ce alţii trebuie să execute comenzile şi contractele economice... Desigur, eu înţeleg că pregătiţi disertaţia, dar tema dumneavoastră trebuie precizată, inclusă în planul general...“ Mare şnapan. Cum i-am spus de maestrul sportului la box, de îndată şi-a adus aminte de treburi...

— Dacă stai să-l asculţi pe Hilobok, apoi toată ştiinţa se face numai ca să nu se supere contabilitatea...

I-am explicat dublurii despre ce era vorba. Cînd maşina a început să debiteze cifre fără sens, cuprins de disperare, i-am telefonat lui Azarov, spunîndu-i că aş vrea să mă sfătuiesc cu dînsul. Arkadi Arkadievici, ca de obicei, n-avea timp. Mi-a spus că ar fi mai bine să se discute tema în cadrul con-

vorbirilor ştiinţifice. Tot el l-a rugat pe Hilobok să organizeze dezbaterea.

— Între timp, din „oul" care ar fi trebuit păstrat pentru ziua festivă, a ieşit un rezultat interesant, conchise dublura. Deci raportăm ce am făcut? În vederea elaborării disertaţiei de candidat în ştiinţe? Pînă şi Hilobok îşi dă seama că trebuie să...

— Şi la susţinerea disertaţiei am să te prezint pe tine, nu?

— Cine pe cine o să prezinte asta e o chestiune secundară, răspunse el evaziv. Dar, la drept vorbind... nu se poate! El clătină din cap. Nu, nu se poate şi gata!

— Adevărat, nu se poate, am confirmat şi eu, mîhnit. Nu se poate cere nici brevet de invenţie. Nici Premiul Nobel nu se poate obţine... S-ar părea că, deocamdată, din afacerea asta nu ne-am ales decît cu pierderi?

— Of, lasă că am să-ţi dau banii înapoi. Am să ţi-i dau... scîrţarule! Ascultă... dar la ce-ţi trebuie ţie Premiul Nobel? Dublura mă privi atent... Dacă „maşina-mamă" reproduce atît de uşor oameni, înseamnă că pentru ea banii...

— ...sînt foarte uşor de făcut! Pe hîrtie specială, filigranată. Cum, nu-i aşa?

— O să ne cumpărăm prin cooperativele de construcţii cîte un apartament cu trei camere... Dublura se rezemă visător de perete.

— Cîte o „Volgă"...

— Cîte două vile. Una în Crimeia pentru odihnă şi alta pe litoralul de la Riga, doar aşa ca să devenim mai respectabili.

— Mai confecţionăm cîteva exemplare din noi. Şi tot timpul unul munceşte, ca să zgîndărim opinia publică...

— ...iar ceilalţi nu fac nimic. Trăiesc de plăcere...

— ...cu un alibi garantat. Ce zici?

Am tăcut din gură și ne-am uitat unul la altul cu dezgust.

— Doamne, ce indivizi jalnici și meschini sîntem! M-am apucat cu mîinile de cap. O descoperire uriașă, epocală, noi încercăm s-o folosim dracu știe cum: pentru disertație, pentru Premiul Nobel, pentru vile, pentru bătăi cu alibi garantat... Nu uita, e vorba de Metoda Sintezei Omului! Iar noi...

— La drept vorbind, deocamdată eu nu văd decît o singură latură utilă a descoperirii. Privind din afară, observi la tine însuți ceea ce e mai ușor să vezi la alții, și anume, propriile lipsuri, propriile defecte.

— Da, dar merită, oare, pentru atîta lucru să dublezi populația globului?

Ședeam dezbrăcați, unul în fața altuia. Mă reflectam în dublura mea ca într-o oglindă.

— Bine, hai să vorbim la concret. În fond, ce vrem noi?

— Și ce putem?

— Și ce înțelegem noi din toată această treabă?

— Să începem cu ceea ce a precedat descoperirea noastră. Ideile lui Secenov, Pavlov, Wiener, Ashby, venind din direcții diferite, se întîlnesc într-un punct, considerînd creierul o mașină. Experiențele lui Petruccio cu privire la dirijarea dezvoltării fetusului uman au constituit încă un impuls. Tendința spre o tot mai mare complexitate și universalitate a sistemelor este generală în tehnică. Apoi, e suficient, să ne gîndim la intențiile moletronicii de a crea mașini de dimensiuni reduse, egale, în ce privește complexitatea, cu creierul!

— Cu alte cuvinte, descoperirea noastră nu este un fapt întîmplător! Ea a fost pregătită de întreaga dezvoltare a ideilor și a mijloacelor tehnice ale științei. Dacă nu așa, altfel, dacă nu noi, alții, dacă nu acum, peste ani sau decenii tot s-ar fi ajuns la

ea. Prin urmare, problema se rezumă la următoarele...

— ...ce putem şi ce trebuie să facem noi în răstimpul cu care i-am devansat pe alţii? Poate că acest răstimp reprezintă un an, poate zeci de ani, nimeni nu ştie, dar e mai bine să avem în vedere un termen mai scurt...

— Da.

— Aşa se întîmplă, de obicei, în viaţă. Dublura îşi sprijini obrazul în palmă. Inginerul are nişte prefabricate sau pur şi simplu o dorinţă de a crea ceva măreţ, durabil. El caută un beneficiar sau beneficiarul îl caută pe el. Depinde cine de cine are mai mare nevoie. Beneficiarul îi prezintă o sarcină tehnică: „Folosiţi ideile şi cunoştinţele dumneavoastră pentru crearea cutărei instalaţii sau cutărei tehnologii. Instalaţia trebuie să aibă următorii parametri, să reziste la următoarele încercări... Tehnologia trebuie să asigure produse corespunzătoare în proporţie de cel puţin atîtea procente. Suma este aceasta, termenul lucrării acesta. Avizările şi aprobările — conform normelor stabilite". Se semnează un contract economic — şi dă-i bătaie!... Şi noi avem o primă formă, avem şi dorinţa de a o dezvolta în continuare. Dar dacă acum ar veni un client cu o pungă plină şi ne-ar spune: „Iată banii, perfecţionaţi metoda voastră pentru o dublare în masă a oamenilor — nu vă priveşte la ce-mi trebuie mie — contractul nu s-ar mai încheia, nu-i aşa?"

— Ei, e prematur să vorbim despre asta. Metoda nu este studiată, nici perfecţionată. Ce producţie ar putea furniza? Poate că şi tu, după două luni, ai să te descompui. Cine ştie?...

— N-o să mă descompun. Mai bine să nu contezi pe asta.

— Mie nu-mi pasă! N-ai decît să trăieşti. Crezi că am ceva împotrivă?

— Mulţumesc! Mitocan mai eşti, n-am ce zice! Un bădăran de cea mai joasă speţă! Îmi vine să te cîrpesc.

— Bine, bine. Nu te abate de la subiect. Nu m-ai înţeles cum trebuie. Am vrut să spun că nu cunoaştem încă toate laturile şi posibilităţile descoperirii. Noi ne aflăm la începutul începutului. Dacă ar fi să comparăm totul, să zicem, cu descoperirea radiofoniei, noi ne aflăm abia în faza descoperirii undelor hertziene şi a primelor aparate ale lui Popov. Dar ce se va întîmpla de acum încolo? Trebuie cercetate, studiate toate posibilităţile.

— Ai dreptate. Dar asta nu schimbă lucrurile. Cercetările care se referă la om şi societatea omenească trebuie făcute cu un anumit scop, bine determinat. Iar noi, în momentul de faţă, nu avem de la cine primi nici măcar două foi dactilografiate conţinînd Sarcina Tehnică. Şi nici n-avem nevoie. Trebuie să stabilim noi înşine ce ţeluri stau, în prezent, în faţa omului.

— M-da... Înainte vreme ţelurile erau simple: să supravieţuieşti şi să-ţi perpetuezi neamul. Ca să le atingi trebuia să te zbaţi pentru vînat, pentru pieile de animale, pentru foc... să te aperi cu bîta de fiare sălbatice şi de cunoscuţi, să sapi în lut o peşteră cu o singură încăpere, fără confort, şi toate celelalte. Dar în societatea contemporană aceste probleme sînt în cea mai mare parte rezolvate. Munceşti undeva şi ai un minimum de existenţă asigurat, ce mai încolo şi încoace! N-ai să mori. Poţi să faci şi copii — în cel mai rău caz statul o să-şi ia sarcina de a-i creşte şi educa... S-ar părea că oamenii de azi trebuie să aibă noi năzuinţe, cerinţe şi necesităţi.

— O, există din toate pînă peste cap! Tendinţa spre confort, spre distracţii, spre o muncă interesantă şi curată. Necesitatea de a avea o societate aleasă, de a obţine unele lucruri care să-ţi satisfacă vanitatea, cum ar fi titlurile, funcţiile, distincţiile.

Cerința de a te îmbrăca elegant, de a avea o hrană gustoasă, de a bea, de a te bronza la soare, de a afla lucruri noi, de a citi cărți, de a rîde, de a te împodobi, de a avea noutățile la modă...

— Dar toate acestea nu reprezintă esențialul, luale-ar dracul! Esențialul nu poate consta în asemenea fleacuri. Oamenii nu vor și nici nu pot să se întoarcă la traiul primitiv de demult. Ei caută să stoarcă totul din mediul contemporan, modern și lucrul acesta mi se pare natural. Dar în spatele năzuințelor și necesităților lor trebuie să existe un anumit scop? Un scop nou, un țel, o nouă rațiune a existenței...

— Într-un cuvînt, care e sensul vieții? E o problemă uimitor de actuală, de nouă, nu? Ne-am înțeles deci. Am știut dinainte că o să ajungem aici! Dublura se ridică în picioare, făcu cîteva mișcări ca să se dezmorțească și se așeză din nou.

În felul acesta — la început cu hi-hi-hi și ha-ha-ha, apoi din ce în ce mai serios — am purtat noi această discuție, de fapt, cea mai importantă pentru munca noastră. Nu o dată am avut prilejul — la un păhărel de coniac sau doar așa, în pauza pentru fumat — să discut și despre sensul vieții, și despre orînduirea socială, și despre destinele omenirii. Inginerilor și savanților le place tot atît de mult să vorbească despre această lume în care trăim, ca și gospodinelor despre scumpirea vieții și decăderea moravurilor. Gospodinele se ocupă de treaba asta ca să-și afirme spiritul gospodăresc și virtutea, iar cercetătorii ca să demonstreze, unul în fața altuia, vederile lor largi... Dar discuția noastră era incomparabil mai grea decît palavrele inginerești. Noi suceam și răsuceam ideile ca pe niște bolovani. Totul era legat de responsabilitate. După discuție trebuiau să urmeze fapte și acțiuni — fapte și acțiuni în care nu era admisibil să greșești.

Nu ne mai era somn.

— Bine. Să admitem că sensul vieţii constă în satisfacerea necesităţilor. De orice fel, după dorinţa sufletului. Dar ce necesităţi şi cerinţe omeneşti poţi satisface creînd oameni noi? În fond, oamenii creaţi artificial vor avea, la rîndul lor, necesităţi şi cerinţe! E un cerc vicios.

— Nu e aşa. Sensul vieţii este să trăieşti. Să trăieşti din plin, în libertate, interesant, creator. Sau cel puţin să năzuieşti spre asemenea obiective.

— „Din plin!" „Sensul vieţii!" „Năzuinţe!" Dublura se ridică de pe patul pliant şi începu să se plimbe prin cameră. „Interese", „necesităţi"... mamă-mamă, ce nebuloase sînt toate astea! Asemenea noţiuni aproximative ar fi fost foarte potrivite acum două secole, dar astăzi... Naiba ştie ce fel de Sarcină Tehnică poate fi elaborată, dacă nu există cunoştinţe exacte despre om! Prin ce vector se exprimă năzuinţa? În ce unităţi se măsoară interesele?

(Toate astea ne-au descurajat atunci şi ne descurajează şi acum. Ne-am obişnuit cu noţiuni precise — „parametri", „gabarit", „volum de informaţie", „acţiune rapidă în microsecunde" — şi ne-am lovit de înspăimîntătoarea aproximaţie a cunoştinţelor despre om. Ele sînt bune într-o discuţie, dar, pentru dumnezeu, cum să te ghidezi după ele în cercetările cu caracter practic, unde stăpîneşte o lege simplă şi crudă: dacă nu ştii ceva cu precizie, înseamnă că nu ştii nimic.)

— Uff... Îi invidiez pe cei ce au inventat bomba atomică. Dublura se ridică în picioare şi se rezemă de tocul uşii ce da spre balcon. „Acest dispozitiv, gentlemeni, poate să distrugă o sută de mii de oameni!" Şi imediat a devenit clar că trebuie construite Oack-Ridge şi New-Hanford[1]... Dar instalaţia noastră poate să producă oameni, gentlemeni!

---

[1] Centre de cercetare şi industriale din SUA, unde în timpul celui de al doilea război mondial au fost create bombele cu uraniu şi plutoniu. N.R.

— Unii oameni fac cercetări asupra uraniului... Alţii construiesc uzine pentru îmbogăţirea uraniului, spre a obţine izotopul necesar... A treia grupă construieşte bomba... A patra, din considerente politice superioare, dă un ordin... Grupa a cincea lansează bomba asupra grupei a şasea, adică asupra locuitorilor din Hiroshima şi Nagasaki... A şaptea... Da, stai... aici e ceva!

Dublura mă privea cu multă curiozitate.

— Înţelegi, noi raţionăm strict logic şi nu ne putem descurca din hăţişul de paradoxuri, de întrebări moarte de tipul: „În ce constă sensul vieţii?" Şi ştii de ce? În natură nu există „Om, în general". Pe Pămînt trăiesc oameni diferiţi, care au tendinţe diferite, adesea contradictorii. Să zicem că un om vrea să trăiască bine. Dar pentru asta inventează arme ucigătoare. Sau o contradicţie simplă: un tînăr vrea să devină mare savant, dar n-are chef să-şi roadă coatele pe altarul ştiinţei — nu e pe placul lui. Şi aceşti oameni diferiţi trăiesc în condiţii diferite, se găsesc în împrejurări diferite, visează la unele, năzuiesc spre altele, şi obţin altele... Iar noi i-am băgat pe toţi într-o oală.

— Păi dacă o să trecem la indivizi în parte şi vom ţine seama de toate amănuntele... dublura se încruntă, o să ne încurcăm rău de tot!

— Iar tu ai vrea ca totul să fie cît mai simplu, ca la crearea blocurilor de memorie pentru maşina de calcul, da? Dar aici e cu totul altceva.

— Înţeleg că e cu totul altceva. Descoperirea noastră e complexă, ca omul însuşi. Nu poţi să înlături, să simplifici nimic pentru a lucra mai uşor. Dar ce idei constructive decurg din formidabila ta cugetare că toţi oamenii sînt diferiţi? Da, chiar aşa, constructive, pentru munca practică.

— Pentru muncă... m-da. E greu...

Discuţia ajunsese iar într-un punct mort. Jos, lîngă casă, mestecenii foşneau în bătaia vîntului.

Cineva se apropie de bloc fluierînd, apoi trînti ușa de la intrare. Dinspre balcon venea răcoarea nopții.

Dublura se uita la bec cu o privire stupidă, lipsită de sens. Mi-am dat dintr-o dată seama de ce nu l-am recunoscut imediat atunci cînd ne-am întîlnit în parcul institutului. În fond, nici un om nu se cunoaște pe sine. Noi nu ne vedem. În fața oglinzii noi ne corectăm mimica, în mod inconștient, după imaginea din oglindă, facem pe interesanții, ne înfrumusețăm. Noi nu ne auzim vocea, pentru că oscilațiile propriului laringe ating timpanele urechii nu numai prin aer, ci și prin intermediul oaselor și mușchilor capului. Noi nu ne vedem dinafară.

De aceea fiecare om, în adîncul sufletului său, se consolează cu gîndul că el nu e la fel cu ceilalți, că e deosebit. Cei din jur sînt altceva. În privința lor totul e clar. Dar el însuși e altfel. Are ceva în el... În privința asta nu-l poți duce. El o știe precis. Dar, de fapt, sîntem cu toții și deosebiți, și la fel cu toți ceilalți.

Dublura își curăță o unghie, îmi aruncă o privire și, înțelegîndu-mi gîndul, izbucni în rîs.

— Și, totuși, pînă la urmă cum sînt oamenii — diferiți sau identici?

— Și diferiți și identici. Se poate deduce un adevăr obiectiv de aici — desigur, nu din proastele tale maniere. E vorba de producția tehnică a unui nou sistem informațional — Omul. Tehnica produce și alte sisteme: mașini, cărți, dispozitive, aparate... Toate aceste produse au ceva comun, sînt identice, standardizate. În orice carte, dintr-un anumit tiraj, totul este identic, pînă și greșelile de tipar. Și cu un dispozitiv din aceeași serie lucrurile stau la fel. Și indicatoarele, și scala, și limitele de toleranță, și termenul de garanție sînt aceleași. Deosebirile sînt neînsemnate. Într-o carte textul este ceva mai citeț, decît în alta, un dispozitiv are o zgîrietură sau, la temperaturi înalte dă o diferență ceva mai mare decît altul similar.

— ... dar în limitele toleranței.

— Bineînțeles. În limba științei noastre se poate spune că volumul informației individuale din fiecare asemenea sistem artificial este neglijabil de mic, în comparație cu volumul de informații comun pentru toate sistemele din clasa respectivă. Dar la om lucrurile nu se prezintă la fel. În oameni este cuprinsă o informație generală (biologică, cunoștințe generale despre lume), dar în fiecare individ, în parte, există o cantitate uriașă de informație personală. Ea nu poate fi trecută cu vederea, neglijată, deoarece fără ea omul nu este om. Înseamnă că individual omul nu corespunde unui standard. Înseamnă că...

— ... toate încercările de a găsi pentru om niște „parametri" optimi, cu o toleranță admisă de maximum cinci procente, este o pierdere de timp zadarnică. Perfect! Asta te consolează?

— Nu. Dar e cruda realitate.

— Prin urmare, noi, în munca noastră, nu putem scăpa cu nici un chip de aceste noțiuni groaznice și misterioase cum ar fi sensul vieții, interesele omului, caracterele, dorințele, binele, răul... și poate că... nici chiar de suflet? Îmi dau demisia.

— N-ai să ți-o dai. La drept vorbind sînt ele chiar atît de misterioase, aceste noțiuni? În definitiv, în viață toți oamenii își dau prea bine seama de felul cum stau lucrurile. Așa, de exemplu, comentează o faptă urîtă și spun: „Știți, asta e o ticăloșie". Și toată lumea e de acord.

— Toată lumea, afară de ticălos, ceea ce, de fapt, este esențial... El se lovi cu mîinile peste șolduri. Nu, eu nu te înțeleg! Nu-ți ajunge că te-ai ars cu un cuvîntel atît de simplu ca „înțelegerea"? Vrei să trasezi sarcina și în ceea ce privește „binele" și „răul"? Mașina nu sesizează subtextul, nu înțelege glumele, rămîne indiferentă față de bine sau rău... De ce rîzi?

Pe mine, într-adevăr, mă apucase rîsul.

— Nu înțeleg cum poți *tu* să nu mă înțelegi pe mine? Doar tu — sînt eu!

— Asta nu e la obiect. Înainte de toate eu sînt cercetător, iar abia după aceea Krivoșein, Sidorov, Petrov! Era evident că-l apucase logoreea. Cum o să lucrăm, neavînd reprezentări precise despre miezul chestiunii?

— Păi... cum se lucra, să zicem, la începuturile electrotehnicii. Pe atunci toată lumea știa ce înseamnă „flogiston", dar nimeni n-avea habar de tensiunea, de intensitatea curentului, de inducție. Ampère, Volta, Henri, Ohm erau pe vremea aceea doar niște nume. Tensiunea se determina cu ajutorul limbii, cum fac astăzi băieții cu bateriile. Curentul îl depistau după depunerile de cupru pe catod. Și totuși oamenii lucrau. Iar noi... Dar ce te-a apucat?

Acum dublura se tăvălea de rîs.

— Îmi închipui că peste vreo douăzeci de ani o să existe o unitate de măsură pentru cine știe ce, numită „Krivoșein"... Oh, nu mai pot!...

Mă apucase și pe mine rîsul și m-am trîntit pe canapea.

— Ei, va exista și un „Krivoșeinnometru"... La fel ca ohmmetrul!

— Și „microkrivoșeini... Sau, dimpotrivă, „megakrivoșeini" — prescurtat „megakri"... Oh!

Îmi place să-mi amintesc cum nechezam amîndoi. Eram, evident, nedemni de descoperirea noastră. Am rîs pe săturate. Apoi am redevenit serioși.

— Desigur că te inspiră exemplele din istorie, spuse dublura. Dar nu de asta avem noi nevoie. Galvani putea să se înșele cît poftea cu privire la „electricitatea animală", Seebeck putea să afirme cu încăpățînare că în termoelemente nu apare termoelectricitate, ci termomagnetism". Din această cauză natura lucrurilor nu se schimbă. Mai devreme sau mai tîrziu adevărul ieșea la iveală, pentru că elementul principal era analiza informației. Analiza!

Dar la noi e vorba de sinteză... În cazul nostru, omul nu se poate lua după natură: ea își construiește sistemele ei, el pe ale sale. Pentru om, singurele adevăruri în această chestiune sînt *posibilitățile* și *scopul*. Posibilități avem. Dar scop? Noi nu-l putem formula...

— Țelul e simplu: totul să fie bine.

— Iarăși? Dublura se uită la mine batjocoritor. În continuare va începe o mică discuție pentru copii pe tema: „Ce e bine, ce e rău?"

— Te rog, fără discuții pentru copii! l-am rugat eu. Să operăm cu aceste noțiuni arbitrare, chiar dacă ele nu sînt prea bine precizate: bine, rău, dorințe, necesități, sănătate, talent, prostie, libertate, dragoste, dor, nostalgie, tristețe, principialitate... Nu pentru că ele ne sînt pe plac, ci, pur și simplu, pentru că altele nu există. Nu există!

— La asta n-am cum să ripostez. Într-adevăr, altele nu există. Dublura oftă: Oh, simt eu că o să fie o muncă a naibii de afurisită!

— Hai să ducem ideea pînă la capăt. Da, trebuie ca totul să fie bine. Trebuie să fim siguri că toate aplicațiile descoperirii, cărora le dăm drumul în viață, în lume... n-o să dăuneze oamenilor, ci o să le fie numai de folos. Și hai să amînăm pînă în vremuri mai bune discuțiile pe tema cu ce unități se măsoară folosul. Eu nu știu cu ce unități.

— În krivoșeini, nu se putu reține dublura.

— Dar mai termină odată! Eu știu prea bine că rolul de criminal intelectual de clasă mondială nu mi se potrivește.

— Nici mie. Dar vreau să-ți pun o mică întrebare: Tu ai vreo idee?

— Ce fel de idee?

— Cu privire la metoda pe care trebuie s-o folosim ca „mașina-mamă" să aducă societății omenești numai binele. Îți dai seama, ar fi o metodă fără precedent în istoria științei. Nimic din ce s-a inventat și se inventează acum nu are o asemenea însu-

şire admirabilă. Cu un medicament poţi otrăvi. Cu ajutorul curentului electric poţi nu numai lumina casele, ci şi tortura. Sau poţi lansa o rachetă cu focos exploziv. Şi aşa se întîmplă cu toate...

— N-am deocamdată nici o idee concretă. Ştim încă prea puţin. Vom studia „maşina-mamă" şi vom căuta această metodă. Ea trebuie să existe. N-are nici o importanţă faptul că ea nu are precedent în ştiinţă. În fond, nici descoperirea noastră nu are precedent. Pentru că noi vom sintetiza acel sistem care face şi bine, şi rău, şi minuni, şi prostii — pe om!

— Se pare că ai dreptate. Aşa e, aprobă dublura, după ce se gîndi puţin. Noi vom găsi această măreaţă metodă sau n-o vom găsi, dar fără un asemenea scop nici nu merită să te apuci de treabă. Pentru că, cum-necum, oameni se fac şi fără noi...

— Prin urmare, să încheiem şedinţa aşa cum se cuvine, am propus eu. Stabilim sarcinile de muncă? Cum se trece de obicei în contractul economic: noi, subsemnaţii, Oamenii Pămîntului, denumiţi în cele ce urmează „Beneficiarul", pe de o parte, şi şefii laboratorului noilor sisteme din Institutul de sistemologie, Krivoşein V. V. şi Krivoşein V. V., denumiţi mai jos „Executanţii", pe de altă parte, am întocmit prezentul act privind următoarele...

— Ce să ne mai încurcăm cu contractul economic şi sarcini tehnice. În definitiv, în cazul de faţă noi înşine reprezentăm şi interesele Beneficiarului. S-o spunem deschis!

El se ridică în picioare, luă de pe şifonier magnetofonul „Astra-2", îl puse pe masă, şi conectă microfonul. Noi, Krivoşein Valentin Vasilievici, în vîrstă de treizeci şi patru de ani, şi dublura mea, venită pe lume cu o săptămînă în urmă — doi oameni nesentimentali, destul de ironici în gîndire — depunem jurămînt...

Privit dinafară, probabil că totul părea exagerat şi caraghios. Şi nu sunau fanfarele, nu fluturau dra-

pelele, nu încremeneau, aliniaţi la comanda „drepţi", şiruri de elevi ai şcolii militare, nu. Pălea cerul dinaintea zorilor, iar noi stăteam în faţa microfonului, numai în chiloţi, şi curentul care trăgea dinspre balcon ne răcorea picioarele... Dar jurămîntul nostru a fost serios.

Aşa va fi. Altfel — niciodată."

Capitolul 6

Dacă întorcîndu-te noaptea acasă, ai băut din greşeală revelatorul, în loc de apă, bea şi fixatorul, altfel ar însemna că treaba n-a fost dusă pînă la capăt.

K. PRUTKOV — inginer: cugetarea nr. 21

„În ziua următoare ne-am apucat să construim în laborator camera informaţională. Am delimitat şi îngrădit în încăpere o platformă de doi metri pe doi, am înconjurat-o cu panouri din material izolant stratificat şi am început să tragem acolo toate microfoanele, analizatoarele, obiectivele, toţi traductorii care pînă atunci fuseseră risipiţi fotogenic ici-colo pe blocurile „maşinii-mamă".

Ideea era următoarea: în cameră se introduce obiectul viu, el se zbate înăuntrul ei, paşte, se încaieră cu cei de o seamă cu el sau, pur şi simplu, se plimbă, înfăşurat în traductori, iar informaţia pentru sinteză se transmite maşinii.

„Obiectele vii" îşi mănîncă liniştit pînă în ziua de azi varza timpurie de seră în cuştile de pe coridor. Între mine şi dublură interveneau tot timpul neînţelegeri. Cine să-i îngrijească şi să facă curăţenie după ei? Erau iepuri de casă. I-am obţinut de la biologi în schimbul oscilografului cu buclă şi a lămpii GI-250. Unul din iepuri (albul Vaska) are pe

cap ceva în genul unei coroane de bronz, făcută din electrozi implantaţi în craniu pentru encefalograme.

În ziua de 7 mai s-a întîmplat un incident, de mică însemnătate, dar neplăcut. De obicei noi doi ne coordonam destul de precis toate treburile, avînd grijă să nu ne trezim amîndoi deodată în faţa oamenilor şi să nu ne repetăm unul pe altul. Dar blestematul acela de laborator care executa dispozitive experimentale e în stare să scoată pe oricine din fire!

Eu comandasem acolo încă din iarnă un sistem universal de traductori. Am întocmit desenele, schema de montaj, am scos de la magazie toate materialele şi piesele necesare. Rămăsese doar să fie asamblate. Şi pînă în prezent nu s-a făcut nimic! Sistemul trebuie montat în cameră, iar el nu exista... Nenorocirea e că în acest laborator are loc o fluctuaţie cronică a şefilor. Unul predă lucrările, altul preia. Evident, în felul acesta nu se poate lucra. Pe urmă şeful cel nou ia cunoştinţă de situaţie, introduce reforme şi ia iniţiative noi (mătura nouă mătură mai bine). Şi iar nu se lucrează. Între timp beneficiarii înfuriaţi fac scandal, se duc cu jalbe la Arkadi Arkadievici. Şi noul şef predă atunci lucrările altuia superior, acesta... Într-un cuvînt, să înnebuneşti, nu alta. Eu am intervenit şi pe lîngă maiştri, i-am îmbunat cu spirt, le-am făcut rost de tranzistori P-657 — atît de greu de găsit — pentru receptoare de buzunar, dar totul a fost zadarnic.

De curînd numărul celor care doreau să devină şefi ai acestui laborator „fermecat" s-a epuizat şi atunci l-a luat în primire H. H. Hilobok. Prin cumul, bineînţeles, cu o jumătate de normă (şi salariu!). Aşa e Harri al nostru. E gata să conducă orice, să organizeze tot ce vrei, să aranjeze, să cuprindă, numai şi numai să nu rămînă faţă în faţă cu natura, cu aceste dispozitive îngrozitoare, cărora

nu le poţi porunci, care arată exact ceea ce este şi ceea ce nu, şi la care trebuie să te pricepi.

I-am telefonat din nou maistrului Gavriuşcenko. A trebuit să ascult iarăşi nişte explicaţii vagi despre lipsa cablului de montaj. M-am înfuriat de-a binelea şi m-am repezit să-i cer socoteală lui Harri.

Înfierbîntat cum eram, n-am observat că Hilobok mă priveşte uluit. I-am trîntit în obraz tot ce mă durea. L-am ameninţat că am să trimit comanda elevilor de la şcoala profesională şi cu asta am să compromit definitiv laboratorul... Întorcîndu-mă la locul meu de muncă, l-am găsit acolo pe scumpul meu „frăţior". Dublura se preumbla prin cameră ca să-şi potolească indignarea. Fusese şi el la Hilobok cu cinci minute înaintea mea şi avusese exact aceeaşi discuţie.

Uff... bine că nu ne-am întîlnit acolo.

Am hotărît ca în cadrul primelor experienţe să ne lipsim de sistemul universal. Pentru iepurii de casă erau de ajuns emiţătorii pe care-i aveam. Iar cînd ne vom apuca din nou de obiectivul numit „homo sapiens"... poate că laboratorul dispozitivelor experimentale va avea un şef nou?

Consiliul ştiinţific s-a întrunit în ziua de 16 mai. Seara, în ajun, ne-am frămîntat şi am discutat încă o dată ce trebuie şi ce nu trebuie să spunem. Am hotărît să prezentăm şi să fundamentăm (pe plan abstract, raţional) ideea iniţială, de bază, că maşina electronică de calcul, cu elementele unor comutări întîmplătoare poate şi trebuie să se construiască pe sine sub acţiunea informaţiei întîmplătoare. Lucrarea o să constituie verificarea experimentală a acestei idei. Pentru a stabili limitele pînă la care poate să ajungă maşina, pentru a se autoconstrui, sînt necesare cutare şi cutare instalaţii, materiale, dispozitive... Se anexează o listă completă.

— Pentru pregătirea prealabilă a conştiinţelor ca şi a sectorului de aprovizionare, asta va fi exact

ceea ce trebuie, am adăugat eu. Deci, chiar așa am să prezint lucrurile.

— Dar, de ce să le prezinți tu? Dublura își înălță sprînceana dreaptă. Cînd e vorba de făcut curățenie la iepuri, atunci mă pui pe mine, iar la consiliul științific raportezi tu? Ce e cu discriminarea asta față de oamenii artificiali?! Insist să se tragă la sorți!

... Așa s-a făcut că, fără să am nici o vină, m-am ales cu o mustrare „pentru comportarea lipsită de tact la consiliul științific al institutului și pentru atitudine grosolană față de doctorul în științe tehnice profesorul I. I. Voltamperov.

Nu mi-ar fi fost necaz dacă fostul „corifeu" al electronicii pe bază de lămpi, omul de știință emerit al republicii, doctor în științe tehnice, profesorul Ippolit Illarionovici Voltamperov (ah, de ce nu sînt prezentator de spectacole!) s-ar fi năpustit, pe bună dreptate, asupra mea, și nu asupra lui, cu fraze ca: „Știe oare inginerul Krivoșein, cel ce ne propune să dăm mașinii sarcina să se autoconstruiască, ca să zic așa, la întîmplare, în mod arbitrar, fără cîrmă și pînze, după cum i se va năzări ei, ce muncă uriașă și, îndrăznesc s-o spun, conștientă — da, da, chiar așa, conștientă! — depun specialiștii cei mai calificați ai institutului nostru pentru calcularea și proiectarea sistemelor de calcul? La elaborarea blocurilor acestor sisteme? Și a elementelor acestor sisteme? Oare acest inginer vulgarizator își imaginează cel puțin metodologia, ca să zic așa, proiectării optime a unui robot cu tub 645? Și nu i se pare inginerului Krivoșein că dînsul, prin presupunerile sale privitoare la faptul că mașina, ca să zic așa, o va scoate la capăt cu construcția optimă mai bine decît specialiștii, jignește un mare număr de lucrători ai institutului ce îndeplinesc, îndrăznesc s-o spun, lucrări importante pentru economia națională?! Dacă-mi este permis aș pune inginerului întrebarea: Ce o să dea asta economiei?" ... Și de

fiecare dată cuvîntul „inginer" suna în gura doctorului ca ceva intermediar între „student" şi „derbedeu".

Chipurile, eu însumi am fost acela care în cuvîntul de răspuns i-am amintit mult stimatului profesor că, probabil, acest gen de a jigni oamenii i-a condus pana pe hîrtie, în trecut, pe cînd scria articole demascatoare despre „pseudoştiinţa reacţionară — cibernetica", că doar schimbarea direcţiei din care bătea vîntul l-a obligat şi pe el să se apuce de treabă. Dacă profesorul se teme că după succesul lucrării va rămîne fără ocupaţie, această teamă nu e cu nimic justificată. În cel mai rău caz se va putea oricînd întoarce la publicistica de la periferia ştiinţei. Şi, în general, e timpul să se înţeleagă că ştiinţa se face cu aplicarea unor idei privind esenţa lucrurilor, şi nu cu ajutorul unor atacuri demagogice şi al unei voci sonore... Îndată după aceste fraze, care au fost stenografiate, Voltamperov a început să caşte spasmodic, apucîndu-se cu mîinile de buzunarul de la piept al hainei.

Dar, cetăţeni, n-am fost eu acela care a vorbit! Raportul l-a ţinut dublura mea artificială, creată punct cu punct după metoda propusă... După aceea a umblat trei zile încoace şi încolo, mînios şi ruşinat. La drept vorbind, e de înţeles!

(Dar atunci, cînd decizia de mustrare, semnată de Azarov, a ajuns la cancelarie, eu eram acela care se afla prin apropiere şi nu el. Iar femeia aceea aspră, Aglaia Mitrofanovna Garaja, şefa cancelariei, scoţîndu-şi capul pe uşă, mi-a strigat mie, şi nu lui, de faţă cu toată lumea:

— Tovarăşe Krivoşein, aveţi aici o mustrare! Veniţi să semnaţi de primire.

Iar eu, ca un căţeluş, m-am dus şi am semnat... Ce soartă ingrată, nu?)

Mă rog, s-o ia naiba de mustrare. Important e că tema a fost aprobată! A susţinut-o Azarov însuşi.

— E o idee interesantă — a spus el — şi destul de simplă. Se poate verifica.

— Dar asta nu e o problemă de algoritmi, Arkadi Arkadievici, i-a ripostat docentul Prişcepo, matematicianul cel mai ortodox din institutul nostru.

— Şi, dacă nu e o problemă de algoritmi, nici nu trebuie să existe? a parat academicianul. (Ascultaţi, ascultaţi!) În timpurile noastre, algoritmul cercetării ştiinţifice nu se reduce la acumularea unor reguli ale logicii formale.

Aşa mai zic şi eu! Pînă atunci Azarov privise întotdeauna cu dezaprobare „căutările la întîmplare". Ştim asta. Şi atunci? Nu cumva dublura l-a cucerit cu logica raportului său? Sau şeful a ajuns în sfîrşit la toleranţă? În cazul acesta, o să ne înţelegem.

Într-un cuvînt, optsprezece voturi „pentru" şi unul (Voltamperov) „contra". Prişcepo, prevăzător, s-a abţinut. Dublura, neavînd grade sau titluri ştiinţifice nu a luat parte la vot. Chiar şi Hilobok a votat „pentru". Şi el crede în succesul muncii noastre. N-o să te dezamăgim, dragă Harri, nu-ţi fie teamă!

Curînd după aceea dublura aduse o noutate uluitoare: Hilobok îşi scrie teza de doctorat!

— Despre ce?

— O temă secretă. Consiliul ştiinţific a adoptat ordinea de zi pentru şedinţa următoare, în care figura şi următorul punct: „Discutarea lucrării pentru obţinerea titlului ştiinţific de doctor în ştiinţe tehnice de către H. H. Hilobok. Temă secretă, cu parafa „strict secret". Uite aşa, stăm în laborator şi rămînem în urma mişcării ştiinţifice.

— Temă secretă — asta-i splendid. Ştirea m-a uluit în aşa măsură, încît am pus deoparte ciocanul de lipit. Ne aflam în laborator şi montam traductorii în cameră. Asta e abilitate, nu glumă. Nici un fel de publicaţii, nici un auditoriu la susţinerea disertaţiei... Pst, tovarăşi! Strict secret! Toată lumea umblă în jurul tău şi te stimează dinainte.

Noutatea ne-a atins în punctul cel mai sensibil. Tu nu reuşeşti să-ţi faci nici măcar lucrarea de candidat în ştiinţe, iar Harri îşi ia doctoratul. Şi o să-l şi ia. „Tehnica" e binecunoscută: se ia de pe undeva o schemă ori un montaj secret, în curs de elaborare (sau chiar gata elaborată). Se scrie despre ea o maculatură compilată, utilizîndu-se unele izvoare secrete. În cazul acesta, nu mai are cine să-l tragă de mînecă...

— Eh, la urma urmelor nu e nici primul, nici ultimul! am zis eu şi am pus din nou mîna pe ciocanul de lipit. Ce să ne mai gîndim la el... Avem destule cu ale noastre.

— Şi apoi, el a votat pentru tema noastră, adăugă dublura. Harri e un băiat de-al nostru! Desigur, s-ar putea încerca să-l... aia... Dar merită oare? Mai mare daraua decît ocaua...

În general, vestea ne-a făcut să nu ne prea simţim în largul nostru. Eu mă simt totdeauna întors pe dos cînd sînt nevoit să asist la succesele cîte unui pehlivan, succese prin care-şi consolidează poziţia. Te apucă indignarea şi începi să te disprefuieşti pentru că stai cuminte, cu braţele încrucişate şi nu iei atitudine. Dar, în definitiv, e adevărat că nu merită. E mai mare daraua... Noi avem de lucru serios pentru amîndoi, iar poziţia mea nu este încă trainică. Şi atunci merită să ne băgăm într-o chestie ca asta? Şi încă într-o chestie cu Harri Hilobok... Am încercat noi o dată, cu Ivanov, să-l prindem cu un plagiat. Valerka a luat cuvîntul la seminar, a dovedit totul. Pînă la urmă n-a ieşit nimic. Atîta doar, că în consiliul ştiinţific i s-a recomandat lui Hilobok să refacă articolul. Dar, în schimb, cum ne-a mai blagoslovit el după aceea...

În general, aceste chelfăneli în public, cu discuţii după care oamenii încetează să se mai salute unii cu alţii, e o treabă care pe mine mă scîrbeşte. Cînd se întîmplă totuşi, simt o dorinţă nestăpînită să pun în funcţiune aparatele, să trec în jurnal rezultatele

măsurătorilor şi astfel să simt că sînt folositor... Eh, dacă s-ar putea anihila asemenea tipi ca Harri prin metode de laborator, ca să zic aşa, printr-un efort al gîndirii inginereşti...

Merită să ne gîndim la o problemă ca asta. Faptul că tot felul de voltamperovi şi hiloboci reuşesc să-şi facă loc pe magistrala ştiinţei este o dovadă a lipsei acute de oameni inteligenţi. Şi asta în ştiinţă unde intelectul este criteriul de bază al însuşirilor omului. Dar în alte domenii? Se afişează peste tot anunţuri: „Se caută strungari"... „Se caută ingineri şi tehnicieni, contabili şi economişti..." Dar nimeni n-ar scrie: „Se caută oameni inteligenţi. Se asigură locuinţă." Se jeneză, sau de ce? Sau nu există locuinţe suficiente? S-ar putea la început şi fără locuinţe... În fond, de ce să nu recunoaştem? E nevoie de oameni deştepţi, şi încă cîtă nevoie! Şi pentru grupa A, şi pentru grupa B, şi în suprastructură. E nevoie pentru viaţă, pentru dezvoltarea societăţii.

— Oamenii inteligenţi trebuie... dublaţi! am trîntit-o eu. Inteligenţi, activi, corecţi! Eh, Valea, asta ar fi o utilizare formidabilă a descoperirii noastre! El mă privi cu o ciudă nedisimulată.

— Mi-ai luat-o înainte, afurisitule...

— Va fi pentru ei ca o recompensă pentru viaţa pe care au dus-o asemenea oameni, îmi dezvoltam eu ideea în continuare. Eşti un om util societăţii, ştii să munceşti creator, cu folos, să trăieşti cinstit, înseamnă că trebuie produs încă unul la fel cu tine! Sau chiar mai mulţi. De lucru se va găsi pentru toţi. Şi atunci alde Hilobok vor trebui să se caute dea la o parte...

Această idee ne-a redat respectul faţă de noi înşine. Ne-am simţit din nou la înălţime şi toată ziua aceea am visat cum o să multiplicăm savanţi cu talent, scriitori, muzicieni, inventatori, eroi... Ehe, nu era o idee rea!"

Iată un adevăr ştiinţific: sunetul „a" se pronunţă fără încordarea limbii, prin simpla expiraţie a aerului. Dacă cu această ocazie deschidem şi închidem gura, se obţine sunetul „ma... ma...". Aceasta este originea primului cuvînt rostit de un copil.

Reiese că copilul merge pe linia minimei rezistenţe. Atunci de ce se bucură părinţii?

K. PRUTKOV — inginer: cugetarea nr. 53

„În primele săptămîni mă uitam cam cu fereală la dublură. Dar dacă se moaie, se descompune? Sau înnebuneşte? Cine ştie — doar e o creaţie artificială... Dar nici vorbă! Seara, după o zi de muncă în laborator, înfuleca cu poftă salam şi iaurt, se zbenguia cu plăcere în apă, atunci cînd făcea baie, îi plăcea să-şi fumeze ţigăruşa înainte de culcare, într-un cuvînt, era exact ca mine.

După incidentul cu Hilobok, în fiecare dimineaţă discutam şi stabileam cu minuţiozitate cine şi unde să stea, cu ce să se ocupe, cine şi cînd să se ducă la masă. Mergeam pînă acolo, încît fixam şi ora cînd vom trece pe la poartă, ca Vahtiorîci, văzînd atîtea chipuri defilînd prin faţa sa, să uite că un Krivoşein a trecut deja o dată pe acolo. Seara ne povesteam unul altuia cu cine ne-am întîlnit şi ce-am discutat.

Numai despre Lena nu vorbeam. Ca şi cum ea nici n-ar fi existat. Am mers pînă acolo încît am ascuns în sertarul biroului fotografia ei. Iar ea nu telefona, nu venea pe la mine. Se supărase. Şi nici eu nu-i telefonam. Nici el... Dar ea exista totuşi.

Era luna mai, poeticul mai al sudului, cu seri albastre, privighetori în parcuri şi stele mari deasupra copacilor. Florile de castan se scuturaseră şi în parc au înflorit salcîmii. Parfumul lor dulceag, ameţitor pătrundea în laborator, ne distrăgea de la preocupă-

rile noastre. Ne simţeam amîndoi năpăstuiţi. Ah, Lena, frumoasă, înflăcărată, delicată, Lena, tu care ştii să iubeşti cu atîta dăruire, de ce eşti doar una singură pe lume?

Asemenea sentimente de adolescent le-a trezit în mine apariţia ca „rival" a dublurii! Pînă atunci între mine şi ea a existat o legătură obişnuită, ca între doi oameni cu experienţă de viaţă (Lena divorţase de soţul ei cu un an în urmă; eu avusesem cîteva deziluzii sentimentale, după care mă declarasem un celibatar convins.) O legătură care se naşte, în primul rînd, nu din atracţie reciprocă, ci din cauza singurătăţii. Într-o asemenea legătură nici unul nu se dăruieşte în întregime. Ne întîlneam bucuroşi, căutam să ne petrecem timpul cît mai plăcut, ea rămînea la mine peste noapte sau eu la ea. Dimineaţa ne simţeam puţin cam stingheriţi şi ne despărţeam cu un sentiment de uşurare. Apoi mă simţeam din nou atras spre ea şi ea spre mine... ş.a.m.d. Eram îndrăgostit de frumuseţea ei (era plăcut să observi cum o priveau bărbaţii pe stradă sau la restaurant). Dar adeseori discuţiile cu ea mă plictiseau. Iar ea... dar cine poate să înţeleagă sufletul unei femei? Aveam adesea senzaţia că Lena aşteaptă de la mine mai mult, însă nu încercam să lămuresc ce anume... Acum, cînd se ivise pericolul de a o pierde pe Lena, cînd mi-am dat seama că mi-ar putea fi răpită, am simţit dintr-o dată că mi-e tare necesară, că fără ea viaţa mea va fi goală, pustie. Toţi sîntem aşa!

Între timp, asamblarea camerei înainta cu spor. Într-o muncă complexă e foarte important să te înţelegi unul cu altul. La noi, în privinţa asta, lucrurile se desfăşurau la modul ideal. Nu ne explicam nimic, ci pur şi simplu unul lua locul altuia şi continua montajul. Nu ne-am certat niciodată cînd a fost vorba să plasăm traductorii într-un fel sau altul, să montăm ecranele într-un anumit loc sau în altul.

— Ascultă, pe tine nu te îngrijorează, nu-ţi dă de gîndit această viaţă idilică? m-a întrebat într-o zi dublura, preluînd schimbul. Nici un fel de întrebări, nici un fel de îndoieli... Aşa avem şansa să greşim într-o deplină unitate de vederi.

— Ce poţi să faci?! Noi doi avem patru mîini, patru picioare, două stomacuri şi un singur cap pentru amîndoi... Aceleaşi cunoştinţe, aceeaşi experienţă de viaţă.

— Totuşi, ne certam şi ne contraziceam unul pe altul!

— O, pur şi simplu, raţionăm împreună. Te poţi certa şi cu tine însuţi. Gîndurile omului nu sînt decît nişte variante posibile ale faptelor lui viitoare. Ele sînt întotdeauna contradictorii. Iar acum noi ne străduim să acţionăm la fel.

— Da-a... spuse dublura, lungind cuvîntul. Dar nu mai merge aşa! Noi de fapt nu lucrăm, ci tragem chiulul. O pereche de braţe în plus înseamnă dublarea capacităţii de muncă. Dar preocuparea noastră principală e să gîndim. Iar în această privinţă... Ascultă-mă, originalule, noi trebuie să devenim diferiţi!

Nici nu mi-am putut închipui atunci ce urmări serioase ar putea avea această discuţie nevinovată. Dar ele, după cum se spune în romane, nu s-au lăsat aşteptate.

Totul a pornit de la faptul că într-o zi dublura a cumpărat de la un stand de lîngă institut manualul de „Fiziologia omului, destinat institutelor de educaţie fizică" Stau acum şi mă gîndesc dacă, într-adevăr, hotărîse să se diferenţieze de mine sau îl atrăsese doar coperta de un verde aprins cu litere aurii. Dar de-abia a deschis cartea, că a şi început să mormăie: „Ia te uită!", „Asta zic şi eu"... ca şi cum ar fi citit un roman poliţist palpitant. După aceea a început să mă asalteze cu întrebări:

„Tu știi că există celule nervoase lungi pînă la un metru?"

„Tu știi ce anume dirijează sistemul nervos simpatic?"

„Tu știi ce-i aia inhibiția dincolo de limită?"

Bineînțeles că toate astea nu le știam. Și atunci el îmi explica cu pasiunea unui neofit că sistemul nervos vegetativ reglează funcțiile organelor interne, că inhibiția extremă are loc în țesuturile nervoase atunci cînd forța excitației depășește limita admisă.

— Înțelegi, celula nervoasă poate refuza să reacționeze la un excitant puternic, ca să nu se distrugă! Transistorii nu sînt în stare de așa ceva!

După acest manual el a cumpărat un teanc întreg de cărți și reviste de biologie. Le citea cu pasiune, îmi cita pasajele care-i plăceau și se arăta jignit că nu-i împărtășesc entuziasmul... Și, în fond, de ce l-aș fi împărtășit?!"

Aspirantul Krivoșein puse jurnalul deoparte. Da, chiar așa a început totul. În rîndurile academice seci ale cărților și articolelor de biologie el a simțit deodată acel *contact cu adevărul*, pe care pînă atunci îl trăise doar citind operele unor mari scriitori care, pătrunzînd în miezul frămîntărilor și faptelor unor oameni imaginari, te ajută să începi să înțelegi cîte ceva despre tine însuți. Pe atunci el nu-și dădea seama de ce i-au mers, cum se spune, drept la inimă, cunoștințele de fiziologie. Dar l-a pus serios pe gînduri faptul că Krivoșein cel original a rămas cu totul indiferent de ele. Cum se poate? Ei doi sînt identici, prin urmare și aceste lucruri trebuie să le perceapă identic... Însemna că el, Krivoșein cel artificial, e *altfel?*

Asta a fost prima sa aluzie.

„... După ce a întîrziat de două ori de la lucru — a stat cu cartea în mînă pînă-n zori și apoi nu s-a

putut trezi la timp — nu m-am putut stăpîni şi i-am spus:

— Mai bine te-ai interesa de mineralogie, să zicem, dacă vrei atît de mult să devii „diferit", sau de economia producţiei! Cel puţin ai dormi normal.

Discuţia avea loc în laborator, unde dublura apăruse pe la orele unu, la amiază, umflat de somn şi nebărbierit. Eu mă bărbierisem dimineaţa. O astfel de nepotrivire era suficientă ca să-i pună în gardă pe cunoscuţii noştri din institut.

El m-a privit mirat şi cam de sus.

— Spune-mi ce fel de lichid e acesta? şi mi-a arătat rezervorul. Care e compoziţia lui?

— Organică, dar de ce?

— Cam vag. Dar pentru ce a utilizat „maşina-mamă" amoniac şi acid fosforic? Îţi aduci aminte? Ea bătea formulele şi cantitatea, iar tu alergai ca blestemat prin magazine şi le procurai toate astea. Pentru ce le procurai? Nu ştii? Să-ţi explic eu. Maşina sintetiza din ele compuşii care constituie sursele de energie musculară. Ai înţeles?

— Am înţeles. Dar benzina marca „Galoşul"? Dar sulfocianura de calciu? Dar încă trei sute de diferiţi reactivi, de ce avea maşina nevoie de ei?

— Deocamdată nu ştiu, trebuie să studiez biochimia...

— Hm... Am să-ţi explic de ce am procurat aceste substanţe scîrboase. Eu îndeplineam cerinţele logice ale experimentului, regulile jocului — şi atît. Nu ştiam nimic despre acest superfosfat al tău. Iar maşina nu ştia, cu siguranţă, că formulele pe care ea ni le furniza codificat poartă denumiri atît de complicate, pentru că natura nu constă din denumiri, ci din substanţe cu o anumită structură. Şi cu toate acestea ea cerea amoniac, acid fosforic, zahăr, şi nu vodcă sau stricnină. Şi-a dat ea însăşi seama, fără manuale, că vodca e otravă. De fapt, şi pe tine te-a creat nu după manuale şi nici după o enciclopedie medicală, ci după natură...

— Nu știu de ce te înverșunezi atît împotriva biologiei. Ea se ocupă de ceea ce ne trebuie nouă, adică de cunoștințe despre viață, despre om. Uite, de pildă... el dorea foarte mult să mă convingă, asta se vedea după stăruința lui, tu știi că reflexele condiționate se formează doar atunci cînd excitantul condiționat îl precede pe cel necondiționat? Cauza precede efectul, înțelegi? În sistemul nervos cauzalitatea lumii este înscrisă mai complet decît în manualele de filozofie! Și în biologie se utilizează termeni mai exacți decît în viața de toate zilele. De pildă, cum se scrie în romane? „Datorită groazei inconștiente, pupilele i se dilatară și inima începu să-i bată mai repede." De fapt nu e nimic inconștient: a reacționat marele simpatic! Iată, poftim... el răsfoia grăbit biblia sa verde. „... Sub influența impulsurilor care vin prin nervii simpatici, se petrec următoarele: a) lărgirea pupilei datorită contracției mușchiului radial al irisului, b) creșterea frecvenței și intensității contracțiilor inimii"... Eh, asta e mai aproape de subiect, ce zici?

— E mai aproape, fără îndoială. Dar cu cît? Nu-ți trece prin cap că dacă biologii ar fi obținut succese serioase în domeniul lor, atunci ei, și nu noi, ar fi sintetizat pe om?

— Dar pe baza cunoștințelor biologilor noi vom putea să-l analizăm pe om.

— Să-l analizăm! Mi-am adus aminte de „Striptease streptocidic cu freamăt de"... mi-am amintit de frămîntările mele aproape de pragul nebuniei, de focul care l-am aprins cu benzile perforate, și m-am pornit: Haide! Să lăsăm baltă lucrul, să tocim toate manualele și nomenclaturile, să ne însușim o mulțime de termeni, să obținem titluri științifice și să chelim, iar după treizeci de ani să ne întoarcem la munca noastră ca să lipim etichete! Asta este creotinfosfat, iar ăsta gluten... Sute de milioane de denumiri. Am încercat o dată să analizez apariția ta

pe lume, mie mi-ajunge. Calea analitică o să ne ducă naiba ştie unde.

Într-un cuvînt, n-am ajuns la nici o înţelegere. Era pentru prima dată cînd fiecare din noi a rămas la părerea lui. Eu nici pînă azi n-am înţeles de ce el, inginer sistematician, sistemolog, electronist... în sfîrşit, la fel cu mine, a cotit-o spre biologie? Noi dispuneam de o instalaţie experimentală, cum nu se găseşte în nici un laborator de biologie şi trebuia să facem experienţe, să sistematizăm rezultatele şi observaţiile, să stabilim legi generale, chiar aşa, *generale*, informaţionale! (În comparaţie cu ele, cele biologice reprezintă un pas înapoi.) Numai aşa poţi învăţa să dirijezi cum trebuie „maşina-mamă", pentru că ea este, înainte de toate, o maşină informaţională.

Discuţiile au continuat şi în zilele următoare. Ne înfierbîntam, ne înverşunam unul împotriva celuilalt. Fiecare aducea argumente şi dovezi în favoarea sa.

— Tehnica nu trebuie să copieze natura, ci s-o completeze. Noi intenţionăm să-i dublăm pe oamenii buni. Dar dacă unul din aceşti oameni e infirm? Dacă şi-a pierdut braţul pe front? Sau are o sănătate şubredă? Nu uita că, de obicei, valoarea unui om începe să fie cunoscută abia la vîrsta maturităţii sau, de cele mai multe ori, la o vîrstă înaintată, cînd sănătatea e şubrezită, iar psihicul e şi el obosit... Şi atunci cum să le reproducem toate astea?

— Nu. Trebuie găsită metoda corectării defectelor la dubluri, încît ele să iasă sănătoase, bine făcute, frumoase...

— Păi vezi?

— Ce să văd?

— Să vezi că, pentru a corecta dublurile, e necesară o informaţie biologică despre alcătuirea armonioasă a corpului, despre o înfăţişare reuşită. Biologică!

— Asta nu mai înţeleg. Dacă maşina, fără nici o pregătire biologică, îl reproduce pe om *în întregime*, atunci ce nevoie are de această informaţie cînd va

trebui să reproducă *părţi* ale omului? În definitiv cu ajutorul cunoştinţelor biologice nu poţi construi un om, şi nici măcar un braţ al acestuia... Caraghiosule, cum de nu înţelegi că noi nu putem să pătrundem toate detaliile organismului omenesc? Nu putem. O să ne încurcăm, pentru că există miliarde de astfel de detalii, şi nu există nici măcar două identice! Natura n-a lucrat după STAS-uri. De aceea problema corectării dublurilor trebuie redusă la acordarea „maşinii-mamă" după semnele exterioare integrale... Cu alte cuvinte, totul se reduce la manipularea unor mînere.

— Ei, ştii, nici chiar aşa! El îşi desfăcu braţele şi o porni spre un colţ al camerei.

Eu îmi desfăcui braţele şi o pornii către celălalt.

O asemenea atmosferă începea să ne calce pe nervi. Ajunsesem într-un impas de logică. Deosebirile de păreri cu privire la munca viitoare nu era un lucru grav. La urma urmelor, se putea încerca şi într-un fel şi într-altul, iar sentinţa o vor da rezultatele. Dar era de neconceput *că noi nu ne înţelegem unul pe altul!* Noi — doi oameni identici din punct de vedere informaţional. Şi-atunci, mai există, oare, în general, adevăr pe lumea asta?

M-am apucat (în timpul schimbului în care dublura lucra în laborator) să citesc din tomurile de biologie adunate de el. Poate că, într-adevăr, n-am prins gustul acestei ştiinţe, sînt încă sub influenţa unei vechi antipatii faţă de ea, din timpul şcolii, dar acum am să citesc şi, copleşit, am să repet extaziat: „Aşa mai zic şi eu!" Dar n-am fost copleşit. Fără îndoială, e o ştiinţă interesantă, are multe amănunte instructive (dar numai amănunte) cu privire la activitatea organismului, este bună pentru cultură generală, dar nu e ceea ce ne trebuie nouă. O ştiinţă descriptivă şi aproximativă, ca şi geografia. Ce o fi găsit în ea?

Eu sînt inginer — şi cu asta am spus totul. În zece ani de muncă în psihicul meu au pătruns temeinic

mașinile. Cu ele mă simt sigur pe mine. La mașini totul este subordonat rațiunii și mîinilor, totul este bine determinat. Dacă e da — e „da"; dacă nu — „nu". Nu ca la oameni: „Da, dar"... apoi urmează o frază care anulează de fapt pe „da". Dublura e la fel cu mine.

Am ajuns să ne ferim de aceste discuții chinuitoare și să lucrăm în tăcere. Poate că totul va trece și ne vom înțelege iar unul pe altul... Camera informațională era aproape gata. Încă o zi două și am fi putut introduce în ea iepuri de casă. Și atunci s-a întîmplat ceea ce, mai devreme sau mai tîrziu, trebuia să se întîmple. În laborator a sunat telefonul. Telefonul a mai sunat și altădată. „Valentin Vasilievici, vă rog să-mi prezentați pînă la întîi iunie actul justificativ pentru consumul de reactivi, altfel magazia n-o să vă mai elibereze materiale"! cereau cei de la contabilitate. „Tovarășe Krivoșein. vă rugăm să treceți pe la sectorul unu", asta venea din partea lui Johann Johannovici Kliapp. „Bătrîne, împrumută-mi pentru cîteva zile acumulatorul cu feronichel!" se ruga tînărul Fenia Zagrebniak. Și așa mai departe. Dar de data aceasta a fost un telefon cu totul deosebit. De îndată ce a rostit în receptor cuvintele: „La aparat Krivoșein", fața dublurii a căpătat o expresie de beatitudine prostească.

— Da, Lenok, spuse, mai bine-zis gînguri, da... Ei nu, vai de mine, micuța mea, nu, desigur... În orice zi și la orice oră!

Eu, cu patentul în mînă, încremenisem. Sub ochii mei iubita mi-era luată, răpită. Femeia iubită! Abia acum mi-am dat mai bine seama cît o iubeam. Mi s-a făcut cald. Am tușit răgușit. Dublura ridică spre mine o privire încețoșată de visare și amuți. Chipul îi deveni posac și trist.

— O clipă, Lena... și el îmi întinse receptorul. Ține. De fapt, e pentru tine.

Am apucat receptorul și am țipat:

— Te ascult, Lenocika! Te ascult...

Nu e neapărată nevoie să descriu ce am discutat cu ea. Am aflat că fusese plecată în deplasare şi se înapoiase abia cu o seară în urmă. Desigur, era supărată pentru figura pe care i-am făcut-o de sărbători. Aşteptase telefonul meu...

Cînd am pus receptorul la loc, dublura nu mai era în laborator. Îmi pierise şi mie cheful să mai lucrez. Am încuiat totul şi, fluierînd încet, m-am îndreptat spre casă, cu gîndul să mă bărbieresc şi să mă schimb pentru seară.

Dublura îşi făcea geamantanul.

— Pleci departe?

— La ţară, la o mătuşă, într-un fund de provincie. La Saratov! Sau la Vladivostok, să ling stropii sărăţi ai oceanului! Nu e treaba ta!

— Nu, fără glumă, încotro? Despre ce e vorba?

Îşi ridică capul şi mă privi cu neîncredere.

— Într-adevăr, nu înţelegi despre ce? În fond, e normal să fie aşa. Tu nu eşti eu.

— Stai, adică de ce? Tu eşti eu, iar eu sînt tu. În orice caz, asta era situaţia iniţială.

— Păi tocmai asta e, că nu-i aşa. El îşi aprinse o ţigară, luă din raft o carte: „Introducerea în sistemologie". Am s-o iau eu, tu ai s-o poţi folosi pe cea din bibliotecă... Tu eşti primul, eu al doilea. Tu te-ai născut, ai crescut, te-ai dezvoltat, ţi-ai ocupat un loc în viaţă. Orice om ocupă un loc în viaţă: bun, rău, dar al său. Iar eu nu am loc, al meu e ocupat! Totul e ocupat: de la femeia iubită pînă la funcţia de pe ştate, de la canapea pînă la apartament.

— Pentru dumnezeu, n-ai decît să dormi pe canapea, parcă am ceva împotrivă?

— Nu vorbi prostii. De canapea e vorba?

— Ascultă, dacă asta e din cauza Lenei, atunci... Poate că mai experimentăm încă şi... Doar putem să ne permitem asta, nu?

— Să producem o a doua Lena, artificială? El rîse amar şi se posomorî. Ca şi ea să se trambaleze prin viaţă ca un călător fără bilet... Răsplată pentru

viață... Ce idee ne-a putut trece prin cap, idioți ce sîntem! Premianții societății, în loc de medalii, se premiază ei înșiși cu cîte un om — la fel ca și dînșii, dar fără loc în viață. O idee genială, ce să mai vorbim! În ce mă privește nu-mi fac griji. Mă aciuesc eu pe undeva. Premianții sînt oameni răsfățați, capricioși! Imaginează-ți, de pildă, dublura lui Arkadi Arkadievici, academicianul A. A. Azarov, dară fără un institut pe care să-l conducă, fără salariu, fără titlul de membru al Academiei, fără automobil și apartament, fără absolut nimic, doar cu calități personale și amintiri plăcute. Cum s-ar simți? El își vîrî în geamantan un prosop, periuța de dinți și pasta. Într-un cuvînt, m-am săturat, mi-ajunge. Eu nu mai pot să duc o asemenea viață ambiguă, să mă feresc ca nu cumva să fim surprinși împreună, să stau cu ochii-n patru la cantină, să iau bani de la tine — da, chiar așa, banii *tăi* de la *tine!* — să fiu gelos din cauza Lenei... Ce păcate trebuie să ispășesc, spune-mi și mie? Sînt om, și nu un model experimental și nici dublura cuiva!

— Și cu munca noastră ce se va întîmpla?

— Dar cine a spus că am de gînd să las baltă munca? Camera e aproape gata, iar experiențele ai să le poți face și singur. Tot nu prea pot să-ți fiu de folos. Știi doar că avem un „singur cap pentru amîndoi". O să plec și o să mă ocup de problema „om-mașină", dar dinspre capătul celălalt.

Îmi expuse planul său. Va pleca la Moscova și se va înscrie la aspirantură în cadrul facultății de biologie a Universității. Munca se va desfășura pe două planuri: eu voi face cercetări asupra „mașinii-mamă", îi voi stabili posibilitățile; el îl va studia pe om și posibilitățile acestuia. Pe urmă — de acum diferiți, cu experiență și idei diferite — ne vom continua munca împreună.

— Dar de ce biologie? nu m-am putut reține să nu-l întreb. De ce nu filozofie, sociologie, psihologie, știința vieții, cu alte cuvinte literatura beletris-

tică? În definitiv, şi ele tratează despre om şi despre societatea omenească. De ce?

El mă privi gînditor.

— Tu crezi în intuiţie?

— Să zicem că da.

— Ei bine, intuiţia mea îmi spune mereu că dacă neglijăm cercetările de biologie, ne va scăpa ceva foarte important. Nu ştiu încă ce anume. Peste un an am să încerc să-ţi explic.

— Dar de ce intuiţia mea nu-mi spune nimic asemănător?

— Naiba ştie de ce! Oftă semnificativ. Îi reveni expresia dintotdeauna şi buna dispoziţie. Poate pentru că eşti pur şi simplu, prost ca un galoş . . .

— Ei, da, desigur. Iar tu eşti isteţ ca un cîine care simte totul, dar nu se poate exprima!

Cum s-ar zice am stat de vorbă.

Totul era clar. El trebuia să acumuleze informaţia individuală, să devină el însuşi. Admit, de asemenea, că pentru asta e bine să nu fie lîngă mine, ci undeva departe. Ca să fiu sincer, şi pe mine a început să mă stinghereasca situaţia noastră „ambiguă". Dar cu această biologie . . . Aici nu l-am înţeles de loc . . . "

Aspirantul se lăsă pe speteaza scaunului, se întinse.

— Şi nici eu nu puteam să-l înţeleg, spuse el cu voce tare.

Pe vremea aceea nu se înţelegea încă nici pe el însuşi.

Capitolul 8

In loc de epigraf:

— Tema lecţiei de astăzi va fi următoarea: de ce transpiră studentul la examene? Linişte tovarăşi! Vă

recomand să conspectaţi. E materialul cuprins în programa analitică... Prin urmare, să examinăm aspectele fiziologice ale situaţiei în care toţi cei de faţă au avut prilejul să se găsească. Se desfăşoară examenul. Studentul, datorită variatelor contracţii ale plămînilor, laringelui, limbii şi buzelor provoacă oscilaţii ale aerului, atunci cînd răspunde la întrebările de pe bilet. Analizatorii săi vizuali controlează corectitudinea răspunsului după însemnările de pe foaia de hîrtie şi după mişcările aprobative din cap ale examinatorului. Să stabilim lanţul reflex: aparatul executor al celui de al doilea sistem de semnalizare pronunţă o frază — organele vizuale recepţionează încă un excitant, mişcarea aprobativă a capului — semnalul se transmite în creier şi menţine excitaţia celulelor nervoase în sectorul respectiv al scoarţei cerebrale. O frază nouă, iar mişcarea capului... şi aşa mai departe. Acest fenomen este însoţit de reacţia reflexă secundară: studentul gesticulează, ceea ce face ca răspunsul său să fie mai convingător.

Concomitent acţionează de la sine, fără greş şi fără nici un efort, lanţurile reflexelor necondiţionate. Muşchii spatelui susţin capul studentului şezînd în poziţie degajată. Muşchii pieptului şi cei intercostali asigură o respiraţie ritmică. Ceilalţi muşchi sînt încordaţi exact atît cît trebuie ca să contracareze gravitaţia universală. Inima se contractă ritmic, cadenţat, nervii vegetativi au înfrînat procesele digestive, ca să nu-l distragă pe student... Totul e în ordine. Dar iată că, prin intermediul timpanului şi al membranei principale din ureche, studentul recepţionează un nou excitant auditiv: examinatorul a pus o întrebare. Eu nu mă plictisesc niciodată să urmăresc ceea ce se întîmplă în continuare şi, vă asigur, că în acest sentiment nu e nici o urmă de sadism. Pur şi simplu, e o plăcere să vezi cît de rapid, de precis, ţinînd seama de întreaga experienţă de milioane de ani a strămoşilor, reacţionează sistemul

nervos la cel mai mic semnal de pericol! Priviți: noile oscilații ale aerului provoacă întîi și întîi inhibiția reflexelor condiționate de pînă atunci. Adesea studentul se oprește la jumătatea cuvîntului. Între timp, semnalele de la celulele auditive pătrund în creier, excită celulele nervoase care comandă reflexul necondiționat al încordării atenției. Studentul întoarce capul către examinatorul care a vorbit. Concomitent cu aceasta semnalele excitantului auditiv se ramifică, răspîndindu-se în creier, unde începe o grabnică analiză a sensului oscilației respective a aerului.

Vreau să vă atrag atenția asupra locului în care sînt situate sectoarele de analiză a sunetelor în scoarța cerebrală: sînt aproape de urechi. Evoluția a ținut seama, pe cale naturală, că în aer sunetul se propagă foarte lent, cam trei sute de metri pe secundă, aproape la fel ca și viteza semnalelor în fibrele nervoase. Dar sunetul acesta poate fi provocat de un tigru care se furișează, de sîsîitul unui șarpe sau — în vremurile noastre — poate fi zgomotul unui automobil apărut brusc de după colțul străzii. Pentru transmiterea semnalelor în creier nu se poate pierde nici măcar o fracțiune de secundă!

Dar în cazul de față, studentul a perceput nu furișatul tigrului, ci o întrebare pusă cu voce calmă și politicoasă. Oh, unii ar fi preferat, poate, un tigru! Presupun că nu trebuie să vă explic că, la examen, întrebarea este percepută ca un semnal de pericol. Pentru că pericolul, în sensul larg al cuvîntului, reprezintă un obstacol în calea spre țelul propus. În timpurile noastre, bine orînduite, sînt relativ rare pericolele care stau în calea țelurilor principale ale omului: păstrarea vieții și a sănătății, perpetuarea speciei, potolirea foamei și a setei. De aceea, pe primul loc se situează pericolele de categoria a doua: păstrarea demnității, a respectului față de sine însuși, a bursei, a posibilității de a studia în continuare, de a face o muncă interesantă și altele...

Prin urmare, reacţia — reflex condiţionat — la pericol i-a reuşit studentului de minune. Să vedem cum o să înlăture el pericolul.

La lecţiile de biochimie vi s-a vorbit despre însuşirea admirabilă a acidului ribonucleic din toate celulele creierului de a restructura, sub acţiunea semnalelor bioelectrice, dispoziţia radicalelor sale. Aceste radicale sînt literele memoriei noastre; combinîndu-le, noi înregistrăm în scoarţa cerebrală orice informaţie... Prin urmare, avem următorul tablou: întrebarea provoacă excitaţia celulelor nervoase din creierul studentului, rezervate cunoştinţelor abstracte. În scoarţa cerebrală, în sectoarele învecinate, iau naştere slabe impulsuri de răspuns: „Aha, parcă am citit ceva despre asta!" Apoi excitaţia se concentrează în sectorul cel mai promiţător al scoarţei cerebrale, pune stăpînire pe el şi — nenorocire! — acolo, în lungile molecule ale acidului ribonucleic, este înregistrat dracu ştie ce: „Lioşa, lasă conspectele, ne lipseşte al patrulea!" Linişte tovarăşi şi fiţi atenţi!

Şi atunci în creier începe o panică sau, exprimîndu-ne mai puţin plastic, o iradiere totală a excitaţiei. Impulsurile nervoase excită sectoarele de analiză logică (poate că voi reuşi să raţionez?) celulele memoriei vizuale (poate că am văzut aşa ceva?). Devin mai acute văzul, auzul, mirosul. Studentul vede cu o claritate neobişnuită petele de cerneală de pe marginea mesei, teancul de caiete, aude foşnetul frunzelor dincolo de geam, nişte paşi pe coridor şi chiar o şoaptă înăbuşită: „Fraţilor, Alioşa se perpeleşte"... Dar toate astea nu-l ajută. Şi excitaţia cuprinde treptat noi şi noi sectoare ale scoarţei — pericol, pericol! — se extinde asupra centrilor motrici, în sfîrşit ajunge în măduva spinării... Şi aici aş vrea să fac o digresiune, să părăsesc puţin analiza situaţiei dramatice a studentului, ca să preamăresc această măduvă a spinării, lungă de aproape o ju-

mătate de metru, care străbate vertebrele noastre pînă în regiunea lombară...

Măduva spinării... O, noi ne înşelăm profund cînd socotim că ea constituie doar o verigă intermediară între creier şi nervii corpului, că se află în subordonarea creierului şi că este capabilă să dirijeze doar reflexele necomplicate de excreţie naturală! Apoi, depinde şi cum o iei. Cine şi cui i se subordonează, cine pe cine dirijează! Măduva spinării reprezintă o formaţiune mai venerabilă, mai veche decît creierul. Ea îl scotea pe om din încurcături încă de pe vremea cînd nu avea capul destul de dezvoltat, cînd el, de fapt, nu era încă om. Măduva spinării păstrează încă amintirea paleozoicului, cînd strămoşii noştri îndepărtaţi — pangolinii — umblau, se tîrau şi zburau în mijlocul unor ferigi uriaşe; a neozoicului, perioada apariţiei primelor maimuţe. În ea sînt selectate şi păstrate reflexe şi legături nervoase verificate în milioane de ani de luptă pentru existenţă.

Ce să mai vorbim, în vremea noastră această bătrînă măduvă, care ştie să reacţioneze la excitaţiile complexe ale realităţii contemporane doar pe două linii — menţinerea vieţii şi perpetuarea speciei — nu poate să ne scoată din încurcătură la tot pasul, ca în era neozoică. Dar ea mai are încă influenţă asupra multor aspecte ale vieţii! Aş putea să mă angajez, de pildă, să demonstrez că adeseori, ea este aceea care determină gusturile noastre în ceea ce priveşte literatura şi cinematograful. Nu, măduva spinării nu cunoaşte scrisul şi nu dispune de reflexe speciale pentru vizionarea filmelor. Dar spuneţi-mi voi de ce preferăm noi adeseori filmele şi romanele poliţiste, oricît de prost ar fi ele realizate sau scrise? De ce foarte mulţi au predilecţie pentru istoriile de dragoste, de la anecdote şi cancanuri la „Decameronul" citit selectiv? Sînt interesante? Dar de ce sînt interesante? Pentru că instinctele autoconservării şi perpetuării speciei, înscrise

temeinic în măduva spinării, ne obligă să acumulăm cunoştinţe, să ştim din ce cauze se poate muri. Ca în caz de nevoie să ne salveze. Cum şi de ce survine dragostea fericită, care se termină cu moştenitori? Cum şi de ce dispare, se distruge ea? Vrea să ştie ca să nu facem cumva vreo greşeală. Şi nu are importanţă faptul că în viaţa noastră, atît de bine orînduită, nu se va ivi niciodată o asemenea situaţie. Şi nu are importanţă că dragostea s-a consumat şi că există o groază de moştenitori! Măduva spinării îşi urmează neabătut linia... Eu nu încerc, asemenea criticilor literari, să calific aceste tendinţe ale cititorilor şi spectatorilor ca fiind josnice. Nu. Sînt tendinţe sănătoase, tendinţe naturale, tendinţe de viaţă Dacă vreodată vacile, în procesul evoluţiei lor naturale, vor învăţa să citească, şi ele vor începe tot cu romanele poliţiste şi poveştile de dragoste.

Dar să ne întoarcem la studentul al cărui creier a înregistrat un eşec în faţa întrebării puse de examinator. „Eh, eşti tînăr şi ignorant", îi spune măduva spinării colegului ei creierul, recepţionînd semnalul de panică al excitaţiei, şi începe să acţioneze. Înainte de toate dirijează semnalele cu ajutorul neuronilor motori prin întregul corp: muşchii se încordează, fiind gata să acţioneze. Izvoarele primare ale energiei musculare se descompun în cadrul fibrelor musculare şi eliberează primele cantităţi de căldură... şi din nou vreau să vă atrag atenţia asupra finalităţii biologice a creşterii tonusului muscular. Pentru că pericolul, privit prin prisma timpurilor îndepărtate, impunea mişcări rapide şi energice: să sari, să loveşti, să te apleci, să te caţări în copac. Întrucît deocamdată nu e limpede în ce parte va trebui să sari sau să aplici lovitura, toţi muşchii sînt aduşi în stare de alarmă, mobilizaţi.

Concomitent cu muşchii se excită sistemul nervos vegetativ, care începe să comande întreaga bucătărie a metabolismului în organism. Semnalele lui

ajung la glanda suprarenală, aceasta aruncă în sînge adrenalină care excită tot şi toate. Ficatul şi splina, asemenea unor bureţi, storc în vasele sanguine cîţiva litri de sînge de rezervă. Se lărgesc vasele muşchilor, plămînilor, creierului. Inima bate mai repede, pompînd în toate organele corpului sînge şi, o dată cu el, oxigen şi glucoză... Măduva spinării şi nervii vegetativi pregătesc organismul studentului în vederea unei lupte grele, înverşunate, de lungă durată, pe viaţă şi pe moarte!

Dar pe examinator nu-l poţi ameţi cu o bîtă sau cu o călimară de marmoră. Nici nu poţi fugi de el. Studentul nu-l va putea mulţumi pe examinator nici chiar dacă, plin de energie musculară, în loc de răspuns va sta în cap pe marginea mesei... De aceea întreaga activitate ascunsă, dar furtunoasă, a organismului studentului se încheie cu o ardere zadarnică, inutilă a glucozei în muşchi, cu eliberarea căldurii. Termoreceptorii diferitelor sectoare ale corpului trimit spre creier şi măduva spinării semnale de alarmă cu privire la supraîncălzire, iar creierul răspunde prin singura comandă posibilă: va lărgi vasele din piele! Sîngele purtător de căldură se va îndrepta spre învelişul de piele (aceasta mai provoacă la student şi un fenomen secundar, reflexul înroşirii obrajilor), va începe să încălzească aerul dintre corp şi îmbrăcăminte. Se vor deschide glandele sudoripare, să-l ajute pe student măcar prin evaporarea năduşelii. Lanţul reflex, excitat de întrebarea examinatorului, s-a închis, în sfîrşit!

Presupun că toate concluziile care se desprind din cele arătate, atît cu privire la rolul cunoştinţelor în reglarea corectă a organismului omenesc, în complicatul mediu contemporan, cît şi cu privire la rolul lor în reglarea organismului studentului la sesiunea ce bate la uşă, le veţi trage singuri...

Din lecţia prof. V. A. Androşiaşvili la cursul de „Fiziologie a omului"

...Da, plecase ca să devină el însuşi. Să nu mai fie acel Krivoşein care locuieşte şi munceşte la Dneprovsk. Încă pe cînd se afla în tren, aruncase pe fereastră cheia apartamentului, Valea i-o vîrîse cu grijă în buzunar, şterse din carneţel adresele şi telefoanele cunoştinţelor din Moscova, pînă şi a rudelor, mergînd pînă la mătuşa Lapanalda. El nu are nici cunoştinţe, nici rude, nici trecut, ci numai prezent, iar din clipa admiterii în facultatea de biologie şi viitor. Cunoştea o metodă simplă, dar sigură, pentru a se afirma în viitor. Şi această metodă nu l-a trădat niciodată: Munca.

Dar nu era numai atît.

... Odinioară fizicienii au perfecţionat metodele de măsurare a vitezei luminii, fără un scop anume, ci doar ca să atingă o înaltă precizie. Şi au atins-o. Ei au stabilit un lucru de-a dreptul scandalos. Viteza luminii nu depinde de viteza de mişcare a sursei de lumină. „Nu se poate! Aparatele mint! Asta vine în contradicţie cu mecanica clasică“... Au verificat. Au măsurat viteza luminii printr-un alt procedeu. Rezultatul a fost acelaşi. Şi o lume aproape desăvîrşită, din punct de vedere logic, care se înălţa printre păduri de coordonate în unghi drept, s-a prăbuşit, stîrnind un nor de praf îngrozitor. A început „criza fizicii“.

Adeseori mintea omenească năzuieşte nu spre o cunoaştere aprofundată a lumii, ci spre o conciliere a tuturor faptelor şi fenomenelor din cadrul ei. Principalul e ca totul să fie cît mai simplu şi mai logic. Apoi, nu se ştie de unde, îşi face apariţia un fapt viclean, de care nu s-a ţinut seama, care nu se încadrează în reprezentările şi noţiunile bine orînduite, şi totul trebuie luat de la început.

Şi ei îşi construiseră în minţile lor un tablou simplu şi clar despre modul în care maşina, pe baza informaţiei despre om, îl creează pe om. „Maşina-mamă“ se jucase ca un copil de-a cuburile. Combinase într-un mediu lichid, cu ajutorul impulsurilor

electrice, moleculele în lanțuri de molecule, lanțurile de molecule în celule, iar celulele în țesuturi, cu singura deosebire că aici erau nenumărate miliarde de „cuburi informaționale". Faptul că, drept rezultat al unui astfel de joc n-a ieșit un monstru și nici măcar un alt om, ci el, dublura informațională a lui Krivoșein, demonstra că problema nu avea decît o singură rezolvare. Se înțelege că nici nu se putea să fie altfel, pentru că cuburile se pot combina numai într-o imagine legată de laturile lor. Iar celelalte variante (fragmente din Lena, fragmente ale tatălui, „delirul", ochii și tentaculele) au fost, pur și simplu, un balast informațional care nu putea să existe în afara mașinii.

Această reprezentare pe care și-o făcuseră ei doi nu fusese greșită, ci doar superficială. Și ea le-a convenit, atît timp cît faptele confirmau că ei doi sînt identici și ca înfățișare, și în gîndire, și în fapte. Dar atunci cînd între ei au intervenit divergențe de neîmpăcat cu privire la folosirea biologiei în munca lor, această reprezentare s-a dovedit inconsistentă.

Da, faptul că nu s-au înțeles unul pe altul, și nu pasiunea în sine pentru biologie (care ar fi putut, de fapt, trece fără să lase urmări la Krivoșein nr. 2) a devenit pentru descoperirea lui ceea ce a fost constanța vitezei luminii pentru teoria relativității. Omul nu știe niciodată ce anume este banal întrînsul și ce este original. Asta se află numai prin compararea propriei persoane cu alți oameni. Iar spre deosebire de oamenii obișnuiți, Krivoșein nr. 2 avea posibilitatea să se compare nu numai cu cunoscuții săi, ci și cu „propriul său etalon".

Acum aspirantul Krivoșein înțelegea limpede în ce consta deosebirea dintre ei. Căile pe care au apărut fuseseră diferite. Valentin Krivoșein apăruse pe lume cu trei decenii și jumătate în urmă, așa cum apare tot ce este viu, adică dintr-un embrion ale cărui celule aveau înscrise în ele un anumit pro-

gram — bine structurat în mii de secole şi mii de generaţii — de construire a organismului omenesc. Iar „maşina-mamă", care deşi lucra pe baza informaţiei individuale, dar totuşi arbitrare, furnizată de Krivoşein, trebuia să *caute* din nou şi principiile formării şi toate detaliile sistemului informaţional biologic. Şi maşina a găsit o altă cale, în comparaţie cu natura. În locul dezvoltării embrionare, ea a folosit asamblarea biochimică.

Da, el înţelege acum multe. Într-un an a parcurs drumul de la senzaţii la cunoştinţe, şi de la cunoştinţe la stăpînirea propriei persoane. Iar pe atunci ... pe atunci avea doar o înclinaţie puternică spre biologie şi încrederea, ce nu poate fi exprimată prin cuvinte, că aici trebuie căutată cheia problemei. Nici lui Krivoşein n-a putut să-i explice nimic precis.

Sosise la Moscova cu sentimentul vag că în el ceva nu-i cum trebuie. Nu era nici bolnav, nici nu făcea pe nebunul, doar că trebuia să se lămurească asupra sa, să se convingă că senzaţiile lui nu sînt o idee fixă, nici halucinaţii ipohondrice, ci o realitate.

Muncise atît de mult, încît despre zilele petrecute la institutul din Dneprovsk îşi aducea aminte ca despre o vacanţă. Cursuri, ore de laborator, sala de disecţii, biblioteca, lecţii, colocvii, ore de laborator ... În primul semestru nu părăsise universitatea. Ieşea doar înainte de culcare să fumeze o ţigară pe malul rîului Moscova, să admire luminile oraşului care, la orizont, păreau că se contopesc cu stelele.

O studentă din anul doi, cu ochi cenuşii, care aducea puţin cu Lena, se aşeza întotdeauna lîngă el la lecţiile lui Androsiaşvili, pe care Krivoşein nu le pierdea niciodată. Într-una din zile l-a întrebat: „Sînteţi atît de respectabil, de serios ... Probabil că aţi venit aici după ce aţi făcut armata?" „După puşcărie", a răspuns el furios. Fata îşi pierdu

interesul față de el. N-ai ce-i face! Pentru fete ai nevoie de timp liber.

...Și el se convingea cu fiecare experiență, cu fiecare verificare că în secțiunea nervului care merge de la creier la hipofiză se pot număra, într-adevăr, la microscop, aproape o sută de mii de fibre nervoase. Asta înseamnă că hipofiza este dirijată în amănunțime de creier. Da, dacă unei maimuțe i se dă să mănînce, o dată cu pasta de banane, o probă de calciu radioactiv, apoi cu ajutorul contorului Geiger se urmăresc atomii marcați din excrețiile ei, atunci reiese, într-adevăr, că țesuturile osoase se înnoiesc aproximativ de două ori pe an. Da, dacă înfigem niște electrozi în fibra nervoasă a unui mușchi și îi legăm printr-un amplificator de biocurenți la cască, putem auzi păcănitul ritmic sau loviturile fracționate ale semnalelor nervoase. Prin caracterul lor aceste sunete coincid cu ceea ce *s-a simțit!* Da, celulele pielii se mișcă într-adevăr din spre interior spre exterior, își modifică structura, mor, ca să lase locul celor noi.

El și-a studiat și propriul său corp. A luat probe de sînge și de limfă, a scos din coapsa dreaptă o secțiune de țesut muscular și l-a examinat atent, întîi la microscopul optic, apoi și la cel electronic. I-a determinat pe cei de la clinică — răspîndind anumite zvonuri — să-i facă o „analiză Wassermann". Și a stabilit că totul la el era normal. Chiar și numărul și distribuția nervilor în țesuturi. Totul era la fel ca la cadavrele de studii din sala de disecție. Nervii duceau la creier, dar acolo el nu putea pătrunde cu ajutorul tehnicii de laborator. Ar fi trebuit să-și înfigă în craniu prea mulți electrozi și să-i unească cu prea multe oscilografe, pentru a înțelege tainele propriului eu. Și, oare, le-ar fi înțeles pînă la urmă? Sau ar fi ieșit din nou un „strip-tease streptocidic", dar exprimat, de data asta, nu în simboluri, ci prin liniile frînte ale encefalogramelor?

Iată deci că în această situaţie — în care un om viu se studiază, dar nu poate nici măcar cu ajutorul aparatelor să afle tainele organismului *său* — era paradoxală prin ea însăşi. Pentru că nu era vorba de descoperirea unor „radiostele" invizibile sau de sinteza unor antiparticule. Întreaga informaţie exista deja în om. Rămînea doar să fie tradus codul moleculelor din celule şi al impulsurilor nervoase în codul celui de al doilea sistem de semnalizare, în cuvinte şi propoziţiuni.

Cuvintele şi frazele sînt necesare (şi nici ele întotdeauna) ca un om să-l poată înţelege pe altul. Dar sînt ele oare necesare cînd e nevoie să te înţelegi pe tine însuţi? Krivoşein nu ştia acest lucru. De aceea a pus totul în mişcare, a făcut cercetări cu ajutorul aparatelor, şi-a pus în mişcare imaginaţia, a apelat la lectura cărţilor, a făcut analiza senzaţiilor din propriul său corp, a purtat discuţii cu Androsiaşvili şi cu alţi profesori, a făcut observaţii asupra bolnavilor din clinică, disecţii şi autopsii...

Tot ce-i spusese Vano Alexandrovici, în memorabila lor discuţie din luna decembrie, era adevărat. Toate ideile profesorului erau determinate de cunoştinţele sale despre viaţă, de credinţa sa în oportunitatea absolută, de netăgăduit, a tot ceea ce crease natura. Profesorul nu ştia însă un singur lucru: că discuta cu un om creat pe cale artificială.

Pînă şi faptul că Vano Alexandrovici se îndoia de succesul planului conceput de el era pe deplin justificat, pentru că Krivoşein începuse cu o soluţie inginerească, „cu ajutorul maşinii". Tot atunci, în decembrie, el se apucase să proiecteze un „inductor de biocurenţi" — o continuare a ideii care a stat la baza „coifului lui Monomah". Sute de mii de electrozi microscopici, sub formă de ace, au fost legate de matriţele unui automat care se autoeduca (şi în care, în cadrul laboratorului de bionică, se modelaseră reflexele condiţionate). Ei trebuiau să comunice celulelor creierului sarcinile suplimentare,

să le transmită prin craniu biocurenţii artificiali şi prin asta să lege centrii gîndirii din scoarţa cerebrală cu sistemul nervos vegetativ.

Krivoşein rîse în sinea sa. Ce caraghios! Cu ajutorul acestui dispozitiv primitiv a vrut să-şi corecteze defectele organismului! Bine cel puţin că, din cauza acestui proiect, nu lăsase baltă cercetările de fiziologie.

... Disecînd un nou cadavru, îl învia mintal şi îşi închipuia că el e cel ce zace în sala de disecţie, că ale lui sînt fibrele nervoase albe, care se strecoară printre muşchi şi cartilaje către inima violetă, cu dîre galbene de grăsime, către glandele salivare de sub maxilar, către plămîni. Alte fibrişoare se împletesc în funiile albe ale nervilor, se îndreaptă spre coloana vertebrală, spre măduva spinării şi mai departe, prin gît, pînă sub craniu. Prin intermediul lor, de acolo pleacă semnalele-comenzi, ca muşchii să se contracte, să se accelereze bătăile inimii şi glandele să secrete saliva! La cantina studenţească urmărea mişcarea fiecărei îmbucături de mîncare, în drumul ei spre stomac, se silea să-şi închipuie şi să sesizeze cum este frămîntată hrana în acea cavitate întunecoasă de către muşchii stomacului, descompusă de acidul clorhidric şi de fermenţi, cum este absorbită de pereţii intestinelor. Şi din această cauză uneori şedea cîte două ore în faţa şniţelului care se răcise de mult.

Îşi aducea aminte... Nouă zecimi din descoperirea lui se datorau faptului că îşi aducea aminte şi că a înţeles cum s-au petrecut lucrurile.

„Maşina-mamă" nu avea nici un motiv să înceapă cu embrionul. Ea dispunea de suficient material ca să „asambleze" un om matur. De asta se îngrijise Krivoşein cel original. Iniţial, în amestecul biologic nedefinit din rezervor se aflau doar curenţi „rătăcitori" şi potenţialuri „plutitoare" ale unor circuite dinafară. Apoi au apărut fibrele şi celulele nervoase străvezii, ca o continuare a circuitelor electronice

ale mașinii. Căutarea echilibrului informațional continua. Rețeaua de nervi devenea tot mai complexă și mai voluminoasă. În cadrul ei, straturile de celule nervoase s-au transformat în scoarță. În felul acesta a luat naștere creierul său și, începînd din acel moment, *el a existat.*

Inițial creierul lui a fost și el o continuare a schemei mașinii. Dar el recepționa deja impulsurile informației din exterior, selecta și combina variantele, căuta cum să materializeze informația în mediul biologic — cu alte cuvinte, se asambla pe sine! În rezervor se întinsese — deocamdată încă la întîmplare — o rețea de nervi; în jurul lor au început să apară țesuturile mușchilor, vasele, oasele, organele interne — în acea stare aproape lichidă, cînd toate sub acțiunea impulsurilor nervoase se pot dizolva, amesteca, își pot modifica structura... Nu, n-a fost o asamblare rațională a corpului, după un plan anume, după cum nici n-a existat un asemenea plan. Jocul de-a cuburile continua, continua și sortarea numeroaselor variante și alegerea dintre ele a acelei variante unice, care să reflecte exact informația despre Krivoșein. Dar acum — așa cum mașina electronică cîntărește fiecare variantă a soluționării problemei cu ajutorul unor semnale electrice duble, tot așa mașina-creier a apreciat sinteza corpului pe baza aritmeticii duble a senzațiilor: „da" — plăcut, „nu" — dureros. Combinațiile nereușite de celule, amplasarea proastă a organelor se reflectă în creier printr-o durere ascuțită sau surdă, cele reușite și corecte, printr-o senzație plăcută, de satisfacție.

Iar amintirea căutării, amintirea senzațiilor corpului care se năștea a rămas în el.

Viața creează oameni care se deosebesc prea puțin prin însușirile organismului, dar sînt neobișnuit de diferiți în ceea ce privește psihicul lor, caracterul, cunoștințele, delicatețea sau duritatea sufletească. „Mașina-mamă" a procedat invers. Aspirantul era

identic cu Krivoşein ca psihic şi ca intelect, lucru de altfel pe deplin explicabil. În definitiv, aceste însuşiri ale omului se formează în viaţă prin aceeaşi metodă a cercetării informaţiei întîmplătoare şi selectării informaţiei raţionale arbitrare. Maşina a repetat, pur şi simplu, această căutare. Din punct de vedere biologic ei doi se deosebeau unul de altul ca o carte de manuscrisele ei. Conţinutul final este acelaşi, dar în ciornă rămîne înregistrat, datorită corectărilor, adăugirilor, ştersăturilor şi modificărilor tot drumul de căutare şi selectare a cuvintelor.

De fapt, nici această comparaţie nu este perfectă. Aspirantul se încruntă. Ciornele cărţilor apar înaintea cărţilor, şi nu invers! Şi chiar dacă ai pune la dispoziţia unui grafolog toate variantele, în ciornă, ale romanului „Război şi pace", parcă asta va face din el un geniu? Fără îndoială că, din asta, o să înveţe cîte ceva, dar... Eh, nu! E mai bine fără comparaţii!

Omul îşi aminteşte ceea ce ştie clar în două împrejurări: atunci cînd trebuie să-şi amintească — e vorba de aducerea aminte cu un anumit scop, finalizată — şi atunci cînd întîlneşte ceva ce se aseamănă oricît de vag cu înregistrările din memoria sa. Cărţuliile de biologie au şi fost acea aluzie care a alarmat memoria sa. Dar dificultatea a constat în faptul că el ţinea minte nu cuvintele şi nici măcar imaginile, ci senzaţiile. El nici acum nu poate să transpună totul în cuvinte şi, probabil, nici nu va putea vreodată...

De fapt, nu acesta e lucrul cel mai important. Important e faptul că o asemenea informaţie există. Pentru că, e clar, aceste „cunoştinţe prin senzaţii" au generat în el o idee raţională precisă, aceea de a-şi dirija propriul metabolism.

... Prima oară asta i s-a întîmplat în seara zilei de 28 ianuarie, la cămin. A fost exact ca la cîinii lui Pavlov. O secreţie artificială de salivă. Numai că,

spre deosebire de cîini, el nu se gîndise la mîncare (tocmai luase masa, compusă din parizer şi iaurt), ci la reglarea nervoasă a glandelor salivare. Din obişnuinţă se străduia să-şi imagineze şi să perceapă tot drumul semnalelor nervoase de la receptorii gustativi ai limbii, prin creier, la glandele salivare. Şi deodată a simţit că gura i se umple de salivă!

Fără să-şi dea încă bine seama cum s-au petrecut lucrurile, el şi-a încordat gîndirea şi a protestat plin de teamă: „NU!" Şi gura i s-a uscat instantaneu!

În seara aceea a repetat mintal comenzile „Salivă"! şi „Nu!" pînă cînd a simţit că-l apucă un cîrcel...

Toată săptămîna următoare a stat în camera sa. Noroc că era vacanţă şi nu trebuia să se ducă la cursuri sau la laborator. Şi alte organe se supuneau comenzilor exprimate prin imagini mintale! La început reuşea să dirijeze aceste procese doar într-un mod grosolan. Din ochi îi curgeau şiroaie de lacrimi, transpiraţia ba acoperea toată pielea, ba se usca dintr-o dată, inima cînd se potolea într-o lîncezeală de semileşin, cînd o pornea ca turbată, cu o sută patruzeci de bătăi pe minut. O stare intermediară nu exista. Iar atunci cînd a poruncit, pentru prima oară stomacului să oprească secretarea acidului clorhidric, abia a mai avut timp să ajungă la toaletă, atît de năpraznic l-a apucat diarea... Dar treptat, cu timpul, a învăţat să dirijeze subtil şi local excreţiile externe. Într-o zi a reuşit chiar să scrie cu ajutorul picăturilor de sudoare pe pielea antebraţului „am izbutit" ca un tatuaj.

Pe urmă a mutat experienţele în laborator. În primul rînd, a încercat asupra sa efectul cunoscut al „injecţiei cu zahăr" a lui Claude Bernard. Numai că acum nu se cerea să deschidă craniul şi să înţepe creierul cu acul. Cantitatea de zahăr în sînge creştea în urma comenzii sale mintale.

Dar, în ceea ce priveşte secreţia internă, totul era mult mai complicat. Ea nu dezvăluia rezultatele comenzilor. El îşi înţepase degetele şi muşchii verifi-

cînd dacă glandele execută comenzile creierului de secretare în sînge a adrenalinei, insulinei, glucozei, hormonilor, şi-a rănit esofagul cu sonda pentru a colecta sucul gastric, cînd îşi modifica aciditatea în mod conştient... Totul îi reuşea, şi totul era foarte complicat.

Şi atunci a înţeles. Trebuia să-i dea organismului un ţel general de a face cutare lucru, de a efectua cutare modificare. Într-adevăr, atunci cînd umblă nu porunceşte muşchilor: „Contractă-te, relaxează-te!" Creierul dă o indicaţie generală, să meargă mai repede sau mai încet, să ocolească stîlpul, să cotească în gang. Iar centrii nervoşi ai creierului repartizează singuri sarcinile muşchilor. Aşa trebuie să fie şi în acest caz. Pe el nu-l interesează ce glande şi ce vase vor produce diferite reacţii. Numai să facă ceea ce vrea el!

...Îl stînjeneau cuvintele, îl stînjeneau imaginile! Încerca să dea totul mură-n gură: ficatului, cum să sintetizeze glicogenul din aminoacizi şi grăsimi, să descompună glicogenul în glucoză şi s-o secrete în sînge, glandei tiroide să se contracte, să stoarcă în sînge picăturile de tiroxină, aparatului circulator să lărgească vasele capilare din ţesuturile muşchilor pectorali mari, să reducă la maximum celelalte vase... Şi din toate acestea nu ieşea nimic, muşchii pectorali nu creşteau, ficatul nu ştia că e ficat, glanda tiroidă habar n-avea de termenul „tiroxină" şi nu-şi putea reprezenta picăturile acestuia. Aspirantul Krivoşein ajunse să se blesteme pentru sîrguinţa excesivă la cursuri şi la bibliotecă. Rezultatul acestor eforturi era doar o durere de cap.

Pentru dirijarea metabolismului propriu trebuiau evitate cifrele, termenii şi chiar imaginile, şi trebuia gîndit doar prin senzaţii. Problema se reducea la transformarea „cunoştinţelor exprimate prin senzaţii" într-un al treilea sistem de semnalizare pentru dirijarea secreţiei interne cu ajutorul senzaţiilor.

... Mai caraghios decît toate era faptul că pentru asta nu a fost nevoie nici de aparate de laborator, nici de scheme de dirijare. Trebuia să stai doar culcat într-o cameră întunecoasă, cu ochii închiși și cu urechile lipite cu plastilină și, într-o stare de semisomnolență, să te asculți pe tine însuți. Senzațiile stranii veneau dinăuntru: splina, primind sîngele, îi provoca mîncărime, intestinele îl gîdilau prin contracțiile lor, glandele salivare răspîndeau o răcoare în maxilar, suprarenala răspundea printr-o contracție plăcută la semnalul nervilor, porția de sînge, îmbogățită cu adrenalină și glucoză, se răspîndea prin corp, ca o înghițitură de vin tare, celulele bolnave ale mușchilor își anunțau prezența prin ușoare înțepături.

Dacă ar fi să folosim terminologia inginerească, am putea spune că el își verifica corpul cu ajutorul nervilor, așa cum un inginer își verifică circuitele electronice.

Pe atunci el reușise să-și reprezinte cu precizie aritmetica dublă a senzațiilor: „dureros" — „plăcut". Și i-a trecut prin minte că metoda cea mai simplă de a subordona conștiinței procesele ce au loc în celule este îmbolnăvirea lor. E foarte posibil ca la această descoperire să fi contribuit și întîmplarea cu țurțurele. Ideea i-a venit după această întîmplare.

Într-adevăr, celulele care erau distruse și piereau din diferite motive își manifestau prezența destul de pregnant. Ele înțepeau, rîcîiau, provocau o durere surdă — ca și cum ar fi strigat ajutor. Organismul le arunca el însuși în ajutor, fără poruncă „de sus", leucocitele din sînge, căldura în țesutul inflamat, fermenți și hormoni. Mai rămînea doar de accelerat saú de frînat, prin eforturile conștiinței, aceste bătălii microscopice pentru viață.

... El înțepa și tăia mușchii peste tot, unde putea să ajungă cu acul sau lanțeta. Injecta sub piele doze mortale din culturile de bacterii de holeră sau de

tifos. Respira vapori de mercur, bea soluții de sublimat corosiv și alcool metilic (e adevărat că îi lipsea curajul să bea otrăvuri cu acțiuni mai rapide). Și pe măsură ce timpul trecea, organismul său o scotea tot mai ușor la capăt cu toate primejdiile de care devenea conștient.

Apoi și-a provocat cancer. Să-ți provoci cancer! Orice medic l-ar fi scuipat în ochi, dacă ar fi declarat acest lucru. Să-ți provoci cancer — vă dați seama?! — pentru asta trebuia să știi cum și de ce apar tumorile canceroase. La drept vorbind, el n-ar fi afirmat, cu mîna pe inimă, că cunoaște cauzele cancerului, pentru simplul motiv că nu putea să transpună în limbajul cuvintelor toate acele senzații ce însoțeau proliferarea celulelor pielii din partea dreaptă a corpului... A început prin a-i întreba pe pacienții care urmau la laboratorul de radiologie terapie cu raze gamma ce anume simt ei. Era o cruzime nemaipomenită să-i întrebi pe oamenii speriați, întristați, schimonosiți de dureri despre suferințele lor și să nu le promiți nimic în schimb. Dar în felul acesta el se familiariza cu profilul omului bolnav de cancer.

... Tumoarea se extindea, se întărea. Începuse să aibă ramificații stranii, de un verde liliachiu, ca la varza roșie. Durerea îi rodea umărul și partea dreaptă a trunchiului. La policlinica studențească, unde s-a dus după certificatul medical, i s-a propus să se opereze imediat. Aproape că n-au mai vrut să-i dea drumul să plece din cabinet. S-a eschivat, mințindu-i că vrea, mai întîi, să urmeze un tratament de radioterapie...

Aspirantul Krivoșein, învîrtind o țigară între degete, ieși în balcon. Era o noapte caldă. Pe șosea, afară din oraș, trecea în goană un automobil, măturînd totul cu luminile farurilor. Dinspre constelația Lebedei spre Liră se mișcau grăbite două luminițe, una roșie, alta verde. În urma lor se auzi

vuietul motoarelor de reacție. Un meteor brăzdă fugar cerul ca flacăra unui chibrit.

... Iar atunci cînd, stînd înaintea oglinzii, în camera sa, și-a încordat voința și simțurile, tumoarea s-a resorbit în decursul unui sfert de oră. După douăzeci de minute în locul ei mai rămăsese doar o pată purpurie de mărimea unei farfurioare. Peste încă zece minute nu se mai vedea decît o piele curată, obișnuită, ușor înfiorată de răcoarea din cameră.

Dar nici priceperea de a vindeca cancerul el n-o putea, deocamdată, exprima în rețete și recomandări. Ceea ce ar fi putut descrie în cuvinte, n-ar fi vindecat pe nimeni. Poate doar pe cei care erau ca el, dubluri, apărute pentru prima oară. Toate cunoștințele sale puteau fi aplicate doar asupra lor.

Cu timpul, va reuși probabil să depășească bariera dintre dublurile „mașinii-mamă" și oamenii obișnuiți. În fond, din punct de vedere biologic, ei diferă prea puțin. Cunoștințe avea suficiente. Hai să zicem că nu va reuși să le exprime în cuvinte, dar va înregistra pe bandă magnetică oscilațiile biocurenților, va întocmi graficul temperaturilor, va prelucra datele analizelor în mașinile electronice de calcul. În zilele noastre medicina este o știință exactă. Și oamenii vor învăța să-și înregistreze și să-și redea senzațiile cu exactitate. Cuvintele nu sînt obligatorii. Pentru bolnav principalul e să se însănătoșească și nu să scrie o disertație despre tămăduirea sa.

Atenția aspirantului fu atrasă de o luminiță care se aprinse jos. Privi într-acolo, încordat. Lipit de stîlpul felinarului, vlăjganul cu umerii largi, care-i devenise atît de familiar, își aprindea o țigară. Era agentul care-l urmărea. După ce aruncă chibritul, începu să se preumble încoace și încolo pe trotuar, cu pași măsurați.

„M-a găsit pînă la urmă, lua l-ar dracul! Nu mai scap de el și pace!" Krivoșein își pierdu dintr-o dată

buna dispoziție. Se înapoie în cameră, se așează la masă și se apucă să citească jurnalul în continuare.

Capitolul 9

Să creezi un om e o idee măreață și originală. Dar să creezi după aceea o oaie înseamnă să te repeți.

MARK TWAIN: Însemnări

Aspirantul citea însemnările, legîndu-se de fiecare cuvințel, cu o curiozitate plină de invidie. Ei, ia să vedem la ce rezultate a ajuns el, cel care intenționa „să manipuleze mînerele?"

„1 iunie. Uff... gata! Camera informațională e gata. Mîine încep experiențele cu iepurii de casă. Dacă ar fi să urmez tradiția, ar trebui să încep cu broaște... Dar cum să pun eu mîna pe scîrbele alea! Nu, de broaște să se ocupe dublura mea, aspirantul!

Ce o mai fi făcînd el acolo?"

„2 iunie. Timp de patru zile iepurii de casă au trăit în cameră. S-au delectat cu morcovi și foi de varză, au fremătat din nări, s-au bătut, s-au împerecheat, au dormit. Azi-dimineață am făcut prima experiență. Mi-am pus „coiful lui Monomah" și am poruncit în gînd „Pornește!" Și „mașina-mamă" a început să meargă. Rezultatul: patru dubluri într-o oră și jumătate.

Mi s-a luat o piatră de pe inimă. Mașina funcționează.

Un amănunt interesant și curios: apariția vizibilă a iepurilor de casă (ce se petrecuse pînă atunci, nu știu) începe cu aparatul circulator, vasele roș-albastre se conturează în lichidul auriu exact ca în gălbenușul oului clocit de găină.

Prinzînd viață, iepurii ieșeau la suprafață. Eu îi apucam de urechi: îi îmbăiam, așa calzi și tremurînd,

într-un lighean, apoi îi aşezam lîngă cei obişnuiţi. Întîlnirea iepurilor naturali cu dublurile lor artificiale avea un caracter şi mai banal decît, odinioară, întîlnirile mele cu dublura mea. Ei se holbau nedumeriţi unii la alţii, se miroseau şi (întrucît nu posedă un al doilea sistem de semnalizare, ca să-şi dea explicaţii) începeau să se bată. Pe urmă oboseau, se miroseau din nou şi, în continuare, duceau o viaţă normală de iepuri.

Important e că maşina lucrează după comanda mea, fără să pună nimic de la ea. Îţi pui „coiful", te concentrezi (de preferinţă vizual) asupra iepurelui pe care vrei să-l dublezi, dai comanda mintal şi după 25—30 minute iepurele se bălăceşte în rezervor. Operaţia inversă — dizolvarea iepuraşului în curs de apariţie la comanda „Stop!" — „maşina-mamă" o execută, de asemenea, ireproşabil.

Pentru succesele şi sîrguinţa ei o hrăneam cu sare, acizi, glicerină, vitamine şi alţi compuşi, conform listei. Exact cum se dau scrumbii unei foci dresate."

„20 iunie. Cînd îţi reuşeşte ceva, apoi îţi reuşeşte. Dar cînd nu-ţi reuşeşte, poţi să te dai cu capul de pereţi... De cîteva zile încerc să opresc sinteza iepurelui într-un anumit stadiu. Cîte comenzi n-am încercat: „Stop!", „Opreşte-te!", „Ajunge!", „Zero!" Le-am exprimat atît mintal cît şi verbal, dar tot degeaba. Sinteza ori merge pînă la capăt, ori începe dizolvarea.

Se pare că „maşina-mamă" lucrează ca şi comutatorul unei maşini electronice, care sau e închis, sau deschis, şi care nu se poate opri într-o poziţie intermediară. Da, dar o maşină complicată trebuie să dea dovadă de mult mai multă maleabilitate decît un asemenea flecuşteţ.

Mai încercăm..."

„6 iulie. Viaţa nu poate fi oprită. Probabil că despre asta-i vorba. Orice oprire a vieţii înseamnă moarte. Dar moartea este doar o clipă, după care începe procesul de descompunere sau, în cazul de faţă, de di-

zolvare. Iar eu sintetizez sisteme *vii*. De fapt, chiar şi „maşina-mamă" e un organism viu. De aceea nu poate fi oprit nimic în ea.

Şi e păcat, ar fi fost foarte comod...

Astăzi a venit pe lume prima prăsilă din încrucişarea unui mascul artificial cu o iepuroaică obişnuită. Opt iepuraşi albi. Probabil că e un fapt deosebit de important. Doar că am şi aşa prea mulţi iepuri de casă.

Fir-ar să fie! În definitiv, „maşina-mamă", trebuie să se supună şi unor comenzi mai subtile decît „Porneşte" şi „Stop!" Eu trebuie să fiu acela care *să dirijez* procesul de sinteză, altfel toate planurile mele se duc dracului..."

„7 iulie. Deci iată cum lucrezi tu, „maşină-mamă"! Şi cît de simplu e totul!...

Astăzi am poruncit maşinii să reproducă încă o dată pe iepuraşul alb Vaska. În timp ce el se contura ca o aparaţie străvezie în mijlocul rezervorului, mi-am concentrat atenţia asupra codiţei lui şi mi-am închipuit-o mai lungă. N-au survenit nici un fel de modificări. Ceva nu era în regulă, m-am gîndit cu ciudă. În clipa aceea la iepure totul a început să se modifice! Contururile iepurelui se unduiau într-un ritm lent. Corpul, urechile, lăbuţele, coada ba se lungeau şi se îngroşau, ba se scurtau şi slăbeau. Organele interne pulsau în acelaşi ritm. Pînă şi culoarea sîngelui a început să se schimbe de la vişiniu închis la roşu deschis şi invers.

Am sărit în picioare. Iepurele unduia în continuare. Formele lui se denaturau tot mai mult, se caricaturizau. Tremurul devenea tot mai amplu. La sfîrşit conturul iepurelui se estompă într-o nebuloasă cenuşiu-liliachie şi apoi se dizolvă.

La început m-am speriat. Cele petrecute mi-au adus aminte de „delirul" din trecut al maşinii. Numai că ritmul... toate variaţiile dimensiunilor şi nuanţelor erau uimitor de coordonate...

Şi atunci am înţeles totul. Am înţeles singur — fir-ar să fie! — şi vreau să subliniez lucrul acesta.

Maşina a primit despre iepure o informaţie concretă şi univocă. Ea a combinat toate detaliile informaţionale, căutînd varianta exactă. Dar oricît vei căuta nu vei putea reproduce decît ceea ce e înregistrat. Din piesele unei motociclete nu se poate asambla un aspirator de praf, ci doar o motocicletă.

Şi iată că maşina înregistrează semnalul „Nu aşa" — nici negaţie, nici afirmaţie, ci un semnal de îndoială. El tulbură stabilitatea informaţională a procesului de sinteză a iepurelui — sau mai vulgar spus, zăpăceşte maşina. Şi ea începe să caute ce înseamnă „nu aşa" prin simpla metodă a încercărilor (mai adaugă puţin, mai scade puţin), ca să nu deterioreze întregul sistem... Dar maşina nu ştie ce anume înseamnă „aşa", şi nici nu capătă vreun ajutor din partea mea. Şi atunci se produce o totală dereglare a sistemului şi dizolvarea.

Şi atunci (iată de ce e în stare munca cercetătorului: ai dat peste o vînă, cu ajutorul a una sau două idei, şi iată, poţi, în decursul unei singure zile, să efectuezi o muncă pe care altfel n-ai reuşi s-o faci în cîţiva ani.) mi-am pus din nou „coiful lui Monomah" şi i-am poruncit maşinii „Start". Acum ştiam ce am să fac cu dublura iepurelui. Acesta începu să se formeze. Mi-am concentrat atenţia asupra codiţei lui. Iată lanţul legăturii: bioimpulsurile de la retina ochilor mei, împreună cu imaginea cozii iepurelui, au ajuns în creier. De acolo, prin „coiful lui Monomah" în maşină. Aici după compararea şi selectarea informaţiei, maşina a înregistrat ceea ce voiam. Chiar m-am şi încruntat, atunci cînd am spus „nu e bine!" ca totul să fie mai convingător. Spre maşină a pornit un puternic impuls informaţional contrar.

Şi codiţa a început să se scurteze. Puţin de tot...

„Nu e bine!"

Codiţa tresări şi se lungi puţin...

„Uite aşa e bine! Aşa!"

Coada încremeni. „Nu e bine!“ Se mai lungi încă . . .

„Aşa!“ Încremeni. „Nu e bine! Aşa! Nu e bine! E bine!“. Treaba începu să meargă. Mai dificil era să sesizezi tendinţa în sensul dorit şi s-o impulsionezi. În continuare nu i-am mai transmis „maşinii-mamă“ comenzi elementare — „Aşa!“ „Nu e bine“ — ci doar o încurajare tacită. Coada se lungea. În ea crescu un şir de mici vertebre. Ele se acoperiră cu fibre de muşchi, cu o piele roză, apoi cu păr alb . . . După zece minute dublura lui Vaska îşi agita coada albă şi udă, într-o parte şi alta, ca un tigru înfuriat.

În timpul ăsta, eu şedeam pe scaun, purtînd „coiful lui Monomah“ şi în capul meu avu loc o adevărată sarabandă de „Nu!“, „Aşa da!“, „Firar-să fie!“, „Uff . . .“ ca întotdeauna cînd încă nu poţi exprima în cuvinte tot ceea ce simţi. Am înţeles, acum n-o să mai bîjbîi! Şi probabil că faţa mea exprima acel grad de beatitudine, cum doar la un idiot îl poţi întîlni.

Gata. Nu-i nimic mistic în toate astea. „Maşina-mamă“ lucrează după sistemul „da-nu“, ca şi maşinile obişnuite de calcul . . .“

— Bun. Aspirantul dădu din cap. Dar . . . asta e o dirijare destul de grosolană. De fapt, pentru o maşină . . . Dar, în sfîrşit, bravo lui!

„. . . Ei, drace, cît e de bine totuşi! La comenzile mele „da“, „nu e bine“, „nu“ maşina formează celule, ţesuturi, oase . . . Asta o pot face doar organismele vii, şi oricum cu mult mai lent.

Ei, porumbiţo, acum o să storc totul din tine!“

„15 iulie. Aş putea spune că m-am acomodat pe deplin cu maşina. Mai exact, ea a învăţat să recepţioneze, să descifreze şi să execute nu numai comenzile creierului meu după sistemul „e bine“, „nu e bine“. Esenţa legăturii inverse şi conţinutul comenzilor au rămas cele dinainte, numai că acum totul

se petrece foarte repede. Eu îmi imaginez ce şi cum trebuie modificat la dublura iepurelui care ia naştere. E ca şi cum aş desena sau modela acest soi de iepure.

Maşina reprezintă acum mîinile mele electronico-biochimice. Ah, ce admirabilă, ce măreaţă e treaba aceasta. Printr-un simplu efort mintal... să modelezi diferiţi iepuri-monştri! Cu şase picioare, cu trei cozi, cu două capete, fără urechi sau, dimpotrivă, cu urechile clăpăuge şi păroase ale cîinilor ciobăneşti. Doctorul Moreau, cu scalpelul şi acidul lui fenic, e un fleac! Singura unealtă de lucru e „coiful lui Monomah". Nu trebuie nici măcar să mişti mîinile.

Mai amuzant decît orice e faptul că aceşti monştri trăiesc, se scarpină cu cele patru labe de dinapoi şi înfulecă morcovi cu două guri..."

— Frumoasă treabă, mormăi cu invidie aspirantul. Exact ca la cinema. Stai şi te uiţi... Nu te doare nimic, nu te temi de nimic... Nici un fel de patimi nu te răscolesc, adevărată treabă inginerească...

Oftă, aducîndu-şi aminte de frămîntările şi suferinţele sale. Cu durerile pricinuite de diferitele vivisecţii pe propriul său corp se obişnuise relativ uşor. Cînd ştii că boala va trece, că rana se va vindeca, durerea devine un excitant obişnuit, asemenea luminii puternice sau sunetului intens. Nu e plăcut, dar nu te sperie. Cînd ştii... Ori, în cadrul experienţelor sale bine gîndite, el ştia asta. Orice experienţă nouă o începea şi el prin încercări simple. Cu ajutorul lor verifica modul cum suportă organismul încercarea. Pentru orice eventualitate avea totdeauna la îndemînă medicamente, fiole cu neutralizatori şi antibiotice, telefonul cu ajutorul căruia putea să cheme „Salvarea". Dar a făcut şi o experienţă necugetată. A fost cît pe aci să moară... De fapt, nici nu a fost o experienţă.

... Făceau practică la radiologie. Studenţii din anul trei înconjuraseră bazinul reactorului cu ura-

niu destinat studiului şi priveau cu respect la cilindrul întunecat din adîncul lui. El răspîndea în apă, în jurul său, asupra cablurilor, firelor, barelor nichelate, pîrghiilor şi manivelelor de comandă o lumină verde calmă.

— Această frumoasă aureolă din jurul corpului reactorului, de culoarea ierbii proaspete, spunea profesorul Valerno cu o voce baritonală, se numeşte „luminiscenţa lui Cerenkov". Ea apare datorită mişcării în apă a electronilor extrem de rapizi care apar cu ocazia divizării nucleelor uraniului 285...

Krivoşein asista, adică şedea pur şi simplu deoparte, se plictisea şi aştepta clipa cînd profesorul avea să-l invite să facă o experienţă demonstrativă. De fapt, Valerno ar fi putut face singur această „experienţă" sau ar fi putut apela la un student. Dar ţinînd cont de gradul său ştiinţific i se cuvenea un asistent calificat. „Aşa că trebuie să stau"... se gîndea posac Krivoşein. Apoi i-a trecut prin cap că el nu experimentase încă asupra sa boala de iradiere. Se învioră şi începu să se gîndească cum ar putea s-o facă? „Să iau un balon de apă din reactor şi, pentru început, să-mi provoc cu ajutorul radiaţiilor o uşoară arsură... E o chestiune serioasă!"

— ...Prezenţa în apă a unei luminiscenţe puternice demonstrează existenţa unei radiaţii intense în preajma corpului reactorului, explica anost Valerno. Şi nici nu e de mirare, fiindcă aici are loc o reacţie în lanţ. Creşterea luminiscenţei dovedeşte creşterea intensităţii radiaţiei, iar reducerea ei corespunde fenomenului contrar. Vă rog să priviţi. El întoarse manivela de pe tabloul de comandă spre dreapta şi spre stînga. Lumina verde din bazin clipi.

— Dar dacă am răsuci manivela complet spre dreapta, ar urma o explozie? se interesă cu teamă un tînăr pistruiat cu ochelari pe nas.

— Nu, răspunse profesorul, abia stăpînindu-şi căscatul (această întrebare i se punea la fiecare lecţie). Acolo există un limitator. Şi, în afară de asta,

reactorul e prevăzut cu un sistem de autoblocare. De îndată ce intensitatea reacției în lanț depășește limitele admise, automatul aruncă în corpul reactorului bare de grafit suplimentare... Acelea de acolo, le vedeți? Ele absorb neutronii și anihilează reacția... Iar acum să facem cunoștință cu acțiunea radiației asupra organismului viu. Valentin Vasilievici, poftiți vă rog!

Krivoșein împinse spre bazin un cărucior, pe care se găsea un acvariu în care un țipar, lung de vreo jumătate de metru, își unduia corpul negru, arătîndu-și dinții albi.

— Iată un țipar de rîu, *Anguilliformes*, anunță Valerno, fără să-și întoarcă capul, cel mai rezistent dintre peștii rîurilor. Cînd Valentin Vasilievici îl va arunca în bazin, țiparul, supunîndu-se instinctului, se va năpusti imediat în adînc... hm... ceea ce eu personal n-aș face în locul lui. Exemplarele cele mai norocoase se ridică după două-trei minute la suprafață cu burțile în sus. De altfel, o să vedeți de îndată. Rog să marcați timpul. Valentin Vasilievici, dați-i drumul!

Krivoșein răsturnă acvariul deasupra bazinului, declanșînd totodată cronometrul. Studenții se aplecară peste balustradă. Fulgerul negru se năpusti către fundul bazinului pavat cu faianță cenușie, descrise un cerc, apoi altul, străbătu aureola verde de deasupra cilindrului. Orbind, probabil, țiparul se lovi de peretele opus, repezindu-se înapoi...

Deodată lumina din bazin deveni mai puternică. Și în această lumină verde Krivoșein văzu ceea ce-i îngheță sîngele în vine. Țiparul se încurcase în firele de care atîrnau barele de grafit, regulatoarele reacției, și se zbătea printre ele! Una din tije sări din lăcașul ei, fiind proiectată într-o parte ca un bastonaș verde. Luminiscența deveni mai puternică.

— Toată lumea înapoi! porunci Valerno, palid, dîndu-și de îndată seama de situație. Vocea lui de

bariton se muiase dintr-o dată. Vă rog să părăsiți sala!

Soneria de alarmă îi biciui nervii încordați. Se auziră declicurile automatului de blocare. Lumina din apă licări, ca și cum în bazin s-ar fi efectuat o sudură electrică, și deveni și mai puternică. Studenții, acoperindu-și fața, se dădură înapoi, reprezindu-se spre ieșirea din sală. La ușă se produse îmbulzeală.

— Vă rog să nu vă agitați, tovarăși! strigă de data asta în falset Valerno, care-și pierduse capul. Concentrația uraniului 235, în elementele reactorului care emană căldură, nu este suficientă pentru o explozie atomică! O să fie doar o explozie calorică, ca într-un cazan cu abur!

— O, doamne! exclamă cineva.

Ușa începu să pîrîie. O fată țipă cu voce plină de groază. Cineva înjură. Studentul pistruiat, cu ochelari, fără să se piardă cu firea. apucă sincronoscopul S1—8, în greutate de treizeci de kilograme, de pe masă, făcu țăndări fereastra cu ramă cu tot, și sări jos pe urmele sincronoscopului... În cîteva secunde sala se goli.

În prima clipă de panică, Krivoșein se năpusti după ceilalți, dar se opri la un moment dat și se apropie de reactor. Din cilindru se ridicau băsici mari și dese. Apa se învolbura. În locul luminiscenței calme, în bazin pîlpîia o văpaie verde. Țiparul nu se mai zbătea. dar tijele de grafit lovite de el ieșiseră din lăcașurile lor.

„Apa o să dea în clocot și atunci norul de vapori radioactivi se va răspîndi în toată zona. raționa cu febrilitate Krivoșein. E tot atît de periculos ca și o explozie atomică... Ei, aș putea? Mă tem... Ei. hai odată! La ce dracu-mi folosesc toate experiențele mele dacă mi-e frică? Dar dacă o pățesc ca țiparul?... Ei, drace!“...

(Chiar și acum, după atîta timp, aspirantul Krivoșein simți că-i vine rău. Cum de a putut să se hotărască? Era atît de plin de încredere în el, în-

cît şi-a închipuit că nimic nu-l poate atinge? Sau a intrat în funcţiune reflexul motociclistului? Şi-a imaginat că se strecoară în goană între două camioane care vin din direcţii opuse. Principalul e să nu stai prea mult pe gînduri. Înainte! ... Clipa îmbătătoare a primejdiei, urletul motoarelor şi, cu inima bătînd năpraznic, te năpusteşti pe asfaltul care se deschide înaintea ta! Dar nici nu era vorba de o „clipă". Ar fi putut foarte bine să rămînă în bazin în compania ţiparului mort.)

L-a cuprins un curaj de motociclist. Rupîndu-şi nasturii, îşi smulse îmbrăcămintea, îşi trecu un picior peste balustradă. „Stop! Fii calm, Vaska!" Se întoarse la masa de lucru, îşi puse mănuşi de cauciuc şi ochelari special. („Oh, să fi avut acum acvalangul!" îl fulgeră un gînd.) Îşi umplu plămînii cu aer şi se aruncă în bazin.

Chiar la o distanţă mai mare de reactor apa era caldă. Numără în gînd: „O mie unu, o mie doi" ... Întorcîndu-şi instinctiv faţa, o porni pe plăcile alunecoase către centrul bazinului. „O mie şase" ... Începu să caute prin apa care bolborosea. Mănuşile de cauciuc atingeau ceva, dar nu ştia ce, aşa că a trebuit totuşi să întoarcă privirea. Ţiparul, răsucit, într-un ghem de cabluri, atîrna ceva mai jos. „O mie zece, o mie unsprezece" ... Atent, cu multă grijă, ca să nu smulgă fără voie tijele, trase trupul moale al peştelui. „O mie şaisprezece" ... Simţi că îl arde. Ar fi vrut să-şi retragă mîinile, dar se reţinu şi scoase încet ţiparul din împletitura de cabluri. Ochelarii se dovediră a nu fi chiar atît de ermetici. Firişoare de apă radioactivă se infiltrară pînă la pleoape. Îşi strînse pleoapele. „O mie douăzeci, o mie douăzeci şi unu ... L-am scos!" Aurora verde licări, iar tijele alunecară fără zgomot în cilindru. În bazin se făcu deodată întuneric.

„O mie douăzeci şi cinci!" Printr-o mişcare bruscă şi energică, se apropie de perete, se ridică pînă la

brîu din apă, se apucă de balustradă şi sări afară. O mie treizeci“ ...

A avut destulă minte să se scuture de apa vătămătoare. Şi-a şters bine faţa şi ochii cu pantalonii. „Numai să nu orbesc înainte de a ajunge“. S-a îmbrăcat cum a putut şi s-a năpustit afară din sală.

La ieşire, semnalizatorul de radiaţie a pornit să urle răguşit. Barierele automate îi tăiară calea. Sări peste bariere şi alergă de-a dreptul, pe gazonul proaspăt tuns, spre cămin.

„O mie şaptezeci, o mie şaptezeci şi unu“ ... măsura maşinal timpul în gînd. Înserarea îl ajută să nu întîlnească cunoscuţi. Doar lîngă împrejmuirea zonei „B“ cineva îi strigă din urmă: „Ei, Valea, unde te grăbeşti?“ Se pare că era aspirantul Neciporov. „O mie optzeci, o mie optzeci şi unu“ ... Pielea îl mînca, apoi începură să-l înţepe milioane de ace: sistemul său nervos, devenit extrem de sensibil după experienţele din trecut, îl anunţa că protonii şi cuantele gamma din nucleele dezagregate bombardează moleculele de albumină în celulele epiteliului, în terminaţiile nervilor pielii, străbat pereţii vaselor sanguine, rănesc globulele albe şi roşii din sînge. „O mie o sută ... o mie o sută cinci“ ... Acum înţepăturile s-au deplasat în muşchi, în stomac, în craniu. În plămîni se ivi o senzaţie de parcă ar fi tras în piept fumul celui mai tare şi ordinar tutun. Asta însemna că sîngele împrăştiase prin tot corpul atomii explodaţi şi proteinele sfîrtecate!

„O mie două sute cinci ... două sute opt ... Idiotul de mine, ce naiba am făcut! Două sute doisprezece“ ... Nu mai avea idei, nu mai avea elan. Îi era teamă. Voia să trăiască. Stomacul fu apucat de spasme, de greaţă, gura se umplu cu o salivă cu gust de aramă coclită. Lovindu-se, în fugă, de uşa masivă de la intrare, atît de tare încît aceasta trosni, Krivoşein înţelese că i se învîrtea capul. Văzu negru înaintea ochilor. „Două sute patruzeci şi unu ... Oare n-ajung?“ Trebuia să urce pînă la etajul patru. Se

plesni cu toată puterea peste obraji și capul i se limpezi.

O dată cu el, în întunericul camerei pătrunse lumina crepusculului. În primele secunde Krivoșein s-a învîrtit prin încăpere relaxat și fără nici un sens. Frica, acea frică biologică, nesupusă conștiinței, care-l alungă în vizuină pe animalul rănit, era să-l piardă. Uitase ce trebuie să facă. I se făcu milă de el însuși. O slăbiciune aproape dureroasă îi cuprinse corpul, conștiința îl părăsea. „N-ai decît să mori, tîmpitule", gîndi, indiferent, și simți cum îl cuprinde un acces de furie nemaipomenită împotriva sa. Și furia îl salvă din încurcătură.

Îmbrăcămintea îi era acoperită de pete verzi ca mușchiul de pe coaja copacilor. O aruncă de pe el. În cameră se făcu și mai multă lumină. Picioarele luminau, pe brațe se vedeau firele de păr și conturul venelor. Se repezi în baie și deschise robinetul de la duș. Apa rece țîșni cu zgomot, dezmeticindu-l. Pe covorașul de cauciuc de lîngă cadă stropii formară o băltoacă cu reflexe de smaragd. Apa îl învioră pentru cîteva clipe, atît cît îi era necesar să-și adune gîndurile și să-și mobilizeze voința.

Ca un adevărat strateg, el comanda acum bătălia pentru viață, care se declanșase în organismul său. Sîngele clocotea în toate vasele! Bătăile febrile ale inimii îi băteau în tîmple. Miriade de vase capilare eliminau din fiecare celulă a mușchilor și glandelor moleculele și particulele vătămate; globulele albe le învăluiau fulgerător, le descompuneau în substanțele cele mai simple, le duceau în splină, în plămîni, în ficat, rinichi, intestine, le aruncau spre glandele sudoripare... „Blocați vasele din oase!" ordonă el nervilor, amintindu-și la timp că radioactivitatea se poate localiza în măduva oaselor care produce globulele din sînge.

Au trecut cîteva minute. El expira acum aerul radioactiv ca pe un abur ușor luminiscent, scuipa saliva luminiscentă în care se acumulaseră celulele

distruse prin iradiere, spăla de pe piele picăturile verzi de sudoare. După o oră excreţiile începură să nu mai fie luminiscente, dar capul tot îl mai înţepa.

A petrecut sub duş vreo trei ore. Înghiţea apă, se spăla şi elimina din organism tot ce fusese vătămat de radiaţii. Reveni în cameră, după miezul nopţii, clătinîndu-se din cauza epuizării fizice. Împinse cît mai departe, într-un colţ, cîrpele luminiscente ale îmbrăcăminţii şi se trînti pe canapea. Avea o singură dorinţă: să doarmă!

A doua zi i-a fost tot timpul sete. A intrat în laboratorul radiometric şi a plimbat în jurul corpului său un contor Geiger. Aparatul reacţiona ca de obicei, semnalînd doar rare particule radioactive.

— Ei drăcie, cînd ai avut timp să slăbeşti în halul ăsta?! se miră aspirantul Neciporov, întîlnindu-l lîngă amfiteatrul unde se ţineau cursurile.

„Da, judecînd după rezultate, asta a fost, o experienţă pe cinste. Aspirantul rîse în sinea sa. Am suportat o doză de iradiere mult mai puternică decît cea mortală! Dar, cît priveşte modul de execuţie... Nu, cu asemenea „experienţe" nu merită să te joci. Sînt prea „costisitoare". Mai bine să procedezi ca el."

„27 iulie. Dublurile şi monştrii s-au înmulţit într-un mod impresionant, continuă aspirantul lectura jurnalului. Pe iepurii normali îi las în parc, iar monştrii îi car, unul cîte unul, într-o valijoară de sport, tocmai dincolo de Nipru, la Rîpa Roşie.

Şi acum, gata. Satisfacţia şi plăcerea pe care ţi-o dă noutatea descoperirii a trecut. Acum mă scîrbeşte această batjocorire a naturii. Deşi e vorba doar de un iepuraş, e totuşi o fiinţă vie. Aceste două capete pe un singur gît, cu ochi care se holbează, nedumeriţi unii la alţii... Brr! Am găsit metoda dirijării sintezei biologice, am experimentat-o şi am perfecţionat-o. În ultimă instanţă, ştiinţa creează metode — nu construcţii, nici substanţe, nici obiecte uzuale —

doar metode de a face toate acestea. Şi nici un cercetător nu va scăpa ocazia de a stoarce din metoda sa tot ce se poate stoarce.

Între timp, ieri la cantina institutului a apărut un nou fel de mîncare: „Friptură de iepure de casă cu cartofi noi, 45 kopeici" Hm?! Să fie doar o coincidenţă? Dar e posibilă şi o asemenea aplicare a descoperirii. Să produci iepuri de casă pentru carne, să îmbunătăţeşti rasa... În cazul unei organizări pe scară industrială această producţie va fi, desigur, mai avantajoasă decît creşterea obişnuită a vitelor...

Mîine mă întorc la experienţele de sinteză a omului. Metodologia e clară. N-are rost să amîn lucrurile. Şi totuşi, cînd mă gîndesc la asta, simt un gol în stomac. Să mă întorc la sinteza omului... Altceva a fost cînd dublura mea a apărut de la sine, aproape fără să vreau, cum se întîmplă şi în viaţă, şi cu totul altceva e să confecţionezi un om în mod conştient, premeditat, ca pe un iepure de casă. De fapt, eu nu va trebui să „reiau" aceste experienţe; ci s-o iau de la început...

Ce fel de fiinţă o fi omul, de nu pot să lucrez cu el la fel de liniştit cum am lucrat cu iepurii?

Să restabilim proporţiile. În spaţiul negru pluteşte un nor de stele — metagalaxia. În cadrul lui se află un roi de stele — Calea lactee. La periferia ei se găseşte Soarele, iar în jurul lui planetele. Pe una din ele, nici cea mai mare, nici cea mică, trăiesc oamenii. Trei miliarde şi jumătate. Dacă îi aşezi pe toţi oamenii în careu, omenirea întreagă poate fi cuprinsă cu privirea din Turnul Eiffel. Dacă îi stivuieşti, obţii un cub cu latura de un kilometru, atîta tot. Un kilometru cub de materie vie, ceea ce înseamnă o moleculă faţă de univers.., Şi ce are a face?

Are, pentru că eu însumi sînt om. Unul din ei. Nici cel mai scund, nici cel mai înalt. Nici cel mai

inteligent, nici cel mai prost. Nici primul, nici ultimul. Dar am impresia că sînt cel mai ... Şi mă simt răspunzător pentru toate ... "

Capitolul 10

În grija față de aproapele tău, principalul e să nu sari peste cal.

K. PRUTKOV — inginer: cugetarea nr. 33

„24 iulie. Stau în camera informațională, înconjurat de traductori cu „coiful lui Monomah" pe cap. Îmi scriu jurnalul, pentru că, efectiv, n-am ce face. Săptămîna asta va trebui să şi dorm tot aici, în cameră, pe patul pliant.

Stau pe scaun şi meditez.

Deci ce este omul? ... Forma superioară a materiei vii ...

O carcasă din oase tubulare, cocoloaşe maleabile de proteine, cuprinzînd în ele ceea ce savanții şi inginerii se străduiesc să analizeze şi să reproducă în scheme logice şi modele electronice. Viața, un sistem complex, care acționează fără întrerupere şi se află într-o permanentă schimbare, transformare. În fiecare secundă pătrund în el milioane de informații, prin terminațiile nervoase ale ochilor, urechilor, pielii, nasului, limbii, transformîndu-se în impulsuri electrice. Dacă le intensifici, poți auzi în difuzor zgomotul caracteristic: drr-r ...drrr ... Rafalele ca de mitralieră ale impulsurilor se ramifică prin nervi, se intensifică sau se suprimă unele pe altele, se însumează, se opresc în celulele memoriei. Creierul, acest computer uriaş, le sortează, le compară cu înregistrările chimice ale programului intern în care este cuprins totul: visuri şi dorințe, datorie şi țel, instinctul de autoconservare şi foamea, dragostea şi ura,

obiceiurile şi cunoştinţele, superstiţiile şi curiozitatea. Pe baza lor elaborează comenzile pentru organele de execuţie. Şi oamenii vorbesc, aleargă, se sărută, scriu versuri şi denunţuri, zboară în Cosmos, se scarpină la ceafă, împuşcă, apasă pe butoane, cresc copii, cad pe gînduri ...

Dar ce este mai important, care este factorul principal?

În mintea mea începe să se contureze metoda sintezei dirijate a omului. Se poate introduce o informaţie suplimentară, modificînd prin aceasta forma şi conţinutul omului. Asta se va realiza. Spre asta se tinde. Dar ce informaţie să introduci? Ce modificări să faci? Să mă iau, de pildă, pe mine. Să presupunem că maşina o să mă sintetizeze. Ce aş vrea să îndrept la persoana mea?

Nu poţi s-o spui dintr-o dată. M-am obişnuit cu mine. Mă preocupă mult mai mult cei din jurul meu, decît propria-mi persoană ... În privinţa asta, toţi sîntem la fel. Ştim foarte bine ce vrem de la cei din jur. Vrem ca ei să nu ne otrăvească viaţa. Dar ce vrem de la noi înşine?

Nu există „Caiet de Sarcini" pentru om. Pentru orice aparat există, dar pentru om nu.

Aseară am avut următoarea discuţie:

— Spune-mi, Lena, cam ce băiat ai vrea tu să ai?

— Dar ... de ce?

— Uite aşa, cum ai vrea să fie cînd va fi mare, de pildă.

— Frumos, sănătos, inteligent, chiar talentat ... cinstit şi generos. Să fie de statura ta, să zicem ... Nu, ceva mai înalt! Aş vrea să devină violonist, iar eu să mă duc la concertele lui, să-l ascult. Aş vrea să semene cu ... Ei, doamne, dar ce-ţi veni să vorbeşti despre asemenea lucruri? Nu înţeleg. Te-ai decis să-mi ceri mîna! Da? Ce interesant! Ia-o de la început, după toate regulile. Nu e exclus să fim de acord. Ei?

— M... m... să vezi, am întrebat așa... în general...

— Aha, în general! Fiul ca noțiune abstractă, da?

— Exact.

— Atunci trebuie să discuți această problemă cu o femeie abstractă și nu cu mine!

E uimitor cît de concret percep femeile totul.

De fapt, din tot ce a spus ea, se poate desprinde o însușire: să fie inteligent. Or la asta mă pricep.

Gîndirea logică a oamenilor funcționează mult mai prost decît la sistemele electronice. Viteza de prelucrare a informației este mizerabilă: 15—20 puncte pe secundă. De aceea ești nevoit aproape tot timpul să conectezi „liniile de frînare". Pune-i pe neașteptate unui om o întrebare ceva mai complicată și vei auzi drept răspuns: „Cum?" sau „Poftim?" Asta nu înseamnă că interlocutorul e tare de ureche, ci pur și simplu că, în timp ce repeți întrebarea, el raționează cu febrilitate ce să răspundă. Uneori și acest interval de timp este insuficient și atunci îl auzi spunîndu-ți: „Mm-m... să vedeți... cum să vă spun... e-e... cum să vă explic mai bine acest lucru... cert este că"... În cadrul mașinilor, de această treabă se ocupă celulele formate din condensatori și rezistențe etc. Dar mașinile n-au nevoie să amîne răspunsul mai mult de cîteva miimi de secundă...

Am să fac o pauză. Să fumez o țigară! Am amorțit stînd jos. Să iau puțin aer!

Dimineața seamănă cu un cîntec de vioară. Vegetația e plină de prospețime, cerul albastru, aerul pur... Ceva mai încolo, Pașa Pukin, lăcătuș, mare pilangiu și șmecher, se îndreaptă prin parc spre garajul institutului. Își poartă cu bărbăție, pe umerii căzuți, blestemul renumelui său. Ia să fac o încercare cu el:

— Spune-mi, Pașa, ce ceri tu de la viață, într-o dimineață ca asta?

— Valentin Vasilievici! Lăcătușul parcă se așteptase la întrebarea asta. Mă privi plin de entuziasm

și cu sinceritate. Dumneavoastră vă pot spune deschis: zece ruble pînă la leafă! Zău vi le dau înapoi!

Descumpănit de răspunsul său, am scos zece ruble, i le-am dat și, abia după aceea, mi-am adus aminte că Pașa nu și-a plătit datoriile niciodată, nimănui.

— Mulțumesc, Valentin Vasilievici, n-o să uit asta niciodată! Pukin ascunse în grabă banii. Pe fața lui cam buhăită se putea citi regretul că nu ceruse mai mult. Dar dumneavoastră ce cereți de la viață, într-o asemenea dimineață?

— M-m... de fapt... să vezi... hai să zicem... măcar să-mi capăt banii înapoi.

— N-am să vă rămîn dator! și Pașa o porni mai departe.

M-da... cum de mi s-a întîmplat una ca asta? Înseamnă că și eu stau prost cu gîndirea logică? Curios! Rețeaua mea nervoasă prelucrează în fiecare secundă o întreagă Niagară de informații. Cu ajutorul ei eu execut cele mai complicate mișcări, pe care nu le poate executa nici o mașină. Dar să judec cu viteză... În concluzie, trebuie să pregătesc și să introduc în „mașina-mamă" informația cu privire la modalitatea de a fi inteligent, de a raționa bine și rapid. Dacă mie nu mi-a dat dumnezeu această însușire, măcar s-o obțin pentru noua dublură. Lasă-l să fie mai inteligent decît mine, poate că așa n-o să mă vîre în nici o încurcătură."

„3 august. Da, dar ca să introduci în mașină informația, trebuie s-o ai! Or ea nu există.

Acum îmi împart timpul între camera informațională și bibliotecă. Am răsfoit cel puțin o tonă de literatură de specialitate și nimic.

Aș putea să măresc volumul creierului dublurii. Asta n-ar fi greu. Doar sînt de față și văd cum ia naștere creierul. Dar nu există nici o legătură între greutatea creierului și inteligența omului. Creierul lui Anatole France cîntărea un kilogram, al lui Turgheniev două kilograme, iar creierul unui cretin a tras la cîntar aproape trei kilograme.

S-ar putea mări suprafaţa scoarţei creierului, numărul circumvoluţiunilor. Asta e la fel de uşor. Dar nu există o legătură nici între numărul circumvoluţiunilor şi intelect. Mierla are mult mai multe circumvoluţiuni decît ruda noastră apropiată urangutanul. Ce ţi-e şi cu creierul ăsta de pasăre!

Acum ştiu de ce e legată inteligenţa omului. De rapiditatea acţiunilor celulelor nervoase. Asta e foarte limpede. La calculatoarele electronice acţiunea rapidă e de cea mai mare însemnătate. Dacă maşina n-a apucat încă să rezolve problema, în scurtul răstimp în care combustibilul arde în motoarele rachetei ce urmează să-şi ia zborul, racheta, în loc să se avînte spre orbită, se prăbuşeşte la pămînt.

Majoritatea prostiilor noastre le comitem într-un mod asemănător. Nu reuşim să rezolvăm o problemă în răstimpul necesar. Problemele de viaţă nu sînt mai simple decît cele legate de plecarea rachetei pe orbită. Iar timpul este totdeauna strict limitat. Te apucă groaza cînd te gîndeşti cît de multe prostii se comit în lumea asta datorită faptului că nu putem prelucra într-o secundă decît douăzeci de date ale informaţiei logice şi nu două sute!

Şi ce-i cu asta? Există o cantitate uriaşă de articole, dări de seamă, monografii privind perfecţionarea logicii şi accelerarea lucrului maşinilor electronice de calcul (deşi rapiditatea lor de acţiune se apropie de 10 milioane de operaţii pe secundă), dar nimic despre îmbunătăţirea logicii şi rapiditatea de acţiune a gîndirii omeneşti. După cum e obiceiul, tocmai cizmarul n-are ghete.

Într-un cuvînt, oricît ar fi de trist, dar va trebui să-mi amîn proiectul şi să aştept vremuri mai bune..."

Aspirantul Krivoşein îşi frecă îngîndurat ceafa. Da, într-adevăr... El nu se gîndise la această problemă, nici nu avusese prilejul. Dintr-o bursă de student, nu poţi să împrumuţi bani şi altora. Singurul lucru de care se ocupase, a fost perfecţionarea pro-

priei sale memorii. Dar și asta veniše, într-un fel, de la sine. Pentru propria-ți perfecționare trebuie să ții minte prea multe lucruri în același timp. Iar atunci, cînd experiența se termina, informația inutilă stînjenea noile lucrări. A trebuit să-și însușească mecanismul uitării dirijate, să învețe „să șteargă" de pe scoarța cerebrală acele mici amănunte ale noilor cunoștințe, pe care e mai ușor și mai simplu să le gîndești din nou decît să le ții minte.

Dar asta este cu totul altceva. La viteza de judecată logică a creierului nu se gîndise. Aspirantul se simți stînjenit. Se vîrîse atît de mult în biologie, încît a și uitat că apelase la ea în calitate de inginer sistemolog, cu scopul de a găsi, de a descoperi la om posibilități noi... S-ar zice că nu el desfășurase o muncă, ci munca îl tîrîse pe el? A făcut ceea ce-i venea la îndemînă. „Omenirea ar putea să piară datorită faptului că fiecare face ceea ce îi vine mai la îndemînă", a spus o dată Androsiașvili. Extrem de simplu.

„Dar această problemă nu e ușor de abordat. La om, informația este transmisă prin ioni. Or, din partea acestora nu poți obține o activitate atît de rapidă ca a electronilor din mașinile de calcul... Eh, se pare că eu caut să mă justific! Omul știe să rezolve foarte rapid probleme complexe: să se miște, să muncească, să vorbească, iar în privința logicii el are, pur și simplu, prea puțină experiență biologică. Animalele, în procesul evoluției, nu au fost nevoite să gîndească. În toate situațiile ele trebuiau „să ia măsuri": să muște, să urle, să sară, să se furișeze, cu cît mai repede, cu atît mai bine. Alta ar fi fost situația dacă animalele, spre a reuși în lupta lor pentru existență, ar fi trebuit să rezolve sisteme de ecuații, să poarte tratative diplomatice, să facă comerț și să înțeleagă lumea... Ehei, să fii sănătos, ce gîndire logică s-ar fi dezvoltat atunci la ele! În aceste chestiuni trebuie să-ți frămînți mintea, să cauți..."

„4 august. Licăritul lămpilor de pe panoul calculatorului ȚVM-12 s-a liniștit. Asta înseamnă că toată informația despre mine a fost înregistrată în „mașina-mamă". Unde s-or afla ele acum visurile, defectele de caracter, gîndurile mele... În celulele „memoriei magnetice"? În compartimentele cristaloblocului? Ori s-au dizolvat în lichidul auriu din rezervor? Nu știu și, de fapt, nici nu are vreo importanță.

Mîine are loc reproducerea de probă. Doar o încercare și nimic mai mult."

„5 august. Orele 14 și 5 minute. „Start"! În rezervor, din lichidul de culoarea soarelui a început să se formeze un nou și fantomatic „eu". Tabloul e același ca și la apariția iepurilor de casă, numai că, o dată cu aparatul circulator, în partea superioară a rezervorului ia naștere un chiag neconturat, de culoare cenușie. Din el se formează mai tîrziu creierul. Creierul pentru a cărui perfecționare nu dispun de informația necesară. Ochiul vede, dar...

Către orele patru, după-amiază, noua dublură s-a materializat, ajungînd pînă la stadiul de opacitate. Începură să-i apară și chiloții și maioul...

...Dacă, în urmă cu o jumătate de an, cineva mi-ar fi spus că în programul experiențelor mele vor intra probleme de viață și de moarte, de morală și legislație penală, cu greu l-aș fi crezut și n-aș fi gustat o asemenea glumă. Iar astăzi stau lîngă rezervor și mă gîndesc: „Din clipă în clipă el o să prindă viață și o să iasă din lichid... Dar pentru ce? Ce am să fac eu cu el?

— Eu am existat și înainte de apariția mea în mașină, mi-a spus prima dublură. Eu eram tu.

Și el a fost nemulțumit de situația sa. O dată cu noua apariție vor începe oare iarăși „deliciile" vieții în comun: disensiunile din cauza Lenei, temerile că vom fi descoperiți, problema canapelei și a patului pliant... Nu asta așteptam de la o nouă experiență. Voiam să realizez o sinteză dirijată a omului. Acum

nu fac decît o încercare. Încercarea a reușit. Mașina a început să mă reproducă pe mine. Trebuia să merg mai departe.

Dar dacă-l dizolv prin comanda „Nu!" Asta înseamnă moarte? Iertați-mă, moartea cui? A mea? Nu, eu trăiesc. A dublurii din rezervor? Dar el nu există încă...

Oare experiențele mele nu sînt pasibile de pedeapsă, conform legilor? Pe de altă parte, dacă în cadrul fiecărei experiențe, am să fac dubluri de ale mele, oare nu înseamnă asta abuz în exercitarea îndatoririlor de serviciu? Dublura-aspirant are dreptate. E într-adevăr o treabă dată naibii!

Se pare că toate se datoresc lipsei mele de fermitate, de hotărîre. În lumea contemporană oamenii, în numele ideilor și al țelurilor lor politice, merg ei înșiși și trimit și pe alții să ucidă și să moară. Există idei și țeluri care justifică o asemenea atitudine. Și eu am o idee mare și un țel măreț: să creez metoda care să-l facă pe om, societatea omenească mai bună. De dragul acestei idei, dacă va trebui, n-am să mă cruț. Și atunci de ce mă tem să dau comanda „Nu!", în interesul muncii mele? Dacă m-am apucat de o treabă ca asta, trebuie să fiu mai dur. Cu atît mai mult cu cît nu e vorba, totuși, de moarte. Moartea înseamnă dispariția informației despre om. Dar în „mașina-mamă" informația nu dispare, ci doar trece dintr-o formă (impulsuri electrice) în alta, în om. Oricînd, la prima comandă, pot să realizez o dublură nouă...

M-am tot gîndit, pînă cînd furtunurile, care se întind de la rezervor în toate părțile, au început să se contracte ritmic, absorbind lichid în plus. Atunci mi-am pus „coiful" și i-am poruncit mașinii: „Nu!" Este foarte neplăcut să vezi una ca asta. A fost un om și s-a dizolvat. Nici acum nu pot să-mi vin în fire... Nu-i nimic, băiete, nu te grăbi. Am să te construiesc în așa fel, încît să-ți fie mai mare dragul. E adevărat, nu pot să-ți adaug mai multă minte

decît am eu, dar am să-ți dau o înfățișare de n-o să-ți vină să crezi. Tu, ca și mine, ai numeroase defecte: picioarele puțin cam strîmbe, coapsele prea late și prea groase, spatele adus, trunchiul ca un ciot de copac, o groază de păr inutil pe picioare, pe piept și pe spate, ca să nu mai vorbim de urechile cam depărtate, de falca ce dă obrazului înfățișarea unui executant tembel, de fruntea, nasul... Nu, să fim autocritici. Înfățișarea mea nu face două parale!"

„6 august. A doua încercare. Cu fiecare ceas e tot mai greu! Astăzi mă pregătisem ca, dintr-un foc, să îndrept aspectul exterior al noii dubluri, și m-am făcut de rîs în așa hal, încît mi-e și rușine să-mi aduc aminte.

Am început experiența știind cu precizie ce anume „nu ține" în înfățișarea mea (la drept vorbind, nimic nu ține, dacă pot să modific). Dar ce „ține" oare? În experiențele cu iepuri luam drept criteriu tot ce-mi trecea prin cap. Dar omul nu e iepure. Deși se spune: unde e un cap, e bine, unde sînt două, e și mai bine, nimeni n-a înțeles-o în sens biologic.

Cînd, după comanda „Start!", a apărut chipul noii dubluri și mușchii liliachii, semistrăvezii ai abdomenului au prins să se acopere cu un strat galben de grăsime, am dat comanda „Nu!" Mașina, supunîndu-se, a dizolvat țesutul adipos, acolo unde îi cerusem eu: pe burtă și pe lîngă gît. Pe spate și pe laturi grăsimea a rămas...

N-am observat de la început lucrul acesta, întrucît mă apucasem să-i îndrept fața. Cu ajutorul imaginației. i-am imprimat frunții trăsături de noblețe. Dar cînd l-am privit dintr-o parte m-am îngrozit: craniul i se teșise la ceafă! Și chiar forma frunții contrazicea evident restul feței.

Într-un cuvînt, m-am pierdut cu firea. Mașina a recepționat, pe bună dreptate, atitudinea mea ca un „Nu!" categoric și a dizolvat totul.

Eram în impas. Acel „ce" pe care-l urmăream era, fără îndoială, frumusețea corpului omenesc.

Există modele clasice. Dar... ca în două ore de sinteză să transformi dublura într-un bărbat cu înfățișare frumoasă, avînd formele perfecte ale modelelor antichității, era o problemă care depășește posibilitățile nu numai ale unui individ nepregătit ca mine, ci chiar ale celui mai calificat sculptor din Uniunea artiștilor plastici! Singura speranță e faptul că mașina memorizează toate modificările aduse dublurii.

Atunci am comandat încă o dată „Start!" Da, „mașina-mamă" memorează totul. Dublura păstrase toate corectivele mele de diletant. Puteam face atîtea ședințe cîte or fi fost necesare.

În ședința din ziua aceea am înlăturat definitiv grăsimea excesivă de pe corpul dublurii. Burta îi dispăru, se profilă talia, gîtul căpătă contururi precise... Pentru început e de ajuns. „Stop!" Totul se dizolvă, iar eu am dat fuga la biblioteca orășenească.

Acum răsfoiesc Atlasul de anatomie plastică al profesorului G. Ghițescu (mai am ca rezervă încă patru volume, bogat ilustrare, despre arta Renașterii). Mă inițiez în tainele proporțiilor corpului uman. Îi aleg dublurii înfățișarea, ca și cum aș alege un costum. Canoanele lui Leonardo da Vinci, canoanele lui Dürer, proporțiile lui Schmidt-Frietsch... Am aflat cu această ocazie că la un bărbat proporțional construit fesele sînt plasate exact la jumătatea staturii. Cine ar fi crezut!

Doamne, iată cu ce trebuie să se ocupe un biet inginer!

Iau drept model pe Hercule al lui Farnese, mai ales pentru că este înfățișat în Atlas din toate părțile."

„14 august. Douăsprezece încercări și tot n-a ieșit ce trebuie. Totul e vulgar, de prost gust. Ba un picior iese mai scurt decît celălalt, ba mîinile sînt de lungimi diferite. Cred că e mai bine să proiectez dublura după proporțiile lui Adam al lui Dürer."

„20 august. Proporțiile sînt bune. Dar cu fața e jale. Un mulaj fără ochi, cu trăsăturile lui Krivoșein.

În locul părului, ondulații de marmură, de culoare roșcată. Într-un cuvînt, astăzi am rostit cel de al douăzeci și unulea „Nu!"

Un glas precaut și neîncrezător din mine mă tot întreabă: „Oare, asta-i ceea ce vrei să realizezi? Metoda pe care o elaborezi acum, este metoda *aceea* pe care o cauți?"

După părerea mea, da. În orice caz, e un pas înainte. Deocamdată introduc pentru sinteza omului numai informația de calitate superioară despre corpul său. Dar în același mod poate fi introdusă în „mașina-mamă" (cu timpul o să reușim s-o facem) orice informație acumulată de omenire, privind cele mai bune calități umane și pot fi creați nu numai oameni frumoși și puternici din punct de vedere fizic, ci și frumoși și puternici prin calitățile lor intelectuale și morale. De obicei, la oameni, binele este amestecat cu răul. Unul e inteligent, dar are o fire slabă, altul are o voință puternică, dar din prostie sau din ignoranță o folosește pentru tot felul de fleacuri, iar un al treilea e și deștept, și ferm, și bun, dar are o sănătate șubredă . . .

După noua metodă se va putea înlătura tot ce e rău și sintetiza în om numai cele mai bune calități umane.

„Un cavaler sintetic neînfricat și fără pată" asta sună, probabil îngrozitor. Dar, la urma urmei, care-i diferența între sintetic și natural? Principalul e să fie cît mai mulți, pentru că sînt foarte puțini astfel de „cavaleri". Eu personal îi cunosc doar din cărți și din filme. Iar ei sînt foarte necesari în viață. Se va găsi pentru fiecare și un loc de muncă. Și fiecare din ei poate influența treburile din lume, ca ele să meargă mai bine."

„28 august. Am reușit! Eh, cîrpaci nenorociți, voi cei care încercați cu pensula sau dalta să reproduceți prin materie moartă frumusețea și forța omului viu! Iată „pensula" mea: mașina chimico-electronică, prelungirea creierului meu, a imaginației mele. Și eu

— inginer, nu artist! — fără să pun mîna, doar cu efortul gîndirii, reproduc frumusețea vie prin materie vie.

Și proporțiile exacte și pline de grație ale lui Adam de Dürer și musculatura sculpturală a lui Hercule... Și un chip frumos... Încă două-trei ajustări — și gata."

„1 septembrie, prima zi din calendar! Plec chiar acum la laborator. Pantaloni pentru el am, cămașă am, pantofi am. În valiză cu ele! Dar să nu uit aparatul de filmat. Am să filmez apariția pe lume a unei dubluri admirabile. Savurez dinainte impresia zguduitoare pe care o va produce într-o zi asupra minților omenești proiectarea acestui film de amator!

Am să ajung imediat, am să-mi pun „coiful lui Monomah" și am să comand în minte:... Nu, la dracu! Am să spun cu o voce puternică și frumoasă, ca cea cu care odinioară, într-o situație asemănătoare, a vorbit dumnezeu Savaot:

— Dă-i drumul! Apari pe lume, dublură Adam Hercule Krivoșein!

„Și dumnezeu văzu că totul a ieșit bine"...

Desigur, eu nu sînt dumnezeu. Eu am creat pe om într-o lună, pe cînd el a scos-o la capăt într-o zi de muncă cu program redus, într-o sîmbătă. Dar ce, parcă aia a fost treabă?"

Capitolul 11

Să disprețuiești — bravînd — judecata oamenilor nu e greu, dar să disprețuiești propria-ți judecată e cu neputință.

A. S. PUȘKIN (Dintr-o scrisoare către P. Viazemski)

Următoarea însemnare din jurnal îl uimi pe aspirantul Krivoșein prin scrisul neregulat, parcă schimbat chiar.

„6 septembrie. Dar, eu n-am vrut... N-am vrut așa ceva! Îmi vine să strig: nu am dorit asta! M-am străduit să iasă totul bine... fără cîrpăceală și greșeli. De aceea n-am dormit nopți întregi. Stăteam cu ochii închiși, îmi imaginam în toate amănuntele corpul lui Hercule, apoi al lui Adam, îmi precizam ce corective trebuie să-i aduc dublurii.

N-am putut să rezolv totul într-o singură ședință. N-am putut și pace! De aceea am și dizolvat de fiecare dată ceea ce a rezultat... Doar nu era să dau naștere unui schilod, cu mîini și picioare de diferite lungimi. Și nici nu mi-a trecut prin minte că la fiecare dizolvare eu mă ucid pe mine. De unde era să știu asta?!

...De îndată ce lichidul a conturat capul și umerii lui, dublura s-a apucat cu mîinile-i puternice de marginea rezervorului, a sărit afară — eu tocmai declanșam aparatul de filmat, imortalizam clipa istorică a apariției omului din mașină — și a căzut în fața mea pe linoleum, plîngînd cu sughițuri. M-am repezit la el:

— Ce-i cu tine?

Cu mîini lipicioase îmi cuprinse picioarele, se freca cu capul de ele, îmi săruta mîinile, pe cînd încercam să-l ridic:

— Nu mă omorî! Nu mă mai omorî, Valea, dragule, iubitule! Doar eu sînt tu... Atunci de ce mă omori, oooh! Nu trebuie! De douăzeci și cinci de ori... de douăzeci și cinci de ori m-ai omorît, o-o-o-o! mugea el și se tăvălea pe jos.

Dar eu nu știusem. Eu nu puteam să știu că, la fiecare nouă încercare, conștiința lui reînvia! El înțelegea că eu îl refac, îi croiesc din nou corpul, îl sucesc cum vreau, dar nu putea să facă nimic. Și în urma comenzii mele „Stop!", la început se dizolva corpul lui, apoi se stingea conștiința... De ce nu mi-a spus idiotul acela artificial că conștiința începe să funcționeze înainte de apariția corpului?!"

— Ei, drăcie! mormăi descumpănit aspirantul. Într-adevăr, creierul trebuie să intre ultimul în acțiune... Ia stai, cînd a fost asta? El întoarse filele, se uită la dată și oftă cu o oarecare ușurare. Nu, el nu-i vinovat. În august și septembrie încă nu putea să-i comunice nimic. Încă nu înțelegea nici el. Dacă ar fi condus el această experiență, ar fi greșit exact la fel.

„...Și a rezultat un om cu o conformație clasică, cu o înfățișare frumoasă, dar cu psihicul frînt, de sclav asuprit. „Cavaler neînfricat și fără pată"...

Acum n-ai decît să dai din colț în colț, lepădătură, să cauți vinovații. N-am știut, m-am străduit! Oare te-ai străduit doar? Oare n-a fost și amorul tău propriu în joc? Nu te-ai simțit ca un dumnezeu ce șade deasupra norilor, într-un fotoliu de piele cu număr de inventar, un dumnezeu, de ale cărui gînduri și comenzi, atît de șovăitoare, depindea apariția sau dizolvarea omului! A fi sau a nu fi. Oare nu te încerca o desfătare intelectuală neobișnuită atunci cînd, iară și iară, îi dădeai „mașinii-mamă" comenzile „Start!", „Nu e bine!", „Stop!"?

...El a încercat chiar de la început să scape din laborator, să fugă. Abia l-am convins să se spele și să se îmbrace. Tremura tot. Nici nu putea fi vorba să lucreze împreună cu mine în laborator.

A locuit la mine cinci zile, cinci zile îngrozitoare. Eu tot speram că o să-și vină în fire, o să se refacă... Da' de unde! El are trup sănătos, știe tot, ține minte totul. „Mașina-mamă" a introdus în el, cu multă conștiinciozitate, informația mea, cunoștințele mele, memoria mea... Dar toate erau stăpînite de frica celor trăite, o frică care nu se supunea nici voinței, nici gîndurilor lui. Din cauza aducerilor-aminte, părul i-a albit chiar din prima zi.

Față de mine încerca un sentiment de groază pe care nu reușea să și-l înfrîngă. Cînd mă înapoiam acasă, sărea deodată în picioare și lua o figură sme-

rită. Spatele lui de gladiator se încovoia, brațele cu mușchi puternici și proeminenți atîrnau relaxate, și toată făptura lui căuta parcă să pară mai mică. Iar ochii... O, ochii aceia! Mă priveau rugători, de parcă ar fi fost ai unei ființe încolțite care cere îndurare. Mă cuprindea un sentiment de teamă și mă simțeam stînjenit. Niciodată n-am văzut un om care să privească astfel.

Iar azi noapte, pe la orele patru... Nu știu nici eu de ce m-am trezit. În tavan bătea o lumină cenușie, palidă, de la felinarele de iluminat cu gaze. Adam se aplecase deasupra mea, ținînd o greutate în mînă. Am văzut limpede cum mușchii brațului drept i s-au încordat pentru a lovi. Cîteva secunde ne-am privit încremeniți unul pe altul. Apoi el a rîs nervos și s-a îndepărtat, tîrșîindu-și picioarele goale pe parchet.

M-am așezat pe canapea și am aprins lumina. El s-a ghemuit pe podea, lîngă șifonier, vîrîndu-și capul între genunchi. Umerii ca și greutatea pe care o ținea în mînă tremurau.

— Ce-ai făcut? l-am întrebat cu răutate. Dacă te-ai pregătit, trebuie să lovești. Sufletul tău s-ar fi ușurat și s-ar fi liniștit.

— Nu pot să uit, mormăi el cu vocea-i baritonală, printre sughițuri convulsive de plîns. Înțelegi? Nu pot să uit cum m-ai omorît de ...douăzeci și cinci de ori!

Am tras sertarul de la birou, am scos de acolo buletinul de identitate, diploma de inginer, banii pe care-i mai aveam și l-am zgîlțîit de umeri:

— Ridică-te în picioare! Îmbracă-te și pleacă. Pleacă undeva, angajează-te, lucrează, trăiește-ți viața. În doi n-o să putem face nimic. Nici tu n-o să ai liniște, nici eu... Nu sînt vinovat! La naiba, ești în stare să înțelegi sau nu că n-am știut ce se întîmplă?! Omul se poate naște monstru sau bolnav sufletește, sau poate ajunge așa după o boală, după un accident. În cazul acesta n-ai pe cine să învino-

văţeşti, n-ai cui să-i zdrobeşti capul, pentru că tu eşti eu — înţelegi?!

El se întoarse spre perete tremurînd. Asta m-a desmeticit.

— Iartă-mă. Ia actele mele. Eu am să mă descurc. Uite, vezi — spunînd astea am deschis buletinul de identitate — în fotografie tu semeni chiar mai mult cu mine decît eu însumi... Fotograful s-a străduit şi el, probabil, să perfecţioneze fizionomia mea. Ia banii, geamantanul, hainele şi ia-ţi zborul. Ai să trăieşti singur, liber, ai să munceşti şi, poate, ai să-ţi revii.

Acum două ore a plecat. Ne-am înţeles să-mi scrie de acolo, de unde va găsi de lucru. Dar n-o să-mi scrie...

În orice caz, e bine că a încercat să mă omoare. Înseamnă că se simţea înjosit. Deci nu-i un sclav. Poate că o să-şi revină cu totul.

Acum stau... Capul mi-e gol. N-am nici o idee. Trebuie s-o iau de la început... O, natură, şi totuşi, ce ticăloasă eşti!... Cum îţi mai place să rîzi de planurile noastre! Ne ispiteşti, apoi...

Lasă! Las-o baltă! Degeaba cauţi vinovaţi. Natura n-are nici un amestec. Ea participă la munca ta doar la un nivel elementar. Restul îţi aparţine, nu te mai fofila.

Ceasul deşteptător începe să sune. Şapte şi un sfert. E timpul să mă scol, să mă spăl, să mă bărbieresc şi să mă duc la lucru... Deasupra caselor e un soare înceţoşat, iar cerul e învăluit într-o perdea de fum, murdară ca o zdreanţă. Vîntul stîrneşte praful, scutură copacii, bate în uşa de la balcon. Jos, lîngă casă, troleibuzul îi culege pe oameni din staţie. Se adună din nou alţii, cu aceeaşi expresie pe faţă: nu cumva să întîrzie de la lucru!

Şi eu trebuie să mă duc la lucru. Am să ajung în curînd la laborator, am să trec în jurnal rezultatele experienţei nereuşite şi am să mă consolez cu adevăruri răsuflate: „Omul din greşeli învaţă", „În sti-

inţă nu există căi bătătorite“... Am să mă apuc apoi de experienţa următoare. Şi din nou am să greşesc, am să schilodesc nu modele, ci oameni... Sînt un cretin visător, încîntat de propria lui persoană şi înarmat cu tehnica cea mai modernă!

Vîntul scutură copacii... Am trăit de toate. Zile de căutări şi descoperiri, seri de frămîntări şi griji, nopţi de visare... Dar iată că a sosit şi dimineaţa senină şi rece, mai înţeleaptă decît seara. O dimineaţă necruţătoare! Probabil că în astfel de ceasuri pline de luciditate, femeile, după ce s-au gîndit toată noaptea la copilul pe care-l purtau în pîntece, se duc să-şi provoace avort. Şi eu am avortat un făt nereuşit... Am visat, am dorit fericirea oamenilor, dar am creat pînă acum doi nenorociţi. N-am s-o scot la capăt cu această muncă. Sînt slab, prost — o nulitate. Trebuie să mă apuc de o muncă mediocră — după puterile mele — după aceea să public un articol despre ea, să elaborez o disertaţie, şi totul va fi în regulă.

Vîntul scutură copacii. Vîntul scutură copacii mereu...

În apartamentul vecin cineva a pus discul cu „Recviemul“ de Mozart. Vecinul meu, docentul Priscepo, caută să se integreze încă de dimineaţă în atmosfera matematicii. „Recvi... recviem“!... Pe o asemenea muzică e bine să te împuşti. Nimeni n-ar da nici o atenţie împuşcăturii.

Vîntul scutură copacii...

Ce-am reuşit să fac? Şi doar au existat destule îndoieli, apoi nici măcar îndoieli, ci cunoştinţe. Am ştiut că orice modificare adusă de mine rămîne în el, că „maşina-mamă“ ţine minte totul. N-am dat nici o importanţă acestui fapt. De ce?

...Mi-a trecut prin minte un gînd — pe care, ca să nu-mi fie ruşine, nici nu l-am exprimat în cuvinte — sau poate un sentiment călduţ de siguranţă: doar nu sînt eu ăsta. Asta nu mi se întîmplă

mie... Şi încă ceva — un sentiment de impunitate: am să fac ce vreau şi n-o să mi se întîmple nimic...

N-ai să te împuşti, lepădătură! N-ai să-ţi faci nici un rău! Ai să trăieşti pînă la vîrsta pensiei şi o să mai ai tupeul să-ţi dai viaţa drept exemplu...

Vîntul scutură copacii. Troleibuzul culege oamenii din staţie...

Nu vreau să mă duc la lucru."

„20 septembrie. Asfalt cenuşiu. Nori cenuşii. Motocicleta înghite kilometrii cu nesaţ. Un puşti a rămas încremenit la marginea şoselei. Din atitudinea lui se vede că în această clipă a luat o hotărîre de nezdruncinat: Cînd voi fi mare, am să mă fac motociclist pe o motocicletă roşie! Fă-te motociclist, puştiule, numai cercetător să nu te faci...

Accelerez tot mai mult. Acul kilometrajului a trecut de nouăzeci. Vîntul mă plesneşte din plin peste obraji. În faţă a apărut o autobasculantă. Goneşte, bineînţeles, drept pe mijlocul drumului, ocupînd chiar şi partea stîngă. Aceste canalii, şoferii de pe basculante, nu-i consideră oameni pe motociclişti. Caută să-i împingă în margine. Ei bine, n-am să-i fac pe plac!

Nu, nu m-am zdrobit de el. Sînt viu. Trăiesc. Stau şi scriu cum goneam astăzi, cu ochi sticloşi, nu se ştie unde şi pentru ce. Trebuie să mai notez ceva... Autobasculanta, în ultima clipă, a tras brusc spre dreapta. Am văzut prin oglinda retrovizoare că şoferul a sărit în mijlocul drumului, agitînd pumnii în urma mea.

De fapt, chiar dacă m-aş fi făcut praf, ce importanţă avea? Mai există un Krivoşein de rezervă, la Moscova... Nu mai pot, mi-e silă de toţi şi de toate. Şi mai ales de mine.

...Cum tremura, cum îmi îmbrăţişa picioarele, acel puternic şi frumos „alter ego"! Şi cînd te gîndeşti că aş fi putut să-mi dau seama şi să preîntîmpin totul! Da, aş fi putut! Dar mi-am zis că o să meargă şi aşa. Ce atîtea fasoane! Doar el nu eram eu.

Şi totul a fost atît de interesant, de bine, de frumos. Visam şi discutam, ne îngrijeam de bunăstarea şi fericirea oamenilor, făceam jurăminte... Ce ruşine! Iar în munca propriu-zisă, am neglijat faptul că dau naştere unui om. La toate m-am gîndit: la forme graţioase, la conţinutul intelectual, dar că s-ar putea să-l doară sau să-i fie frică nici prin cap nu mi-a trecut. Am încropit la repezeală o „fundamentare", cum că în cadrul experienţei nu există moarte informaţională, şi gata. Dar moartea a existat, ca un act de violenţă asupra lui.

Dar cum de s-a întîmplat? Cum de s-a întîmplat?

Pietrele kilometrice vopsite în alb, de-a lungul şoselei, reflectă zgomotul motorului. Cum de s-a întîmplat? Cum de s-a întîmplat? Acul vitezometrului arată o sută zece. Dungile, de un verde cenuşiu, o alternanţă de pămînt şi copaci, zboară pe lîngă mine. Cu o asemenea viteză aş fi putut scăpa de urmărire, aş fi putut salva pe cineva, sosind la vreme. Dar eu nu am de cine să fug, n-am pe cine să salvez. Am avut pe cine salva, dar trebuia să gîndesc cinstit, nu să răsucesc mînerul acceleraţiei. Să gîndeşti cinstit...

Pot învinge diferite culmi ale forţelor naturii — şi prin efortul gîndirii şi prin cel al muşchilor. Ăsta-i adevărul! Cu forţele naturii lucrurile sînt clare. Ele pot fi învinse. Dar cum să te învingi pe tine însuţi?

Chiar acum am răsfoit jurnalul şi mi s-a făcut de-a dreptul frică. Cît de ticăloasă e judecata mea! De pildă, într-un loc cugetam că nenorocirile care se abat asupra oamenilor se datoresc lipsei lor de principialitate, faptului că mulţi îşi spun că „nu e treaba lor", iar după numai cîteva pagini îmi justific, cu multă abilitate, propria-mi atitudine, de ce stau deoparte, de ce nu vreau să mă pun rău cu Harri Hilobok; n-are decît să-şi susţină teza de doctorat... Sau mă gîndesc cum să procedez ca descoperirea să aibă urmări folositoare pentru om, pentru ca să mă surprind, apoi, făcînd apel la cruzime,

referindu-mă la omorurile din lume... Mă cobor (sau ne coborîm împreună, eu şi cu dublura care e aspirant, tot una e) pînă la nivelul unui inginer de rînd, căruia îi vine greu şi care nu e obişnuit să desfăşoare o asemenea muncă. De fapt, îmi pregătesc o asigurare morală pentru cazul cînd n-aş reuşi. Iar atunci cînd obţin primele succese, mă asemuiesc cu Dumnezeu... Şi toate le-am scris cu deplină sinceritate. N-am sesizat nici un fel de contradicţii.

N-am sesizat? N-am vrut să sesizez! E mai plăcut şi mai comod să apari în toată splendoarea, să te minţi pe tine însuţi din toată inima, să-ţi adaptezi ideile şi faptele la propriul confort sufletesc. Reiese deci că, de fapt, eu nu m-am gîndit la omenire, ci doar la mine? Reiese că această muncă, dacă ar fi s-o apreciez nu din punct de vedere ştiinţific, ci moral, a fost doar o fanfaronadă, ceva mai deosebită, ieşită din comun? Şi atunci, cînd să te mai îngrijeşti de cine ştie ce modele experimentale?

Ce fel de om eşti tu, Krivoşein?"

„22 septembrie. Nu lucrez. Nu pot să lucrez acum... Astăzi am fost cu motocicleta la Berdicev. Nu ştiu nici eu de ce. Cu acest prilej, am înţeles sensul frazei misterioase pe care au emis-o într-o zi automatele de imprimare. Douăzeci şi şase de copeici reprezintă costul a cinci litri de benzină şi a două sute de grame de ulei — exact cît îmi trebuie ca să ajungă de la Berdicev la Dneprovsk... Am dezvăluit încă o „taină"!

Pe unde o fi acum Adam, încotro o fi plecat?

... Şi făptura aceea pe care maşina a încercat s-o construiască imediat după prima dublură, aceea care era pe jumătate Lena, pe jumătate eu... Şi ea a trecut probabil prin groaza morţii, atunci cînd noi am ordonat „maşinii-mame" s-o dizolve? Şi tata... Ei drace! De ce mă gîndesc la toate astea?

Tata... ultimul cazac din neamul Krivoşeinilor. După datini, străbunii mei se trag din cazacii din Zaporojie. Odinioară, probabil că o fi trăit un cazac

aprig căruia i-a fost vătămat gîtul în luptă. De-acolo i-o fi venit şi numele de Krivoşein[1], lui şi întregului său neam. Cînd împărăteasa Ecaterina i-a împrăştiat pe cazaci, s-au mutat dincolo de Volga.

Tata a luat parte la toate revoluţiile, iar în timpul războiului civil a luptat în detaşamentul lui Ceapaev.

Eu m-am bătut pentru ultima oară cu vreo optsprezece ani în urmă. Şi nici atunci pînă la victorie, ci doar pînă cînd a sunat clopoţelul, chemîndu-ne la lecţie. Toate actele mele de curaj se rezumă la triplări, la depăşirea cu motocicleta a unui vehicul, în timp ce altul vine din sens opus.

Nu mi-e frică, tată, nici de sînge, nici de moarte. Numai că învăţătura ta nu mi-a folosit. Acum revoluţia se continuă cu alte mijloace, prin descoperiri şi invenţii — arme mai serioase decît săbiile. Şi mi-e teamă, tată, să nu greşesc...

Minţi! Minţi! Iar cochetezi cu tine însuţi, fanfaronule, lepădătură! O înclinaţie de neînvins spre fanfaronadă..._ Ah, ce frumos e scris: „Şi mi-e teamă, tată, să nu greşesc"... Şi despre revoluţie la fel. Să nu mai îndrăzneşti să scrii despre asta!

Ai intenţionat să sintetizezi în oameni (în oameni, şi nu în dubluri artificiale!) noblеţea sufletească pe care tu n-o ai, frumuseţea care-ţi lipseşte, fermitatea de care nu dispui, sacrificiul de sine de care n-ai habar.

Eşti dintr-o familie de oameni cumsecade. Strămoşii tăi au ştiut şi să muncească şi să-şi apere cauza, lovindu-i pe ticăloşi, cînd cu pumnul, cînd cu arma... Dar tu ce eşti? Ai luat apărare dreptăţii? Ah, n-ai avut ocazia! Dar nu cumva ai evitat — cuminte, şi multă grijă — asemenea ocazii? Ce, n-ai chef să-ţi aduci aminte?

Tocmai asta e, că mă tem de toate, de viaţă, de oameni... Chiar şi pe Lena o iubesc cu teamă. Mi-e teamă să mi-o apropii, dar mi-e şi teamă să n-o

---

[1] Krivoşein, textual înseamnă „cu gîtul strîmb". (N.T.)

pierd. Şi, doamne fereşte, nu vreau copii. Copiii îţi complică viaţa...

Îmi tăinuiesc descoperirea. Dar nu de teamă că n-am să pot impune o justă folosire a ei. Şi de fapt asta e realitatea. N-am să pot... Sînt un om slab. Din specia aceia de oameni slabi şi inteligenţi, care mai bine n-ar fi fost deştepţi. Pentru că mintea le e dată doar ca să înţeleagă mai bine decăderea şi neputinţa lor..."

Aspirantul Krivoşein îşi aprinse o ţigară, începu să se preumble nervos prin cameră. Îi venea greu să citească aceste însemnări, pentru că se vorbea şi despre el acolo. Oftă adînc şi reveni la masă.

„...Fii calm, Krivoşein. Fii calm. Altfel ajungi la isterie şi, totuşi, tu trebuie să munceşti... Nu e încă totul pierdut... Nu eşti o canalie chiar atît de mare, încît să te ia dracu imediat.

Aş putea să mă privesc şi într-o lumină mai favorabilă: Eu n-am folosit această descoperire ca să obţin un succes personal şi n-am s-o fac nici de acum încolo. Am muncit din plin, n-am tras chiulul. Acum cunosc bine miezul problemei, esenţa lucrurilor. Aşa că nu sînt mai rău decît alţii. Am greşit. Dar cine nu greşeşte?

Da, dar, în munca noastră, nu poţi judeca după principiul: sînt mai rău, sau sînt mai bun decît alţii. Alţii se ocupă de cercetarea cristalelor, de colaborarea maşinilor. Ei îşi cunosc bine munca şi asta e de ajuns. Trăsăturile negative ale caracterului lor le fac viaţa amară numai lor, apoi tovarăşilor de muncă din laborator şi rudelor apropiate. În ce mă priveşte e cu totul altceva. Pentru a-l face pe Om, nu e de ajuns să ştii, nu e de ajuns să ai experienţă de cercetător, să „răsuceşti cu pricepere manivelele". Trebuie să fii tu însuţi Om. Nu se pune problema de a fi mai bun sau mai rău decît alţii,

ci trebuie să fii, cu adevărat, un caracter neînfricat şi fără pată.

Aş vrea şi eu să fiu aşa, numai că nu ştiu cum. Nu posed o asemenea informaţie...

Înseamnă că munca pe care mi-am asumat-o e peste puterile mele?"

„8 octombrie. În parcul nostru domneşte toamna, cu nuanţe galbene şi roşii, iar eu nu pot lucra. Parcul e plin de frunze veştede. Chiar o ploaie, cît de mică, face zgomot cînd cade pe covorul de frunze, şi în văzduh se răspîndeşte mirosul ca de cafea al putregaiului. Nu pot lucra...

Poate că nici nu e nevoie de toate astea? O bună ereditate, o educaţie de calitate în spiritul muncii, condiţii igienice de viaţă... N-au decît să se reproducă oamenii inteligenţi, ei înşişi pe sine. Să facă mai mulţi copii, care să le moştenească calităţile. O să-i poată hrăni. Le ajunge salariul. Doar sînt oameni inteligenţi. Şi îi pot educa, pentru că sînt oameni inteligenţi... Şi nu va fi nevoie de nici un fel de maşini...

Astăzi mi-a telefonat Harri Hilobok. În cadrul institutului se organizează o expoziţie permanentă cu tema „Succesele sistemologiei sovietice". Se înţelege că el e responsabilul.

— Nu-mi dai nimic, Valentin Vasilievici?

— Nu.

— Păi de ce? Uite, sectorul lui Ippolit Illarionovici Voltamperov prezintă trei exponate. Şi alte sectoare şi laboratoare expun multe lucrări. Ar trebui măcar un exponat din partea voastră. Oare, chiar n-aveţi nimic pînă acum?

— Nu. Cum staţi cu execuţia investigatorilor biologici, Harri Haritonovici?

— Eh, Valentin Vasilievici, ce contează un sistem în comparaţie cu întreaga sistemologie, he-he! O să-l facem, cum să nu! Dar deocamdată, vă daţi singur seama, am aruncat toate forţele în lupta pentru aranjarea standurilor expoziţiei, a machetelor, a

panourilor demonstrative, pentru întocmirea legendei în trei limbi. Ce vrei? Mi-e capul calendar. Şi laboratorul e supraaglomerat, atelierele la fel. Dar dacă la dumneata, Valentin Vasilievici, se iveşte ceva pentru expoziţie... se aranjează imediat...

Era cît pe-aci să-i spun că am nevoie tocmai de bioinvestigatori ca să pot ferici expoziţia cu exponatul meu (Lasă-l să-l facă, şi vedem noi pe urmă cum ne descurcăm.) Dar m-am abţinut. Mereu faci pe şmecherul, Krivoşein!

Exponatele mele s-au răspîndit în lumea largă. Unul îşi încearcă forţele în biologie la Moscova. Altele ronţăie iarbă şi varză prin grădinile de zarzavat. Iar un altul a întins-o nu se ştie unde...

Ce ar fi să expun „maşina-mamă", ca să provoc un şoc în rîndurile academicienilor şi a opiniei publice ştiinţifice? Să produc cu titlu de demonstraţie iepuri de casă cu două capete şi cu şase lăbuţe — cîte două exemplare pe oră... Ce vîlvă ar fi!

Nu, frate! Acest agregat creează oameni. Şi nu poţi face abstracţie de acest lucru."

Capitolul 12

...Sufletul lui Semion Zanovici, după întîmplarea din pădure, a fost cuprins de sfială, iar el a devenit grijuliu şi atent, ca un cîine care a scăpat de sub roţi.

A. N. TOLSTOI: Păţaniile lui Nevzorov sau Ibikus

„11 octombrie. Repet experienţele de sinteză dirijată a iepurilor de casă... Doar aşa, ca mecanismele să nu stea nefolosite. Înregistrez totul pe peliculă cu ajutorul aparatului de filmat. O să am un document filmat. Cetăţeni, prezentaţi documentele filmate!"

„13 octombrie. Am inventat o metodă de a distruge, sigur şi rapid, informaţia biologică din „maşina-mamă". Ar putea fi numită „radiere electrică". Introduc în blocul de cristal şi în ŢVM-12 tensiunea de la generatorul de zgomote şi peste 15—20 minute maşina uită totul despre iepuri. Dacă aş fi avut la dispoziţie această metodă mai înainte, în locul comenzii: „Stop!", l-aş fi nimicit de fiecare dată pe Adam definitiv şi irevocabil. Numai că nu ştiu dacă acest lucru ar fi fost mai plăcut pentru el...

Toamna scutură frunzele, răceşte aerul. Doar eu bat pasul pe loc. Nu mă pot apuca din nou de experienţe serioase. N-am curajul necesar. Sînt dezorientat...

Eh, uite ce-i, Krivoşein! Faptul că nu eşti nici dumnezeu şi nici buricul Pămîntului îl putem considera ca un lucru dovedit. Iar dacă e aşa, trebuia să recurgi la ajutorul altora. Trebuie să te duci la Arkadi Arkadievici..."

— Ehe! se posomorî aspirantul Krivoşein.

„...Trebuie să urmez calea ierarhică. El e şeful meu. De fapt, nu despre asta e vorba. El e un om inteligent, cunoscător şi cu multă influenţă. Mai e şi un metodolog excelent. Se pricepe să formuleze cu precizie orice fel de probleme. Iar o „problemă formulată — cum stă scris în „Introducerea în sistemologie", al cărei autor este el — reprezintă soluţia problemei respective, într-o formă nedefinitivată". Tocmai asta e ceea ce-mi lipseşte. De altfel, el a şi susţinut tema mea în cadrul consiliului ştiinţific. E adevărat că Arkadi Arkadievici e peste măsură de ambiţios şi ţine grozav la părerile sale, dar o să ne înţelegem. Doar e un om deştept. O să înţeleagă că în această muncă nu gloria e lucrul cel mai important.

Eh, ia-o încet! Bunele intenţii sînt una, dar nici prudenţa nu strică. Să-i serveşti lui Arkadi Arkadievici, doar aşa, de dragul artei, taina descoperirii, şi anume, că „maşina-mamă" poate sintetiza sisteme *vii*, asta în nici un caz. Trebuie început cu ceva mai simplu. „Apoi vom mai vedea", cum îi place chiar lui să se exprime.

Maşina va trebui să efectueze sinteza unor montaje electronice. Este tema pe care a atacat-o bătrînul Voltamperov şi, la drept vorbind, tema mea oficială pentru anul următor: „Trebuie, Valentin Vasilievici, trebuie!"

Să schiţăm bazele experienţei. Introducem în lichid şase fire. Două de alimentare, două legate la osciloscopul de control şi două la generatorul de impulsuri. Îi transmit maşinii, prin „coiful lui Monomah", parametrii montajelor tip, dimensiunile aproximative. În privinţa asta ştiu exact cum „e bine", cum „nu e bine". Sînt lucruri cunoscute."

„15 octombrie. În rezervor apar pătrăţele rotunjite de culoare cafenie, asemănătoare cu un material izolant stratificat. Pe ele se depun liniile metalice ale conductorilor din schemă, garniturile izolatorilor, se aşază una peste alta foiţele condensatorilor, alături se plasează dungile rezistenţelor, petele diodelor şi transistorilor... Asta seamănă cu tehnologia circuitelor imprimate care se dezvoltă în prezent în microelectronică, doar că fără vid, descărcări electrice şi alte asemenea chestiuni.

Cît e de plăcut, după toate aceste coşmaruri la care trebuie să-ţi storci creierii, să sucesti comutatoarele, să reglezi cu ajutorul butoanelor intensitatea şi claritatea imaginii de pe ecranul osciloscopului! Totul e precis, limpede, accesibil. Ca şi cum te-ai fi întors acasă după ce ai rătăcit prin regiuni îndepărtate... Dracul m-a dus în locurile acelea, fără busolă şi fără călăuză, în jungla tenebroasă denumită „om". Dar cine poate fi călăuza? Dar busola?

În sfîrşit. Parametrii montajelor corespund. Tema nr. 154 este pe jumătate executată. Ce-o să se mai bucure Ippolit Illarionovici!

O să mă duc la Azarov. Îi voi arăta probele, îi voi explica cîte ceva şi voi face cîteva aluzii la perspectivele de viitor. Mă duc mîine la el şi-i spun:

— Arkadi Arkadievici, am venit la dumneavoastră ca un om inteligent la un alt om inteligent"...

„16 octombrie. Am fost... Mă aşteptam să fiu primit cu braţele deschise!

Dimineaţa m-am gîndit bine cum să port discuţia. Am luat cu mine probele şi am pornit-o spre clădirea veche. Soarele toamnei lumina zidurile încărcate de excese arhitecturale, treptele de granit şi pe mine, care le urcam.

Starea mea sufletească s-a schimbat chiar de la uşa de intrare. O, aceste uşi oficiale, de trei metri, din stejar incrustat, cu mînere ornamentate, lungi de aproape un metru şi cu arcuri pneumatice! Parcă ar fi fost create special pentru nişte găligani de birocraţi cu palmele late ca o tigaie de prăjit douăsprezece ouă. Găliganii deschid uşile cu o smucitură uşoară şi se duc să învîrtă treburi mari şi importante. Trecînd pragul, am început să mă gîndesc că discuţia cu Azarov nu trebuie începută cu o frază şocantă (Am venit la dumneavoastră ca un om inteligent la un alt om inteligent...), ci trebuie respectată ierarhia. El era academician, iar eu inginer.

În timp ce urcam scara de marmură, acoperită cu un covor gros, prins cu bare nichelate, avînd o balustradă neobişnuit de lată, m-am hotărît din tot sufletul să fiu respectuos, să aprob tot ce-mi va spune, ce-mi va recomanda academicianul... Într-un cuvînt, dacă de scara de granit se apropiase cu paşi elastici Krivoşein-inventatorul, în anticamera direc-

torului a intrat tîrîndu-şi picioarele, Krivoşein-solicitantul, cu spatele încovoiat şi mutră smerită.

Secretara Ninocika s-a apropiat să-mi taie calea cu o viteză pe care ar invidia-o pînă şi portarul Lev Iaşin.

— Nu-nu-nu, tovarăşe Krivoşein, nu se poate. Arkadi Arkadievici se pregăteşte pentru un congres în Noua Zeelandă. Ştiţi ce păţesc, dacă las pe cineva să intre! Nu primeşte pe nimeni. Nu vedeţi?

Într-adevăr, în anticameră erau mulţi colaboratori şi oameni veniţi în delegaţie. Toţi m-au privit chiorîş. Am rămas să aştept, fără mari speranţe de succes. Doar aşa. Dacă alţii aşteaptă, am să aştept şi eu. Ca să nu mă rup de colectiv. Tîmpită situaţie!

Oamenii continuară să vină. Feţele tuturor erau posomorîte, lipsite de frumuseţe. Nimeni nu vorbea.

Cu cît se adunau mai mulţi oameni în anticameră, cu atît mai puţin importantă, mai neînsemnată mi se părea chestiunea mea. Deodată îmi trecu prin minte gîndul că mostrele mele erau doar măsurate, dar nu şi încercate, că s-ar putea ca Azarov, cuprins de zel, să înceapă să-mi demonstreze că lucrările tehnologice de electronică nu sînt de profilul nostru. Şi, în general, de ce mă bag? Mai am un an şi ceva la dispoziţie. Asta îmi trebuie mie, ca Hilobok să mă bîrfească din nou?

Tocmai atunci apăru Hilobok în uşă, cu un aer grăbit. Am ocupat la timp o poziţie favorabilă şi m-am strecurat pe urmele lui în cabinet.

— Arkadi Arkadievici, aş vrea să ...

— Nu, nu, nu, Valentin ... e-e ... Vasilievici, se încruntă Azarov, luînd din mîinile lui Harri nişte hîrtii. Nu pot! Nu pot nicicum. Nu mi-a ieşit încă viza, trebuie să recitesc referatul după dactilografiere ... Adresează-te cu problema dumitale lui Ippolit Illarionovici. El are să-mi ţină locul luna

aceasta, sau lui Harri Haritonovici. La urma urmelor, nu sînt numai eu pe lumea asta!

Deci asta era. Omul pleacă în Noua Zeelandă, ce să mai discutăm! La un congres... Ce mi-a mai venit să-l trag de mînecă! E caraghios. N-am decît să-mi văd de treabă, pînă cînd o să mi se ceară socoteală.

Într-o bună zi, din cauza acestei probleme, se vor întrerupe şedinţele guvernului... Da, dar de ce trebuie să se întîmple asta într-o bună zi?...

Nu vor întrerupe şedinţa, nu-ţi fie teamă. O să te asculte funcţionari de mîna a doua, care nu se vor hazarda niciodată să întreprindă ceva pe răspunderea lor, oameni la fel de slabi ca şi tine.

Eşti slab. Slab, şi gata! Trebuia să-i vorbeşti, dacă tot te hotărîseşi. Dar n-ai putut. Te-ai scuzat cu o voce greţoasă şi ai plecat din cabinet. Da, să atragi atenţia lui Azarov, care se grăbeşte să plece peste Ocean, asupra lucrării tale, nu e o chestiune atît de simplă ca o comandă transmisă „maşinii-mamă".

Şi totuşi parcă ceva nu e în regulă..."

„25 octombrie. Iată, însă, că lucrurile merg bine! Ne-a vizitat oraşul un mare specialist în domeniul microelectronicii, candidat în ştiinţe tehnice, viitorul doctor în ştiinţe Valeri Ivanov. Mi-a telefonat astăzi. Am să mă întîlnesc cu el mîine seara la opt, la restaurantul „Dinamo". Ţinuta corespunzătoare. N-ar fi exclus să fie de faţă şi reprezentante ale sexului frumos.

Valerka Ivanov! Cu el toceam lecţiile de organizare a producţiei, jucam tot felul de jocuri ca să ne mai treacă timpul, stăteam în aceeaşi cameră la cămin, plecam împreună la practică şi la seratele organizate de Institutul de bibliotecari! Valerka Ivanov, fostul meu şef şi coautor la două invenţii, omul discuţiilor aprinse şi al ideilor îndrăzneţe! Valerka Ivanov, cel cu care am lucrat cot la cot, umăr la umăr, cinci ani de zile! Sînt bucuros.

„Ascultă, Valerka, am să-i spun eu, lasă baltă microelectronica ta și vino înapoi. E o treabă aci!"

N-are decît să fie și șeful laboratorului. Dacă tot e candidat în științe. Eu sînt de acord. Știe să muncească.

Ei, să vedem cum gîndește el după scurgerea unui an?"

„26 octombrie, noaptea. În viață, nimic nu trece în zadar.

De la prima privire mi-am dat seama că din fosta afinitate sufletească dintre mine și Valerka Ivanov nu a mai rămas nimic. Și nu din cauza unui an de despărțire. Nu. Între noi s-a strecurat, ca un zid, ticăloșia de atunci a lui Harri. Nici Valerka Ivanov, nici eu nu avem nici o vină. Dar ne-am trezit, cum s-ar spune, în tabere diferite. El, care și-a dat demisia, plin de mîndrie și a trîntit ușa după el, parcă are mai multă dreptate decît mine, care am rămas și n-am împărțit cu el această amară mîndrie. De aceea, întreaga seară între noi a plutit o ușoară, dar inevitabilă jenă, o amărăciune, că n-am fost în stare, în trecut, să învingem acea ticăloșie. Acum parcă aveam mai puțină încredere unul în altul... Bine că am luat-o cu mine pe Lena. Ea a înfrumusețat întîlnirea noastră.

Discuția cu el a fost interesantă și merită să fie redată.

Ne-am întîlnit la orele 20. În fața mea ședea un domn din Capitală. Haină de import, de culoare gri, cu carouri mărunte, fără revere, o cămașă albă puternic apretată, pe nasul drept ochelari de formă hexagonală, părul negru tuns scurt. Dar fața lui trasă mi-a adus aminte de blocada Leningradului.

Nici Lena nu m-a dezamăgit. În timp ce traversam restaurantul toată lumea întorcea capul după ea. Numai eu am venit ca un golan, cu o cămașă în carouri și pantaloni cenușii nu prea șifonați. Cele două dubluri îmi sărăciseră în mod simțitor garderoba.

Aşteptînd să ni se servească masa, ne examinam cu plăcere şi satisfacţie unul pe altul.

— Ei, rupse tăcerea Valerka Ivanov, dă-i drumul, spune ceva.

— Mă uit la tine. Ai o mutră cam asimetrică...

— Simetria este un semn al contemporaneităţii... E din cauza dinţilor. Îşi pipăi îngrijorat faţa. M-a tras în tren.

— Lasă-mă să-ţi trag una, o să-ţi treacă imediat.

— Mulţumesc. Mai bine să-i tragem cu coniac...

Era „încălzirea" noastră obişnuită, dinaintea unei discuţii interesante.

Ni s-a adus coniac şi vin pentru Lena. Am băut, ne-am potolit puţin pofta de mîncare cu nisetru în aspic şi ne-am fixat din nou privirile unul asupra altuia, în aşteptare. În preajma noastră era un chef mare. Un bărbat corpolent, în capul unei mese lungi, ţinea un toast „pentru ştiinţa umană" (se vedea că sărbătoreau susţinerea unei disertaţii). La o măsuţă vecină, un bărbat singuratic, băut, ameninţa cu degetul carafa cu vodcă, mormăind:

— Eu nu spun nimic... Nu spun nimic! Îl apăsa, pesemne, o taină.

— Ascultă, Valka...!

— Ascultă, Valerka...!

Ne-am uitat unul la altul, nehotărîţi.

— Bine, dă-i drumul. Tu întîi, i-am spus eu.

— Ascultă, Valka! Ochii lui Valerka Ivanov căpătară o strălucire pătimaşă în dosul lentilelor. Lasă baltă acest... eee... sistemologia asta a ta şi vino la noi. Am să-ţi aranjez eu transferul. Dacă-ai şti ce chestii realizăm noi acum! Un complex microelectronic — o maşină care face maşini, pricepi?

— Circuite fixe?

— A, ce circuite fixe, asta e o etapă depăşită! Raze electronice şi cu plasmă, plus electrofotografie, plus iradierea catodică a peliculelor, plus...

într-un cuvînt, ideea e următoarea: Circuitele mașinii electronice se imprimă prin fascicule de electroni și ioni, ca o imagine pe ecranul televizorului și gata. Schema e gata. Densitatea elementelor e aceeași ca în creierul omenesc, pricepi?

— Și din toate astea, practic, ce există la ora asta?

— Vezi, cum să-ți spun... El ridică din sprîncene. Dacă ar exista ceva, de ce te-aș mai fi chemat? O să realizăm totul împreună în termenele stabilite.

(Desigur, eu trebuie să las baltă sistemologia și să mă duc după el! Doar n-o să vină el după mine... Se înțelege! Așa a fost întotdeauna.)

— Dar americanii?

— Se străduiesc și ei. Chestiunea e, cine va reuși întîi. Lucrăm din plin. Eu am înaintat pînă acum douăsprezece comunicări, pricepi?

— Bine, dar care-i scopul?

— Foarte simplu. Vrem să aducem producția de mașini de calcul la nivelul producției de masă și la prețul de cost al ziarelor. Știi ce denumire codificată i-am dat temei? „Poem". Și este, într-adevăr, un poem tehnologic! Datorită băuturii nasul lui Valerka devenise lucios. Se străduia din răsputeri să mă convingă și, probabil, nu se îndoia de succes. Eu am fost totdeauna ușor de convins. O uzină de mașini de calcul, care au dimensiunile ceva mai mari decît cele ale unui televizor, îți imaginezi? Mașina-uzină primește prin teleimprimator programări tehnice pentru noi mașini, recalculează datele din scheme, codifică calculul prin impulsuri electrice, iar acestea iradiază ecranul și imprimă schema. Douăzeci de secunde și mașina e gata. E o foiță pe care încape întregul complex electronic care în prezent ocupă o sală întreagă. Îți dai seama? Foița se trimite în plic beneficiarului, el o introduce în dispo-

zitivul de execuţie... Ei, să zicem, în tabloul de comandă al unei uzine chimice, în sistemul de comandă al semafoarelor oraşului, în automobil, oriunde şi tot ce omul executa înainte vreme încet, greoi, cu greşeli, acum se îndeplineşte cu o precizie electronică de către o inteligentă foaie microelectronică! Înţelegi?

Lena îl privea pe Valerka cu admiraţie. Într-adevăr, tabloul era atît de strălucit, încît eu n-am înţeles dintr-o dată, dacă era vorba sau nu de aceleaşi circuite imprimate pe peliculă pe care eu le realizasem de curînd în rezervorul „maşinii-mamă". E adevărat, erau ceva mai simple, dar în principiu se pot face şi foiţe-maşini „inteligente".

— Dar de ce tocmai vid şi diverse radiaţii? De ce nu chimie... Probabil că se poate şi aşa?

— Chimie... Eu personal, de pe vremea cînd docentul Varfolomeev organiza „examene ca în noaptea Sf. Bartolomeu" nu prea iubesc chimia. (Asta a spus-o pentru Lena. Ea a apreciat calamburul şi a rîs.) Dar dacă tu ai idei cu privire la microelectronica chimică, dă-i drumul. Eu sînt „pentru". Ai să mergi pe direcţia asta. La urma urmelor, nu e important cum faci. Important e să faci! Şi atunci... Atunci poţi să te desfăşori! El se lăsă visător pe spătarul scaunului. Judecă şi tu, de ce să-i dai maşinii-uzine sarcini cu privire la circuite? E o muncă inutilă. Ei trebuie să-i comunici doar informaţia despre problemă. Nu uita că acum în producţie, în viaţă, în transporturi, în apărare, pretutindeni lucrează maşini. Ce rost are să transformi impulsurile lor în vorbire omenească, dacă, pe urmă, ea va trebui transformată din nou în impulsuri! Îţi imaginezi? Maşinile-uzine primesc prin radio, de la maşinile subordonate, informaţia din sfera producţiei, planificării, desfacerii producţiei, transporturilor... de peste tot, chiar şi despre starea vremii, perspectivele recoltei, cerinţele oamenilor. Ele

prelucrează singure totul transpunînd rezultatul în circuite pe care apoi le distribuie...

— Recomandări microelectronice?

— Directive, dragul meu! Nu-i vorba de recomandări. Sînt circuite electronice de dirijare, fundamentate matematic. Cum s-ar spune, reflexele producţiei. Cu matematica nu te poţi pune!

Am băut din nou.

— Ei, Valerka, am spus eu, dacă ai să realizezi această idee, faima ta va fi atît de mare, încît portretele tale vor fi tipărite pînă şi pe hîrtia de toaletă!

— Şi ale tale, adăugă el cu mărinimie. O să ne mîndrim amîndoi.

— Dar, Valerii, spuse Lena, s-ar părea că în complexul dumitale nu e loc pentru om. Cum vine asta?

— Lena, dumneata doar eşti inginer... spuse Valerka Ivanov cu îngăduinţă, mişcîndu-şi sprîncenele. Haideţi să analizăm acest obiect, omul adică, inginereşte. Ce nevoie are el să aibă loc acolo? Poate omul să recepţioneze semnalele-radio, ultra şi infrasunetele, razele calorice, ultraviolete şi roentgen, radiaţiile? Suportă el vidul, presiunea de sute de atmosfere a gazelor, mediul otrăvitor, suprasolicitări de sute de ori mai mari decît gravitaţia terestră, vibraţiile de rezonanţă, frigul heliului lichid? Poate el zbura cu viteza proiectilului, să se scufunde în fundul oceanului sau în metalul topit? Poate el, în fracţiuni de secundă, să se dumirească asupra interacţiunii a zeci — măcar a zece! — factori?

— El reuşeşte să facă toate astea cu ajutorul maşinilor, pleda Lena în apărarea oamenilor.

— Da, dar maşinile pot face asta şi fără ajutorul lui! Iată că în asprul nostru secol atomo-electronic, omului nu-i rămîne altceva decît să apese pe butoane. Dar tocmai aceste operaţii sînt cel mai uşor de automatizat. Doar ştiţi foarte bine că în

tehnica modernă omul este veriga cea mai puțin sigură. Nu degeaba se pun peste tot siguranțe, sisteme de blocare și alte mijloace de protecție.

— Eu nu spun nimic! exclamă amenințător bețivul de la masa de alături.

— Dar omul poate fi, probabil, perfecționat, am îndrăznit eu.

— Perfecționat? Mă faci să rîd! E ca și cum ai perfecționa locomotivele cu abur, în loc să le înlocuiești cu locomotive Diesel sau locomotive electrice. Însuși principiul fizic care stă la baza omului e defectuos. Reacțiile de ioni în soluții, procesul metabolic... Uită-te în jurul tău, el făcu un gest larg cu mîna spre sală, acest blestemat proces metabolic le răpește oamenilor toate forțele!

M-am uitat împrejur. La masa cea mare chefliii îl sărutau cu foc pe noul candidat în științe, un tînăr chel, istovit de muncă și roșu de emoții. Alături de el soția sa strălucea de fericire. În vecinătatea lor se hrăneau tacticos doisprezece turiști străini. Deasupra meselor plutea fumul și gălăgia. Pe podium, un saxofonist aplecat pe spate indecent, cu burta scoasă înainte, executa un solo cu variațiuni. Trompetele îl acompaniau în surdină, iar bateristul parcă ar fi vrut să-și sară din piele. Orchestra executa un cîntec popular stilizat în ritm de twist. Lîngă podium, fără să se miște din loc, perechile se agitau, cu toate părțile corpului în mișcare.

— Eu nu spun nimic! exclamă vecinul nostru, privind fix carafa goală.

— Da fapt, unica însușire a omului este universalitatea lui, remarcă cu îngăduință Valerka Ivanov. El poate să facă multe, deși deseori destul de prost. Dar universalitatea este un produs al complexității, iar complexitatea un factor cantitativ. Vom învăța să facem cu ajutorul fasciculelor electronico-ionice mașini de o complexitate de zeci de miliarde de elemente, și gata. Cu asta s-a terminat cu oamenii.

— Cum adică s-a terminat! întrebă Lena alarmată.

— N-o să se întîmple nici un fel de grozăvii. Nu trebuie să ne speriem. Pur şi simplu, va interveni o situaţie — în linişte, decent şi pe neobservate — cînd maşinile vor putea să se lipsească de oameni. Desigur, maşinile, cinstind memoria creatorilor lor, vor fi binevoitoare şi faţă de oameni. Vor satisface cerinţele banale ale acestora în ce priveşte metabolismul. Pe cei mai mulţi dintre oameni asta îi va mulţumi probabil. În vanitatea lor de nezdruncinat, vor socoti chiar că maşinile îi slujesc pe ei. Dar pentru maşini asta va fi ceva în genul unui reflex necondiţionat secundar, al unei obişnuinţe ereditare. E posibil însă ca maşinilor să nu le rămînă astfel de obişnuinţe, pentru că fundamentul maşinii este caracterul ei raţional...

— Între noi fie vorba, în prezent maşinile raţionale ne slujesc! îl întrerupse Lena înfierbîntată. Ele satisfac necesităţile noastre, nu-i aşa?

Eu tăceam. Valerka izbucni în rîs.

— Depinde cum priveşti lucrurile, Lenocika! Maşinile au tot atîtea motive să creadă că oamenii le satisfac cerinţele lor. Dacă eu aş fi, de exemplu, maşina electronică „Ural-4", n-aş avea nici un fel de pretenţii faţă de oameni. Trăieşti într-o încăpere luminoasă cu aer condiţionat, curent continuu şi alternativ — echivalentul apei calde şi reci, ca să spunem aşa — şi pe deasupra servitori în halate albe se agită în jurul tău, îndeplinindu-ţi fiecare capriciu, despre tine scriu ziarele:... Iar munca nu este murdară. Comuţi curentul, transmiţi impulsurile... Ce mai, să tot trăieşti!

— Eu nu spun nimic! rosti vecinul pentru ultima oară, apoi se îndreptă şi strigă cît îl ţinea gura ceva porcos.

Şeful de sală şi cîţiva ospătari se repeziră de îndată la el.

— Ei şi ce dacă sînt beat? strigă el, în timp ce era tîrît pe braţe spre ieşire. Beau pe banii mei, cîştigaţi de mine. Să furi e tot un fel de a munci...

— Iată-l, obiectul grijilor noastre, în toată splendoarea lui! Valerka strîmbă din buzele-i subţiri. Un demn urmaş al acelui pierde-vară care la chef striga: „Omul — ce mîndru sună acest cuvînt!" Iată că nu mai sună... Ei, ce zici, Valka? Se întoarse el către mine. Transferă-te, apucă-te de treabă în această problemă şi atunci ai să laşi şi tu ceva posterităţii. Maşini-uzine raţionale, creiere electronice active şi atotputernice, iar în ele ideile tale, creaţia ta, tot ce avem mai bun în noi... Pricepi? Omul-creator, asta, deocamdată, mai sună frumos. Şi ceea ce avem mai bun va rămîne şi va continua să se dezvolte chiar şi atunci cînd semianalfabeta baba Natura se va compromite definitiv cu „homo sapiens" al ei!

— Dar e înfricoşător ceea ce spui! exclamă Lena indignată. Parcă ai fi... un robot. Dumneata, pur şi simplu, nu iubeşti oamenii!

Valerka Ivanov îi aruncă o privire blîndă şi protectoare.

— Dar noi nu ne certăm, Lena. Eu doar vă explic cum stau lucrurile.

Asta era prea de tot. Lena se îmbufnă şi nu mai rosti nici un cuvînt. Nici eu nu i-am răspuns nimic. Tăcerea devenea jenantă. Am chemat ospătarul şi am achitat consumaţia. Am ieşit cu toţii pe bulevardul Marx, chiar în miezul acestui „Broadway al Dneprovsk-ului".

Oamenii, plimbîndu-se, defilau prin faţa noastră.

Deodată Valerka mă apucă strîns de braţ.

— Valea, tu auzi? Vezi?

La început n-am înţeles ce trebuie să aud şi să văd.

Pe lîngă noi treceau un tînăr cu o tînără, amîndoi în pulovere groase, cu aceleaşi pieptănături. Flăcăul avea atîrnat de gît un trazistor zgomotos,

montat într-o cutie galbenă de sidef, cu silueta unei rachete deasupra. Sunetele curate ale saxofonului şi cele sincopate ale trompetelor acopereau totul în jur... Aş fi recunoscut sunetul acestui tranzistor dintre sute de mărci de radioreceptoare cu tuburi şi cu tranzistoare, aşa cum o mamă recunoaşte glăsciorul copilului său în vacarmul din grădiniţa de copii. „Amplificatorul de bandă largă cu atenuare de zgomote", montat în el, era invenţia mea şi a lui Valerka.

Flăcăul o ţinea de gît pe prietena sa şi privea lumea cu ochii unui pavian satisfăcut. Genunchii fetei parcă se îndoiau sub greutatea braţului său, parcă tresăreau în ritmul muzicii.

— Înseamnă că l-au lansat în fabricaţia de serie, am tras eu concluzia. Putem cere uzinei drepturi de autor... Ei, tinere, cît ai dat pe tranzistor?

— Cincizeci de ruble, răspunse mîndru flăcăul.

— Vezi! Cincizeci de ruble, cînd de fapt el costa patruzeci şi cinci. Preţul e majorat, evident. Pentru calitatea sunetului. Trebuie să te bucuri!

— Să mă bucur? Bucură-te tu! Ai spus adineauri că e înfricoşător... (De fapt, asta i-o spusese Lena, nu eu.) Mai bine înfricoşător decît aşa ceva!

M-da... Cîndva ne adînciserăm în fizica cuantică şi am fost uimiţi de ambiguitatea de neînţeles „şi undă şi particulă", a electronului. Studiam teoria şi tehnologia semiconductoarelor, ne însuşeam cele mai subtile procedee ale tehnicii de laborator. Aparatele cu semiconductoare reprezentau pe atunci viitorul electronicii. Despre ele scriau cei care se ocupau cu popularizarea ştiinţei. Despre ele visau inginerii. Multe dorinţe se ascundeau în aceste visuri. O parte din ele s-au înfăptuit. Restul a fost înlăturat de progresul tehnic. Dar că transistoarele vor face cîndva parte din toaleta modernistă a papiţoilor de pe bulevard, la asta n-a visat nimeni.

Şi cît de mult ne-am zbătut cu Valerka să rezolvăm problema zgomotelor! Cert e că electronii

se răspîndesc în cristalul semiconductorului ca particulele de vopsea în apă, la fel de haotic şi fără sens, într-o „mişcare browniană". Din această cauză, în cască sau în difuzor, se aude un zgomot asemănător cu fîşîitul unui ac de patefon sau cu vuietul îndepărtat al valurilor mării. Într-un cuvînt, o întreagă poveste... Asta a fost prima mea invenţie. Ca o muzică triumfală a sunat pentru mine fraza oficială din cererea către Comitetul de stat pentru invenţii al U.R.S.S.: „Anexînd la aceasta actele enumărate mai jos, vă rugăm să eliberaţi brevetul pentru invenţia denumită..."

Ei bine, cineva a trăit bucuria cunoaşterii, a ars în focul unor căutări creatoare, şi-a încercat norocul de inginer... Dar ce-i pasă de toate astea sărmanului papiţoi? El nu s-a ales cu nimic din aceste bucurii. Nu-i rămîne decît să depună biştarii munciţi din greu, să apese pe clape, să rotească butonul şi apoi... n-are decît să umble cu transistorul de gît...

L-am condus pe Valerka pînă la hotel.

— Deci cum rămîne? m-a întrebat el, dîndu-mi mîna.

— Trebuie să mă mai gîndesc, Valer.

— Să te gîndeşti?! Lena mă privi mînioasă. Trebuie să te mai gîndeşti?!

E o fiinţă nestăpînită această Lena. Nu putea să tacă...

Dar mai amuzant e faptul că Valerka nici nu m-a întrebat cu ce mă ocup, atît de sigur era că la Institutul de sistemologie nu poate exista nimic interesant şi că trebuie să mă transfer imediat la el.

De, merită să mă gîndesc..."

„27 octombrie. Mi-a telefonat Valerka Ivanov.

— Te-ai gîndit?

— Încă nu.

— Ah, femeile astea! Eu te înţeleg, desigur... Hotărăşte-te, Valea! O să lucrăm împreună. Am să-ţi telefonez mîine înainte de plecare. Bine?

... Dacă atunci, în martie, cînd complexul meu abia începuse să se autoproiecteze şi să se autoconstruiască, aş fi avut experienţă şi aş fi stat să analizez căile posibile de dezvoltare, totul s-ar fi îndreptat spre sinteza blocurilor microelectrice, pentru că acesta era singurul lucru pe care-l puteam înţelege. Acum aş fi fost în avans faţă de Valerka. Munca s-ar fi îndreptat spre alte făgaşuri şi nici mie, nici altuia nu ne-ar fi trecut prin minte că, cu acest prilej, s-a pierdut metoda sintezei organismelor vii.

Dar această metodă nu s-a pierdut...

Cît era de plăcut ca printr-un simplu efort al gîndirii să construieşti în rezervor aceste plăcuţe cu microcircuite! Dacă l-am combina acest „Poem" al lui cu invenţia mea — „maşina-mamă" — am merge la sigur. De fapt, „maşina-mamă" este deja „maşina-uzină" de care vorbea el. Şi în această privinţă sînt la înălţime. Însă nu-i tîrziu s-o cotesc...

Astfel de lucrări pot, într-adevăr, să ducă la crearea unei lumi a maşinilor independente de oameni. Nu roboţi, ci tot felul de maşini care să se completeze unele pe altele. Să fie asta continuarea naturală a evoluţiei? Dacă priveşti dinafară lucrurile, nu pare nimic înfricoşător. Pe Pămînt au existat sisteme albuminoide şi pe baza informaţională a acestora s-au dezvoltat sistemele electronice. Evoluţia continuă...

Da, dar dacă priveşti dinafară, nici în cazul unei catastrofe nucleare mondiale nu se va petrece nimic înfricoşător. Ei, a explodat acolo ceva şi a crescut cîmpul radioactiv al atmosferei. Dar Pămîntul se roteşte în continuare în jurul axei sale? Se roteşte. Se învîrte în jurul Soarelui? Se învîrte. Înseamnă că stabilitatea sistemului solar nu a fost deteriorată. Deci, totul e în ordine.

„Dumneata nu-i iubeşti pe oameni!" i-a spus Lena lui Valerka Ivanov. Ce-i drept, e drept, scandalul cu Hilobok, plecarea din institut, întîlnirea de ieri cu invenţia noastră, aplicată la aparatul papiţoiului, toate

acestea sînt fapte care sporesc ura față de oameni. Dar cîte asemenea fapte nu există în viața fiecărui om activ? Dacă compari experiența de viață cu experiența inginerească poți, într-adevăr, să ajungi la convingerea că e mai simplu să perfecționezi mașini. La ele totul e rațional și limpede.

Ei bine, dar, oare, eu îi iubesc pe oameni? De asta depinde de ce va trebui să mă ocup în continuare.

Niciodată nu m-am gîndit la această problemă... Desigur, eu mă iubesc pe mine, oricît de groaznic s-ar părea. Mi-am iubit tatăl și, într-o măsură mai mică, mama. O iubesc (să admitem) pe Lena. Dacă vreodată o să am copii, probabil că am să-i iubesc și pe ei. Pe Valerka n-aș putea spune că-l iubesc, însă îl stimez. Dar să-i iubesc pe toți oamenii care umblă pe stradă, pe care-i întîlnesc la serviciu, în locurile publice, despre care citesc în ziare și aud vorbindu-se... Ce-mi pasă mie de ei? Și ce le pasă lor de mine? Îmi plac femeile frumoase, bărbații inteligenți și veseli, dar îi detest pe proști și pe beți, nu-i pot suferi pe agenții de circulație, sînt reținut față de bătrîni. Iar în înghesuiala de dimineață din troleibuz mă apucă uneori o criză de turbare. Îmi vine să-i pocnesc pe toți în cap și să cobor cît mai repede... Într-un cuvînt, am față de oameni sentimentele cele mai contradictorii.

Aha, aici e ceva. Față de oameni încercăm sentimente de stimă, dragoste, dispreț, ură, rușine, frică, mîndrie, simpatie, umilință și așa mai departe. Dar față de mașini? Nu, și ele ne provoacă emoții. E o plăcere să lucrezi cu o mașină bună, iar dacă cineva a stricat o mașină sau un dispozitiv îți pare rău și uneori îți scoți sufletul pînă cînd descoperi defecțiunea... Dar asta e cu totul altceva. De fapt, aceste sentimente nu le avem față de mașini, ci față de oamenii care le-au făcut și le-au folosit. Sau le pot folosi. Chiar teama de bombele atomice nu reflectă altceva decît frica noastră față de oamenii care le-au făcut și intenționează să le folosească. Și intențiile oamenilor de a construi mașini

care să-l împingă pe om pe planul doi provoacă teamă.

Eu iubesc viaţa, îmi place să simt că trăiesc. Dar ce viaţă o fi şi asta, fără oameni? E caraghios... Desigur, ipoteticii „maşini-uzine" a lui Valerka Ivanov trebuia să-i opun „maşina-mamă"!...

E limpede. Eu am ales oamenii!

Iar Valerka, acest tînăr inteligent şi puternic, e mai slab decît mine. Nu el e cel ce îşi alege munca, ci munca îl alege pe el...

(Ei, şi-acum cinstit, Krivoşein, cinstit cu mîna pe inimă. Spune, dacă n-ai deţine metoda de a-l sintetiza pe om, oare n-ai împărtăşi părerile lui Valerka despre maşinile electronice? Fiecare dintre noi, specialiştii, caută să găsească o bază ideologică pentru munca sa. Doar nu poţi recunoaşte, ce dumnezeu, că te ocupi de o anumită muncă numai pentru că nu ştii să faci nimic altceva! Pentru un om de creaţie o asemenea recunoaştere ar fi echivalentă cu falimentul).

Dar, oare, eu mă pricep în munca de care m-am apucat?...

Gata, ajunge! Desigur, e foarte frumos să te ponegreşti, să-ţi plîngi propria imperfecţiune, să te chinuieşti datorită neconcordanţei dintre visuri şi fapte... Dar unde e el, acel cavaler al spiritului, cu studii superioare şi stagiu de muncă în specialitatea cerută, căruia eu aş putea să-i predau liniştit tema? Ivanov? Nu. Azarov? N-am reuşit să-mi dau seama. Şi treaba stă pe loc."

„28 octombrie. Am primit un telefon la laborator.

— Ei, Valea, te-ai hotărît? (Cît de precis a pus întrebarea!)

— Nu, Valer.

— Păcat. Am fi lucrat de minune împreună. Dar să ştii că nu te înţeleg. Transmite-i salutări Lenei. E o femeie foarte drăguţă, mă bucur pentru tine.

— Mulţumesc, am să-i transmit.

— Şi acum, rămîi cu bine. Dacă treci prin Leningrad, vino pe la mine.

— Neapărat am să vin! Drum bun, Valerka!

Ei, Valerka, tu nu înţelegi nimic... Dar, în sfîrşit... Gata! Mi se pare că m-am înfuriat. Am să lucrez în duşmănie. Măcar pentru asta trebuie să-ţi mulţumesc, Valerka!"

Capitolul 13

Nu ştii niciodată ce e bine şi ce e rău. Aşa, de pildă, stenografia a luat naştere dintr-un scris urît, iar teoria siguranţei din defecţiunile şi nefuncţionarea maşinilor.

K. PRUTKOV — inginer: cugetarea nr. 100

„1 noiembrie. Prin urmare, fără să vreau, dirijînd sinteza, am dovedit că e posibil ca pe baza informaţiei despre... hai să zicem, un om de rînd, să creezi un psihopat sau un sclav. Asta s-a întîmplat pentru că, cu prilejul introducerii informaţiei suplimentare, am comis o siluire grosolană. (Ah, acest „rezultat" nu se încadrează în fraze academice!) Acum îmi revine obligaţia minimală să dovedesc posibilitatea contrară.

Pozitiv în experienţa cu Adam e faptul că el s-a dovedit viu şi sănătos din punct de vedere fizic. Şi înfăţişarea lui exterioară a ieşit aşa cum o plănuisem. Şi încă ceva: am acum o experienţă în ceea ce priveşte transformarea formelor corpului omenesc... Aspectul negativ: metoda „comodă" a numeroaselor transformări şi dizolvări cade în mod categoric. Totul trebuie făcut într-o singură etapă. Şi metoda corectării, „e bine — nu e bine", trebuie aplicată doar în acele cazuri, cînd ştiu cu precizie ce „e bine" şi pot controla modificările, sau exprimîndu-mă mai simplu, pot corecta numai micile scăderi exterioare.

Într-un cuvînt, pentru a treia oară trebuie s-o iau de la zero...

Vreau să creez o variantă îmbunătăţită a persoanei mele, mai frumoasă şi mai inteligentă. Singura metodă posibilă e să introduc în maşină, împreună cu informaţia proprie, şi dorinţele mele. Maşina poate să şi le însuşească, sau să nu şi le însuşească. În cel mai rău caz, va rezulta un Krivoşein identic, şi atît. Totul e să nu fie unul mai rău.

Cu înfăţişarea exterioară lucrurile sînt, mai mult sau mai puţin, clare. Am să-mi pun „coiful lui Monomah" şi am să mă imaginez vizual, pînă la halucinaţie, zvelt, fără defectele fizionomiei mele (jos cu pistruii, cu cicatricea de deasupra sprîncenii, de corectat nasul, de redus maxilarul ş.a.m.d) şi ale corpului (va trebui să înlătur grăsimea, să refac ligamentul de la genunchi). Şi părul trebuie să fie mai închis la culoare...

Dar cînd e vorba de aptitudinile intelectului?... Cum să procedez? Să doresc pur şi simplu ca dublura mea nouă să fie mai inteligentă decît mine? „Maşina-mamă" nu o să dea atenţie acestei doleanţe. Ea îşi însuşeşte numai informaţia constructivă... Trebuie să mă mai gîndesc."

„2 noiembrie. Am o idee. Primitivă, ca un papuc de casă, dar totuşi e o idee. Nu sînt la fel de inteligent la orice oră din zi. După prînz, precum se ştie, capacităţile intelectuale scad. Faptul acesta are chiar o oarecare fundamentare biologică. Prin urmare, informaţia despre mine trebuie furnizată maşinii numai pe stomacul gol. Şi fără să fumez pînă la abrutizare.

Merită să mai ţin seama de încă o calitate a propriei raţiuni: cu cît se apropie moartea, gîndurile şi raţionamentele lucide sînt înlocuite de visuri, de jocul imaginaţiei şi al simţurilor. Lucrul acesta nu e bun la nimic. Înclinaţia spre visare mi-a jucat deja o festă. Prin urmare, cum se lasă seara, trebuie s-o

şterg din laborator. Fie că noua mea dublură să iasă lucid, isteţ şi echilibrat!"

„17 noiembrie. E a treia săptămînă de cînd exersez cu „maşina-mamă" perfecţionarea mea. Simt mereu dorinţa să-i ordon maşinii prin „coiful lui Monomah": „Hai, dă-i drumul!" ca să văd ce se întîmplă. Dar nu. E vorba de un om! Întîi lasă maşina să-şi apropie toate gîndurile, reprezentările, dorinţele mele. Să înţeleagă ce vreau eu."

„25 noiembrie, seara. Zăpada cade cu fulgi mari peste globurile albe ale felinarelor. Cade, cade mereu, ca şi cum ar vrea să-şi depăşească norma... Din nou, prin faţa casei trece fetiţa aceea în cîrji, întorcîndu-se de la şcoală. Probabil că a avut poliomielită. N-o mai duc picioarele.

De fiecare dată cînd o văd, cu ghiozdanul ei mare pe umerii ascuţiţi, cît de stîngaci îşi mişcă cîrjele, cum se sprijină greoi în ele, mi-e ruşine. Mi-e ruşine că sînt sănătos ca un taur. Mi-e ruşine că eu, om inteligent şi instruit, nu pot s-o ajut cu nimic. Mi-e ruşine că în viaţă există atîta nedreptate lipsită de sens.

Copiii nu trebuie să umble în cîrjii. Cît mai valorează toată ştiinţa şi tehnica din lume, dacă copiii umblă în cîrjii?

Nu cumva fac şi de data asta altceva? Altceva decît ceea ce le trebuie oamenilor? Acestei fetiţe, de pildă, descoperirea mea n-o să-i fie de nici un folos.

...În curînd se împlineşte o lună de cînd, după ce am alcătuit în prealabil un program la ce să mă gîndesc, am pătruns în camera informaţională, mi-am fixat pe corp traductorii, mi-am pus „coiful lui Monomah", mă gîndesc, vorbesc cu voce tare. Uneori mă cuprinde îndoiala. Dar dacă în „maşina-mamă" lucrurile se petrec din nou altfel de cum trebuie? La naiba, nu există nici un control! Şi mi-e frică. Mi-e atît de frică, încît s-ar putea ca acest sentiment să aibă influenţă asupra caracterului viitoarei dubluri..."

Următoarea însemnare în jurnal era făcută cu creionul.

„4 decembrie. Iată, deci... Conform ideii; ar trebui să jubilez. Am reușit. Dar nu pot, n-am nici putere, nici gînduri, nici emoții. Am obosit. Oh, cît sînt de obosit! Mi-e lene să-mi caut pînă și stiloul.

Mașina a ținut seama, în linii mari, de dorințele mele cu privire la înfățișarea exterioară. Cîte ceva am mai îndreptat și eu în procesul sintezei. Nici o experiență nu se desfășoară în zadar. În timp ce dublura lua ființă, eu n-am mai avut nevoie să verific, să compar. Ochiul meu versat remarca imediat ceea ce nu era „în regulă" în structura lui și controla modul în care mașina rectifică defectele.

Am fixat o scară lîngă rezervor și l-am ajutat să iasă din el. Iată-l în fața mea gol, zvelt, musculos, frumos, cu părul de culoare închisă, semănînd cu mine, într-un fel, și, totuși, fără să-mi mai semene. În jurul picioarelor lui se formau mici băltoace de lichid.

— Ei, cum e? Nu știu de ce, dar vocea îmi era cam dogită.

— Totul e în regulă, mi-a răspuns el zîmbind.

Iar pe urmă... Pe urmă au început să-mi tremure buzele, să-mi tremure fața, brațele mi se mișcau fără sens. N-am putut nici măcar să-mi aprind o țigară. El mi-a aprins țigara, mi-a turnat puțin spirt într-o eprubetă, i-a adăugat apă, repetînd într-una:

— Hai, hai... Totul e în regulă, ce mai.

Într-un cuvînt, mă liniștea. Îmi vine să rîd...

Acum am să încerc să dorm."

„5 decembrie. Astăzi am verificat aptitudinile logice ale dublurii nr. 3.

Primul tur (am jucat „popa-prostul") 5—3 în favoarea lui. Turul doi (jocul de-a „cuvintele"). Din cuvîntul „abreviere" el a compus în zece minute,

cu opt cuvinte mai mult decît mine, din cuvîntul „supratensiune" — cu douăsprezece mai mult. Turul trei: Am rezolvat probleme de logică din manualul de sistemologie al lui Azarov, începînd cu numărul 223. Eu am ajuns în două ore de muncă numai la nr. 235, el pînă la nr. 240.

Nici vorbă să trişez, pentru că mă înfierbîntasem. Înseamnă deci că el raţionează mai repede decît mine. Cam în proporţie de 25—30 procente. Şi asta datorită unor modeste îmbunătăţiri, realizate într-un mod simplist, empiric! Dar cum s-ar putea îmbunătăţi aptitudinile omului pe baza adevăratei ştiinţe?

Să vedem însă cum o să se prezinte în procesul muncii."

„7 decembrie. Deocamdată nu prestăm o muncă intelectuală. Facem ordine şi curăţenie în laborator. Nu e prea simplu, din cauza haosului de cabluri şi furtunuri vii. Aspirăm şi ştergem praful, curăţim baloanele, dispozitivele şi panourile de stratul de mucegai.

— Spune-mi, cum judeci tu biologia?

— Biologia? S-a uitat la mine nedumerit, apoi şi-a adus aminte. Ah, despre asta-i vorba! Ştii, nici eu nu-l înţeleg... După părerea mea, era o idee fixă de-a lui, datorită dorinţei de autoafirmare..."

— Fir-ar să fie! Aspirantul Krivoşein scoase un fluierat şi chiar se săltă uşor pe scaun din cauza surprizei. Aşa mai zic şi eu!

Cum naiba vine asta... În fond dublura nr. 3 a fost şi ea o creaţie a „maşinii-mamă"! Înseamnă... înseamnă că maşina a învăţat de acum să construiască un organism omenesc? Desigur, eu fusesem primul. De aceea a fost nevoie de căutări complicate. Dar maşina a memorat toate căile de cercetare, a selectat dintre ele cele ce duc nemijlocit către ţel şi şi-a alcătuit programul de sinteză a omului. Înseamnă că această descoperire este, în-

tr-adevăr, ceva unic. Ea trebuie păzită... Cel mai bine ar fi să te programezi din nou în „mașina-mamă". De data asta nu cu memoria vagă a căutărilor, ci cu cunoștințe precise și verificate asupra modului în care te poți autotransforma. Dar întrebarea este pentru ce?

Eh, te-ai putea gîndi încă mult timp la toate astea!

Aspirantul se încruntă și își vîrî din nou nasul în jurnal.

„18 decembrie. Nu-mi aduc aminte dacă ăsta o fi fost gerul bobotezei, dar vîntul de nord-est ne-a adus o asemenea iarnă siberiană, încît caloriferul, cu toți aburii lui, abia reușește s-o scoată la capăt cu frigul. În parc totul e alb, și laboratorul e mai luminos.

Poate că lucrurile nu s-au desfășurat după tipicul biblic, dar botezul noii dubluri a avut totuși loc. Iar naș i-a fost Harri Hilobok.

Iată cum s-a petrecut totul. La institut au sosit în practică studenți de la Universitatea din Harkov. Alaltăieri am intrat în căminul tinerilor specialiști, unde au fost cazați și studenții, și am împrumutat „pentru experiențe psihologice" un carnet de student și o foaie de repartizare la practică. Studenții mă priveau cu sfială respectuoasă. În ochii lor licărea hotărîrea de a sacrifica pentru știință nu numai carnetele de student, ci chiar și ghetele. Buletinul de identitate l-am împrumutat de la Pașa Pukin.

Pe urmă i-am prezentat „mașinii-mamă" aceste documente. Le-am sucit prin fața obiectivelor, am foșnit din file... Cînd buletinul de identitate, carnetul de student și foaia de trimitere la practică au apărut în rezervor, mi-am pus „coiful lui Monomah" și prin metoda „e bine — nu e bine" am corectat toate notațiile, după nevoie.

Dublura nr. 3 a primit numele de Kraveț Viktor Vitalievici. Conform datelor are, deci, 23 de ani, e de naționalitate rusă, supus serviciului militar, student în anul cinci al facultății de fizică a Universității de stat din Harkov, cu domiciliul la Harkov, strada Molodnaia gora, nr. 17... Ne face o deosebită plăcere să ne cunoaștem!

Chiar așa, o plăcere deosebită. În timp ce făceam aceste operațiuni discutam aproape în șoaptă cu proaspătul aspirant Kraveț. Ne simțeam ca niște falsificatori de bani, gata-gata să fie prinși. Își spunea cuvîntul și respectul înnăscut al intelectualilor față de legi.

A doua zi, cînd ne-am dus la Hilobok, Viktor Kraveț ca să-și facă formele de practică, iar eu să-l rog să-l repartizeze pe acest student în laboratorul meu, nu ne prea simțeam la largul nostru. Mie, în afară de asta, mi-era teamă că Harri are să-l trimită la un alt laborator. Dar totul s-a terminat cu bine. În anul acesta au venit o groază de studenți la practică! Cînd i-am spus lui Hilobok că am să-i asigur studentului tot ce are nevoie pentru lucrarea de diplomă, el a încercat să-mi mai vîre încă doi pe gît.

Desigur că Harri și-a dat seama că semănăm.

— Nu cumva e o rudă, Valentin Vasilievici?

— Cum să vă spun... foarte îndepărtată. Un nepot de gradul trei.

— A-a, ei, atunci, e firesc! Desigur, desigur... Chipul lui exprima înțelegere și îngăduință față de sentimentele mele de rudă. Și... o să locuiască cu dumneata?

— Nu, de ce? O să stea la cămin...

— Da, da, desigur, e mai bine... După chipul lui Harri se vedea clar că relațiile mele cu Lena nu sînt o taină pentru el. Te înțeleg, Valentin Vasilievici, oh, ce bine te înțeleg!

Doamne, cît e de scîrbos Hilobok, cînd spune „ah, ce bine te înțeleg!"

— Dar cum mai stai cu teza de doctorat, Harri Haritonovici? l-am întrebat cu, ca să schimb vorba.

— De doctorat? Hilobok mă privi cu suspiciune. Cum să-ţi spun... Dar de ce te interesezi, Valentin Vasilievici? După cîte ştiu, electronica analogică nu e domeniul dumitale.

— În momentul de faţă nici nu mai ştiu care e domeniul meu şi care nu, Harri Haritonovici, am mărturisit eu cu toată sinceritatea.

— Ia te uită? Mă rog, asta e lăudabil... Dar eu n-am să susţin prea curînd teza de doctorat. Mă distrag treburile de fiecare zi, rutina. N-am timp să studiez în mod creator, aşa că dumneata, Valentin Vasilievici, ai să-ţi susţii înaintea mea disertaţia de candidat în ştiinţe, cît şi teza de doctor. He-he...

Ne întorceam la laborator într-o dispoziţie foarte proastă. Ne supăra duplicitatea. În laborator eram nişte zei, dar cînd veneam în contact cu mediul înconjurător, începeam să trişăm, s-o încurcăm, să ne ferim. Ce o fi asta? Specificul creatorilor? Sau specificul realităţii? Sau poate specificul caracterelor noastre?

— La urma urmelor, nu eu am inventat sistemul de chitanţe pentru om: buletinele de identitate, vizele, chestionarele, adeverinţele, legitimaţiile, am spus eu. Fără hîrtiile astea nu faci două parale. Cu hîrtii eşti om.

Viktor Kraveţ nu spuse nimic."

„20 decembrie. În sfîrşit, începe munca în comun!

— Tu nu crezi că am cam sărit peste cal cu jurămîntul nostru?

— ?!

— Ei, nu cu tot jurămîntul, ci doar cu punctul acela sacramental.

— „...să utilizăm descoperirea în folosul oamenilor cu o deplină siguranţă?"

— Exact. Noi am realizat pînă acum patru metode: sinteza informației despre om, sinteza iepurilor de casă cu rectificări și fără, sinteza circuitelor electronice și sinteza omului cu rectificări. Oferă măcar una din aceste metode o garanție absolută a utilității?

— M-m... nu. Dar ultima metodă permite în principiu...

— ...să creezi „cavaleri neînfricați" și fără pată, cavaleri ai Crucii Sfîntului Gheorghe și luptători înflăcărați?

— Să ne exprimăm mai simplu: oameni buni. Ești împotrivă?

— Deocamdată noi nu votăm, ci discutăm. Și mie mi se pare că această idee se bazează — bineînțeles, te rog să mă scuzi — pe reprezentări foarte idioate despre așa-numiții „oameni buni". Nu există oameni „buni" și oameni „răi" din punct de vedere abstract. Fiecare om este bun într-o privință și rău în alta. Aici nu există criterii obiective. De aceea, tocmai de aceea, adevărații cavaleri neînfricați și fără pată aveau mult mai mulți dușmani decît oricine. Pentru toată lumea e bun numai egoistul deștept și cam josnic, care pentru atingerea scopurilor sale se străduiește să se pună bine cu toți. Există, e adevărat, un criteriu „cvasiobiectiv": E bun cel pe care-l susține majoritatea. Ești de acord să punem un asemenea criteriu la baza metodei?

— M...m. Lasă-mă să mă mai gîndesc.

— Merită oare? Dacă eu m-am și gîndit la această problemă, înseamnă că ai să ajungi la același rezultat... (Ia te uită!) Criteriul acesta nu e bun. Dacă ne gîndim, de-a lungul veacurilor dreptatea n-a fost întotdeauna de partea majorității... Mai există încă două criterii: „e bine ceea ce consider eu că e bine" (sau cel pe care eu îl consider bun), și „e bine ceea ce e bine pentru mine". Noi, ca și majoritatea zdrobitoare a oamenilor ce se îngrijesc prin natura profesiunii lor de bunăstarea și

fericirea oamenilor, ne-am condus după ambele criterii. Numai că, din naivitate, am crezut că ne conducem după cel dintîi, şi l-am şi considerat drept un criteriu obiectiv...

— Ei, aici cred că exagerezi!

— Nu exagerez de loc! N-am să amintesc de nefericita dublură, pe nume Adam. Dar şi atunci cînd m-ai sintetizat pe mine, ai avut grijă tot timpul să mă simt bine (mai exact „bine" după părerea ta) şi să-ţi fie şi ţie bine. Oare nu-i aşa? Dar acest criteriu e subiectiv, şi alţi oameni...

— ...cu ajutorul acestei metode vor face ceea ce e bine după părerea lor şi pentru ei. Nu?

— Exact.

— M-da... Să zicem că e aşa. Prin urmare, trebuie căutate în continuare metode de sinteză şi transformare a informaţiei în om.

— Nu ştiu.

— Am să-ţi spun eu de ce metodă e nevoie. „Maşina-mamă" trebuie transformată într-un agregat de elaborare neîntreruptă a „binelui" cu o productivitate... hai, să zicem, de un milion şi jumătate de fapte bune pe secundă. Şi totodată s-o facem să devoreze faptele rele cu aceeaşi productivitate. De fapt, un milion şi jumătate reprezintă doar o picătură în ocean. Pe Pămînt trăiesc trei miliarde şi jumătate de oameni şi fiecare din ei comite în fiecare zi cîteva zeci de fapte, dintre care nici una nu este neutră.

Şi apoi mai trebuie inventată metoda repartizării uniforme a acestei — hm! — producţii pe suprafaţa pămîntului. Într-un cuvînt, trebuie să iasă ceva în genul unei prăşitori-secerători-culegători cu magnetroni, din cărămidă nearsă...

— Mă iei peste picior?

— Da. Calc în picioare acest vis mare, altfel ne va duce dracu ştie unde.

— Consideri că eu?...

— Nu. Nu consider că ai lucrat grăbit. Ar părea straniu dacă *eu* aş socoti aşa. Dar trebuie să înţelegi că din punct de vedere subiectiv tu visai şi proiectai, dar din punct de vedere obiectiv făceai numai ceea ce puteai, ceea ce permiteau *posibilităţile* descoperirii. Şi în asta constă toată problema! Trebuie să-ţi pui de acord ideile, planurile, cu posibilităţile pe care ţi le oferă munca. Dar tu aveai de gînd să opui o maşinărie oarecare celor o sută de miliarde de diferite fapte zilnice ale omenirii. Tocmai ele, aceste o sută de miliarde, plus nenumăratele miliarde de fapte din trecut, determină procesele sociale de pe Pămînt, binele şi răul inclus în ele. Toată ştiinţa nu e capabilă să ţină piept acestor procese puternice, acestei avalanşe de fapte şi acţiuni. În primul rînd pentru că chestiunile ştiinţifice reprezintă doar o mică parte a problemelor lumii, iar în al doilea rînd, pentru că asta nu intră în domeniul ei. Ştiinţa nu elaborează nici binele, nici răul. Ea elaborează o nouă informaţie şi oferă posibilităţi noi. Atît. Iar aplicarea acestei informaţii şi utilizarea posibilităţilor sînt determinate de procesele şi forţele sociale amintite. Şi noi oferim oamenilor doar noi posibilităţi de a produce oameni asemenea lor, iar ei sînt liberi să utilizeze aceste posibilităţii spre binele lor, spre nenorocirea lor, sau să nu le folosească de loc.

— Cum adică? Tu consideri că ar trebui să publicăm totul despre descoperire şi să ne spălăm pe mîini? Asta-i prea de tot! Dacă nouă puţin ne pasă ce se va întîmpla cu ea în viaţă, atunci celorlalţi n-o să le pese nici atît.

— Nu te înfierbînta. Eu nu consider că trebuie s-o dăm publicităţii. Trebuie să muncim mai departe, să studiem toate posibilităţile. Aşa face toată lumea. Dar şi în cercetările noastre, şi în proiecte şi idei, şi chiar în visurile noastre trebuie să ţinem seama de faptul că, ceea ce se va alege din această descoperire, asta depinde, înainte de toate, de viaţă

însăşi, sau, exprimîndu-mă mai academic, de climatul social-politic din lume. Dacă climatul se va dezvolta într-o direcţie favorabilă, o putem da publicităţii. Dacă nu, realizarea trebuie ascunsă sau chiar complet distrusă, aşa cum prevede jurămîntul amintit. Nu stă în puterile noastre să salvăm omenirea, dar putem, totuşi, să nu-i pricinuim un rău.

— Hm... Totul sună cam prea modest. După părerea mea, tu subapreciezi posibilităţile ştiinţei contemporane. În prezent există posibilitatea ca prin apăsarea unui buton — sau a mai multor butoane — să se nimicească omenirea. De ce să nu apară şi posibilitatea ca, prin apăsarea unui buton, să salvezi omenirea sau s-o fereşti de calamităţi? Şi de ce, la naiba, să nu stea această metodă la baza orientării căutărilor noastre?

Orientarea noastră este constructivă. E incomparabil mai greu să construieşti un pod, decît să-l distrugi.

— Sînt de acord. Şi totuşi se construiesc poduri.

— Dar nimeni n-a construit încă un pod care să nu poată fi aruncat în aer.

Aici am ajuns amîndoi într-un fel de impas scolastic.

Dar ce zici de el? În fond, mi-a expus cu claritate şi logic toate îndoielile mele atît de vagi. Ele mă stăpîneau de multă vreme... Nici nu ştiu dacă trebuie să fiu mîhnit sau să mă bucur!"

„28 decembrie. A trecut un an din ziua cînd stăteam în mijlocul laboratorului nou utilat, pe generatorul de impulsuri încă nedespachetat şi plănuiam o experienţă nedeterminată. Numai un an? Dar timpul se măsoară prin evenimente şi nu după rotaţiile Pămîntului! Mi se pare că au trecut vreo zece ani. Nu numai pentru că s-au realizat multe, ci şi pentru că am suferit mult. Am început să mă gîndesc mai mult la viaţă, să-i înţeleg mai bine pe oameni. Chiar m-am şi schimbat puţin — sper că în sensul cel bun.

Şi cu toate acestea, simt o oarecare insatisfacţie. Oare fiindcă visez prea mult? Tot ce am plănuit, s-a înfăptuit. Dar s-a înfăptuit nu aşa cum aş fi vrut, ci cu dificultăţi, cu complicaţii teribile, cu dezamăgiri...

Tot aşa se întîmplă şi în viaţă. Omul nu visează niciodată cum să ajungă la dezamăgire sau să-şi dea cu capul de piatră. Asta vine de la sine. În minte înţeleg lucrurile astea foarte bine. Totuşi, nu mă pot împăca cu această idee.

...Pe cînd sintetizam dublura nr. 3 (numit în viaţă Kraveţ), speram în sinea mea că în „maşina-mamă" se va declanşa ceva şi va ieşi, într-adevăr, un cavaler neînfricat şi fără pată! Dar nu s-a declanşat nimic. E reuşit, nimic de zis, dar nu e cavaler. E lucid, precaut şi judecă bine. Şi apoi, de unde să iasă un cavaler? Doar nu din mine?

Sînt un ţembel! Un tembel visător! Îmi fac mereu socoteli că natura o să mă scoată la liman, o să-mi pună chiar ea în mînă „o metodă absolut sigură". Dar ea n-o să mă scoată nicăieri şi n-o să-mi pună nimic în mînă. Ea nu dispune de o asemenea informaţie.

La naiba, oare, chiar nu se poate? Să aibă dreptate Krivoşein-Kraveţ cel perfecţionat de mine?

...Există o metodă de a salva lumea prin apăsarea unui buton. Ea e aplicabilă în cazul unui război termonuclear. Trebuie ascunse într-o mină adîncă cîteva „maşini-mame" în care este înregistrată informaţia despre oameni şi o mare rezervă de reactivi. Şi dacă pe suprafaţa pîrjolită a Pămîntului nu vor mai rămîne oameni, maşinile vor păstra informaţia şi vor renaşte omenirea. Oricum, e o rezolvare a situaţiei.

Dar nici aşa lucrurile n-o să iasă cum trebuie. Dacă lansezi în lume o asemenea metodă, ea va tulbura echilibrul stabilit şi — mai ştii? — va împinge omenirea într-un război nuclear. „Oamenii vor ră-

— ia să le tragem o papară! — o să gîndească vreun politician veros. Problema Berlinului? Nu există Berlin! Problema Vietnamului? Nu există Vietnam! Cumpărați adăposturi atomice personale pentru sufletele voastre!"

Înseamnă că nici soluția asta „nu e bună". Dar care „e bună"? Și oare există o asemenea soluție?"

PARTEA A TREIA

LUCIDITATE

...Stelele-n lumină,
Par niște ochi ce-aruncă vină
Privindu-l batjocoritori.
Toți plopii par judecători,
Ce dind din cap s-au strins în noapte,
Și despre el vorbesc în șoapte.[1]

A. S. PUȘKIN: Poltava

Nopțile de iunie... Cît de scurte sînt și ce repede trec... De abia s-a stins la sud-vest asfințitul liliachiu și iată că spre sud-est, dincolo de Nipru, cerul se luminează din nou. Dar chiar și o noapte scurtă e totuși noapte. Ea exercită asupra oamenilor influența ei obișnuită: Locuitorii părții umbrite a planetei dorm. Dorm cetățenii orașului Dneprovsk. Dorm mulți dintre participanții la evenimentele descrise aici.

Matvei Appolonovici Onisimov doarme neliniștit. Multă vreme n-a reușit să adoarmă. A fumat, s-a răsucit în așternut, deranjîndu-și soția, și s-a gîndit într-una la cele întîmplate. Obosind, a adormit pînă la urmă, și psihicul său extrem de surescitat i-a „servit" un vis năstrușnic. Se făcea că în cele trei parcuri ale orașului s-au descoperit trei cadavre. Moartea celor trei oameni a fost provocată de arme de foc. Expertul în probleme de medicină-legală, Zubato, fiindu-i lene să cerceteze fiecare asasinat în parte, a născocit o versiune ciudată, cum că toți trei au fost uciși cu o singură împușcătură, glonțul străpungîndu-i pe rînd. Pentru a demonstra justețea punctului său de vedere, el a așezat cadavrele unul lîngă altul, pe masa de marmură a sălii de disecție, în așa fel, încît orificiile făcute de gloanțe să coincidă.

Și Matvei Appolonovici, care de obicei avea vise numai în alb-negru, încețoșate ca un film uzat, de data aceasta a perceput totul în relief, colorat

[1] În românește de George Lesnea.

și cu mirosurile specifice. În fața lui zăceau trei Krivoșeini — imenși, goi, rozalii și mirosind a carne — și se uitau la el zîmbind fotogenic... Onisimov s-a înfuriat, a vrut să protesteze, dar s-a trezit. Datorită visului, în capul lui a început să se contureze o pistă verosimilă. Probabil că acolo, în laborator, criminalii au încercat să fiarbă cadavrul lui Krivoșein! Cadavrul reprezintă totdeauna principala dovadă de vinovăție. Să-l ascunzi sau să-l îngropi e primejdios și nesigur. Poate fi oricînd descoperit și identificat. Și atunci ei s-au apucat să fiarbă sau să descompună cadavrul într-o soluție specială. Și întrucît treaba aceasta nu e simplă, n-au ținut seama de ceva și au răsturnat rezervorul. De aceea cadavrul era încă cald, atunci cînd tehnicianul Prahov l-a descoperit în rezervor! Pe laborant l-a lovit rezervorul, iar celălalt complice, ăla care ieri se strîmba, schimonosindu-se în fața sa (un mistificator, circar sau avînd antrenament de mim — la asta se pricep, e clar!), a fugit. Și și-a asigurat un alibi. Cu ajutorul măștilor sale și al mimicii el putea să-l inducă în eroare și pe profesorul din Moscova. Iar actele lui nu sînt decît niște hîrtii bine falsificate.

Matvei Appolonovici își mai aprinse o țigară. Și totuși afacerea aceasta nu seamănă cu un delict penal obișnuit. Dacă criminalii lucrează și aici, și la Moscova, și nu sînt interese deosebite la mijloc, răfuieli personale sau probleme de sex, atunci... probabil că Krivoșein a făcut, într-adevăr, o invenție sau o descoperire importantă. Nu, chiar mîine va insista pe lîngă Alexei Ignatievici ca în această afacere să fie angrenate organele securității! (Deși Onisimov nu va afla niciodată cum stau lucrurile, nu putem să nu-i recunoaștem meritele în ceea ce privește intuiția sa de anchetator. Într-adevăr, să nu știi și să nu înțelegi nimic din fondul problemei, ci doar pe baza unor fapte exterioare, întîmplătoare, să construiești o versiune, care

din punct de vedere logic să nu fie contradictorie, asta n-o poate face oricine).

Cu aceste gînduri, Matvei Appolonovici adormise mai liniştit. Acum visează lucruri plăcute. Visează că a fost avansat pentru descoperirea unei asemenea afaceri... Dar visele sînt şi mai puţin supuse dorinţelor noastre decît realitatea. Şi iată că, deodată, anchetatorul mirii înciudat. Soţia trezită iarăşi din somn îl întreabă neliniştită:

— Matvei, ce e cu tine?

Onosimov visase că la direcţia orăşenească de miliţie a izbucnit un incendiu şi că au ars noile state de funcţiuni...

Arkadi Arkadievici Azarov a adormit de foarte scurt timp. Dar numai după ce a luat două pastile de somnifer. Dimineaţa se va trezi iarăşi plin de nervi. Şi pe el îl chinuiau gîndurile în legătură cu cele întîmplate în Laboratorul noilor sisteme... I s-a telefonat şi de la Comitetul orăşenesc de partid. „Iar aţi avut un accident, Arkadi Akadievici? Cu victime omeneşti?" De unde se află totul atît de repede! Acum o să înceapă convocări, comisii, explicaţii... Deh, de aia eşti director şi primeşti bani mulţi, ca să te hîrţuiască! Din cauza unor asemenea lucruri, de care el nu e vinovat şi nu poate fi vinovat, se pune sub semnul îndoielii întreaga sa activitate pozitivă şi cinstită! Arkadi Arkadievici se simţea singur şi nenorocit.

„... Nu trebuia organizat acest laborator „de căutări la întîmplare". Nu ţi-ai urmat cu fidelitate crezul. În fond, ideea că, pe calea unor experienţe la întîmplare şi a unor combinaţii arbitrare se pot obţine adevăruri şi rezolvări juste în ştiinţă era profund contrară gîndirii tale. Şi e contrară şi acum. Metoda Monte-Carlo... Numai acest titlu cîte parale face! Credinţa în hazard, ce poate fi mai groaznic pentru un cercetător? În loc să analizezi în mod logic problema, să te apropii fără grabă şi cu sigu-

ranță de rezolvarea ei, tu să-ți încerci, fie chiar și cu ajutorul aparatelor și mașinilor, norocul la joc! Desigur, și pe această cale se pot construi sisteme cu aspect științific și algoritmic. Dar, oare, nu seamănă ele cu acele „sisteme" cu care cei ce joacă la ruletă, sperînd să cîștige, își toacă averile... Mare scofală că am schimbat denumirea laboratorului. Esența a rămas aceeași. Am lăsat totul să meargă de la sine, după bunul plac, gîndindu-mă că și în sistemologia mondială există o asemenea orientare. Las-o să se dezvolte și la noi... Uite că s-a „dezvoltat".

Arkadi Arkadievici nu i-a mărturisit lui Krivoșein îndoielile sale, ca să nu-i distrugă entuziasmul. Dar l-a întrebat o dată:

— Și ce anume intenționați să obțineți... e-e... prin căutări la întîmplare?

— Înainte de toate să ne însușim metodologia, i-a răspuns Krivoșein. Și asta i-a plăcut lui Azarov mai mult decît dacă acesta ar fi început să emită idei.

„Nu, el nu s-a rezumat doar la însușirea metodologiei, Arkadi Arkadievici își aduse aminte de laborator, de instalația asemănătoare cu o caracatiță, de numărul mare de aparate și balcoane. A desfășurat o amplă muncă experimentală... Nu cumva i-a reușit chestiunea aia despre care a vorbit la consiliul științific? Dar totul s-a terminat cu un cadavru. Un cadavru transformat în schelet! Azarov simți că îl cuprinde repulsia și furia. Trebuie restrînse lucrările experimentale. Mereu se întîmplă ceva în cadrul lor! Neapărat! Sistemologia în esență este o știință abstractă, speculativă. Analiza și sinteza oricăror sisteme trebuie efectuate matematic, și n-are rost să... În fond, teoria trebuie împinsă înainte! Iar dacă vrei să lucrezi cu mașinile — poftim, programați-vă probemlele și duceți-vă în sala mașinilor... Și, în general, cu aceste experiențe — academicianul zîmbi, începînd să se liniștească — nu știi niciodată ce ai realizat: o prostie sau o descoperire!"

...Arkadi Arkadievici avea o răfuială veche cu știința experimentală. Părerile sale despre ea erau hotărîte și definitive. Cu treizeci și ceva de ani în urmă tînărul fizician Azarov studia procesul lichefierii heliului. Într-o zi a introdus în instalație cîteva tuburi capilare de sticlă și lichidul, răcit pînă la două grade după scara absolută, s-a evaporat rapid. Doi litri de heliu, extrem de prețios pe vremea aceea, s-au pierdut, iar experiența a fost compromisă. Arkadi, înfierbîntat de cele întîmplate, l-a acuzat pe laborant că i-ar fi dat un aparat defect. Laborantul a fost pedepsit... Iar doi ani mai tîrziu, colegul de universitate și de an al lui Azarov, Piotr Kapița, a descoperit, în cadrul unei experiențe similare (vasele capilare au fost cufundate într-un vas), fenomenul superfluidității heliului!

De atunci Arkadi Arkadievici a rămas dezamăgit de fizica experimentală, a îndrăgit lumea severă și sigură a matematicii și n-a regretat niciodată acest lucru. Matematica a fost aceea care i-a facilitat abordarea și rezolvarea problemelor nematematice. Prin anii treizeci el și-a aplicat metodele la problemele teoriei generale a relativității, care pe vremea aceea stăpînea mințile oamenilor de știință. Mai tîrziu cercetările lui au ajutat la soluționarea unor probleme importante în teorie a reacțiilor în lanț din uraniu și plutoniu. Pe urmă și-a aplicat metodele în problemele catalizei chimice a polimerilor. Și acum el s-a situat în fruntea orientării sistemelor discrete în sistemologie.

„Eh, dar asta e cu totul altceva! își spuse încîntat Azarov. Ce s-a întîmplat totuși în laboratorul lui Krivoșein? Mi-amintesc că, toamna trecută, a venit la mine și a vrut să discute nu știu ce... Ce anume? Se înțelege că despre muncă. M-am eschivat atunci. N-aveam timp... Totdeauna consideri că cele mai importante probleme sînt acelea care nu suferă amînare! Atunci ar fi trebuit să stau de vorbă cu el. Aș fi știut acum ce s-a întîmplat acolo. Altă dată

Krivoşein nu mi s-a mai adresat. El, desigur, astfel de oameni sînt mîndri şi timizi... Ia stai, ce oameni? Care Krivoşcin? Ce ştii tu despre el? Cîteva referate la seminarii, raportul din cadrul consiliului ştiinţific, cîteva replici şi întrebări puse altor raportori şi faptul că ne salutam cînd ne întîlneam. Oare îl pot judeca numai după atît? Poţi, pentru că te pricepi la oameni destul de bine, Arkadi... Era un om activ şi un spirit creator, asta e! Asemenea oameni îi recunoşti şi după felul cum pun întrebări şi după frază sau după cum se comportă. Se observă la ei o activitate neîntreruptă a gîndirii. Nu observă oricine. Dar tu fiind la fel, poţi observa... Omul mănîncă, merge la lucru, se salută cu cunoscuţii, vede un film, se ceartă cu colegii de serviciu, împrumută bani, se bronzează pe plajă — toate acestea le face din plin, nu din inerţie — şi în acest răstimp gîndeşte, gîndeşte mereu. La un singur lucru. La ideea care poate că nu e legată cu nimic de ceea ce face în clipa aceea, nici de grijile cotidiene dar nimeni nu-l va putea distrage de la această idee. Ea reprezintă esenţialul pentru el. Din ea se naşte noul... Krivoşein era un astfel de om. Şi e mare păcat că a fost. O dată cu moartea fiecărui om de acest fel ceva foarte necesar piere din viaţa noastră. Şi te simţi din ce în ce mai singur... Eh, ajunge! Ce m-a apucat?! Arkadi Arkadievici se dezmetici: La culcare, la culcare!

În noaptea aceea nici Harri Haritonovici Hilobok n-a putut să adoarmă multă vreme. Se tot uita la ferestrele luminate ale apartamentului lui Krivoşein, din casa de peste drum, şi se întreba cine o fi acolo. Către orele unsprezece, pe uşa principală a clădirii ieşi Lena Kolomieţ. (Harri Haritonovici o recunoscu după siluetă şi după mers.) „Ar trebui s-o cunosc mai îndeaproape. E destul de interesantă", gîndi el distrat. Dar în casă lumina continua să ardă. Hilobok stinse lumina din apartamentul său şi se instală

în dreptul ferestrei cu un binoclu de teatru în mînă. Dar unghiul era defavorabil şi nu reuşea să vadă decît o parte din bibliotecă şi un perete acoperit cu tapete, avînd ca desen numeroase cercuri olimpice. „O fi vitat ea să stingă lumina? Sau mai e cineva acolo? Să telefonez la miliţie? Ducă-se la naiba! N-au decît să se descurce singuri! Harri Haritonovici căscă cu poftă. Poate că e cineva de la miliţie, care percheziţionează casa“ ...

El se întoarse şi aprinse lampa de noapte ce reprezenta o mică siluetă a unei femei goale, executată din marmură artificială. Lumina blîndă învălui blana de urs, aşternută pe jos, pereţii de culoare bleu, tapetaţi cu berze aurii, marginile lustruite ale mesei de lucru, dulapul cu cărţi, şifonierul, măsuţa televizorului, canapeaua matlasată de culoare roz, covorul de un roşu închis, înfăţişînd o scenă de orgie, din antichitate. Totul în jur te predispunea la o viaţă de desfătare, de huzur.

Harri Haritonovici se dezbracă, se apropie de oglinda şifonierului şi începu să se examineze. Îi plăcea chipul său, un nas mare şi drept, obrajii netezi, dar nu plini, mustăţile brune... Avea ceva din înfăţişarea lui Guy de Maupassant... Nu de mult încercase în faţa aceleiaşi oglinzi să imprime chipului său expresia potrivită pentru un doctor în ştiinţe tehnice. „Ce i-a trebuit acestui Krivoşein? Harri Haritonovici simţi cum se înăbuşă de ură şi mînie. Ce i-am făcut eu lui? Doar am vorbit în favoarea temei lui şi l-am ajutat să-şi ia ruda în laborator... El nu-şi dă doctoratul, dar îi invidiază pe alţii! Sau mi-a făcut-o pentru că nu i-am executat comanda STE 2? Ei, dar n-are nici o importanţă. Krivoşein nu mai există. S-a ars. Uite aşa. În viaţă, în ultimă instanţă, cîştigă cel care supravieţuieşte adversarului“. Pe Hilobok îl bucură şi-l înveseli nuanţa de spirit, cu totul întîmplătoare, a acestui gînd. „Hm!... Va trebui să-l ţii minte

şi să-l utilizezi la nevoie." În general, trebuie remarcat că Harri Haritonovici nu era chiar atît de prost cum părea din cauza comportării sale. La baza succesului, a reuşitei sale în viaţă el a pus următoarea regulă: Faţă de un prost pretenţiile sînt mai mici. Din partea lui nimeni nu va pretinde niciodată idei pline de miez, sau cunoştinţe vaste. În cazurile rare, cînd emitea cugetări, fie ele chiar modeste, faptul apărea ca o surprinză atît de plăcută, încît colegii de serviciu începeau să-şi spună: „Totuşi, noi îl subapreciem pe Harri Haritonovici." Şi atunci căutau să-şi repare greşeala printr-o amabilitate deosebită faţă de el. Aşa se face că în culegerea „Probleme de sistemologie" nimereau şi articole de-ale sale. Redactorii nu se aşteptau la nimic bun şi deodată descopereau în ele cîte un grăunte de sens. În acelaşi fel proceda Harri Haritonovici şi cu beneficiarii. Întîi îi demoraliza prin comportarea şi discuţiile sale, şi abia după aceea le preda comenzile cerute. Numai cu teza de doctorat a dat greş... Dar nu-i nimic. O să rezolve el şi problema asta, pînă la urmă!

Harri Haritonovici, legănat de gînduri plăcute şi plin de speranţe adormi adînc şi dormi fără vise, cum dormeau probabil oamenii în epoca de piatră.

Miliţianul Gaevoi, de abia întors din oraş, de la serviciul de noapte, dormea şi zîmbea fericit prin somn.

Adormise şi Lena, după ce a plîns de necaz, supărată pe Krivoşein, dar şi pe ea.

Dar nu toată lumea dormea... Plutonierul de miliţie Golovorezov, care părea laboratorul noilor sisteme, lupta cu succes împotriva somnului; se postase la uşa clădirii, fuma şi admira stelele de deasupra copacilor. Deodată aprinse lanterna. Dintre frunzele de brusture îl privea un iepure alb cu ochii roşii. Plutonierul se răsti la el şi iepurele de

casă dispăru în întuneric. Golovorezov habar n-avea ce fel de iepure de casă a fost.

Viktor Kraveț se tot sucea sub pătura de postav care mirosea a dezinfectant, pe somiera tare din celula arestului preventiv. Se afla în acea stare de surescitare nervoasă, cînd e imposibil să adormi.

„Ce va fi de-acum încolo? Ce se va întîmpla? O să se descurce aspirantul Krivoșein? Sau laboratorul și toată munca lor va pieri? Și ce pot face eu? Să neg mereu? Să mărturisesc? Ce anume? Tovarășe anchetator sînt vinovat de bune intenții — de bune intenții care n-au ajutat la nimic... De, probabil că e o vină gravă, dacă lucrurile au luat o asemenea întorsătură. Ne-am tot grăbit — mai repede, mai repede! — să stăpînim pe deplin descoperirea, să ajungem la o metodă care să prezinte o „siguranță absolută". Și eu, de ce să n-o recunosc, așteptam să descoperim o asemenea metodă... Evoluția a introdus treptat în om fiecare informație nouă prin metoda micilor verificări și prin abateri mărunte, a verificat utilitatea ei în cadrul unui număr nesfîrșit de experiențe naturale. Iar noi — noi am vrut să facem totul într-o singură experiență!

Trebuia, chiar de la început, să ne scoatem din cap idcile cu privire la eventualele consecințe sociale, să lucrăm deschis și liniștit ca toată lumea. La urma urmelor, oamenii nu sînt niște copii. Ei trebuie să înțeleagă singuri sensul lucrurilor. Am reușit să aflăm multe: că omul este un sistem de albumine cuantice-moleculare extrem de complex, că este produsul unei evoluții naturale, că reprezintă o informație înscrisă într-o soluție. Am omis doar un singur lucru: că omul este om. O ființă liberă. Stăpînul vieții și al forțelor sale. Libertatea lui a început cu mult înaintea tuturor năzuințelor și revoluțiilor, în ziua acea de demult, cînd maimuța antropoidă a căzut pe gînduri și și-a spus că

te poți urca în pom și rupe fructele, dar poți să le dobori și de jos cu un băț ținut în labă. Cum e mai bine? Gîndul acesta nu i-a venit doar așa, din întîmplare. Maimuța a văzut cum, în timpul furtunii, o cracă ruptă a doborît fructele... Libertatea înseamnă posibilitatea de a-ți alege variantele propriei comportări. Izvorul ei este cunoașterea. De atunci fiecare descoperire, fiecare invenție a oferit oamenilor posibilități noi, făcîndu-i din ce în ce mai liberi.

E adevărat că au existat și idei (puține la număr), care nu se pot realiza! Nu se poate construi un *perpetuum mobile*, nu poate fi depășită viteza luminii, nu se poate măsura concomitent cu precizie viteza și poziția electronului... Dar descoperirea noastră nu contrazice nimic și nu anulează nimic. E posibilă!

Libertate... Nu e de loc simplu să fii conștient de libertatea ta, în lumea contemporană, să alegi în mod inteligent și cu luciditate variantele comportării tale. Pe om îl apasă milioanele de ani ai trecutului, cînd legile biologice determinau comportarea strămoșilor săi, a animalelor, și totul era foarte simplu. Și azi omul caută să atribuie greșelile și prostiile sale concursului de împrejurări, ceasului rău, să-și pună speranțele în dumnezeu, într-o personalitate puternică, în noroc... Iar atunci cînd nădejdile se prăbușesc oamenii caută și găsesc cîte un țap ispășitor. Ei înșiși, oamenii care au sperat, nu-și asumă nici o vină! În fond, oamenii care merg pe linia minimei rezistențe nu cunosc libertatea..."

Micul disc de metal, de pe vizorul de la ușa celulei, fu dat deoparte, lăsînd să pătrundă pentru o clipă o rază de lumină în încăpere. Apoi chipul gardianului de serviciu acoperi vizorul. Verifica, probabil, dacă neastîmpăratul, care se afla sub anchetă, n-a plănuit o nouă evadare. Viktor Kravet izbucni în rîs. Ce mai, pușcăria e locul cel mai potrivit pentru a cugeta despre libertate! Și el constată cu

satisfacţie, că deşi trecuse prin atîtea neplăceri şi mizerii, simţul umorului nu-l părăsise încă.

Dublura Adam Hercule şedea gînditor pe o bancă de lîngă staţia de troleibuz. Strada era pustie acum. Îşi aduse aminte că ieri, pe cînd venea de la gară, gîndindu-se la influenţa celor trei izvoare de informaţie (ştiinţa, viaţa, arta) asupra omului, în mintea lui se născuse o idee vagă, nelămurită, dar extrem de importantă. Şirul gîndurilor i-a fost întrerupt de cei trei indivizi, cu idioata lor verificare de acte, lua-i-ar ... şi a rămas cu senzaţia că s-a apropiat de o idee foarte preţioasă. Mai bine n-ar fi avut senzaţia asta. Din cauza ei nu-şi poate găsi liniştea acum!

„Să mai încercăm o dată. Va să zică, mă întrebam prin ce informaţie anume şi în ce mod poate fi omul înnobilat şi înălţat! Krivoşein avusese ideea de a sintetiza un cavaler „neînfricat şi fără pată". El mi-a trecut-o mie şi acum nu mă pot lepăda de ea... Am renunţat la informaţia provenind de la mediul înconjurător ca şi la informaţia furnizată de ştiinţă, pentru că acţiunea lor asupra omului poate fi, în egală măsură, şi pozitivă şi negativă... A rămas metoda „cultivării bunelor sentimente cu ajutorul muzelor". E adevărat, arta le trezeşte, le cultivă. Numai că lira muzelor este un instrument imperfect. Cît timp răsună acordurile ei, omul este mai blînd, dar îndată ce sunetele ei s-au stins totul dispare. Ceva rămîne, desigur, dar prea puţin. Doar o amintire superficială despre spectacolul văzut sau despre cartea citită. Bine, dar dacă am introduce în „maşina-mamă" această informaţie în timpul sintezei unui om oarecare, să zicem, dacă am înregistra în ea conţinutul a numeroase cărţi, dacă i-am arăta filme excelente? Va fi acelaşi lucru. Conţinutul lor se va depune în memoria superficială, şi atît. Pentru că respectiva carte nu vorbeşte despre el!

Aha, m-am mai gîndit şi la următoarele chestiuni: Între izvorul de informaţie al Artei şi cel ce o recepţionează — omul concret, real — există un fel de perete transparent. Ce fel de perete e acesta? Fir-ar să fie, oare experienţa de viaţă va fi totdeauna factorul principal în formarea personalităţii omului? Trebuie să suferi tu însuţi ca să înţelegi suferinţele altora? Să greşeşti, ca să înveţi să procedezi corect? Ca un copil — să te arzi, ca să nu mai întinzi degetele spre foc... Dar asta este o ştiinţă foarte grea — experienţa vieţii — şi nu oricine şi-o poate însuşi. Viaţa te poate înnobila, dar te poate şi înrăi. Ea îl poate face pe om înţelept, dar totodată îl poate transforma într-un tembel..."

Îşi aprinse o ţigară şi începu să se plimbe pe trotuar în preajma băncii pe care stătuse.

„Informaţia Artei nu se prelucrează de către om pînă la capăt, pînă la rezolvarea, pe baza ei, a propriilor probleme de viaţă. Ia stai! Informaţia nu se prelucrează pînă la rezolvarea problemei... Asta s-a mai întîmplat cîndva! Cînd? Da, la începuturile experienţei. Complexul iniţial, „traductorii — cristaloblocul — calculatorul ŢVM-12 nu-şi însuşea informaţia de la mine... adică de la Krişovein... În sfîrşit, tot aia e! Şi atunci am introdus conexiunea inversă!"

Adam nu se mai plimba, ci începuse să alerge pe trotuarul murdar, între coşul de gunoi şi stîlpul felinarului.

„Conexiunea inversă, fie ea blestemată! Legătura inversă care măreşte de mii de ori eficacitatea sistemelor informaţionale... Iată explicaţia „peretelui", iată de ce eficacitatea Artei este atît de slabă. Nu există o legătură inversă între izvorul informaţiei şi cel ce o recepţionează. E adevărat, există cîte ceva: recenzii, păreri, conferinţe pentru cititori, note critice, dar asta e altceva. Trebuie să existe o legătură inversă, *tehnică, nemijlocită,* pentru a adapta informaţia Artei introdusă în om, potrivit cu indi-

vidualitatea *lui*, cu caracterul, memoria, aptitudinile, chiar cu înfăţişarea exterioară şi datele personale. Prin această metodă se poate reproduce, în cursul procesului de sinteză, comportarea *lui* în situaţiile critice (lasă-l să greşească, să înveţe din greşeli, să caute soluţiile juste!), poate fi dezvăluită personalitatea *lui* — şi nu a unui erou imaginar, născocit — lumea sufletească, aptitudinile, calităţile şi lipsurile. El poate fi ajutat să se înţeleagă şi să se descopere pe sine... Şi atunci această splendidă informaţie va deveni experienţa *sa* de viaţă, paralel cu cea de toate zilele, va deveni pentru el adevăr generalizat, egal cu cel ştiinţific. Asta va fi deja o altă Artă — nici scriitoricească, nici actoricească, nici muzicală, ci toate împreună — exprimată în biocurenţi şi reacţii chimice. Arta sintezei omului!" Deodată el se opri: „Da, dar cum să realizez lucrul acesta în „maşina-mamă"? Cum să introduci în ea o *astfel* de legătură? Nu e simplu... Desigur, e nevoie de experienţe, experienţe şi iar experienţe. O să le facem! Doar am reuşit să realizăm legătura inversă între blocurile complexului... Principalul e că există ideea!..."

În vila sa de lîngă Moscova Vano Alexandrovici Androsiaşvili nu dormea nici el. Stătea pe verandă şi asculta răpăitul ploii în noapte... La ultima şedinţă de catedră s-au discutat rezultatele activităţii aspiranţilor. În lumina cea mai nefavorabilă a apărut aspirantul Krivoşein. Într-un an întreg el nu a susţinut nici un examen. În ultimul timp a frecventat foarte rar orele de laborator şi nu şi-a ales încă tema pentru disertaţia de candidat în ştiinţe. Profesorul Vladimir Veniaminovici Valerno era de părere că ocupă inutil locul de aspirant, primeşte bursă degeaba şi că n-ar fi rău să se creeze un loc vacant pentru un aspirant mai sîrguincios. Vano Alexandrovici se hotărîse să tacă, dar nu s-a putut reţine şi i-a spus lui Vladimir Veniaminovici o mul-

ţime de vorbe urîte despre rutina cu privire la aprecierea activităţii tinerilor cercetători, despre desconsiderarea lor... Valerno a rămas stupefiat. Acum, Androsiaşvili se simţea jenat. În fond, Vladimir Veniaminovici nu merita asemenea reproşuri.

Vano Alexandrovici se gîndise seri de-a rîndul la vindecarea miraculoasă a aspirantului, după ce fusese lovit de un ţurţure de gheaţă în greutate de aproape 15 kilograme, şi-a amintit discuţia pe care a purtat-o cu el, referitoare la dirijarea metabolismului în organism şi a ajuns la concluzia că Krivoşein a descoperit şi a aplicat asupra sa acea proprietate de regenerare rapidă a ţesuturilor, care se întîlneşte în natură numai la cele mai simple celenterate. Îl chinuia faptul că nu e în stare să înţeleagă cum a izbutit una ca asta. Se aştepta ca Krivoşein să vină la el şi să-i povestească totul. Vano Alexandrovici era gata să uite jignirea, să jure — dacă va trebui — că va păstra tăcere, numai să afle! Dar Krivoşein rămînea mut.

Androsiaşvili mai era supărat pe el însuşi pentru că ieri, în timpul cît a fost chemat la videofonul miliţiei, n-a încercat să afle de ce a fost reţinut aspirantul. „O fi făcut vreo poznă? Dar cînd a reuşit s-o facă? Dimineaţa trecuse pe la catedră să anunţe că va pleca cu avionul pentru cîteva zile la Dneprovsk! Asta e a doua taină a lui Krivoşein." se gîndi profesorul şi zîmbi. Dar nu reuşi să-şi alunge neliniştea. E bine dacă a fost doar o neînţelegere. Dar dacă acolo s-a întîmplat ceva serios? Orice s-ar spune, Krivoşein este autorul şi deţinătorul unei descoperiri importante. Această descoperire nu trebuie să se piardă.

„Trebuie să zbor la Dneprovsk", îi trecu deodată prin minte. Sîngele mîndru de muntean şi de membru corespondent al Academiei prinse să fiarbă. El, Vano Androsiaşvili, va pleca urgent să-l scoată din încurcătură pe aspirantul prins într-o afacere

îndoielnică! Pe aspirantul pe care el l-a luat din milă la catedră şi care l-a jignit profund cu neîncrederea sa!

„Phi, vei pleca la dracu! Vano Alexandrovici îşi scutură capul încercînd să se potolească. În primul rînd, tu, Vano, nu crezi că Krivoşein a comis vreo crimă — nu e un astfel de om. Acolo, ori s-a întîmplat o nenorocire, ori e o neînţelegere, şi atunci trebuie să-l ajuţi. În al doilea rînd, aşteptai de multă vreme prilejul să-i cucereşti încrederea, să ţi-l apropii. Acest prilej s-a ivit acum. Probabil că el are motive serioase să se ascundă. Dar să nu-şi închipuie că Androsiaşvili este un om pe care nu te poţi bizui, care se va eschiva din cauza unor considerente meschine. Nu! Sigur că nici la Dneprovsk n-o să mă apuc să-l chestionez. Dacă o să vrea, o să-mi povestească singur totul. Dar această descoperire trebuie păstrată cu grijă. Ea e mai presus decît amorul propriu."

Vano Alexandrovici simţi un sentiment de uşurare şi liniştc sufletească. Reuşise să se învingă şi să ia o hotărîre înţeleaptă...

Aspirantul Krivoşein nu dormea nici el. El continua lectura jurnalului.

Capitolul 2

...În viaţă ca şi în ştiinţă, aproape orice ţel se atinge pe căi ocolite, iar drumul cel drept către ţintă apare cu claritate minţii doar atunci cînd aceasta a şi fost atinsă.

L. M. SECENOV: Reflexele creierului

„5 ianuarie. Iată că şi eu m-am trezit în situaţia omului care a servit drept ciornă pentru realizarea unei copii mai reuşite. Şi cu toate că eu însumi sînt creatorul copiei, nu găsesc nimic plăcut în asta.

— Știi că ai un nepot foarte interesant, mi-a spus Lena, după ce le-am făcut cunoștință, în seara de revelion. E simpatic.

După aceea m-am studiat o oră întreagă în fața oglinzii de acasă. Tabloul era deplorabil... Apoi e și mai abil în discuții. Nu mă pot măsura cu el...

Nu, Viktor Kravet se compo.tă față de Lena ca un gentleman. Fie că în el acționează vechile amintiri, fie că-și dă seama de posibilitățile pe care le are, de a cuceri inimile, aparent însă pare indiferent față de Lena. Dar dacă și-ar da puțină osteneală, ar trebui să-mi iau adio de la Lena.

...Cînd trec cu el prin cartierul academicienilor sau prin parcul institutului, fetele pe care le întîlnim și care înainte abia îmi răspundeau la salut, printr-o înclinare a capului, acum mă salută cu multă voioșie.

— Bună ziua, Valentin Vasilievici! strigă ele și trag cu ochiul la tînărul necunoscut de lîngă mine.

Și ce frumos schiază! Ieri am plecat toți trei afară din oraș. El și cu Lena m-au lăsat cu mult în urma lor.

Și cum au mai dansat la balul de revelion!

Pînă și secretara Linocika, cea care pînă atunci nici nu cunoștea măcar drumul spre laborator, acum mereu o vezi că vine cu cîte o hîrtie de la secretariat.

— Bună ziua, Valentin Vasilievici! Bună ziua Vitia... Vai, ce interesant e la dumneavoastră aici, numai ței!

Într-un cuvînt, acum mă studiez zilnic, nu numai pe mine, așa cum sînt, ci și pe mine, așa cum aș fi putut să fiu, dacă nu... Dacă nu ce? Dacă n-ar fi fost foametea din timpul războiului și de după război, asemănarea ereditară cu tatăl meu, din păcate, nu prea arătos („Ieit taică-su, cu fața mare!", spuneau adesea rudele despre mine, minunîndu-se), obstacolele din calea vieții, un mod de viață atît de nesănătos: laborator, bibliotecă, cameră, discuții, frămîn-

tări, miasmele reactivilor şi nici un efort fizic... Nu, serios, nu eu am fost acela care m-am căznit să devin urît, gras, adus de spate, greu de cap, dar aşa a fost să fie.

În ceea ce priveşte ideea mea, ar trebui să fiu mîndru că am întrecut natura! Dar nu mă prea trage inima...

Nu, totuşi, ideea e dăunătoare. Să admitem că vom perfecţiona metoda sintezei dirijate pînă la capăt. Vom reuşi să facem oameni admirabili, puternici, frumoşi, talentaţi, energici, cu vaste cunoştinţe — mă rog, nişte stăpîni ai vieţii, ca cei de pe afişul „La CEC am economisit, mobilă ne-am agonisit!" Iar cei după care îi vom reproduce înseamnă că reprezintă doar nişte ciorne stricate de viaţă? Pentru ce să-i umilim în felul acesta? Frumoasă „răsplată" a vieţii. Păreri de rău pentru imperfecţiunea proprie, gîndul că niciodată nu vei reuşi să devii perfect, pentru că, în locul unei producţii puse la punct, pe tine te-a adus pe lume o mamă obişnuită! Înseamnă că metoda noastră de sinteză a omului este împotriva oamenilor? Şi nu numai împotriva celor răi, ci a tuturor, deoarece fiecare dintre noi este imperfect, într-o anumită privinţă. Înseamnă că şi oamenii buni (obişnuiţi, nu artificiali) o vor duce mai greu în viaţă?

(Asta-i! Uite aşa eşti tu, Krivoşein, ai pielea groasă... Pînă nu te atinge pe tine ceva direct, nu-ţi dai seama. „Să-i baţi cuie în cap, nu altceva", cum spunea babacul. Bine, e în regulă. Nu-i important cum mi-am dat seama, important e că mi-am dat seama.)

Am la ce să mă gîndesc... Se pare că toate defectele oamenilor au o natură comună — imperfecţiunea. Să luăm, de exemplu, o trăsătură de caracter bună şi frumoasă: candoarea. Ea este sădită în noi încă din copilărie. Dar natura nu şi-a jucat rolul pînă la capăt, educaţia a cam greşit, împrejurările vieţii nu au fost cele prielnice şi în locul

candorii a ieşit o prostie înspăimîntătoare. În acelaşi mod, în locul unei precauţii pline de înţelepciune, a apărut frica, în locul încrederii în sine, atît de necesară în viaţă, îngîmfarea, în locul sincerităţii şi al unui scepticism sănătos, cinismul, în locul îndrăznelii lucide neobrăzarea, lipsa de bun simţ, în locul inteligenţei şiretenia.

Neputinţa noastră în faţa imperfecţiunii noi o ascundem în dosul a tot felul de zicale glumeţe („a căzut în cap cînd era mic"), ştiinţifice („degradarea personalităţii", „complex de inferioritate"), obişnuite („nu i-a fost dat", „n-are har"). Înainte se spunea „har de la dumnezeu", în secolul nostru materialist se spune „dar al naturii". Şi, în fond, tot dracul ăla e. Oricum, nu depinde de om. Unii îl au, alţii nu.

Şi se poate ghici de ce „nu i-a fost dat". În comuna primitivă şi în celelalte formaţiuni sociale perfecţiunea omului nu era obligatorie. Trăieşti, poţi să munceşti, să te înmulţeşti, ştii să te descurci — e foarte bine! Numai acum, cînd în reprezentările noastre a pătruns ideea, nu utopică, ci constructivă, a comunismului, se formează adevăratele cerinţe faţă de Om. Noi, privindu-i pe oameni prin prisma acestei admirabile idei, am început să observăm prea bine ceea ce înainte nici nu luam în seamă..."

„8 ianuarie. Mi-am împărtăşit gîndurile lui Viktor Kraveţ.

— Vrei să aplici metoda sintezei la oameni obişnuiţi? a tras concluzia inteligenta dublură nr. 3.

— Da, dar cum? M-am uitat la el plin de speranţă. Dar dacă ştie şi asta.

El mi-a înţeles privirea şi a izbucnit în rîs.

— Nu uita că eu... sînt tu. În orice caz, ca nivel de cunoştinţe.

— Dar poate că tu ştii mai bine ce lichid e acesta? Am arătat spre rezervor. Doar ai ieşit din el ca... ca Afrodita din spuma mării. Compoziţia lui şi toate celelalte...

— În două cuvinte?

— Fie și în trei.

— Poftim. Acest lichid este omul. Compoziția lui este cea a corpului omenesc. În afară de asta, acest lichid reprezintă o mașină de calcul biochimică, cuantico-moleculară, cu autoinstruire și o memorie uriașă. Fiecare moleculă de lichid cuprinde o oarecare informație proprie... Adică, oricum ai suci-o și ai răsuci-o, lichidul „mașinii-mamă" este, pur și simplu, omul în faza lichidă. Poți trage din acest fapt concluzii organizatorice, științifice și practice...

Se simțea că noua problemă nu-l preocupă în aceeași măsură ca pe mine. Am încercat să-i stimulez puțin imaginația.

— Vitea, dar dacă această metodă va fi, într-adevăr, „ceea ce trebuie"? În fond, e destinată oamenilor obișnuiți, și nu...

— Ia mai du-te tu la!... (Vai, vai, ia te uită, și cînd te gîndești că e un om artificial!) Eu refuz categoric să privesc lucrarea noastră de pe pozițiile „e bine — nu e bine" și ale adeziunii la jurămîntul pe care eu nu l-am făcut! În vremurile noastre trebuie să ai o atitudine mai rezonabilă față de jurăminte! (Ei, dacă asta se poate numi atitudine rezonabilă...) Tu vrei să aplici descoperirea la transformarea oamenilor?

— În îngeri... am adăugat eu,

— La dracu cu îngerii! Transformări informaționale ale lui *Homo Sapiens*, și atît! Și hai să analizăm problema de pe acest plan academic.

Am observat pentru prima oară că și-a ieșit din fire... N-ai ce-i face, firea familiei Krivoșein își spune cuvîntul. Dar principalul e că s-a pornit, s-a urnit din loc. Asta e lucrul cel mai necesar cînd începi o cercetare nouă — s-o iei din loc, să te înfurii de muncă.

Ca rezultat al unei discuții de șase ore, cu întrerupere pentru masă, am făcut patru pași în clarificarea noii probleme.

Primul pas: Oamenii artificiali și naturali, judecînd după toate (hai să-i zicem, fie și după faptul că hrana obișnuită nu este o otravă pentru dubluri), sînt identici din punct de vedere biologic. Prin urmare, tot ce face „mașina-mamă" cu dublurile, poate fi extins *în principiu* (dacă faci abstracție de dificultățile realizării tehnice, cum se scrie în articole) asupra oamenilor obișnuiți.

Pasul al doilea: „Mașina-mamă" execută comenzile de transformare în cadrul rezervorului, fără nici un fel de adaptări mecanice și dispozitive de control și dirijare. El efectuează în rezervor, cum ar spune biologii, un metabolism dirijat..."

Ah, diavolii! mormăi aspirantul și-și aprinse nervos o țigare.

„... Sau, mai precis: transformă informația exterioară în înregistrări structurale în cadrul substanței: molecule organice, celule, țesuturi...

Pasul al treilea. În principiu, cum poate fi transformat omul în cadrul „mașinii-mamă"? Dublura artificială ia naștere în ea ca o continuare și dezvoltare a schemei mașinii. În stadiul transparenței ea se simte și se percepe deja ca om, dar nu poate acționa activ (Experiența cu Adam și confirmarea lui Kravet sînt elocvente). Pe urmă dublura se întruchipează, *se deconectează* de circuitul lichid al „mașinii-mamă" (sau circuitul de el), pune stăpînire pe sine și iese din... Nu, nu trebuie să mă exprim academic! Se desprinde din mașină. Cu un om obișnuit trebuie procedat, probabil, în ordine inversă. Adică înainte de toate el trebuie „conectat" în circuitul mașinii. Tehnic vorbind, omul trebuie scufundat în bazin.

Al patrulea pas: Dar se va conecta oare omul din nou în circuitele „mașinii-mamă"? Pentru că

e nevoie de — eu sînt totuşi suficient de familiarizat cu neurofiziologia, l-am citit pe Ashby — un contact deplin al întregului sistem nervos al omului cu lichidul. Dar toţi conductorii — nervii — sînt izolaţi de mediul exterior prin piele, ţesuturi, oasele craniului. Pentru a ajunge la ei, lichidul-circuit trebuie să pătrundă în interiorul omului...

Noi am ajuns la concluzia că el poate să pătrundă. Pentru că, în fond, omul este o soluţie. Dar nu o soluţie pe bază de apă (în acest caz oamenii s-ar dizolva în apă). În organismul omului nu e chiar atît de multă apă în stare liberă. Toată treaba o încurcă analiza cantitativă, această blestemată hipnoză a cifrelor, pentru că atunci cînd descompunem ţesutul viu obţinem cifre convingătoare: apă 75 la sută, proteine 20 la sută, lipide 2 la sută, săruri 1 la sută ş.a.m.d. Omul este o soluţie biologică şi toate componentele există în el într-o anumită unitate şi interdependenţă. Există în corp lichide ca saliva, urina, plasma sanguină, sucul gastric, care pot fi turnate într-o eprubetă. Alte lichide umplu ţesuturile celulare. Muşchii, nervii, creierul şi fiecare celulă este prin ea însăşi o eprubetă. Lichidele biologice impregnează chiar şi oasele ca pe un burete... Aşa că, în pofida lipsei unui recipient potrivit, omul are mult mai multe temeiuri să se considere un lichid, decît să zicem, ar avea o soluţie de 40 la sută natriu.

Ca să fim mai precişi: omul reprezintă informaţia înregistrată într-o soluţie biologică... Începînd cu clipa cînd a fost conceput copilul, în această soluţie se petrec transformări, se formează muşchii, organele interne, nervii, creierul, pielea. Acelaşi lucru — dar rapid şi într-un alt mod — se petrece în lichidul biologic al „maşinii-mamă". Aşa că, din orice unghi am privi lucrurile, aceste două lichide sînt foarte înrudite şi interpătrunderea lor este pe deplin posibilă...

Oricît de mult doream să verificăm de îndată fiecare idee şi fiecare presupunere, în cadrul „maşinii-mamă", ne-am înfrînt această tentaţie şi toată ziua ne-am ocupat de teorie. Ne-am jucat destul cu întîmplarea! E timpul să gîndim totul în prealabil. Prin urmare, să ne conectăm înainte de toate."

„1 februarie. Ah, ce bune şi frumoase erau teoriile pe care le potriveam la ceea ce era deja realizat! Jocul de-a cuburile, aritmetica cu „e bine — nu e bine"... E plăcut să-ţi aminteşti ce perfect se desfăşura totul... Dar să construieşti o teorie, cu ajutorul căreia să poţi obţine rezultate noi, e mult mai complicat.

Deocamdată, lichidul teoretic fundamental (circuitul lichid) se comportă în rezervor ca apa cea mai vulgară. Numai că e mai dens.

E oare cazul să mai însemn că a doua zi am alergat la laborator, dimineaţa devreme, că, ţinîndu-ne răsuflarea şi savurînd dinainte satisfacţia, ne-am vîrît vîrfurile degetelor arătătoare în rezervor — „ne-am conectat". Şi nimic. Lichidul nu era nici cald, nici rece. Am stat aşa aproape o oră. N-am sesizat însă nici un fel de senzaţie, nici un fel de modificări.

Oare e cazul să descriu cum i-am îmbăiat în lichid pe ultimii doi iepuri de casă, încercînd să-i conectăm la maşină? „Maşina-mamă" nu se supunea nici măcar comenzii „Nu!", şi nu-i dizolva. Totul s-a sfîrşit cu înecul iepurilor în lichid, iar noi n-am mai reuşit să-i readucem la viaţă.

Merită oare să amintesc că introduceam în lichid conductorii şi urmăream pe oscilograf oscilaţiile potenţialilor plutitori? Potenţialii oscilează, iar curba seamănă cu o electroencefalogramă zimţată. Ei şi?

Şi unite aşa mereu ... Dacă eram un începător, m-aş fi dat bătut de multă vreme."

„6 februarie. O nouă experienţă. Mi-am introdus degetul în lichid, iar Viktor Kravet şi-a pus pe cap „coiful lui Monomah" şi a început să atingă cu de-

getul său diferite obiecte. *Eu simțeam ce anume atinge el!* Iată ceva cald (radiatorul caloriferului), iată ceva rece și ud (și-a băgat degetul sub robinet)...

Înseamnă că degetul meu *s-a conectat?*! Mașina îmi transmite prin el informația exterioară a senzațiilor... Da, dar nu sînt senzațiile de care am nevoie. Eu am nevoie de semnale (fie și în senzații) ale activității în rezervor a circuitului lichid!"

„10 februarie. Dacă țin multă vreme mîna în lichid și te conectezi, simți o ușoară mîncărime și înțepături în piele... Poate că e doar o autosugestie? Prea e slabă senzația, aproape imperceptibilă."

„15 februarie. Un rezultat minor, nevinovat, neglijabil. Ca proporții el se situează în urma reproducerii iepurilor de casă. Pur și simplu, mi-am tăiat astăzi partea moale, cărnoasă a palmei și mi-am cicatrizat tăietura.

— Înțelegi?! mi-a spus dimineața, gînditor, Viktor Kravcț. Ca să ai senzația activității „circuitului lichid", el trebuie să lucreze. Dar, iartă-mă, la ce vrei să lucreze? De ce, pentru ce „să se conecteze" la tine, la mine, la iepuri? La noi totul este deja făcut, totul se găsește într-un echilibru informațional.

...Nu știu dacă, într-adevăr, eu am fost acela care mi-am dat seama mai întîi ce trebuie făcut mai departe, sau, pur și simplu, el n-avea chef să-și provoace o durere. Dar experiența am început-o eu. Am tulburat echilibrul informațional din organismul meu.

Bisturiul era ascuțit și datorită lipsei de experiență mi-am crestat carnea pînă la os. Sîngele mi-a umplut mîna. Mi-am cufundat palma în rezervor. Lichidul din jur a început să se înroșească intens. Durerea nu dispărea.

— „Coiful", pune-ți coiful! a țipat Viktor Kravcț.

— Ce „coif", pentru ce? Din cauza durerii şi a sîngelui care curgea nu raţionam prea bine.

Atunci el mi-a pus pe cap „coiful lui Monomah", a mişcat cîteva butoane şi durerea a dispărut imediat. După numai cîteva secunde lichidul s-a curăţat de sînge. Mîna mi-a fost cuprinsă de o mîncărime plăcută şi atunci a început minunea. Sub ochii mei mîna devenea transparentă!

La început au apărut fibrele roşii ai muşchilor. După un minut ele s-au dizolvat, iar prin jeleul roşiatic au început să se întrezărească falangele albe ale degetelor. Lîngă încheietură se îngroşa cu repeziciune şi se subţia, împingînd sîngele, un vas violaceu.

Mi s-a făcut frică şi mi-am tras repede mîna afară din rezervor. Am simţit dintr-o dată durerea. Mîna era întreagă, dar strălucea ca şi cum ar fi fost unsă cu ceva; de pe degetele străvezii se scurgeau picături grele. Am încercat să-mi mişc degetele, dar nu mă ascultau. Şi deodată am observat că vîrfurile degetelor se îngroaşă sub formă de picături... Era ceva cu totul înfricoşător...

— Vîr-o la loc! Ai să-ţi pierzi mîna! a răcnit Viktor Kraveţ.

Am introdus-o în lichid şi mi-am concentrat atenţia asupra tăieturii. Simţeam o mîncărime plăcută chiar acolo. „Da, maşină... aşa, aşa e bine"... o încurajam eu. Mîncărimea slăbea treptat şi mîna devenea din nou netransparentă! Răsuflînd uşurat, am scos-o afară. Tăietura nu mai exista. În locul ei se vedea doar o cicatrice roşie-albăstrie. Prin crăpături apărură picăturile străvezii ale serului sanguin. Cicatricea mă mînca îngrozitor. Probabil că asta nu era încă totul. Mi-am introdus din nou mîna în lichid... Din nou — transparenţă, mîncărime, „aşa, maşină, aşa"... În sfîrşit, mîncărimea a dispărut, mîna a devenit opacă.

Întreaga experienţă a durat douăzeci de minute. Acum nici chiar eu n-aş mai fi putut indica locul unde mă crestasem cu bisturiul.

Să ne lămurim... Cel mai interesant mi se pare faptul că n-a trebuit să-i sugerez „maşinii-mamă" o informaţie specială despre felul în care să tămăduiască tăietura. De altfel, nici n-aş fi putut s-o fac. Probabil că şi încurajările mele „aşa, aşa"... au fost inutile. Senzaţia de durere a generat şi fără asta în creierul meu biocurenţi destul de... grăitori.

Înseamnă că „maşina-mamă" este conectată la om de semnalul legat de tulburarea echilibrului informaţional din cadrul sistemului. Dar un asemenea semnal îl poate constitui nu numai durerea, ci şi comanda volitivă de a modifica ceva în tine însuţi, insatisfacţia („nu e bine"). Iar în continuare se poate dirija cu ajutorul senzaţiilor.

E:a o experienţă neînsemnată, lipsită de spectaculozitate, în comparaţie cu toate celelalte. În fond, tăietura putea fi dată cu iod, bandajată şi s-ar fi vindecat şi aşa...

Şi totuşi era cea mai importantă experienţă din tot ceea ce am realizat într-un an de muncă! Acum descoperirea poate fi utilizată nu numai pentru sinteza şi perfecţionarea dublurilor artificiale, ci şi pentru transformarea complicatului sistem informaţional cuprins în cea mai complexă soluţie biologică, pe care noi o denumim simplu „om". Transformarea oricărui om!"

„20 februarie. Da, circuitul lichid se conectează la organismul omului şi la o comandă a voinţii. Astăzi, cu ajutorul acestei metode, am înlăturat de pe braţul sting, pînă la cot, tot părul. Mi-am cufundat braţul în rezervor şi mi-am pus „coiful". A urmat comanda „Nu!", concentrată asupra părului. Înţepăturile şi mîncărimea s-au intensificat. Pielea a devenit transparentă. După un minut părul s-a dizolvat.

Cu ajutorul acestei metode Viktor Kraveț a făcut să-i crească, în numai cinci minute, la degetele mic și la arătător, unghii lungi de doi centimetri! Și-a cufundat în lichid ambele mîini și a transformat amprentele obișnuite ale pielii de pe buricele degetelor în ceva asemănător cu desenul „în zig-zag" de pe anvelopele automobilelor. Apoi a încercat să refacă vechiul desen, dar uitase cum arăta înainte de asta.

Acum e limpede de ce n-am reușit cu iepurii de casă. Ei n-au conștiință, n-au voință, nu cunosc insatisfacția față de propria lor ființă. Este o metodă doar pentru om. Numai pentru om!"

În continuare aspirantul Krivoșein a citit fugitiv, străduindu-se să memoreze. Întorcea filele jurnalului și parcă le fotografia cu memoria sa. Totul îi era limpede. Krivoșein și Kraveț au ajuns, pe o altă cale, la același rezultat ca și el — la dirijarea metabolismului, numai că au obținut această realizare cu ajutorul mașinii.

Și e foarte important că au făcut-o cu ajutorul mașinii. Acum această descoperire nu este ceva unic, nu reprezintă o formă a monstruozității, ci înseamnă știința de a se autotransforma. Nu e suficient să dispui de o metodă de transformare. Trebuie să dispui și de o informație completă asupra organismului omenesc. Ei nu o au și nici nu puteau s-o aibă. Iar „cunoștințele în senzații" pot fi înregistrate acum în „mașina-mamă" și transmise tuturor. Și fiecare om va căpăta o putere nemaiîntîlnită.

Aspirantul își strînse visător pleoapele și se lăsă pe speteaza scaunului... Ce să mai vorbim! Lupta împotriva bolilor... În curînd ele vor fi uitate! Toate forțele naturii se vor supune omului chiar și fără mașini.

...Adîncurile albastre ale oceanului, unde nu te poți scufunda fără costumul de scafandru, fără batiscaf... Omul-delfin, lăsînd să-i crească branhii și

înotătoare, va putea să se delecteze cu stihia apelor, să trăiască în mijlocul ei, să muncească, să călătorească.

...Dacă îl vor atrage înălțimile văzduhului, va putea să-și lase aripi, să zboare, să planeze ca vulturii în curenții de aer cald.

...Planetele îndepărtate și vitrege omului, cu o atmosferă otrăvitoare formată din gaze de clor, supraîncălzite de arșița soarelui și fierbințeala magmei nestinse sau înghețate de frigul cosmic, infectate de bacili purtători de moarte vor putea fi cucerite. Omul va putea să trăiască acolo liber, ca și pe Pămînt, fără scafandru și protecție biologică. Va trebui doar să-și reconstruiască organismul pentru oxidarea cu clor în loc de oxigen.

La om, principalul nu constă în faptul că respiră oxigen. Nici mîinile și nici picioarele nu sînt esențiale. El își poate făuri branhii, aripi înotătoare, poate respira fluor și totuși să rămînă om. Tot așa după cum poți avea membre normale, piele albă, cap și acte în regulă și totuși să nu fii om!

— Da, dar... Krivoșein se sprijini cu coatele pe masă și rămase pe gînduri. Privirea îi căzu din nou pe însemnările din jurnalul lui Krivoșein cel original.

„...Vor dispare bolile, infirmitățile, nu vor mai fi de temut nici rănile, nici otrăvirile. Fiecare va putea să devină puternic, curajos, frumos, va putea să-și mobilizeze resursele organismului pentru a îndeplini munci care înainte i se părcau peste puterile lui. Oamenii vor fi ca niște zei!...Da, da, de ce zîmbești? E într-adevăr *acea* metodă de perfecționare nelimitată a omului!

— Sînt mai înțelept, de aceea zîmbesc, a răspuns Viktor Kravеț cu răceală. Iar o iei razna!

— Ia mai lasă-mă! Oare nu tinde fiecare om să devină mai bun, să se perfecționeze?

— Năzulește, dar pe măsura reprezentărilor sale despre bine și perfecțiune. Așa, de pildă, prin metoda respectivă pot lua naștere „băile cosmetice Krivoșein".

— Ce băi mai sînt și astea?

— Uite așa, băi... cîte cinci ruble de ședință. Vine o tovărășică, se dezbracă după paravan, se scufundă în soluția biologică. Operatorul — un oarecare Jora Șerverpupa, fost frizer și coafor — își pune în cap „coiful lui Monomah" și se apleacă spre ea: „Ce vă dorește inima?" „Acușica aș vrea să mă fac a la Brigitte Bardot — comandă clienta. Dar dacă se poate ceva mai plinuță și brună. Vasea al meu mă vrea așa, brună"... Ce te strîmbi? O să-i dea și bacșiș lui Jora. Iar clienții de sex masculin se vor transforma în genul superbărbatului Jean Marais sau în cel al frumuseții nordice de tipul Oleg Strîjenov. Iar în sezonul următor va veni moda Lolobrigidelor și a altei vedete masculine...

— Dar i se poate da „mașinii-mamă" o oarecare limită inferioară de selectare a informației... un fel de filtru pentru trierea prostiei și a vulgarității. Sau i se poate fixa un program rigid...

— ...care o dată cu formele să vîre în consumatorul de masă un bogat conținut interior? Dar dacă el nu va dori acest lucru? Are sau nu dreptul, pe banii lui, să nu-l dorească? „Dar ce, sînt cumva anormală — va protesta aceeași tovărășică — de vreți să mă rectificați? Voi sînteți niște caraghioși!" Înțelegi, fermitatea de beton armat a poziției filistinului și a omului vulgar, trivial, rezidă tocmai în faptul că ei consideră ca normală, exemplară propria lor comportare.

Dar se poate face ca această comportare să nu fie considerată normală de „mașina-mamă"

— „Hm... Propun efectuarea unei experiențe simple. Vîră, te rog, degetul în lichid.

— Care din ele?

— Acela de care să nu-ți pară rău.

Am vîrît în lichid degetul inelar. Dublura își puse „coiful" și se apropie de dulăpiorul cu instrumente medicale.

— Atenție!

— Au, ce faci?! Mi-am scos brusc degetul. Avea pe el o tăietură din care curgea sînge.

Viktor Kraveț își supse degetul inelar, apoi șterse sîngele de pe bisturiu.

— Acum ai înțeles? Pentru mașină nu există și nu poate exista normă de conduită. Ei puțin îi pasă. Ce i se poruncește, aia face...

Ne-am vindecat tăieturile.

Viktor Kraveț m-a coborît din înaltul cerului, de-a berbeleacul, pe Pămînt. Noi, inventatorii, sîntem oameni visători. Și Edison se gîndea, probabil, că la telefonul său oamenii își vor comunica unii altora numai vești plăcute și necesare, și în nici un caz nu vor bîrfi, nu vor face denunțuri anonime și nu vor chema „Salvarea" la cunoscuții lor pe deplin sănătoși, doar de dragul de a se amuza... Așa și noi, toți visăm ceva bun, dar cînd viața întoarce pe dos ideea invenției, ne plesnim cu palmele peste coapse, ca tăietorii de lemne pe ger: Păi ce faceți oameni buni?!

Blestemul științei constă în faptul că ea creează doar metode și nimic mai mult. Așa și la noi, va fi doar o simplă „metodă de transformare a informației în sistemul biologic". Maimuța poate fi transformată în om. Însă și omul în maimuță.

Dar nu se poate! Nu, nu se poate concepe că și după descoperirea noastră totul o să rămînă la fel cum a fost! Și nu-i vorba de știință, ci de viață! Descoperirea noastră vizează tocmai viața. Ea nu împușcă, nu omoară — ea creează. Poate că noi nu căutăm unde trebuie. Nu e vorba aici de proprietățile mașinii, ci de însușirile omului."

Aspirantul Krivoșein termină lectura jurnalului frămîntat de gînduri. E posibil, oare, să-și fi pierdut

timpul degeaba? Nu cumva descoperirea noastră a apărut înainte de vreme şi se poate întoarce împotriva oamenilor? La Moscova el s-a gîndit prea puţin la toate acestea. Descoperirea era numai a lui. Ea nu privea pe nimeni altcineva. Prin urmare cercetează şi taci din gură... E adevărat că după baia din bazinul reactorului tare ar mai fi vrut să-i împărtăşească lui Androsiaşvili şi băieţilor de la cămin descoperirile şi frămîntările sale, să le spună că radiaţia şi boala iradierii pot fi învinse! Dar aceste lucruri aveau o legătură directă cu probleme de război...

„Din cauza ticăloşilor! Krivoşein fu cuprins de furie. Din cauza ticăloşilor care sînt, poate, doar unul la mie, şi pentru care binevoitoarea şi servila prostituată, Ştiinţa, pregăteşte metode de aruncare în aer a podurilor şi de distrugere a popoarelor! Doar metode. La naiba, poate ar fi cazul să încep exterminarea acestor bestii după metoda noastră? Nimeni n-are să mă prindă, n-are să mă împuşte... Să merg şi eu pe drumul ticăloşilor? Nu. Nici asta nu e „ceea ce trebuie".

Aspirantul închise caietul, îşi ridică privirea. Lampa de birou ardea de pomană. Se făcuse lumină. Dincolo de geam faţadele galbene, identice, ale clădirilor din cartierul academicienilor priveau printre frunze la soarele nevăzut. Se părea că turma de case va porni, dintr-o clipă într-alta, după astru. Ceasul arăta şapte şi jumătate, dimineaţa.

Krivoşein îşi aprinse o ţigară şi ieşi în balcon. În staţia de troleibuz, jos, se adunau oameni. Un bărbat cu umerii largi, într-un impermeabil bleumarin, se preumbla pe sub copaci.

— Ia te uită! se miră Krivoşein de perseverenţa şi rezistenţa acestuia. Bine. Trebuie salvat ceea ce mai poate fi salvat.

Se înapoie în cameră, se dezbrăcă şi făcu un duş rece. Îi reveni vioiciunea şi energia. Deschise apoi şifonierul, scotoci prin rezervele modeste din gar-

derobă, cercetîndu-le cu un ochi critic. Alese o cămaşă ucraineană cu guler brodat şi o trase pe el. Cercetă cu îndoială costumul bleumarin, uzat, oftă şi îl îmbrăcă.

Pe urmă, aspirantul se antrenă un sfert de oră în faţa oglinzii şi părăsi locuinţa.

Capitolul 3

— Ei, la stai! Nu fii măgar!
— Uşor de spus... mormăi măgarul şi o luă la fugă.

O poveste modernă

Bărbatul în impermeabil îl zări pe Krivoşeln, se întoarse spre el şi-l privi drept în faţă.

„Doamne, ce detectiv primitiv! se indignă Krivoşein. În loc să urmărească imaginea mea în vitrină sau să se ascundă după un ziar, se zgîieşte ca omul de Neanderthal la un autobuz! Ce dracu, n-au instrucţiuni? Măcar de-ar citi comicsuri, pentru a-şi ridica calificarea! Cu asemenea indivizi, slabe speranţe să dai de firul unei crime!"

Îl cuprinse furia. Se apropie hotărît de bărbatul în impermeabil.

— Ascultă, de ce nu te schimbi? Detectivilor nu li se aplică legea cu privire la munca de şapte ore?

Cel cu impermeabilul îşi înălţă mirat sprîncenele.

— Valea ... auzi aspirantul o voce baritonală, caldă. Valentin... Nu mă cunoşti?

— Hm... Krivoşein clipi, îl privi cu atenţie şi scoase un fluierat. Deci asta e... Prin urmare, dumneata eşti Adam Hercule? Ia te uită! Şi eu care credeam...

— A... înseamnă că dumneata nu eşti Krivoşein? Adică eşti Krivoşein, dar... din Moscova?

— Exact. El, te salut... Te salut, Valea-Adam, suflet rătăcit!

— Salut.

Își strînseră mîinile. Krivoșein cercetă chipul bronzat de soare și ars de vînt al lui Adam. Trăsăturile îi erau cam dure, dar frumoase. „Totuși, Valea nu s-a muncit degeaba! Uite ce-a ieșit!" Numai în ochii de culoare deschisă, pe sub genele decolorate, i se citea o sfială ascunsă.

— Acum o să fie mulți cu numele Krivoșein, Valentin Vasilievici.

— Poți să-mi spui Adam. Am să iau acest nume.

— Dar pe unde ai umblat, Adam?

— La Vladivostok, o, doamne ... Rîse scurt, ca și cum s-ar fi îndoit că are dreptul să glumească. La Vladivostok și în împrejurimile sale.

— Ce vorbești? Asta-i grozav! Krivoșein îl privi cu invidie. Ai montat utilaje în porturi?

— Nu, chiar... Am aruncat în aer stîncile submarine cu dinamită. Iată... acum m-am întors să lucrez....

— Și nu ți-e teamă?

Adam îl privi pe Krivoșein drept în ochi.

— Mi-e teamă, dar... înțelegi, am o idee. În loc de a sintetiza oameni artificiali, aș vrea să încerc să-i transform în „mașina-mamă" pe cei obținuți. Adică... să te scufunzi în lichid, să acționezi cu ajutorul informației externe... Probabil că se poate, ce zici?

Adam se sfia totuși. Își dădu seama că se sfiește și-i era ciudă că, din cauza asta, și-a expus ideea sa atît de stîngaci.

— E o idee bună, spuse aspirantul. Îl privi pe Adam cu o curiozitate nouă.

„În fond, nu sîntem chiar atît de diferiți. Sau asta este logica interioară a descoperirii?"

— Numai că a mai fost experimentată, Val. Ei și-au scufundat în lichidul nostru diferite părți ale corpului. Se pare că s-au scufundat și în întregime.

— Şi iese ceva?

— Iese... Numai că, cu ultima experienţă, încă nu e totul prea limpede.

— Dar e ceva formidabil! Înţelegi?... În felul acesta se poate introduce informaţia Artei în om, cu selecţie, după principiul legăturii inverse ... Adam, încurcîndu-se şi sfiindu-se în continuare, i-a expus lui Krivoşein gîndurile sale cu privire la înnobilarea omului cu ajutorul artei.

Dar aspirantul l-a înţeles. La urma urmelor, nu e atît de greu să te înţelegi pe tine însuţi.

— ...În munca noastră, noi trebuie să pornim de la ideea că omul tinde spre mai bine, cită, zîmbind, o însemnare din jurnalul lui Krivoşein, de la faptul că nimeni sau aproape nimeni nu vrea să facă în mod conştient ticăloşii şi prostii, că ele se întîmplă datorită neînţelegerii.

— În viaţă totul este complicat. Nu poţi să-ţi dai seama dintr-o dată dacă procedezi bine sau nu. Asta o ştiu şi de la mine. Şi dacă îi dai omului o informaţie clară şi aplicabilă la psihicul, la faptele şi la acţiunile lui... despre ce e bine, ce e rău, ce e prostie — şi o înţelegere limpede a faptului că orice ticăloşie sau prostie de-a sa, mai devreme sau mai tîrziu, conform legii numerelor mari, se va întoarce împotriva lui însuşi, atunci putem să nu ne temem nici de el, nici pentru el. O astfel de informaţie poate fi introdusă şi în „maşina mamă...!"

— Cum, şi o asemenea experienţă s-a mai făcut? se miră Adam.

— Nu. A existat doar o înţelegere vagă că acest lucru este necesar, că fără o asemenea informaţie toate celelalte nu au nici un sens... Aşa că ideea ta este foarte oportună. Ea, cum se spune în cercurile academice, umple un gol... Ia ascultă! Deodată Krivoşein se înfurie. Şi, tu, cu o asemenea idee, umblai pe urmele mele ca un copoi, te preumblai pe sub ferestre! Nu puteai să mă strigi sau să vii în casă?

— Înțelegi... bolborosi Adam. Eu credeam că tu ești el. Treci pe lîngă mine, nu mă observi, nu mă recunoști. M-am gîndit că nu vrei să mă vezi. Noi am avut atunci o tevatură... Își plecă capul.

— Da... Nici la laborator n-ai fost?

— La laborator? Păi, n-am legitimație de intrare. Iar actele sînt ale lui Krivoșein. Toți de acolo le cunosc.

— Dar peste gard?

— Peste gard... Adam ridică din umeri, intimidat. O asemenea idee nici nu-i trecuse prin minte.

— Omul elaborează idei de o îndrăzneală nemaipomenită, iar în viață... O, doamne! Krivoșein clătină din cap dezaprobator. Trebuie să te debarasezi de această timiditate mizerabilă în fața oamenilor, altfel vei pieri. Va pieri și munca... În sfîrșit, el îi întinse cheile, du-te instalează-te și odihnește-te. Toată noaptea ai patrulat. Trebuie să te odihnești!

— Dar unde e... el?

— Asta aș vrea s-o știu și eu. Unde o fi și ce-i cu el? Aspirantul se prosomorî. Am să încerc să lămuresc totul. Ne vedem mai tîrziu. La revedere, mai spuse el și zîmbi. Totuși, e foarte bine că ai venit.

„Nu, pe om nu-l poți abate atît de ușor din calea sa, își spunea în gînd Krivoșein, îndreptîndu-se spre institut. O problemă măreață, o idee mare își poate subordona totul, te poate face să uiți și de jigniri, și de năzuințe personale, și de imperfecțiuni... Omul tinde spre mai bine. Deci totul e în regulă!"

Pe alături treceau în goană troleibuzele și autobuzele matinale supraîncărcate. Într-unul din ele aspirantul o găsi pe Lena. Ședea lîngă geam și privea distrată afară. Se opri o clipă și o însoți cu privirea.

„Ah, Lena, Lena! Cum ai putut să faci una ca asta?"

Lectura jurnalului avusese asupra aspirantului un efect pe care nu l-ar fi putut avea asupra nimănui. Avea impresia că a trăit, în acest din urmă an, tot timpul la Dneprovsk. El era pur şi simplu Krivoşein şi simţi o strîngere de inimă amintindu-şi de mîhnirea pe care această femeie i-o pricinuise lui (da, lui!).

„... Eu ştiu încotro se îndreaptă cercetările noastre, de ce să ne ascundem după deget. E rîndul meu să mă vîr în rezervă. Împreună cu Viktor Kravet efectuez mici experienţe instructive asupra membrelor noastre. De curînd mi-am sudat, cu ajutorul circuitului lichid, ligamentul de la genunchi, rupt cu mulţi ani în urmă, şi acum nu mai şchiopătez. Toate acestea sînt, desigur, o minune a medicinii. Dar noi avem gînduri mult mai îndrăzneţe. Tindem spre totala transformare a omului. Într-o astfel de treabă nu trebuie să te rezumi la mărunţişuri. Altfel o să ne mai învîrtim încă douăzeci de ani în jurul rezervorului. De data asta trebuie să mă vîr în rezervor chiar eu, un om natural obişnuit. Viktor Kravet nu mai are ce căuta acolo.

În esenţă, urmează să facem proba propriului meu organism, şi nu a „maşinii-mamă". Toate cunoştinţele şi procedeele noastre nu fac doi bani dacă omul nu va avea voinţa şi hotărîrea necesară de a se supune transformărilor informaţionale în lichid.

Desigur, eu nu mă voi întoarce transformat din acest rezervor. În primul rînd, nouă ne lipseşte informaţia necesară pentru transformări esenţiale ale organismului şi intelectului omenesc. În al doilea rînd, pentru început acest lucru nici nu este necesar. E suficient să verificăm conectarea totală în „maşina-mamă", să dovedim că acest lucru e posibil, că nu e periculos şi, desigur, să schimbăm ceva în propriul eu. Ca să spun aşa, să facem prima rotaţie în jurul Pămîntului.

Dar e posibil acest lucru? Şi nu e periculos? Mă voi întoarce, oare, din rezervor, de pe orbită, din probe — mă voi înapoia? Complicată drăcovenie mai e şi „maşina-mamă". Cîte lucruri noi am descoperit la ea şi tot n-o cunoaştem în întregime...

Nu prea mă simt în apele mele din cauza perspectivei strălucite pe care le oferă cercetările noastre.

Mai ales că a venit şi momentul să mă însor. Asta-i! La dracu cu comportarea rezervată faţă de Lena! Am nevoie de ea. Vreau să fie cu mine, să fie îngrijorată, neliniştită şi să mă certe cînd mă întorc tîrziu acasă. Dar înainte de asta să-mi dea să mănînc. Şi (întrucît cu sinteza dublurilor totul este de acum limpede) fie ca noii Krivoşein să apară pe lume, nu din maşină, ci datorită unor relaţii bune, de înaltă moralitate dintre părinţi. Şi n-au decît să ne complice ei viaţa. Eu sînt „pentru". Mă însor! Cum de nu mi-a trecut asta prin cap mai înainte?

Să mă însor tocmai acum, cînd pregătim această experienţă?... Ei şi! În cel mai rău caz va rămîne în urma mea o amintire din cele mai trainice. Un fiu sau o fiică. Odinioară oamenii plecau pe front, părăsindu-şi nevestele şi copiii. De ce n-aş proceda şi eu la fel?

Poate că nu e prea cinstit să te însori, atunci cînd există posibilitatea să laşi în urma ta o văduvă. Dar să mă condamne cei ce au pornit sau vor porni la o asemena acţiune. Lor le dau voie s-o facă!"

„12 mai.

— Mărită-te cu mine, Lena! O să fim tot timpul împreună. O să avem copii, frumoşi ca tine şi deştepţi ca mine. Ce zici?

— Te crezi, într-adevăr, deştept?

— Păi cum? Ei, ce zici?

— Dacă ai fi deştept, nu ai propune aşa ceva.

— Nu înţeleg...

— Vezi? Şi vrei să ai copii deştepţi.

— Te rog, explică-mi despre ce e vorba? De ce nu vrei să te măriţi cu mine?

Ea îşi înfipse în păr ultimul ac şi se întoarse din faţa oglinzii către mine.

— Îmi place grozav să te văd bosumflat, cu buzele răsfrînte. Dragul meu Valea! Roşcovanul meu! Înseamnă, deci, că ai intenţii serioase? Ah, minunăţia mea!

— Aşteaptă! i-am spus, eliberîndu-mă. Eşti de acord să te măriţi cu mine?

— Nu, dragostea mea.

— De ce?

— Pentru că mă pricep la viaţa de familie ceva mai bine decît tine. Ştiu că din toate astea n-o să iasă nimic bun. Adu-ţi aminte: am avut noi măcar o dată vreo discuţie serioasă? Doar ne întîlneam şi petreceam timpul împreună... Aminteşte-ţi de cîte ori n-am venit la tine, iar tu erai ocupat cu gîndurile, cu treburile tale, şi nu te bucurai, erai chiar nemulţumit că am venit. Desigur, te prefaci, te străduieşti din toate puterile ca eu să nu observ lucrul acesta, dar eu îl simt... Imaginează-ţi ce o să fie, atunci cînd vom fi tot timpul împreună?

— Înseamnă... înseamnă că tu nu mă iubeşti?

— Nu, Valea. Ea mă privea deschis şi cu o undă de tristeţe. Şi nici n-am să te iubesc vreodată. Nu vreau să te iubesc. Înainte doream acest lucru... În fond, dacă ar fi să vorbim cinstit, m-am apropiat de tine cu un gînd ascuns. M-am gîndit aşa, omul acesta liniştit şi lipsit de frumuseţe fizică mă va iubi şi mă va preţui... Tu nici nu-ţi închipui, Valea, cîtă nevoie aveam de asta. Simţeam nevoia să mă încălzesc! Numai că lîngă tine nu m-am încălzit. Pentru că nici tu nu mă iubeşti prea mult... Tu nu eşti al meu, ştiu. Tu o ai pe alta: Ştiinţa! Ea rîse cu răutate. V-aţi scornit tot felul de jucării: ştiinţa, tehnica, politica, războiul. Iar femeia e doar aşa, printre altele. Dar eu nu vreau acest rol. Se ştie că noi muierile sîntem proaste. Luăm totul în

serios. Nu cunoaștem măsură în dragoste și nu putem să facem nimic în privința asta... Vocea îi tremură și ea se întoarse. Eu ți-aș fi spus oricum toate astea odată și odată...

Da, Lena s-a înșelat pentru a doua oară!

De fapt, amănuntele n-au nici un rost. Am dat-o afară. Și acum stau și caut să-mi revin scriind jurnalul.

Va să zică, totul era numai calcul: „Să nu-ți iei un bărbat frumos, ci unul nearătos!" Iar eu am vrut să întemeiez o familie sănătoasă...

E frig. Oh, ce frig e!...

„De ce să mă iubească Frasquita? Nu am nici bani"... vorba operetei. Ei, dar n-are rost să vorbesc despre mine! Lena nu e așa. Dar cum e? În fond, a spus-o foarte bine: parcă eu nu-mi dădeam seama de toate? Și încă cum! Dar înainte îmi conveneau astfel de relații superficiale cu ea... „Vă convine?" cum se spune prin magazine, cînd ți se propune o marfă oarecare.

În viață nimic nu trece fără să lase urme sau fără pedeapsă. Să luăm chiar cazul meu. M-am schimbat, mi-am dat seama de sentimentele mele, dar viața a năruit totul... M-am lăsat furat de o iluzie, ca în romane. Sînt un caraghios! Am vrut puțină căldură. Dar pentru ea n-am fost decît o stație de transbordare.

Asta e tot. În viața mea nu va mai fi nimic altceva. Nu mai găsesc eu o femeie ca Lena. Cît despre legăturile ieftine, nu sînt de acord cu ele.

Lena n-a vrut să devină văduva mea.

E frig...

Noi ne-am pierdut sinceritatea, aptitudinea de a acționa la porunca sentimentelor, de a crede fără rezerve, pentru că credeam, de a iubi, pentru că iubim. S-ar putea ca asta să se întîmple pentru că fiecare s-a fript nu o dată din cauza acestei sincerități, sau pentru că la teatru sau la cinematograf vedem cum se *confecționează* toate sentimentele,

sau: din cauza complexităţii vieţii în care trebuie să chibzuieşti şi să calculezi totul. Nu cunosc „Gingăşia sufletelor descompusă în şirul lui Taylor“... Am descompus-o...

Acum trebuie să înţelegem din nou, cu ajutorul raţiunii, cît de importante sînt în viaţa omului sentimentele integre şi puternice. Cine ştie, poate e bine că lucrul acesta trebuie dovedit. Asta se poate dovedi. Şi se va dovedi. Şi atunci oamenii vor căpăta o nouă naturaleţe a sentimentelor şi faptelor, consolidate de raţiune, vor înţelege că altfel viaţa nu e viaţă.

Dar deocamdată e frig...

Ah, Lena, Lena, sărmana mea fetiţă speriată de viaţă! Se pare că acum te iubesc, într-adevăr!“

La ora opt şi jumătate dimineaţa anchetatorul Onisimov se apropie de Laboratorul noilor sisteme. Plutonierul de serviciu Golovorezov şedea în bătaia soarelui, sprijinit de uşa de intrare, cu chipiul lăsat pe ochi. În jurul gurii deschise şi pe obraji îi umblau muştele. Plutonierul încerca să le alunge prin tresăriri ale muşchilor feţei, dar nu se trezea.

— O să arzi în timpul serviciului, tovarăşe plutonier, vorbi cu severitate Onisimov.

Plutonierul de serviciu se trezi dintr-o dată, îşi îndreptă chipiul şi se ridică în picioare.

— Totul e în ordine, tovarăşe căpitan, noaptea nu s-a întîmplat nimic.

— E clar. Cheile sînt la dumneata?

— Da, vă rog, şi plutonierul scoase cheile din buznar. Aşa cum mi-au fost înmînate, aşa le păstrez.

— Să nu laşi pe nimeni înăuntru.

Onisimov descuie uşa de la intrare, o deschise, apoi o trînti în urma lui. Orientîndu-se cu uşurinţă în coridorul întunecos, în care erau îngrămădite lăzi şi aparate, găsi uşa ce ducea la laborator.

Odată ajuns în laborator, se uită cu atenţie în jurul său. Pe duşumea rămăseseră băltoacele asemă-

nătoare unui jeleu, ale căror margini se uscaseră şi se răsuciseră în sus. Furtunurile „maşinii-mamă" atîrnau moale în jurul buteliilor şi baloanelor. Becurile de pe panoul maşinii electronice nu erau aprinse. Mînerele tabloului de comandă luceau vag în semiobscuritate. Onisimov trase cu îndoială în piept aerul stătut din încăpere şi clătină din cap: „Ehe!" Apoi îşi scoase haina gri, o aşează cu grijă pe speteaza scaunului, îşi suflecă mînecile cămăşii şi se apucă de treabă.

Înainte de toate spălă cu apă, ridică şi aşeză la locul său rezervorul, apoi făcu legătura cu toate furtunurile şi capetele cablurilor. Cercetă cablul de energie electrică şi descoperi jos, la îmbinarea dintre duşumea şi perete, locul ars şi mîncat de acizi, unde se produsese scurtcircuitul. Luă din dulap mănuşile de cauciuc, scoase dintr-un sertar instrumentele, se înapoie la cablu şi se apucă să cureţe, să răsucească şi să izoleze firele de cupru topite.

După cîteva minute totul fu gata. Onisimov, suflînd din greu, se îndreptă de spate şi conectă curentul electric. Transformatoarele calculatorului ŢVM-12 începură să zumzăie uşor, se auzi zgomotul ventilatoarelor de aerisire, motorul de evacuare porni accelerîndu-şi turaţia.

Pe panoul de comandă al maşinii începură să licărească, în dezordine, beculeţe roşii, albastre, verzi şi galbene.

Onisimov, muşcîndu-şi de emoţie buza de jos, luă cu un balon mare de apă din distilator şi începu s-o toarne în toate buteliile, completîndu-le. Scoase din sertarul mesei de lucru a lui Krivoşein jurnalul de laborator şi, consultînd însemnările, se apucă să toarne reactivi în butelii şi baloane. După ce termină toate aceste operaţii, se opri în mijlocul încăperii şi aşteptă.

Lumina pilpîindă a becurilor de semnalizare fugea de la o margine a panoului la alta, de jos în sus şi de sus în jos, fugărindu-se ca într-o reclamă

luminoasă de cinematograf. Dar, treptat-treptat, licăririle lipsite de noimă începură să se ordoneze într-o imagine alcătuită din linii frînte. Liniile drepte, verzi, le dublau pe cele albastre şi galbene. Licărirea becurilor roşii deveni mai slabă, rărindu-se. Curînd, ele se stinseră cu totul. Onisimov aştepta cu încordare ca dintr-o clipă într-alta în partea superioară a panoului să se aprindă semnalul „Stop!" Dar trecură cinci minute, zece, cincisprezece şi semnalul nu se aprinse.

Se pare că funcţionează... Onisimov îşi trecu palma peste faţă, frecîndu-se cu putere.

Acum trebuia să aştepte. Ca să suporte mai uşor această chinuitoare stare de tensiune nervoasă, turnă apă într-o căldare, găsi nişte cîrpe în coridor şi se apucă să spele duşumeaua. Apoi înfăşură cu bandă izolatoare capetele rupte ale firelor şi cablurilor de la „coiful lui Monomah", citi însemnările din jurnal, mai prepară încă vreo cîteva soluţii şi le turnă în butelii. Acum nu mai avea ce face.

Pe coridor se auziră paşi. Onisimov se întoarse brusc spre uşă. Intră plutonierul Golovorezov.

— Tovarăşe căpitan, secretarul ştiinţific Hilobok insistă să intre. Spune că vrea să discute ceva cu dumneavoastră. Să-i dau drumul?

— Nu. Lasă-l să aştepte. Şi cu am de discutat cu dînsul.

— Am înţeles. Plutonierul părăsi încăperea.

„De, ce să-i faci, va trebui să stau de vorbă şi cu Harri! Onisimov rise în sinea lui. Este momentul cel mai potrivit să-i aduc aminte de recentele evenimente."

„...17 mai. Ce ţi-e şi cu Harri Haritonovici ăsta. Cînd mi-a spus atunci că n-are de gînd să-şi scrie disertaţia, totul n-a fost decît un şiretlic. Mare şmecher! Am aflat că ieri a avut loc susţinerea prealabilă a tezei sale de doctorat, în şedinţa închisă a consiliului nostru ştiinţific. La noi, ca şi în multe alte institute, există o regulă. Înainte de a-l lăsa pe candi-

dat să zboare în sferele exterioare, el e audiat în cerc restrîns, în „familie". Peste cîteva zile va avea loc susținerea oficială în sala de ședințe a Biroului de construcție, unde lucrează Lena.

Eh, nu degeaba face Harri pe șiretul! Aici se ascunde ceva."

„18 mai. Astăzi am ciocănit în ferestruica deasupra căreia nu știu care poet din institut, pentru orice eventualitate, a ținut să rămînă anonim, a scris cu creionul pe perete:

FII DEMN DE PRIMA UNIFORMĂ.
DUȘMANUL NU DOARME!

Maiorul Pronin

Eu eram probabil demn. De aceea Iohann Iohannovici m-a lăsat să intru în sala de lectură și mi-a dat să consult un exemplar din lucrarea candidatului în științe tehnice H. H. Hilobok, prin care urmărea obținerea titlului de doctor în științe tehnice. Tema... o, dar, de fapt, n-am voie să vorbesc despre asta.

Ei, fraților!... În primul rînd, tema amintită se apropie teribil de acea elaborare a blocurilor memoriei la care odinioară am lucrat împreună cu Valerka. Reieșea că Harri ar fi fost un fel de autor și conducător al lucrării. Nu se spunea direct, dar se putea ghici. În al doilea rînd, el a recurs la o improvizație liberă atunci cînd a fost vorba de interpretarea rezultatelor obținute și aici s-a încurcat definitiv. În al treilea rînd, pînă și faptele de multă vreme cunoscute și rezolvate de sistematicieni și electroniști de peste hotare, au fost însăilate după fraza „Cercetările au stabilit..." Cum de a putut consiliul nostru științific să dea drumul la o asemenea lucrare? E luna mai. Jumătate din oameni sînt plecați în deplasare sau în concediu.

Nu, asta nu se poate să rămînă așa."

„19 mai.

— Cunoști aritmetica? m-a întrebat Viktor Kraveț, cînd i-am expus problema în esența ei și intențiile mele.

— O cunosc, dar de ce mă întrebi?

— Atunci socotește: două zile pentru pregătirea în vederea participării la susținerea tezei, plus ziua respectivă... plus o lună de tracasări și nervi după aceea. Doar nu ești copil mic. Știi prea bine că asemenea treburi nu se trec cu vederea atît de ușor. Ce e mai important: o lună de cercetări în problema noastră, ale cărei rezultate vor avea cu timpul asupra întregii lumi o influență mult mai mare, mai puternică decît toată tehnica contemporană, sau teza asta de cîrpaci, care nu va avea nici o influență? O să fie o teză în plus, și atît.

— M-da... dar acum eu am să-ți vorbesc despre o altă aritmetică. Noi doi sîntem oameni asemănători și specialiști identici, iar în unele privințe tu mă depășești chiar. Dar dacă am să mă duc acum la acest secretar științific, Hilobok, și chiar fără să mă obosesc prea mult cu argumentări, am să-i declar că practicantul Viktor Kraveț este un prost, că nu cunoaște abecedarul tehnicii de calcul (chiar și la aritmetică e destul de slab), strică aparatele și bea spirt pe ascuns... ce se va întîmpla cu practicantul Viktor Kraveț? Va fi dat afară din institut, afară din cămin. Și s-a dus naibii practicantul. N-o să poată dovedi nimănui nimic, pentru că nu e decît un biet student. Ei bine, închipuiește-ți ce situație va obține în comparație cu noi Hilobok, devenind doctor în științe. Te-am convins?

L-am convins în așa măsură, încît a plecat imediat la bibliotecă să-și ia note din surse bibliografice accesibile.

Pot să mai aduc un argument: noi trebuie să ne gîndim nu numai la cercetări, ci și la faptul că, odată și odată, va veni timpul să apărăm concret

descoperirea noastră ca ea să fie utilizată în folosul oamenilor. Dar noi nu ştim cum se face asta. Trebuie s-o învăţăm.

În definitiv, la naiba cu prudenţa! La urma urmelor, trăiesc pe lumea asta sau doar mi se pare?"

„22 mai. Totul a început ca de obicei. În sala mică a Biroului de construcţii s-a adunat un auditoriu restrîns, dar reprezentativ. Harri Haritonovici a prins pe tablă foile de hîrtie de calc, pline de scheme şi grafice de diferite culori, a luat apoi o poziţie fotogenică alături de ele şi a rostit alocuţiunea obişnuită, care a durat vreo douăzeci de minute. Cei admişi în sală l-au ascultat cu obişnuitul sentiment de stînjeneală. Unii nu înţelegeau de loc despre ce e vorba, alţii înţelegeau cîte ceva, iar cîte ceva nu. Mai erau şi cei ce înţelegeau totul, şi cine este Harri Hilobok, şi cel fel de lucrare a prezentat şi de ce a declarat-o ca fiind secretă... Dar fiecare se gîndea cu tristeţe că n-are rost să-şi vîre nasul în farfuria altuia întrebîndu-se totodată dacă el însuşi e suficient de pregătit ca să-i poată critica pe alţii? Obişnuitele raţionamente somnoroase, datorită cărora în ştiinţă s-au strecurat cine ştie cîţi şnapani.

Harri si-a încheiat alocuţiunea. Preşedintele comisiei a dat citire avizelor. Avize favorabile, bine ticluite, nimic de zis (cine să se apuce să spună lucruri neplăcute la susţinerea unei teze?). Pentru mine personal a constituit o mare surpriză doar faptul că şi Arkadi Arkadievici a făcut un referat pozitiv. Apoi au urmat oponenţii oficiali care şi-au spus cuvîntul. Se ştie ce înseamnă un oponent oficial. Ca să-şi justifice această titulatură, subliniază cîteva mici scăpări, cîteva nepotriviri, „dar în general lucrarea corespunde... autorul merită..." De fapt, să nu păcătuiesc. Oponentul din Moscova şi-a bătut joc, într-un mod foarte subtil, de toate ideile tezei şi a lăsat să se înţeleagă că ea poate fi făcută praf. Dar el a făcut-o atît de fin şi de pre-

caut, încît mă îndoiesc că l-a înţeles chiar şi Harri. „Dar în linii mari lucrarea merită ..."

Şi, în sfîrşit, se pune întrebarea: „Cine doreşte să ia cuvîntul?" De obicei, cînd se ajunge aici toată lumea are deja un sentiment de repulsie faţă de tot ce se întîmplă, nimeni nu mai doreşte nimic, autorul tezei mulţumeşte şi gata.

Şeful laboratorului noilor sisteme, V. Krivoşein însă a tras adînc aer în piept, apoi şi-a dat drumul (În clipa aceea mi-am dat seama că va ieşi un scandal de proporţii.) A ridicat mîna. Harri Haritonovici a fost neplăcut surprins. Eu, la fel. A vorbit douăzeci de minute şi, dezvoltîndu-şi argumentele, le înmîna membrilor consiliului ştiinţific revistele, monografiile, broşurile în care erau expuse, fără referiri la Hilobok, rezultatele susţinute de el în lucrare. Apoi a reprodus pe tablă schema lui... N-are importanţă ce anume schemă — mai ales că singura ei calitate era „originalitatea" — şi a demonstrat că ... nu va funcţiona la frecvenţele diapazonului necesar. În sală s-a produs rumoare.

Apoi a luat cuvîntul candidatul în ştiinţe, V. Ivanov, care venise cu avionul (în urma telefonului meu) de la Leningrad. El a precizat la rîndul său care e situaţia şi a analizat partea „originală" a tezei. Cuvîntarea lui Valerka a fost plină de erudiţie şi străbătută de un umor subtil. Sala s-a înviorat şi mai mult. Apoi dă-i, şi dă-i! Nu-i mai puteai opri!

Vechea mea cunoştinţă Jalbek Balbekovici Pşembakov, pe care l-am „fericit" cu un an în urmă, a început să-i ceară precizări lui Harri. Cum se realizează schema nr. 2... (dar n-are rost să continui). Hilobok nu ştia cum, dar a încercat să scape printr-o trăncăneală care-ţi dizolva creierul nu alta. La discuţie au participat şi alţi colaboratori al biroului de construcţii. În încheiere a luat cuvîntul ingine-

rul-șef al Biroului de construcții, profesor și laureat... (nu e recomandabil să-i pomenesc numele aici).

„Mie mi s-a părut chiar de la început că aici ceva nu e în regulă", a început el.

Într-un cuvînt, nimeni nu l-a ajutat pe Hilobok cu nimic. Teza lui a fost făcută praf. Îți era mai mare dragul să te uiți la el. Toți au plecat apoi la treburile lor, iar el a rămas să desprindă de pe tablă admirabilele sale foi de calc, iar foile răsucindu-se îl loveau peste mustață. M-am apropiat de el să-l ajut.

— Mulțumesc, nu e nevoie, a mormăit Hilobok. Ce, acum ești mulțumit? Nici dumneata nu-ți susții disertația, și nici pe alții nu-i lași. Ai o viață ușoară, Valentin Vasilievici, natura te-a înzestrat cu aptitudini...

— Ușoară, n-am ce zice! am ripostat eu, înmărmurit. Salariul de două ori mai mic ca al dumitale, concediul la fel. Iar treabă și griji pînă peste cap...

— Singur îți faci griji. Ce nevoie ai avut să te amesteci în treaba asta? Harri, făcînd foile sul, mi-a aruncat o privire rea și plină de amenințare. Trebuia să te gîndești și la institut, nu numai la dumneata... Ei, dar nu e aici locul să discutăm despre asta!

Așa se întîmplă întotdeauna. Dar, oricum, mă simt surprinzător de bine. Am senzația că am făcut o treabă bună, dacă nu mai importantă, dar în orice caz, mai utilă decît descoperirea noastră. Am strivit o canalie. Înseamnă că se poate. Și nu e atît de greu pe cît părea.

Acum parcă nu mai mi-e teamă pentru viitorul muncii noastre. Pot fi învinse și asemenea probleme."

— Și totuși asta a avut o mare influență asupra muncii... mormăi Onisimov-Krivoșein, suprave-

ghind „mașina-mamă". Eh, dar cîte nu au influență asupra muncii!

„29 mai. Astăzi am fost chemat la Azarov. Abia s-a înapoiat din deplasare.

— Vă dați seama ce ați făcut?

— Da, Arkadi Arkadievici, teza lui...

— Nu e vorba de teza lui Harri Haritonovici, ci de comportarea dumitale! Ai subminat prestigiul institutului nostru. Și cum l-ai mai subminat!...

— Mi-am spus părerea.

— Dar, dar *unde* ți-ai expus-o? *Cum* ți-ai expus-o? E oare atît de greu de înțeles că, în cadrul unei instituții dinafară, dumneata nu ești doar un simplu inginer, care încearcă să se răfuiască... e-e... într-o problemă științifică cu cineva (Harri m-a turnat, nu glumă!), ci reprezentantul Institutului de sistemologie! De ce nu ți-ai expus părerea la susținerea prealabilă a tezei?

— N-am știut nimic de ea.

— Chiar și așa. Ai fi putut și după aceea să-ți expui punctul de vedere locțiitorului meu. S-ar fi ținut seama de el! (Adică lui Voltamperov!)

— Nu s-ar fi ținut seama.

— Văd că nu ne putem înțelege. Ce planuri ai pentru viitor?

— N-am de gînd să-mi dau demisia.

— Nici nu ți-am propus s-o faci. Dar mie mi se pare că nu ești încă pregătit să conduci un laborator. Un om de știință care lucrează într-un colectiv trebuie să țină seama de interesele colectivului. În orice caz, să nu-i aducă prejudicii prin faptele și acțiunile sale. Presupun că la viitorul concurs îți va fi greu să treci examenele pentru ocuparea funcției de șef de laborator... Asta-i tot. Nu te mai reține.

Și uite așa. Acum prin tot institutul circulă vorbe jignitoare la adresa mea:

„Un inginer contra unui candidat! Împotriva unui doctor în științe!"

Datorită eforturilor depuse de Harri, lucrurile sînt prezentate ca şi cum aş fi avut o răfuială personală cu el. Sînt dezgropate păcatele mele vechi: mustrarea pe care am primit-o, accidentul din laboratorul lui Ivanov (administratorul Matiuşin umblă şi acum să mi se impute banii pentru pagubele provocate). Şi-au adus aminte că n-am prezentat darea de seamă anuală asupra activităţii, deşi tema 154 are scadenţa abia în anul acesta. Se vorbeşte că ar trebui alcătuită o comisie de verificare a muncii laboratorului.

Răuvoitorii ţipă, binevoitorii şoptesc cu compătimire, uitînduse cu atenţie în jurul lor. „Bine l-ai mai pus la punct pe Hilobok... Aşa-i trebuie tembelului... Dar acum au să te mănînce fript"... Şi toţi mă sfătuiesc unde să mă transfer. „Păi ar trebui să-mi luaţi apărarea!" „Vezi, cum să-ţi spun... Fenia Zagrebniak, băiat inimos de altfel, îşi desface braţele a neputinţă. Ce pot să fac eu? Nu e în specialitatea mea"...

Totuşi, viaţa specialistului e mizerabilă. E lipsită de griji materiale, dar mizerabilă. Toate interesele sale vitale sînt concentrate în jurul unor elemente ale memoriei pasive, şi nu a oricăror elemente... Muncitorul, ţăranul, tehnicianul, inginerul de profil larg, învăţătorul şi chiar funcţionarul pot găsi o utilizare a forţelor şi cunoştinţelor de care dispun într-o mulţime de ocupaţii, întreprinderi sau instituţii. Dar de aceste blestemate elemente se ocupă doar două sau trei institute din întreaga Uniune Sovietică. Unde să se ducă, în caz de se întîmplă ceva, sărmanul Fenia? Stai cuminte şi nu ciripi... În fond, specializarea strictă este o metodă de autoînrobire.

De aceea la noi, în mediul lucrătorilor de strictă specializare, nu se aplică aproape niciodată dictonul toţi pentru unul (în afară de cazul cînd e vorba de Azarov). Toţi pe unul — asta da. De altfel, e şi mai uşor. De aceea, la fiecare încălcare a subordo-

nării științifice se stîrnesc patimile. „În felul acesta, fiecare poate fi trîntit la examen, compromis!" a izbucnit Voltamperov. Și de aici, ține-te...

Nu-i nimic, o să treacă și asta. Vom rezista. Principalul e că s-a făcut ceea ce trebuia să se facă. Știam doar ce mă așteaptă. Dar mi-e silă. Mi-e silă, de nu mai pot..."

Onisimov își stinse țigara și își pironi ochii asupra mașinii. În poziția furtunurilor ceva se schimbase lent și imperceptibil. Ele parcă se încordaseră. Peste multe din ele trecu un tremur, o contracție. Apoi — Onisimov tresări — prima picătură din furtunul de culoare cenușie-închisă, aflat în stînga, lovi cu zgomot fundul rezervorului.

Onisimov rezemă de rezervor o scară mică și se urcă pe ea. Își puse palma sub furtun. Într-un minut în palmă se formă o picătură de lichid gros auriu. Sub el, ca sub o lentilă, se desenau liniile pielii. Se concentră. Pielea dispăru, se dezgoliră fibrele roșii ale mușchilor, oasele albe ale falangelor, ligamentele și tendoanele...

„Ah, dacă ei ar fi știut și ar fi putut să facă asta, oftă el, experiența s-ar fi desfășurat altfel. Dar n-au știut... Și asta a influențat totul"...

El turnă lichidul din palmă în rezervor, coborî pe dușumea și își spălă mîinile la robinet. Acum, zgomotul picăturilor ce dădeau din toate furtunurile răsuna vesel și ritmic, ca o ploaie de primăvară.

— Funcționează! Puternică mai ești, mașină! spuse cu respect Onisimov-Krivoșein. Puternică ca viața.

Era limpede că nu voia să părăsească laboratorul. Dar uitîndu-se la ceas, își puse în grabă haina, pregătindu-se de plecare.

— Bună dimineața, Matvei Appolonovici! îl întîmpină Hilobok cu bucurie. Ați și început munca? Eu vă așteptam aici. Vream să vă comunic ceva. Își apropie mustățile de urechea lui Onisimov. Ieri

a venit la locuința lui Krivoșein această... fosta lui legătură, Elena Ivanovna Kolomieț. A luat ceva de acolo și a plecat. Și a mai fost cineva acolo. Lumina a fost aprinsă toată noaptea.

— E clar. Bine că mi-ați spus. Cum se spune, justiția n-o să vă uite.

— Mă rog, eu sînt gata oricînd. E de datoria mea!

— Datoria-i datorie, vocea lui Onisimov deveni dură, dar nu cumva, cetățene Hilobok, sînteți mînat de anumite motive de altă natură?

— Adică ce fel de motive?

— De exemplu, de faptul că Krivoșein v-a torpilat teza de doctorat.

Fața lui Harri Haritonovici se lungi pentru o clipă, ca îndată după aceea să exprime ofensa care i-a fost adusă, prin aceste cuvinte, întregii umanități.

— Ce oameni, doamne! V-au și informat... Ce oameni mai sînt pe la noi, gîndiți-vă, nu zău! Dar bine, Matvei Appolonovici, cum ați putut să vă îndoiți de mine. Tot ce am făcut, am făcut din convingere! Și apoi, Krivoșein n-a avut atunci, la susținerea tezei un rol chiar atît de hotărîtor, după cum vi s-a spus. Acolo au fost specialiști mai de vază decît el. Mulți au și susținut teza, iar el, plin de invidie, a intervenit, desigur, și mi-a recomandat s-o mai completez. Nimic deosebit însă, așa că în curînd am s-o prezint din nou... Dar, dacă nu aveți încredere în mine, n-aveți decît să vă descurcați singur. Treaba mea e să spun ce știu, încolo faceți ce știți... Omagiile mele!

— Vă salut.

Harri Haritonovici se îndepărtă, complet tulburat. Chiar și de pe lumea cealaltă Krivoșein tot îl mai persecuta!

— Tare l-ați mai luat, tovarășe căpitan! spus aprobator plutonierul.

Onisimov nu-l auzi. El se uita gînditor în urma lui Hilobok.

„... Cum se potriveşte totul. Fără să vrei te gîndeşti: oare merită?

Hai să vorbim deschis, Krivoşein, s-ar putea să dai de dracu cu experienţa asta. Şi încă foarte simplu, chiar în conformitate cu propria ta statistică asupra experienţelor reuşite sau nereuşite. Ştiinţa-i ştiinţă, metoda-i metodă, dar de prima dată nu iese niciodată ceva cum trebuie. Asta e o lege veche. Şi, în această experienţă, greşeala nu înseamnă numai un rebut.

În definitiv, eu am să mă vîr în rezervor ca specialist în această problemă. Asta e specialitatea mea... Cu profil îngust, ca şi a lui Fenia Zagrebniak. Dar pot să nu mă vîr. N-o să mă oblige nimeni... E caraghios. Numai datorită unei specializări pe care, vrînd-nevrînd, am căpătat-o, să mă cufund în acest mediu îndoielnic, care dizolvă pur şi simplu organismele vii!

De dragul oamenilor? Dar ducă-se naibii! Ce, mie îmi trebuie mai mult decît altora? Am să trăiesc liniştit numai pentru mine. Şi o să fie bine.

.. Şi totul va fi limpede — de o limpezime rece, proprie ticăloşilor. Şi toată viaţa voi fi nevoit să justific această renunţare cu argumentul că toţi oamenii sînt aşa, nu mai buni decît mine, ci şi mai răi. Toţi trăiesc numai pentru ei. Şi va trebui să mă descotorosesc cît mai repede de toate speranţele şi visurile despre mai bine, pentru ca ele să nu-mi amintească mereu: Tu ne-ai vîndut! Tu ne-ai vîndut şi nu eşti îndreptăţit să aştepţi de la oameni nimic bun.

Şi atunci viaţa pe această lume va deveni şi mai rece..."

Plutonierul Golovorezov întrebă ceva.

— Ce ai spus?

— Spuneam că în curînd ar trebui să-mi vină schimbul, tovarăşe căpitan. Am intrat la orele douăsprezece fix.

— Nu cumva ţi se pare că n-ai dormit destul? Onisimov se uită vesel la el, mijindu-şi ochii. Va trebui să te mai plictiseşti o oră, două, şi după aceea te schimbăm, îţi promit. Cheile am să le iau cu mine. E mai sigur aşa. Să nu laşi pe nimeni înăuntru!

Capitolul 4

Şi Einstein a avut şefi, şi Faraday, şi Popov... dar, nu ştiu de ce, de ei nu-şi mai aminteşte nimeni. Asta înseamnă lipsă de respect faţă de ierarhie!

K. PRUTKOV — inginer: cugetarea nr. 40

Ferestrele biroului lui Azarov dădeau spre parc. Privind pe geam academicianul vedea vîrfurile teilor şi paralelipipedul cenuşiu, de beton şi sticlă, al noii clădiri, înălţîndu-se deasupra arborilor. Arkadi Arkadievici nu se sătura niciodată să admire acest peisaj, care în fiecare dimineaţă îl ajuta să-şi alunge starea de neurastenie, îi dădea forţe noi. Dar astăzi, aruncîndu-şi ochii pe fereastră nu făcu decît să se strîmbe acru şi să se întoarcă.

Sentimentul singurătăţii şi al unei oarecari vinovăţii, resimţite cu o zi în urmă, nu-l mai părăsea. „Eh! încercă să scape de această apăsare Azarov. Cînd moare cineva, te simţi vinovat doar că ai rămas în viaţă. Mai ales dacă răposatul e şi mai tînăr decît tine. Iar în ştiinţă singurătatea e ceva natural şi obişnuit la fiecare creator. E greu să-l înţelegi pe celălalt. De aceea noi înlocuim adesea înţelegerea reciprocă printr-un acord tacit de a nu încerca să ne amestecăm unul în treburile altuia... Dar ce ştia el? Ce făcea el?"

— Pot să intru? Bună dimineaţa, Arkadi Arkadievici! Hilobok se apropie, răspîndind în jurul său un miros puternic de colonie.

... Aluzia lui Onisimov îl tulburase adînc pe Harri Haritonovici. Îl frămînta gîndul că s-ar putea presupune cum că el s-a răfuit cu Krivoşein din cauza tezei de doctorat, că l-ar fi persecutat şi astfel a contribuit la uciderea lui. „Se ştie că atunci cînd a murit un om, totdeauna se caută vinovatul. Iar la noi, s-ar putea, cu asemenea oameni..." se gîndea docentul, simţindu-se deodată ca un animal hăituit. El nu ştia încă precis de ce şi de cine anume ar trebui să se teamă, dar simţea că trebuie să facă ceva ca să n-o păţească. „Nu, trebuie să iau măsuri!"

— Aşa, prin urmare, eu am pregătit aici un proiect de decizie, Arkadi Arkadievici, cu privire la incidentul cu Krivoşein. Asta ca să existe forme în regulă referitor la tot ce-l priveşte pe el... şi această întîmplare. Decizia nu are decît două puncte: primul se referă la comisie şi al doilea la închiderea temporară a laboratorului. Vă rog să luaţi cunoştinţă, Arkadi Arkadievici, şi dacă nu aveţi nimic de obiectat...

Hilobok se aplecă peste biroul lăcuit şi îi întinse academicianului o foaie de hîrtie dactilografiată.

— Prin urmare, în componenţa comisiei pentru cercetarea acestui incident l-am trecut pe tovarăşul Bezmernîi, inginerul care răspunde de tehnica securităţii. El trebuie să se ocupe de astfel de treburi conform regulamentului de ordine interioară. L-am inclus şi pe Ippolit Illarionovici Voltamperov, ca specialist în tehnica electronică, pe Aglaia Mitrofanovna Garaju ca membră a comitetului local de protecţie a muncii, pe Liudmila Ivanovna, de la cancelarie, în calitate de secretar tehnic al comisiei... Ei, şi am zis să mă trec şi pe mine în fruntea comisiei, şi dacă dumneavoastră, Arkadi Arkadievici, nu aveţi nimic împotrivă, am să iau asupra mea şi această sarcină, deh! mai adăuga el, uitîndu-se îngrijorat la academician.

Arkadi Arkadievici îl examină îndelung pe credinciosul său secretar ştiinţific. Docentul era bine bărbierit şi splicuit ca de obicei. O cravată îngustă, purpurie, i se prelingea pe cămaşa scrobită, ca şingele dintr-o beregată tăiată. Dar nu atît înfăţişarea cît mai ales vocea reţinută ale lui Harri Haritonovici îi provocă academicianului o repulsie neobişnuită. „De ce această emoţie, această frămîntare... Dar te înţeleg bine, Harri Haritonovici, te înţeleg perfect! Poate că tocmai de aceea îl ţin în preajma mea, pentru că văd prin el, îl înţeleg pe deplin. Din partea lui nu te poţi aştepta la acte măreţe şi spontane. Ţelurile lui sînt clare. Cînd scopurile unui sistem funcţional sînt limpezi, comportarea lui e mult mai uşor de prevăzut decît atunci cînd ţelurile sînt necunoscute. Un asemenea principiu există în sistemologie... Sau pentru că îmi place, pur şi simplu să mă compar zilnic cu el? Poate că tocmai din cauza aceasta ne apasă singurătatea, pentru că ne înconjurăm de oameni deasupra cărora e uşor să te înalţi?"

— Iar punctul al doilea se referă la închiderea temporară, ca să zic aşa, la oprirea lucrărilor în Laboratorul nollor sisteme pe toată perioada de lucru a comisiei... Ei, şi după ce termină comisia, o să ne fie mai clar ce trebuie să facem, pe mai departe, cu acest laborator: să-l desfiinţăm sau să-l încredinţăm unui alt sector...

— Lucrările de acolo s-au sistat de la sine, Harri Haritonovici, Azarov zîmbi fără veselie. N-are cine să mai lucreze acum acolo. Şi n-ai pe cine desfiinţa... În minte îi apăru cadavrul lui Krivoşein, cu ochii daţi peste cap şi gura rînjită. Academicianul îşi masă uşor tîmplele cu vîrfurile degetelor, apoi oftă. Mă rog, în principiu, eu admit ideea dumitale cu comisia. Numai că, în ce priveşte componenţa ei, va trebui să facem unele modificări. El trase mai aproape foaia dactilografiată şi scoase stiloul. Pe Ippolit Illarionovici îl putem menţine, pe inginerul

cu tehnica securității de asemenea, secretarul tehnic este și el necesar. Dar ceilalți sînt în plus. În fruntea comisiei am să mă trec pe mine. Am să iau chiar eu, cum te-ai exprimat dumneata, asupra mea această sarcină, ca să nu te încarc prea mult. Vreau să mă lămuresc bine de tot ce făcea Krivoșein acolo.

— Și... și eu? întrebă secretarul științific cu o voce pierdută.

— Dumneata ocupă-te de îndatoririle dumitale, Harri Haritonovici.

Hilobok se simți tare nefericit. Temerile lui fuseseră îndreptățite. „Sînt dat la o parte, înlăturat!" El se temea acum și-l ura pe răposatul Krivoșein mai mult decît pe vremea cînd trăia.

— Iată! Poftim! Ați văzut cum a lucrat, nu? Hilobok se întristă, luă o înfățișare mîhnită și își lăsă capul în jos. Cîtă bătaie de cap ne-a pricinuit! Ah, Arkadi Arkadievici, credeți că eu nu văd cît vă frămîntați, credeți că eu nu înțeleg! Dar merită, oare, să vă pierdeți timpul dumneavoastră prețios, să vă enervați... Toată povestea asta o să facă înconjurul orașului, o să se spună că la Institutul de sistemologie al lui Azarov iar s-a întîmplat ceva... și dînsul încearcă acum să mușamalizeze întreaga afacere. Doar știți foarte bine cum sînt oamenii. Ah, acest Krivoșein, acest Valentin Vasilievici! De cîte ori nu v-am spus Arkadi Arkadievici, și v-am prevenit că din partea lui n-o să avem nici un folos, ci doar pagube și neplăceri. Arkadi Arkadievici, dumneavoastră nu trebuia să susțineți tema lui...

Azarov ascultă, își încreți fruntea, și simți cum creierul i-e curpins de obișnuita amețeală, ca și cînd l-ar fi apucat iar neurastenia. O asemenea toropeală îl cuprindea totdeauna cînd purta discuții mai lungi cu Hilobok, cînd acesta se străduia să-l convingă să fie de acord cu punctul său de vedere. Acum însă, în capul academicianului se în-

vîrtea un gînd straniu. Se pare că priceperea de a rezista unei asemenea pălăvrăgeli cere un efort intelectual mult mai mare decît calculele matematice.

„Ce ar fi să-l dau afară? îi trecu pe neașteptate prin minte. Să-l dau afară din institut, și gata. La urma urmelor e umilitor... Da, dar pentru ce? El își îndeplinește obligațiunile, are 18 lucrări publicate, zece ani de stagiu în munca științifică, a reușit la concurs (e drept, altă candidatură n-a mai fost), n-ai de ce să te agăți! Și eu i-am dat avizul acela nenorocit asupra tezei... Să-l dau afară, pur și simplu, pentru prostie și lipsă de aptitudini? Ei... asta ar constitui un precedent nemaipomenit în activitatea științifică."

— Făcea comenzi, folosea materiale și utilaje, ocupa o clădire separată și, după ce a muncit doi ani de zile, poftim, uitați-vă ce a făcut! Hilobok se aprinse de pe urma propriilor sale cuvinte. Și vă amintiți cum s-a comportat la susținerea tezei... Doar nu numai pe mine m-a făcut de rușine. Eu nu contez. Dar și pe dumneavoastră, Arkadi Arkadievici, pe dumneavoastră personal... Dacă ar fi fost după mine apoi eu pe acest Krivoșein, pentru ceea ce a reușit să facă, l-aș ... l-aș fi... Nu știu ce i-aș fi făcut!... Docentul rămase aplecat peste birou și ochii săi căprui aruncau scîntei. Ce păcat că la noi se obișnuiește doar să se decoreze postmortem, „de mortuis aut bene, aut nihil", mă rog!... Dar ia să-i trintești o mustrare lui Krivoșein postmortem, ca să fie un exemplu și pentru ceilalți! Și încă o mustrare aspră! Cu consemnare...

—... pe piatra funerară. E o idee! adăugă o voce în spatele lui. Oh, mare ticălos mai ești, Hilobok!

Harri Haritonovici se îndreptă de spate atît de repede, de parcă ar fi fost împușcat cu o încărcătură de sare mai jos de spate. Azarov își înălță capul. În ușă stătea Krivoșein.

— Bună ziua, Arkadi Arkadievici. Vă rog să mă scuzaţi că intru neanunţat. Îmi daţi voie?

— Bu... bună ziua, Valentin Vasilievici! Azarov se ridică de la masă. Deodată inima începu să-i bată înnebunită. Bună ziua... Uff, înseamnă că dumneata nu... Mă bucur că te văd bine, sănătos! Intră, te rog!

Krivoşein strînse bărbăteşte mîna întinsă a academicianului (acesta remarcă uşurat că mîna îi era caldă), apoi se întoarse spre Hilobok. Harri deschise şi închise gura, fără să poată scoate vreun sunet.

— Harri Haritonovici, nu vreţi să ne lăsaţi singuri? V-aş fi foarte îndatorat.

— Da, Harri Haritonovici, poţi să pleci, spuse Azarov.

Hilobok o porni de-andărăteala spre ieşire, se lovi zgomotos cu capul de perete, şi de abia nimeri uşa că o şi zbughi afară din încăpere.

Făcînd eforturi să-şi revină, Arkadi Arkadievici inspiră adînc, ca să-şi liniştească inima, apoi se aşeză pe scaunul său directorial. Simţi că îl cuprinde o uşoară enervare. „Se pare că am fost victima unei farse?!"

— Vreţi să fiţi atît de amabil, Valentin, Vasilievici, să-mi explicaţi şi mie ce înseamnă toate astea... Povestea cu, scuzaţi-mă, cadavrul, scheletul dumneavoastră şi toate celelalte?

— Nimic grav, Arkadi Arkadievici. Îmi daţi voie? Krivoşein luă loc în fotoliul de piele de lîngă biroul directorului. Maşina care se autoorganizează, despre care am raportat în cadrul consiliului ştiinţific vara trecută, a reuşit, într-adevăr, să se dezvolte... Şi s-a dezvoltat pînă la stadiul în care a încercat să creeze un om. Pe mine. Ei, şi cum se întîmplă, de obicei, ştiţi că totdeauna prima încercare e nereuşită...

— Da, dar de ce n-am fost informat despre toate astea?! întrebă Azarov scos din fire, amintindu-şi

de discuţia umilitoare avută cu două zile în urmă cu anchetatorul şi de celelalte frămîntări ale sale. De ce?

Krivoşein se mînie cumplit.

— La dracu! spuse furios şi lovi cu pumnul în braţul moale al fotoliului. Dar de ce nu întrebaţi cum am făcut noi toate astea? Cum de am reuşit? De ce vă preocupă în primul rînd prestigiul personal?

Academicianul se muie.

— Fără îndoială, este... este ceva grandios. Vă rog să primiţi felicitările mele, Valentin Vasilievici. Şi... totodată şi scuzele mele. M-am înfierbîntat şi... Mii de scuze! Este, într-adevăr, o foarte mare ...e-e... invenţie, deşi ideile cu privire la transmiterea şi viteza informaţiei cuprinse în om au fost formulate încă de răposatul Norbert Wiener. (Krivoşein rîse maliţios). De altfel, faptul acesta nu minimalizează, bineînţeles, realizarea... Eu îmi amintesc de ideea dumitale, am văzut alaltăieri în laborator unele... e-e... rezultate ale muncii depuse. Întrucît şi eu, personal, am o oarecare contingenţă cu sistemologia (Krivoşein surîse din nou), sînt, prin urmare, suficient de pregătit ca să înţeleg ceea ce miaţi spus. Vă felicit din tot sufletul! Dar trebuie să fiţi de acord, Valentin Vasilievici, că acest eveniment fericit pentru ştiinţă ar fi putut să aibă un caracter mai puţin misterios şi să işte mai puţin scandal dacă, pe parcursul ultimului an de muncă, m-aţi fi ţinut la curent cu mersul lucrărilor.

— La dumneavoastră se intră foarte greu, Arkadi Arkadievici.

— Hm... permiteţi-mi totuşi să consider că argumentul dumneavoastră nu este întemeiat Valentin Vasilievici! Azarov se încruntă. Admit că sistemul acesta al audienţelor vă umileşte (deşi toţi lucrătorii institutului îl înţeleg şi-l aprobă. Chiar şi mie mi se întîmplă să fiu nevoit să aştept la audienţe în diferite ocazii). Dar aţi fi putut să-mi te-

lefonați, să-mi lăsați un bilet (nu neapărat un raport, cum se obișnuiește), în sfîrșit, ați fi putut să veniți la mine acasă!

Arkadi Arkadievici totuși nu reuși să-și învingă sentimentul că a fost jignit. „Uite așa... muncești, muncești, și uite!“... De multă vreme, din ziua cînd experiența lui nereușită cu heliu s-a transformat în mîinile unui alt cercetător în descoperirea superfluidității, Arkadi Arkadievici păstra în adîncul sufletului său speranța că, odată și odată, va vedea, va descoperi și va înțelege ceva nou în natură, în lume. El visa la această descoperire cu voluptate și totodată cu teamă, așa cum visează un băiețel despre pierderea castității. Dar n-avea noroc. Alții aveau, el nu! Avea o înaltă calificare și munca sa a fost răsplătită cu multe premii și titluri. Dar nu se putea mîndri cu nici o descoperire, care reprezintă, de fapt, culmea cunoașterii!

Și iată că în cadrul institutului pe care-l conduce s-a realizat fără el, fără măcar să știe ceva, o descoperire uriașă. În comparație cu ea întreaga sa activitate ca și aceea a întregului institut apare cu totul neînsemnată! S-a descurcat fără el. Mai mult decît atît. Se pare că l-a evitat conștient, că l-a oculit. „Cum adică? A crezut că nu sînt un om cinstit? Prin ce anume l-am îndreptățit să gîndească astfel despre mine?“ De multă vreme academicianul Azarov nu mai avusese prilejul să încerce sentimente atît de puternice ca acum.

— M-da... Mă bucur alături de dumneata, Valentin Vasilievici, continuă academicianul, dar sînt totodată îngrijorat și mîhnit de atitudinea dumitale. S-ar putea ca ceea ce îți spun să te supere. Dar pe mine problema mă frămîntă nu ca savant sau ca director, ci ca om. Cum de s-a putut întîmpla una ca asta? Dumneata nu se poate să nu-ți fi dat seama că, ținîndu-mă la curent cu munca dumitale, asta nu ți-ar fi dăunat, ci dimpotrivă, te-ar fi ajutat. Ți-ar fi fost asigurate o îndrumare competentă, ca-

lificată, ca și consultațiile de care aveai nevoie. Dacă eu aș fi considerat că pentru rezolvarea temei dumitale mai sînt necesari noi colaboratori sau utilaje, s-ar fi făcut și asta. Și atunci de ce ai procedat așa cum ai procedat, Valentin Vasilievici? Nici nu vreau să admit gîndul că te temeai ca nu cumva să-ți pierzi drepturile dumitale de autor...

— Și cu toate acestea, văd că nu v-ați putut reține să nu exprimați acest gînd. Krivoșein surîse cu tristețe. În sfîrșit, bine că faptul vă preocupă înainte de toate ca om. Asta îmi dă speranțe... Într-o vreme am stat la îndoială. Nu știam ce să fac, să vă vorbesc despre activitatea noastră sau nu. Am încercat să mă întîlnesc cu dumneavoastră. Dar n-am reușit. Apoi m-am gîndit că, deocamdată, în etapa căutărilor, e mai bine așa. Krivoșein își ridică capul și se uită țintă la Azarov. Dumneavoastră n-ați prea avut încredere în noi. Arkadi Arkadievici. De ce oare? Chiar și acum, ați încercat, întîi și întîi, fără să știți exact despre ce e vorba, să puneți descoperirea și pe autorii ei la locul lor. Cică Wiener ar fi spus... Dar ce legătură are ideea lui Wiener — „televizarea" — cu descoperirea noastră?! La noi totul e altfel! Ce consultații ați fi putut să ne dați dumneavoastră, ca academician, doar poate să vă destăinuiți nepriceperea în fața unor ingineri subordonați... Și apoi, mai există un motiv. Dumneavoastră știți prea bine că valoarea cercetătorului nu este determinată nici de gradul lui științific, nici de titlul lui și totuși n-ați binevoit niciodată să-i mai strîngeți puțin cu ușa pe cei „titrați", să „atentați" la drepturile lor inalienabile de a conduce, de a ocupa posturile vacante, la infailibilitatea cugetărilor și părerilor lor. Credeți că eu n-am știut de la bun început ce rol mi-era rezervat după crearea noului laborator? Credeți că avertismentul pe care mi l-ați dat după scandalul cu Hilobok n-a influențat experiența? A influențat-o. De aceea m-am și grăbit cu munca, am mers la risc... Credeți că nu a avut

nici o influenţă, în ce priveşte atitudinea faţă de dumneavoastră, faptul că în institutul nostru comenzile pentru expoziţii şi alte diferite asemenea chestii împing totdeauna pe planul al doilea comenzile necesare pentru cercetări?

— Iertaţi-mă, dar asta aduce a meschinărie, Valentin Vasilievici! spuse enervat Azarov, încruntîndu-se.

— A trebuit să vă judecăm după astfel de fapte mărunte, deoarece altele nu existau. Sau după faptul „mărunt" că un asemenea... în sfîrşit, Hilobok, datorită încurajărilor sau sprijinului dumneavoastră, cum vreţi s-o luaţi, dă tonul în institut. Desigur, lîngă Harri Haritonovici Hilobok te poţi bucura din plin de propria-ţi superioritate intelectuală, chiar şi la baie!

Faţa lui Azarov se înroşi ca focul. Sigur, una e să gîndeşti tu însuţi în felul acesta, şi alta e să-ţi vorbească despre asta subalternii. Krivoşein îşi dădu seama că a cam sărit peste cal şi îşi temperă tonul.

— Vă rog să mă înţelegeţi cum trebuie, Arkadi Arkadievici. Noi am fi dorit ca dumneavoastră să participaţi la lucrările noastre. Tocmai de aceea — şi nu ca să vă mîhnesc — vă relatez totul în mod deschis. În descoperirea noastră mai există încă multe lucruri pe care noi nu le înţelegem. Omul e un sistem complicat, iar maşina care îl confecţionează este şi mai complicată. Aici va fi de lucru pentru o mie de cercetători. Şi visul nostru e să atragem în această muncă oameni inteligenţi, cunoscători, talentaţi... Vă daţi seama că într-o treabă ca aceasta nu este suficient să fii doar un om de ştiinţă.

— Vreau să sper că mă veţi informa totuşi mai în amănunt asupra conţinutului muncii voastre. Azarov îşi venea treptat în fire, îi revenea simţul umorului şi al propriei superiorităţi. S-ar putea să vă fiu totuşi de folos — fie ca savant, fie ca om.

— Să dea dumnezeu! O să vă informăm, probabil... Nu hotărăsc eu singur în această chestiune, dar o să vă informăm. Avem nevoie de dumneavoastră.

— Valentin Vasilievici, academicianul rîdică din umeri, ierta-ţi-mă, nu cumva aveţi de gînd să hotărîţi împreună cu practicantul dacă e cazul să mă admiteţi şi pe *mine* sau nu să particip la activitatea dumneavoastră?! După cîte ştiu, la laborator nu mai există altcineva.

— Da, şi cu dînsul... O, doamne! Krivoşein oftă semnificativ. Sînteţi gata să acceptaţi ideea că maşina poate fabrica oameni, dar vă e cu neputinţă să admiteţi că în această chestiune un simplu laborant s-ar putea să priceapă mai mult decît dumneavoastră! Fiindcă veni vorba, şi Faraday a fost laborant, dar nimeni nu-şi mai aminteşte astăzi al cui laborant a fost el... Cred că e bine, totuşi, să vă pregătiţi sufleteşte, Arkadi Arkadievici, ca atunci cînd veţi veni să lucraţi cu noi — şi eu sper că veţi veni! — să nu mai aveţi acel crez academic, cum că voi sînteţi părinţii noştri, iar noi copiii voştri. Vom munci cu toţii, şi atît! Nici unul dintre noi nu e geniu, dar nici Hilobok nu e...

Îşi aruncă privirea spre Azarov şi se opri uimit la mijlocul frazei. Academicianul zîmbea. Nu zîmbea atît de fotogenic ca în faţa reporterilor, şi nici atît de subtil ca atunci cînd pregătea o replică cu succes sigur la auditoriu, în cadrul consiliului ştiinţific sau la seminar, ci simplu şi din tot sufletul. Datorită numeroaselor riduri, faţa lui Arkadi Arkadievici nu arăta prea bine. Dar zîmbetul parcă îl întineri.

— Ia ascultă, spuse Azarov, mi-ai tras o asemenea chelfăneală, încît eu... Dar, mă rog! Sînt teribil de bucuros, că eşti în viaţă!

— Şi eu. Doar atît găsi de cuviinţă să-i răspundă Krivoşein.

— Şi ce facem acum cu miliţia?

— Cred că am să reușesc să... Dacă nu să-i bucur, cel puțin să-i liniștesc.

Krivoșein își luă rămas bun și plecă. Arkadi Arkadievici rămase multă vreme îngîndurat, bătînd darabana cu degetele pe cristalul biroului.

— M-da... spuse el în sfîrșit.

Și nu mai adăugă nimic.

„De ce anume trebuie să mai țin seama? căuta să-și aducă aminte Krivoșein, în timp ce se îndrepta către stația de troleibuz. Aha, am găsit!"

«... 30 mai. E totuși foarte interesant să reconstitui totul. Va să zică, mergeam cu viteza obișnuită de plimbare — 60 kilometri pe oră. Idiotul acela cu „Moskvici"-ul de culoare vernil traversa autostrada. Înseamnă că viteza lui în raport cu șoseaua era egală cu zero. Și viteza de traversare a „Moskvici"-ului, trebuie s-o spun, nu era cu mult peste zero. Parcă mergea cu tractorul... Cine-i lasă la volan pe asemenea dobitoci? Dacă tot traversezi șoseaua împotriva regulilor de circulație, fă-o cel puțin repede! Dar ăsta... ba înainta un metru, ba frîna! Cînd mi-am dat seama că „Moskvici"-ul n-o să-mi acorde prioritate, n-am mai avut timp nici măcar să apăs pe frînă.

... Viktor Kraveț care s-a deplasat la km 18 după rămășițele motocicletei, mai dă și acum din cap:

— Mare noroc ai avut! Ai scăpat ca prin minune! Dacă ai fi avut 70 la oră, eu aș fi lucrat acum la confecționarea unui monument din rămășițele „Jawei", iar pe tăblița numărului aș fi pictat, înghițindu-mi lacrimile: „Aici se odihnește Krivoșein — inginer și motociclist".

Da, dar dacă aș fi mers cu 70, n-aș fi intrat în „Moskvici"!

E interesant cum niște împrejurări cu totul întîmplătoare au contribuit la nașterea acestui incident fatal. Dacă nu m-aș fi oprit în pădure să fumez, să ascult cucul („Cucule, cucule, cîți ani am să trăiesc? El mi-a proorocit vreo cincizeci), dacă aș fi luat unul sau două viraje cu o viteză ceva mai mică sau ceva mai mare, nu ne-am fi întîlnit, și fiecare și-ar fi văzut de treburile sale. Dar așa, pe drum drept, cu o vizibilitate perfectă, am intrat în singura mașină care mi s-a ivit în cale.

Singurul lucru la care am mai avut timp să mă gîndesc, în timp ce zburam peste motocicletă, a fost cucul: Cucule, cucule, cîți ani am să trăiesc?

M-am ridicat singur. „Moskvici"-ul avea partea laterală bușită serios. Conducătorul speriat își ștergea sîngele de pe obrazul nebărbierit. Geamul portierei i l-am spart cu cotul. Așa-i trebuie, tembelului! Sărmana mea „Jawă" zăcea pe asfalt. Devenise dintr-o dată mai scurtă. Farul, roata din față, furca, cadrul, rezervorul, totul era turtit, stîlcit.

... Prin urmare, viteza inițială de 17 m pe secundă a fost anulată pe o porțiune de drum mai mică de un metru. Cu această ocazie corpul meu a suferit o suprasolicitare... care reprezintă cam de 15 ori accelerația gravitațională a pămîntului! Oho!

Orice s-ar spune, omul e o mașină excelentă! Corpul meu a reușit, în mai puțin de o zecime de secundă, să se eschiveze și să ia o asemenea poziție, încît să pareze lovitura cît mai bine, cu cotul și cu antebrațul. Valerka încerca să demonstreze că omul poate fi comparat cu tehnica! Nu-i adevărat! Dacă ar fi să transpunem în termeni umani stricăciunile motocicletei, înseamnă că ea are „capul" zdrobit, „membrele superioare" fracturate, „coșul pieptului" și „coloana vertebrală" rupte... Și era o motocicletă atît de bună, prindea singură viteză...

E adevărat că umărul meu drept și pieptul au suferit, se vede, un șoc puternic. Îmi vine greu să ridic brațul drept. Probabil că mi-am fracturat coastele.

Deci, lucrurile s-au potrivit de la sine. Acum avem ce corecte la circuitul lichid al „maşinii-mamă". Şi nu în exterior, ci în interiorul corpului. „Moskvici"-ul s-a ivit tocmai la timp. A lucrat pentru ştiinţă..."

Capitolul 5

— Vă rog să eliberaţi o autorizaţie pentru scoaterea cadavrului.
— Dar unde-i cadavrul?
— Iată-l, spuse şi se împuşcă.
— Salut! Dar atunci cine o să-l mai scoată?

Dintr-o legendă din Singapore

Miliţianul Gaevoi şedea în camera de serviciu şi, pătruns de sentimente înălţătoare, scria o scrisoare. „Bună ziua, Valea! Vă scrie Gaevoi Aleksandr. Nu ştiu dacă vă mai amintiţi de mine sau nu prea, dar eu nu pot uita de loc cum v-aţi uitat la mine, lîngă terasa de dans, cu ajutorul ochilor dumneavoastră negri şi frumoşi, iar lumea era mare şi concentrică. Dragă Valea! Veniţi mîine seara în parcul „T. Şevcenko". Eu sînt de serviciu acolo pînă la ora 24.00..."

Pe neaşteptate apăru Onisimov, cu sprîncenele îmbinate sever. Gaevoi sări în picioare, împingînd cu zgomot scaunul şi se înroşi.

— L-ai adus pe numitul Viktor Kraveţ?

— Da, să trăiţi, tovarăşe căpitan! L-am adus la orele nouă şi jumătate, conform ordinului dumneavoastră. Se află la arest.

— Condu-mă acolo.

Viktor Kraveţ şedea pe o bancă cu spătar într-o cămăruţă mică, cu tavanul înalt şi fuma o ţigară, trimiţînd fumul în raza de soare ce intra prin fereastra cu gratii. Obrajii îi erau acoperiţi de o barbă

nerasă de vreo trei zile. Privi pieziș spre cel care a intrat, dar nu se întoarse.

— Ar fi trebuit să vă sculați, așa cum se cuvine, observă cu reproș Gaevoi.

— Nu mă consider deținut!

— Nici nu sînteți deținut, tovarășe Kraveț Viktor Vitalievici, spuse calm Onisimov. Ați fost reținut pentru lămuriri. Acum lucrurile s-au limpezit și nu mai consider necesar să rămîneți în continuare sub stare de arest. Dacă va fi nevoie, o să vă chemăm. Așa că, sînteți liber.

Viktor Kraveț se sculă, privind cu neîncredere la anchetator. Acesta, la rîndul său, îi aruncă o privire plină de ironie. Apoi buzele subțiri ale lui Onisimov se destinseră într-un surîs scurt.

— Frunte dreaptă, bărbie frumos conturată . . . nasul de formă regulată . . . și cum se spune acolo . . . șuvița de păr negru îi încadrau capul rotund și frumos. Krivoșein cel original avea o imagine destul de provincială despre frumusețea masculină. De altfel, lucrul e explicabil. (Ochii lui Viktor Kraveț se măriră). Dar unde e motocicleta?

— Ce, ce motocicletă?

— „Jawa", cu numărul 21-11 DNA. În reparație?

— În . . . în magazie.

— E clar. Și fiindcă veni vorba, Onisimov își micșoră ochii cu răutate, telegrama trebuia trimisă înaintea experienței! Înainte și nu după!

Viktor Kraveț era mai mult mort decît viu.

— Bun. Actele o să vi le restituim ceva mai tîrziu, continuă anchetatorul pe un ton oficial. Vă doresc toate cele bune, tovarășe Kraveț. Să nu ne uitați. Tovarășe Gaevoi, te rog să-l conduci pe dumnealui" . . .

După o noapte în care n-a putut dormi de loc, Matvei Appolonovici veni la serviciu prost dispus și cu dureri de cap. Acum ședea la biroul său și întocmea un plan de acțiune pentru ziua care abia începea.

„1. De expediat lichidul pentru o expertiză suplimentară, în scopul depistării resturilor nedizolvate de țesuturi umane.

2. De luat legătura cu organele securității statului (prin Alexei Ignatievici).

— Îmi dați voie? răsună moale o voce, la auzul căreia Onisimov simți că se înfioară. Bună dimineața.

În ușă stătea Krivoșein.

— Am fost bine îndrumat de subofițerul de serviciu? Dumneavoastră sînteți anchetatorul Onisimov, care se ocupă de incidentul petrecut în laboratorul meu? Îmi pare foarte bine. Îmi dați voie? Krivoșein luă loc pe scaun, scoase din buzunar o batistă și-și șterse fața care lucea de transpirație. E atît de devreme și ce căldură, nici nu-ți vine să crezi!

Anchetatorul continua să stea încremenit.

— Prin urmare, eu sînt Krivoșein Valentin Vasilievici, șeful laboratorului noilor sisteme la Institutul de sistemologie, spuse imperturbabil vizitatorul. Știți, eu abia astăzi am fost încunoștiințat că dumneavoastră... că organele miliției se interesează de această întîmplare neplăcută, și m-am grăbit să vin încoace.

Bineînțeles că eu, încă de ieri sau alaltăieri, v-aș fi pus la dispoziție explicații exhaustive, dar... (el ridică din umeri) nici nu mi-a trecut prin cap că în jurul acestei experiențe nereușite o să se facă atîta, iertați-mă, tevatură, o să se ceară sprijinul miliției! Am stat culcat în casă. Eram puțin cam mîhnit de nereușita experienței. Vedeți dumneavoastră, tovarășe Onisimov, iertați-mă, care vă e numele...?

— Appolon Matve... adică Matvei Appolonovici, spuse Onisimov cu o voce răgușită.

— Vedeți dumneavoastră, Matvei Appolonovici, totul s-a întîmplat așa: în cadrul experienței am fost nevoit să mă cufund în rezervorul care conținea un

mediu biologic informaţional. Din păcate, rezervorul fusese fixat prost şi s-a răsturnat. Eu am căzut, m-am lovit cu capul de duşumea şi mi-am pierdut cunoştinţa. Mă tem că în cădere rezervorul l-a atins pe laborantul meu. După cîte îmi amintesc, el a încercat în ultima clipă să-l reţină... Eu mi-am venit în fire pe duşumea, sub o foaie de muşama. Am auzit că în laborator oamenii discută.. Krivoşein zîmbi fermecător. Trebuie să fiţi de acord cu mine Matvei Appolonovici că mi-ar fi fost extrem de neplăcut ca, în laboratorul meu, să apar în faţa unor persoane străine, într-o postură atît de şocantă, ca să mă exprim delicat, adică în pielea goală şi cu capul spart. Pe lîngă toate acestea, lichidul respectiv... ştiţi, pişcă şi te mănîncă mai rău decît spuma de săpun! De aceea am ieşit încetişor de sub muşama şi m-am strecurat în camera de baie ca să mă spăl şi să mă îmbrac... Trebuie să recunosc că îmi vîjîia capul şi gîndurile mi se învălmăşeau. Cred că nici nu mi-am dat prea bine seama ce făceam. Nu-mi amintesc cît timp am rămas în baie, dar ţin minte că atunci cînd am ieşit de acolo nu mai era nimeni în laborator. Şi atunci m-am dus la mine acasă ca să mă refac...

În linii mari, cam asta a fost. Dacă doriţi, pot să vă dau o declaraţie scrisă, ca să terminăm cu această chestiune.

— Aşa, e clar... Treptat, Onisimov îşi venea în fire. Dar cu ce fel de experienţe vă ocupaţi dumneavoastră în laborator?

— Vedeţi, eu fac cercetări asupra biochimiei combinaţiilor superioare, sub aspect sistemologic, cu atragerea antropologismului polimorf, spuse Krivoşein degajat, ridicînd din sprîncene. Sau asupra sistemologiei sistemelor superioare sub aspect biochimic cu atragerea polimorfismului antropologic, cum vă convine mai mult...

— E clar... Dar de unde a apărut scheletul? Matvei Appolonovici se uită pieziș la cutia care stătea pe marginea biroului său. „Ia să te văd acum!“

— Scheletul? Ah, da scheletul! Krivoșein zîmbi. Vedeți dumneavoastră, scheletul acela noi îi ținem în laborator ca material didactic vizual, ca să zic așa. El zace totdeauna în același colț în care am fost culcat și eu cît timp am zăcut fără cunoștință...

— Dar ce spuneți de asta?! Matvei Appolonovici deschise cu o mișcare rapidă lădița în care se afla mulajul capului lui Krivoșein. Golurile oculare din plastilină, de un cenușiu deschis, îl priveau fix pe vizitator, al cărui chip păli dintr-o dată, iar trăsăturile i se alungiră. Îl recunoașteți?

Aspirantul Krivoșein își plecă capul. Abia acum se convinse definitiv că ceea ce bănuise, dar nu voise să admită pînă în ultima clipă, se întîmplase. Valea pierise în timpul experienței...

— Nu prea reușiți s-o scoateți la capăt, tovarășe... nu știu cum vă cheamă și cine sînteți! Onisimov se lăsă pe spateaza scaunului, încercînd să-și ascundă satisfacția, dar fără să reușească. Ieri ați reușit să mă... cum să spun... să mă mistificați, dar astăzi nu veți mai reuși! Chiar acum am să vă confrunt cu complicele dumneavoastră Viktor Kravеț și o să văd atunci ce o să mai spuneți?!

Onisimov întinse mîna spre telefon. Dar Krivoșein i-o luă înainte.

— Bine, dar dumneavoastră... dați-mi voie... spuse Onisimov înălțîndu-și energic capul. Dar se opri la mijlocul frazei. În fața lui ședea... el însuși. O față cu maxilarele puternice, buze subțiri, bărbie ascuțită, cu nasul subțire, cu riduri în jurul gurii și în jurul ochilor mici și apropiați. Abia acum Matvei Appolonovici remarcă costumul bleumarin al interlocutorului său, identic cu cel pe care îl purta el, cămașa avînd gulerul brodat cu motive ucrainiene.

— Lăsaţi-vă de prostii, tovarăşe Onisimov! Vă puneţi într-o situaţie penibilă. N-au trecut nici douăzeci de minute de cînd anchetatorul Onisimov i-a dat drumul lui Viktor Kraveţ din lipsă de probe.

— Aşa, prin urmare... Onisimov privi ca vrăjit la Krivoşein, a cărui faţă a început să capete treptat trăsăturile de la început. Simţi că i se taie răsuflarea. Matvei Appolonovici avusese ocazia, de cînd lucra în miliţie, să treacă prin multe peripeţii. A tras şi el, s-a tras şi în el, dar niciodată nu i-a fost atît de frică ca acum. Deci dumneavoastră... sînteţi dumneavoastră?!

— Exact! Eu sînt eu. Krivoşein se ridică în picioare şi se apropie de birou. Sub privirea lui mînioasă, Onisimov se înfioră. Ascultaţi-mă, terminaţi odată cu toată această tevatură! Toţi sînt vii, toţi sînt la locurile lor. Ce mai vreţi? Cu nici un fel de mulaje, cu nici un fel de schelete n-o să dovediţi că Krivoşein a murit. Iată-l pe Krivoşein! El se află în faţa dumneavoastră! Nu s-a întîmplat nimic, înţelegeţi? Munca e de aşa natură, încît...

— Bine... Dar nu înţelege? mormăi Matvei Appolonovici. Poate că aţi vrea să-mi explicaţi totuşi...

Krivoşein se strîmbă înciudat.

— Ah, Matvei Appolonovici, ce să vă explic! Dumneavoastră aţi folosit toată tehnica de urmărire: videofoane, dactiloscopie, analize chimice, reconstituirea chipului după metoda Gherasimov şi tot degeaba... Nici măcar pe un individ ca Hilobok n-aţi reuşit să-l cunoaşteţi. Dar în cazul nostru, cum s-ar spune, totul e clar. Nu a fost nici o crimă, în privinţa asta puteţi fi liniştit.

— Bine, dar ... va trebui să raportez, să dau socoteală. Eu va trebui să dau explicaţii, să răspund... Ce să fac acum?

— Asta e cu totul altceva. Krivoşein se aşează din nou pe scaun. Am să vă explic de îndată ce aveţi de făcut. În privinţa asemănării scheletului cu mine... Reţineţi: acest schelet este o relicvă de fami-

lie. Bunicul meu dinspre partea mamei, Andrei Stepanovici Kotlear, un biolog renumit la vremea sa, a cerut prin testament să nu fie înmormîntat, ci disecat, iar scheletul să fie transmis acelor urmaşi care se vor dedica ştiinţei. O ciudăţenie de savant bătrîn, înţelegeţi? Şi încă ceva: probabil că aţi descoperit pe schelet fractura coastelor în partea dreaptă ceea ce desigur provoacă anumite îndoieli ... Ei bine, bunicul a pierit într-un accident rutier. Bătrînului îi plăcea la nebunie să gonească pe motocicletă cu viteză nepermisă. Acum e limpede?

— Limpede, dădu din cap Onisimov.

— E mai bine aşa. Sper că această... relicvă de familie, după închiderea dosarului, va fi restituită proprietarului ei. La fel ca şi celelalte „dovezi" luate din laborator. Va veni o vreme, Matvei Appolonovici, cînd acest cap va fi expus nu pe biroul dumneavoastră, ci pe un monument.. Ei, e timpul să plec. Sper că v-am explicat totul. Fiţi amabil şi restituiţi-mi actele lui Viktor Kraveţ. Vă mulţumesc. Da, încă ceva: plutonierul, pe care aţi avut amabilitatea să-l însărcinaţi cu paza laboratorului, vă roagă să-l schimbaţi. Vă transmit rugămintea lui... Cu bine!

Krivoşein vîrî actele în buzunar şi se îndreptă spre uşă. Dar pe drum îi veni o idee.

— Matvei Appolonovici, spuse el, înapoindu-se lîngă birou, vă rog, pentru dumnezeu, să nu vă supăraţi pentru ceea ce am să vă propun. N-aţi vrea să deveniţi mai deştept? Să raţionaţi mai repede, să gîndiţi mai amplu şi mai profund? Să nu vă rezumaţi numai la „probe", ci să pătrundeţi în esenţa lucrurilor şi fenomenelor, să înţelegeţi sufletul omenesc? Şi capul dumneavoastră să înceapă să fie bîntuit de idei minunate — idei în faţa cărora să vă extaziaţi?... Înţelegeţi, viaţa e complicată, iar mai tîrziu va fi şi mai complicată. Singura metodă de a rămîne la înălţime e să te pricepi la toate. Altă

cale nu există... Şi acest lucru e posibil, Matvei Appolonovici! Vreţi? Pot să vă fac acest serviciu.

Onisimov se simţi jignit şi se roşi tot.

— Rîdeţi de mine... spuse el alegînd cu greu cuvintele. Nu vă ajunge că... mai şi rîdeţi de mine, vă bateţi joc. Lăsaţi-mă în pace şi plecaţi!

Krivoşein ridică din umeri şi se îndreptă spre uşă.

— Staţi puţin!

— Ce mai e?

— Staţi o clipă... tovarăşe Krivoşein. Bine, să zicem că eu nu înţeleg. Poate că, într-adevăr, dispuneţi de o asemenea ştiinţă... Accept şi versiunea dumneavoastră. Nu-mi rămîne nimic altceva de făcut. Puteţi să credeţi despre mine tot ce vreţi, asta vă priveşte... Matvei Appolonovici tot nu putea să-şi învingă mîhnirea pe care i-o pricinuise. Krivoşein se încruntă. Oare de ce spune toate acestea? Onisimov continuă. Dar să lăsăm versiunile. Totuşi a pierit un om! Cineva e vinovat, nu?

Aspirantul îl privi cu atenţie.

— Fiecare dintre noi, toţi sîntem puţin vinovaţi, Matvei Appolonovici. Şi el însuşi, şi eu, şi Azarov şi alţii... Chiar şi dumneavoastră, într-o măsură oarecare. Deşi nu l-aţi cunoscut niciodată, datorită faptului că, fără să vă lămuriţi, i-aţi bănuit pe nişte oameni... Dar din punct de vedere criminalistic, adică după codul penal nu e nimeni vinovat. Se mai întîmplă şi aşa.

— Se pare că şi această chestiune s-a lămurit, îşi spuse uşurat aspirantul, urcîndu-se în troleibuz.

„Mîine are loc experienţa. Propriu-zis, nu mîine, ci în noaptea asta, peste şapte-opt ore. Înaintea unei acţiuni serioase nu mi-e niciodată somn. Şi totuşi trebuie să dorm. De aceea am umblat astăzi prin oraş vreo patru ore, ca să obosesc şi să-mi limpezesc gîndurile.

Pe unde n-am fost. În centru, la periferie, în parcuri, la autogări... M-am uitat la oameni, la clădiri, la copaci, la animale. Am privit parada vieții.

... Am întîlnit în plină arșiță, la amiază, un bătrîn uscățiv cu mustățile îngălbenite de vreme și o față roșie, plină de riduri. Pe cămașa de satin gri atîrnau zornăind decorațiile — trei cruci ale Sfîntului Gheorghe și o medalie. Bătrînul s-a oprit în umbra scurtă a teilor să-și mai tragă răsuflarea.

Da, moșule, am fost și noi odată cineva! Ai trăit mult, ai văzut multe, dar se pare că încă nu te-ai săturat. Ia te uite la el cum a ieșit să se fandosească — un cavaler al ordinului Sf. Gheorghe! Ce ar fi să-ți redăm forța mușchilor, să-ți limpezim cristalinul ochilor, să-ți curățăm creierul de scleroză și marasm, să-ți împrospătăm nervii. Ne-ai arăta nouă ce poți, nouă, tinerilor din veacul sputnicilor!

... Pe lîngă mine trec niște băiețandri, comentînd un film.

— Și atunci el — pah, pah — din pistoletul atomic! Iar ei: ta-ta-ta... tah, tah!

— De ce atomic?

— Păi din care? E pe Venus și vrei să aibă un pistolet obișnuit?

... O pisică mă privește cu ochi neliniștiți. De ce au pisicile ochi atît de neliniștiți? Oare știu ele ceva? Știu, dar nu spun... „Cît, blestemato!" Pisica dispăru într-un gang.

... Pe lîngă mine a trecut plin de importanță un tînăr cu fruntea îngustă și părul tuns scurt. Pantalonii strînși lasă să se întrevadă coapsele și gambele puternice, iar sub bluza tricotată se reliefează pieptul bine dezvoltat. După felul cum se uită se vede că la toate problemele vieții el răspunde cu o directă de dreapta la maxilar.

Cînd o să-i fericim pe toți cu asemenea mușchi, cînd o să-i dotăm cu informația referitoare la box

și la lupta sambo! Cum o să mai fie atunci cu directa de dreapta?

...În parcul Taras Șevcenko au trecut pe lîngă mine, ținîndu-se de mîini, fără să vadă pe nimeni, un băiat și o fată.

Voi n-aveți nevoie de descoperirea noastră, îndrăgostiților. Sînteți buni și așa. Vă doresc mult noroc! Dar... în viață cîte nu se întîmplă. Și dragostea voastră e pîndită de primejdii. Rutina, neînțelegerile, rudele, saturația și cîte și mai cîte altele! O să le învingeți singuri? Cinste și laudă vouă! Iar dacă nu, poftiți pe la noi. O să vă reconditionăm dragostea, o s-o reparăm mai bine decît am face-o cu un televizor. O să fie nou-nouță, ca în ziua cînd v-ați văzut pentru prima oară, stînd la rînd la casa de bilete a cinematografului.

...Ah, și ce femeie am întîlnit pe bulevard, lîngă magazinul universal. Trupul prea plin vîrît într-o rochie de brocart, o broșă de aur, colier din imitație de chihlimbar, pete de transpirație la subsuori și pe spate de mărimea unei farfurii... Brocartul albastru căpăta în mers toate nuanțele mării în furtună.

Vai, doamnă! Cum se poate să te îmbraci în brocart pe o căldură ca asta! Probabil că soțul nu te iubește, nu-i așa? El se uită cu groază la brațele dumitale de grosimea piciorului său, la cocoașa de grăsime de pe spatele dumitale... Ești nefericită, doamnă. Nu mi-e milă de dumneata, dar te înțeleg. Soțul nu te iubește, copiii nu te apreciază, medicii nu te compătimesc, iar vecinii... o, acești vecini! Bine, doamnă, o să născocim ceva și pentru dumneata. La urma urmei, și dumneata ai dreptul la o porție suplimentară de fericire. Dar, apropo de fericire, doamnă, gustul dumitale îmi dă de gîndit. Nu, nu, eu te înțeleg. Ți-ai pus acest brocart, incomod, ți-ai agățat cercei, broșă de aur, colierul, care nu ți se potrivesc, ți-ai umplut degetele cu inele groase, ca să dovedești că nu ești mai prejos de

ceilalţi, că ai de toate... Dar, iartă-mă, doamnă, nu ai nici pe dracu... Şi, vrei, nu vrei, va trebui să-ţi rectificăm nu numai trupul, ci şi gustul. Iar o dată cu asta şi mintea şi sentimentele. Cu aceiaşi bani, doamnă, nu te speria. Altfel n-are nici un rost, doamnă. O să-ţi iroseşti din nou frumuseţea recăpătată şi prospeţimea prin restaurante şi pe la petreceri, o s-o cheltuieşti cu amanţii... Şi atunci, merită oare să ne străduim? Adevărata frumuseţe, doamnă, înseamnă armonia corpului, a minţii şi a spiritului.

...Două fete frumoase au trecut şi nici nu s-au uitat la mine. Ce să vadă la mine! Cerul e curat. Soarele e sus. Examenele au rămas o amintire. Şi cu acest troleibuz se poate ajunge la ştrand.

...Un puşti, pe care părinţii nu l-au lăsat să iasă la plimbare, şi-a turtit năsucul de geam. Văzîndu-mă că mă uit la el, s-a strîmbat. M-am strîmbat şi eu la el. Atunci el s-a apucat să facă o întreagă pantomimă.

Iubesc viaţa. Iubesc foarte mult viaţa! Nu vreau o viaţă mai bună. Las' să fie cum o fi, numai... Numai ce? Ce? Fir-ai să fii!...

Tocmai asta e, că avem nevoie de o viaţă mai bună. Multe în lume nu sînt încă aşa cum ar trebui.

Mă duc. Nu v-am vîndut, oameni buni! Cu această metodă se vor putea face multe. O să dăm oamenilor mai multă frumuseţe şi inteligenţă, o să-i înzestrăm cu noi aptitudini, chiar cu noi însuşiri. Să zicem că s-ar putea face ca omul să vadă în întuneric, să audă ultrasunetele, să sesizeze cîmpul magnetic, să emită semnale radio, să măsoare timpul fără ajutorul cronometrului cu o precizie de sutimi de secundă şi chiar să ghicească gîndurile la distanţă, vreţi! Dar, probabil că toate acestea nu sînt esenţiale.

— N-a murit nimeni, ce dracu! şoptea aspirantul Krivoşein, hurducat de troleibuz. Nimeni n-a murit...

„... Eu păşesc înainte, Viaţă! Îţi mulţumesc ţie, soartă, sau cum te vei fi numind, pentru ceea ce s-a întîmplat cu mine. Mi-e şi frică să mă mai gîndesc că aş fi putut să mă opresc la lucruri mărunte. Să rămîn un oarecare! Fie ca şi pe viitor în viaţa mea să intervină şi greutăţi, şi ameninţări, şi neplăceri, şi suferinţe, numai lucruri mărunte să nu existe. Să nu mă umilesc niciodată pînă într-atît, încît să mă lupt pentru bunăstare, pentru succes, sau să tremur pentru propria-mi piele, atunci cînd e vorba de o cauză serioasă!

Se lasă noaptea, dar mie nu-mi vine de loc să dorm. Stupidă preocupare mai e şi asta. Să dormi. Probabil că se poate scăpa şi de ea. Se spune că în Iugoslavia există un tip straniu, care nu doarme de vreo treizeci de ani şi totuşi e vioi.

E miezul nopţii la Madrid. Dormiţi în pace! Respectaţi-l pe rege şi pe regină! Şi fie ca diavolul să nu vă iasă niciodată în cale... În vremurile acelea pe mine m-ar fi ars pe rug şi gata!

Nu dormiţi în pace, oameni! Nu-l respectaţi nici pe rege, nici pe regină! Şi n-are decît să vă iasă diavolul în cale, n-aveţi de ce vă teme.

...În adolescenţă visam (dar la cîte nu visam!) că atunci cînd va trebui să pornesc la o treabă serioasă şi riscantă să stau de vorbă cu tata înainte de plecare. Dar nu am avut de făcut treburi serioase şi cu tata n-am mai apucat să stau de vorbă. De, să încercăm acum:

— Uite, tată, mîine va trebui să stau pe baricade. Ţie ţi-era teamă să stai?

— Cum să-ţi spun? Desigur, mă cam temeam... Pînă la tranşeele germane erau vreo patru sute de metri, şi eu eram o ţintă vizibilă. Fraternizarea dintre ostaşi încă nu se încropise peste tot. Ici colo se mai trăgea încă. De vreo două ori s-a tras şi în mine. Dar nu m-au nimerit. Poate că au vrut doar să mă sperie...

— Dar ce fel de măsură stranie a mai fost și asta? Să te pună să stai pe marginea tranșeii?

— Asta a introdus-o guvernul provizoriu. Special pentru cei care făceau agitație în favoarea terminării războiului imperialist. „Aha, ei sînt pentru tine frați-muncitori și frați-țărani?! Să vedem cum o să tragă în tine.“ Și te puneau să stai timp de două ore... Pe alții chiar patru.

— Spiritual, nimic de zis... (Tată, dar tu ai știut că eu... că nu te-am crezut?)

— Am știut, fiule... Nu-i nimic. Timpurile erau nenorocite. Nici eu nu m-am crezut întotdeauna... Dar tu ce-ai mai născocit, ce-ai de gînd?

— Să fac o experiență privind dirijarea informației în organismul propriu. În ultimă instanță trebuie să obținem o metodă prin care omul să-și poată analiza și să-și sintetizeze propriul său organism, psihicul, memoria... Înțelegi?

— Faci tu ce faci și totdeauna vorbești nelămurit. Nu sînt în stare să pricep știința voastră. Pe vremuri puteam să demontez și să montez cu ochii legați o mitralieră. Dar asta nu pricep... Și ce o să se obțină?

— Păi... uite. Tu ai luptat pentru egalitatea tuturor. Nu-i așa? Prima fază se și înfăptuiește. Se înlătură inegalitatea dintre bogați și săraci, dintre slabi și puternici. Acum societatea oferă tuturor posibilități egale. Dar, în afara inegalității existente în societate, există o inegalitate care sălășluiește chiar în oameni. Un om lipsit de talent nu este egal cu cel talentat. Cel urît nu este egal cu cel frumos. Bolnavul și infirmul nu sînt egali cu omul sănătos... Dar dacă vom reuși să punem la punct această metodă, orice om va putea să fie așa cum dorește: inteligent, frumos, tînăr, cinstit...

— Tînăr, inteligent, frumos — asta e limpede. Toți ar vrea să fie așa. Dar cinstit, asta e mai greu. E mai greu decît orice să fii cinstit.

— Dar dacă omul știe cu precizie că o anumită informație o să-i dea în plus ticăloșie și abilitate, iar alta cinste și integritate, doar n-o să stea la îndoială ce anume să aleagă?!

— Cum să-ți spun? Există oameni pentru care e important să apară ca cinstiți în fața celorlalți. Încolo pot să și fure, numai să nu fie prinși. Asemenea oameni o să aleagă abilitatea.

— Știu... Dar să nu vorbim de ei acum, tată. Mîine are loc experiența.

— Și trebuie să te duci neapărat? Ai grijă ce faci, fiule...

— Păi cine să se ducă dacă nu eu? Ia spune, tu ai fi putut să sari de pe parapet în tranșee?

— Jos stăteau de pază doi ofițeri. M-ar fi lichidat imediat.

— Dar tu nu puteai să te rogi de ei?

— Nu prea. Dar dacă le-aș fi spus că n-o să mai fac agitație, că plec din rîndurile bolșevicilor, mi-ar fi dat drumul cu dragă inimă.

— Și atunci de ce nu le-ai spus?

— Eu, să le spun una ca asta! Nici nu m-am gîndit vreodată! Mă gîndeam că dacă voi fi împușcat, s-a terminat cu fraternizarea în sectorul nostru.

— Dar de ce te gîndeai la așa ceva? Îi iubeai mult pe oameni, nu-i așa? Dar și tu ai omorît oameni... și înainte de asta, și după.

— Am omorît și eu, m-au omorît și ei pe mine — timpurile erau de așa natură.

— Și totuși de ce?

— Probabil pentru că eram mîndru, de aceea, tare mai eram mîndru pe-atunci. Credeam că țin piept întregului război.

— Iată că și eu, tată, sînt acum tot atît de mîndru.

— Sigur, ai ajuns pe parapet. Trebuie să stai mîndru. Asta așa-i. Numai să nu compari munca ta cu parapetul acela, fiule. Eu n-am apucat să stau

nici două ore. Comitetul soldaţilor a dat alarma pe batalion, iar pe ofiţeri i-au lichidat şi gata... Dar tu, pentru tine cine o să dea alarma?

La această întrebare eu n-am avut ce răspunde şi discuţia imaginară a luat sfîrşit.

Şi acum, gata — la culcare! „Cucule, cucule, cîţi ani voi trăi?"

Capitolul 6

În romanele fantastice elementul principal era radioul. O dată cu el se aştepta să coboare fericirea asupra oamenilor. Şi iată că radioul există, dar fericirea nu.

I. ILF: Blocnotesuri

Aspirantul Krivoşein urcă la etajul cinci şi intră în apartament. Viktor Kraveţ şi dublura Adam fumau pe balcon. Zărindu-l se înapoiară în cameră. Krivoşein îi privi fără veselie.

— Trei dintr-o păstaie. Şi au fost patru... Se uită la ceas. Mai avea timp. Se aşează. Ia povesteşte, Viktor Kraveţ ce s-a întîmplat la voi acolo.

Viktor îşi aprinse o nouă ţigară şi începu să povestească cu o voce domoală.

— ...Programul experienţei prevedea următoarele: scufundarea în lichid pînă la gît, — controlarea senzaţiilor — aşezarea pe cap a „coifului lui Monomah" — din nou verificarea senzaţiilor — comanda „nesatisfăcător" („nu e bine") — intrarea în contact de interpătrundere cu circuitul lichid — atingerea stadiului de transparenţă dirijată — sudarea coastelor fracturate — utilizarea „impulsului satisfacţiei" pentru comanda „e bine" — restabilirea netransparenţei — ieşirea din contactul cu circuitul lichid — părăsirea rezervorului.

Toate au fost de zeci de ori încercate şi verificate, cu ocazia cufundării membrelor. Interpătrunderea

lichidului cu corpul putea fi ușor controlată și reglată.

Trebuie să înțelegeți că în corpul nostru există totdeauna unele locuri mai puțin sănătoase, există mici deficiențe, sau cam așa ceva, mă rog, așa cum pe o piele, chiar sănătoasă, există, ici-colo, coșuri, zgîrieturi, inflamații locale. Nu știu de ce natură sînt aceste zgîrieturi interne, dar după ce lucrezi în lichid, simți totdeauna piciorul sau mîna mai sănătoase și mai puternice. Circuitul lichid îndreaptă aceste mici defecte. Și aceste așa-zise „remedieri" pot fi ușor recunoscute. La început mîncărimea în locul respectiv crește, apoi slăbește dintr-o dată. Și dacă după o asemenea slăbire se dă comanda e „E bine", mașina scoate circuitul lichid din contactul cu corpul, piciorul sau mîna devin netransparente. Spun asta, pentru că în privința metodei intrării în contact și ieșirii din contact cu circuitul lichid noi nu am avut nici un fel de probleme...

— Atîta timp cît am scufundat doar zece, cincisprezece procente din corp, adăugă Krivoșein.

— Da... noi n-am avut îndoială nici asupra faptului că corpul omenesc scufundat în lichid, în stadiul transparenței dirijate își păstrează elasticitatea mușchilor. De cîte ori n-am organizat „lupte" în lichid: brațul lui (transparent) cu al meu (netransparent), sau brațul drept cu cel sting, amîndouă transparente. Cu alte cuvinte, circuitul lichid păstrează pe deplin vitalitatea corpului...

— A unei părți a corpului, îl corectă din nou Krivoșein, cam arțăgos.

— Da... Probabil tocmai asta-i problema, oftă Kraveț.

...Desigur le era teamă. Una este să-ți afunzi mîna sau piciorul în lichid. Poți să le tragi repede afară, dacă simți vreo primejdie. În cel mai rău caz rămîi fără o mînă. Dar cu totul altceva e să te cufunzi în întregime în rezervor, să te dai pe mîna

unui mediu complicat şi, orice s-ar spune, misterios, de care nu te poţi feri şi nici nu poţi fugi.

Ei îşi ascundeau unul faţă de celălalt această teamă. Krivoşein se temea pentru propria sa persoană, iar Kraveţ se temea să nu-l sperie degeaba.

Totul fusese pregătit minuţios, cu conştiinciozitate. Au reglat nivelul lichidului în rezervor, în aşa fel ca, la scufundare, acesta să ajungă exact pînă la gîtul lui Krivoşein şi astfel să poată sta în picioare. În faţa rezervorului au instalat o oglindă mare (au trebuit să cumpere din banii lor oglinda, pentru că în magazia institutului nu se găseau asemenea articole). În ea Krivoşein putea să urmărească singur şi să controleze modificările corpului său.

Pentru a reduce la minimum influenţa perturbaţiilor electromagnetice asupra „coifului lui Monomah" şi al circuitelor electronice, au hotărît să efectueze experienţa în timpul nopţii, după orele două, exact cînd în jur sînt deconectate toate instalaţiile, iar tramvaiele şi troleibuzele se odihnesc în depouri.

Krivoşein se dezbrăcă în pielea goală, se urcă pe scăriţă şi, ţinîndu-se cu mîna stîngă de marginea rezervorului (dreapta nu-l prea asculta după accidentul de motocicletă), sări în rezervor. Lichidul începu să se agite. Şi cum stătea aşa, cufundat în lichid pînă la gît, capul părea că e separat de trup. Viktor Kraveţ, cu „coiful lui Monomah" pe cap stătea pe scara mobilă.

Krivoşein îşi linse buzele.

— E sărat... vocea îi era răguşită.

— Ce?

— Lichidul. Ca apa de mare.

Aşteptară un minut.

— Se pare că totul e în regulă. Nici un fel de senzaţii, cum era de aşteptat. Dă-mi „coiful".

Viktor Kraveţ îi înfundă bine pe cap „coiful lui Monomah", învîrti cîteva butoane pe el, apoi coborî.

Acum sarcina lui era să-l urmărească cu atenţie pe Krivoşein, să-i dea sfaturi, dacă va fi nevoie, şi, în cazul unor complicaţii neprevăzute, să-l ajute să părăsească rezervorul.

Timp de încă un minut Krivoşein se acomodă cu situaţia.

— Senzaţiile obişnuite: mîncărimi, înţepături... spuse el. Nimic nou. Şi acum, gata... Urează-mi tot ce trebuie. Încep să mă conectez.

— Succes, Valea...

— La dracu! I-am dat drumul...

Mai mult n-au mai discutat.

...Corpul lui Krivoşein se developa în lichid ca negativul unui film color. Sub muşchii de culoare purpurie, se desenau contururile albe ale oaselor şi ligamentelor. Coastele se ridicau şi se lăsau ritmic, ca nişte foale de fierărie.

Pe două din coaste Kraveţ zări nişte umflături albe, urmările fracturilor. Ghemotocul roşu-liliachiu al inimii ba se contracta, ba se relaxa, împingînd şuvoaiele de sînge.

Krivoşein nu-şi lua ochii de la imaginea sa din oglindă. Avea chipul palid şi contrariat.

Curînd muşchii deveniră galbeni-aurii. Abia se mai puteau deosebi de lichid. Cu claritate se contura numai scheletul, care proptea cu vertebrele sale capul lui Krivoşein. Printre coastele lui, Viktor Kraveţ distingea licărirea becurilor pe panoul de comandă al maşinii electronice de calcul.

— Şi atunci... Kraveţ îşi frecă puternic tîmplele cu palmele, trase adînc din ţigară, atunci au început oscilaţiile. Exact ca atunci, chiar la început, cu iepurii de casă, totul la el începu să-şi schimbe sincronizat dimensiunile, nuanţele... M-am repezit la rezervor: „Valea, ce faci?!“ El se uită la mine, dar nu răspunse nimic. „Autooscilaţiile! Deconectează-te!“ El încercă să răspundă ceva, desfăcu buzele şi deodată se afundă în lichid cu cap cu tot! Începu dintr-o dată să se bîţîie, să se răsucească, să-şi

agite oasele... Părea un schelet care țopăie, cu o cască nichelată pe cap!

El trase din nou cu lăcomie din țigară.

— Singurul lucru ce se putea face pentru a-l salva era să intri în ritmul autooscilațiilor corpului său (asta cu ajutorul „coifului lui Monomah" și al comenzilor „E bine" și „Nu e bine"), să le calmezi, să le orientez treptat către revenirea corpului în stadiul netransparent. Adică, dirijare din exterior, metoda prin care el te-a creat pe tine, Viktor Kraveț arătă cu capul spre Adam.

Un timp tăcu, apoi strîngînd din dinți:

— Ticălosul de Harri! Ce bine ne-ar fi prins acum un „coif" de rezervă STE-2. Dar mai putea fi vorba de un STE-2 după povestea cu teza lui de doctorat! Închisoarea ar fi o pedeapsă prea blîndă pentru mizerabilul ăsta...

— Pentru că n-a executat la timp o comandă a laboratorului, cred că n-o să primească nici măcar o mustrare. Nu-i un fapt atît de grav ca o grosolănie față de un profesor. Krivoșein zîmbi răutăcios. Iar de altceva mai grav nu vei putea să-l acuzi.

— Mai rămăsese o ultimă soluție: să scot „coiful lui Monomah" de pe capul lui Valea, continuă Viktor. Am urcat în grabă scara și mi-am cufundat mîinile în lichid. Am simțit dintr-o dată un șoc electric prin ambele mîini. Judecînd după ceea ce am simțit, tensiunea era de vreo patru-cinci sute de volți. Înainte vreme n-a existat niciodată o tensiune atît de puternică acolo. Știți că în astfel de cazuri mîinile se retrag în mod reflex, fără să vrei. M-am repezit la dulap mi-am pus mănuși de cauciuc, mi-am vîrît din nou mîinile în rezervor. Dar Valea se scufundase adînc, iar mănușile nu erau suficient de lungi. De data aceasta șocul electric a fost atît de puternic, încît m-a trîntit pe podea. Nu-mi rămînea altă soluție decît să răstorn rezervorul... Nu puteam admite ideea ca el să se dizolve sub ochii mei

în lichid ca... ca tine. Viktor Kraveț privi spre Adam. Pentru că eu fusesem el, Krivoșein, cînd te-am creat și te-am dizolvat pe tine... (Chipul lui Adam se încordă.) Și apoi, el mai era încă viu. Fața i se dizolvase, numai „coiful" i-a mai rămas pe cap. Dar se smucea, ceea ce însemna că mușchii acționau... M-am apucat de marginea rezervorului și am început să-l legăn. În sfîrșit, l-am răsturnat aproape peste mine. În ultima clipă am reușit să mă dau la o parte. Numai că un jet de lichid mi-a stropit fața și gîtul. Și acest jet mi-a provocat al treilea șoc electric... Mai departe nu-mi mai amintesc nimic. Mi-am venit în fire abia pe targă.

El tăcu. Tăceau și ceilalți doi. Krivoșein se ridică și făcu gînditor cîțiva pași prin cameră.

— Nimic de zis, experiența a fost bine pregătită. Totul a fost gîndit, chibzuit. Nu-i vorba de o crimă, de o întîmplare fatală, nu-i vorba de o gravă greșeală... Cum s-ar spune, omul a fost omorît după toate regulile artei! Dacă n-ai fi răsturnat rezervorul, el s-ar fi dizolvat. El s-a dizolvat și în afara rezervorului pentru că lichidul care-l îmbibase încetase să mai fie un circuit lichid organizator... El nu trebuia să rămînă cu „coiful lui Monomah" pe cap, asta e! Conectîndu-se la lichid, el s-ar fi putut dirija și fără el...

— Așa va să zică! Viktor Kraveț își înălță capul.

— Da. Această cască idioată vă era necesară doar ca să vă conectați la „mașina-mamă", și atît. În continuare creierul comandă nervii nemijlocit, și nu prin intermediul cablurilor și circuitelor... Și atunci cînd au început autooscilațiile nedirijate, această cască i-a fost fatală. Un obiect străin, de altă natură, aflat într-un lichid viu, e ca și cum ai vîrî o suliță într-un urs!

— Da, dar de ce au început autooscilațiile? se amestecă în vorbă Adam. El se întoarse spre Kraveț. Ia spune, voi ați mai studiat acest proces după povestea cu iepurii și... cu mine?

— Nu. În cadrul ultimelor experienţe noi nu neam mai ocupat de ele. Toate transformările se dirijau bine cu ajutorul senzaţiilor. Am mai arătat lucrul acesta. Nu pot să înţeleg, cum de a putut să-şi piardă autodirijarea! S-a pierdut cu firea? În general, acest proces e înrudit cu zăpăceala... Dar de ce s-a zăpăcit?

— Trecerea cantităţii în calitate, spuse Adam. Cît timp voi v-aţi cufundat mîna sau piciorul în lichid, existau puţine „focare de defecţiuni" după care se poate controla şi dirija pătrunderea circuitului lichid în corp. Era ca şi cum ai fi stat de vorbă cu unul sau doi interlocutori. Dar cînd şi-a scufundat tot corpul... în el există, desigur, mult mai multe asemenea focare decît într-o singură parte a corpului, şi...

— În locul unei discuţii decente s-a produs un adevărat vacarm, adăugă aspirantul. Şi el s-a încurcat. E foarte posibil.

— Ia ascultaţi, voi, experţilor! Viktor Kraveţ se uită furios la ei. Totdeauna cînd ceva iese altfel de cum trebuie, se găsesc o mulţime de oameni gata să trăncănească pe tema de ce n-a reuşit şi astfel să se afirme. „Eu am prevăzut! Eu am spus!" Dacă s-ar declanşa un război atomic, probabil că s-ar găsi şi atunci oameni care, înainte de a se preface în scrum, ar mai apuca să exclame bucuroşi: „Eu v-am spus că o să fie război atomic!" Sînteţi atît de convinşi că experienţa n-a reuşit tocmai datorită acestor deficienţe, încît aţi avea curajul să vă cufundaţi în rezervor dacă deficienţele vor fi înlăturate?

— Nu, Victor Kraveţ, spuse Krivoşein, nu. Nici unul dintre noi nu se va mai vîrî în rezervor doar pentru a demonstra că are dreptate sau nu. Munca noastră e de altă natură. Va trebui, desigur, să ne băgăm în rezervor, şi nu o dată, pentru că ideea e bună. Dar o vom face cu un risc minim şi cu folos maxim...

Degeaba te înfierbînţi! Voi aţi compromis experienţa. O asemenea experienţă! Şi era cît pe-aci să distrugeţi toată munca şi întreg laboratorul. Aţi avut de toate şi idei măreţe, şi elanuri eroice, şi descoperiri, şi şovăieli, şi strădanii calificate... V-a lipsit un singur lucru — prudenţa înţeleaptă! Poate că nu sînt eu cel mai indicat să vă fac reproşuri. Nici eu n-am fost mai breaz, m-am bazat pe întîmplare într-o experienţă serioasă şi era cît pe aci s-o mierlesc... Dar spune-mi, de ce nu m-aţi chemat şi pe mine de la Moscova, să iau parte la această experienţă?

Viktor Kraveţ îl privi cu o uşoară ironie.

— Cu ce ne-ai fi ajutat? Tu ai rămas în urmă în acest domeniu.

Aspirantul simţi că se sufocă. După atîtea eforturi, să-ţi fie dat să auzi una ca asta!

— Mare ticălos eşti, Vitea, zise el cu o blîndeţe neobişnuită. E trist că trebuie să spun asta unui om care mi-e atît de apropiat informaţional, dar tu eşti pur şi simplu o canalie. Va să zică, ca să mă trimiţi la miliţie, ca să scapi tu de răspundere penală, pentru asta sînt bun? Dar ca cercetător nu? El se întoarse spre fereastră.

— Ce legătură are răspunderea penală cu treaba aceasta? mormăi încurcat Viktor Kraveţ. Trebuia salvată într-un fel munca...

Deodată sări ca ars. Dinspre fereastră se apropia Onisimov de el! Adam tresări şi el, ridicînd stupefiat capul.

— N-aţi fi salvat nimic, Viktor Kraveţ, spuse Onisimov cu o voce hîrîită. Dacă şeful laboratorului n-ar fi învăţat cîte ceva la Moscova, ai fi stat acum pe banca acuzaţilor, cetăţene pseudokraveţ. Am avut ocazia să bag oameni la puşcărie şi cu dovezi mai puţine. E clar?

De data aceasta, aspirantul Krivoşein îşi reluă chipul în zece secunde. Practica îşi spunea cuvîntul.

— Va să zică... Tu erai?! Tu m-ai eliberat? Ia stai... Cum faci tu asta?

— Te pomenești că biologia e cea care?!... sări și Adam.

— Și biologia, și sistemologia... Krivoșein își masa liniștit obrajii. Spre deosebire de voi, eu îmi amintesc cum am fost în „mașina-mamă".

— Spune-ne, cum faci tu asta! nu-l slăbea Kraveț.

— Am să vă spun, nu te frămînta, totul la timpul său. Acum o să aplicăm aceste cunoștințe în munca cu „mașina-mamă". Însă în ceea ce privește aplicarea lor în viață, va trebui să procedăm cu foarte multă atenție... Aspirantul se uită la ceas, apoi se întoarse spre Adam și Kraveț. E timpul să mergem. Haideți la laborator. O să analizăm experiența noastră la fața locului.

— Ce chestie!... Ah, ce ți-e și cu savanții ăștia! Șeful miliției orășenești rîdea și clătina din cap, în timp ce Matvei Appolonovici îi raporta despre „împrejurările pe deplin clarificate" ale incidentului de la Institutul de sistemologie. Prin urmare, în timp ce dumneata luai probe și... discutai cu academicianul, „cadavrul" a ieșit de sub mușama și s-a dus să se spele?

— Exact... Era amețit după lovitura primită în cap, tovarășe colonel.

— Desigur! Putea să facă orice poznă. Iar alături scheletul, parcă era un făcut! Iată ce înseamnă să studiezi prost locul incidentului, tovarășe Onisimov. Alexei Ignatievici ridică moralizator un deget. N-ai ținut seama de specific. Doar nu era o deplasare pe șosea sau un înecat, ci un laborator științific. Totdeauna găsești la ei acolo, dracu știe, ceva știință... Ai cam dat dovadă de neglijență, Matvei Appolonovici!

— „Să-i relatezi totul așa cum s-a petrecut? se întrebă întristat Onisimov. Nu. N-o să mă creadă"...

— Dar cum a putut doctorița de la „Salvare“ să facă o asemenea gafă? Să ia drept mort un om viu? Întrebă cu voce tare colonelul. Oh, simt eu că nici ei nu stau prea strălucit cu procentul de vieți salvate. S-a uitat la el și ce și-a zis: Omul e în stare gravă, tot o să moară la clinică, măcar să nu le strice statistica.

— Poate că a greșit, pur și simplu, Alexei Ignatievici, îi luă mărinimos apărarea Onisimov. Stare de șoc, leșin adînc, vătămări corporale. Ce și-a zis...

— Posibil. Păcat că n-a fost acolo Zubato al nostru. El determină totdeauna decesul după existența petelor cadaverice. Și fără greș. Da... desigur, n-ar fi fost rău să ridicăm cu această afacere procentul de cazuri rezolvate. Ne-ar fi prins foarte bine acum, la sfîrșit de semestru. Dar, mă rog, dă le naibii de procente! Principalul e că toți sînt sănătoși, că totul s-a terminat cu bine. E adevărat — el își ridică ochii spre Onisimov — există o oarecare nepotrivire în actele acestui Kraveț.

— Expertul n-a descoperit în ele nici ștersături, nici lipituri, nici corecturi, Alexei Ignatievici. Acte ca toate actele. Poate că miliția din Harkov a încurcat lucrurile.

— Ei, cu asta n-au decît să-și bată capul cei de la Biroul de evidență a populației, nu noi. Omul n-a comis nici o crimă — și basta cu această chestiune. Dar dumneata, dumneata, Matvei Appolonovici, Alexei Ignatievici luă o mină caraghioasă și se lăsă pe spetează scaunului, ai propus să trimitem dosarul organelor securității... Cum am fi apărut noi acum în fața organelor superioare? Nu v-am spus eu totdeauna că chestiunile cele mai încurcate se dovedesc după verificare cele mai simple!

În jurul ochilor săi mici și inteligenți, umbriți de sprîncene groase, se formară riduri mărunte ca niște raze.

Ei treceau, pe la amiază, prin cartierul academicienilor: Adam în dreapta, Krivoşein la mijloc, Kraveţ în stînga. Asfaltul muiat de arşită păstra urmele paşilor lor.

— Ei acum vom putea lucra ştiinţific, în cunoştinţă de cauză, spuse Krivoşein. Am aflat multe lucruri noi, am învăţat destule. Ei acum se conturează o orientare clară. Viktor Kraveţ, Adam ţi-a vorbit despre ideea lui?

— Mi-a vorbit.

— Şi de ce o spui cu atîta indiferenţă?

— Păi, încă o metodă. Ei şi?

Adam se posomorî, dar nu spuse nimic.

— Nu, nu-i chiar asta?! „Maşina-mamă" introduce informaţia în om temeinic şi pentru multă vreme, pentru toată viaţa, nu doar pentru o şedinţă. Şi informaţia Artei va putea modifica psihicul omului, îl va putea corecta, aşa cum a fost corectată înfăţişarea ta în comparaţie cu a mea! Desigur, asta e o treabă serioasă, nu e floare la ureche. O să-i prevenim în mod cît se poate de cinstit. Omule, după metoda noastră îţi vei pierde pentru totdeauna aptitudinea de a minţi, de a fi meschin, de a-i asupri pe cei slabi, de a face ticăloşii. Noi nu garantăm că după aceea vei fi mai fericit. Viaţa va deveni mai luminoasă, dar mai grea. În schimb vei fi Om!

— O adevărată anectodă! spuse cu umor Kraveţ. Metoda de a reda omului nevinovăţia pierdută!

— Adică cum?! exclamară Adam şi Krivoşein în acelaşi timp.

— Pentru că, de fapt, voi intenţionaţi, cu ajutorul informaţiei Artei, să-i simplificaţi şi să-i programaţi strict pe oameni! E adevărat, vreţi să-i programaţi pentru lucruri bune: să fie cinstiţi, să aibă trăsături sufleteşti frumoase, dar acesta nu va mai fi un om, ci un robot! Dacă un om nu minte şi nu-i muşcă pe alţii pentru că nu ştie cum s-o facă, acesta nu e un merit al lui. O să trăiască un timp, o să-şi însuşească informaţia suplimentară, o să înveţe

și apoi o să mintă, o să înșele. Nu e o treabă grea. Dar dacă el știe să mintă, să înșele, să asuprească (și noi toți știm, numai că n-o recunoaștem) și e convins că dacă ar aplica ceea ce știe ar trăi mai ușor și mai bine, și totuși n-o face, nu de teamă că ar fi prins, ci pentru că e conștient că datorită unor asemenea fapte viața lui și a altora va fi mai murdară, atunci el e, într-adevăr, un Om!

— E prea complicat spus, observă Krivoșein.

— Dar și oamenii sînt complicați și devin din ce în ce mai complicați. Nu poți să-i simplifici. Cum de nu înțelegeți acest lucru? Aici nu-i nimic de făcut. Oamenii știu că în lume există ticăloșia și țin seama de asta în gîndurile, cuvintele și faptele lor. Și orice fel de informație nouă, bine intenționată ați introduce în ei, și indiferent de procedeul prin care ați face-o, ea îi va complica doar, și atît!

— Stai puțin, spuse posomorît Adam. Nu-i de loc obligatoriu să-i simplifici pe oameni ca să-i faci mai buni. Tu ai dreptate. Omul nu este un robot, nu-l poți limita printr-un program rigid de bune intenții. Și nici nu e nevoie. Dar poți, cu ajutorul informației Artei, să introduci în el o înțelegere precisă despre ce înseamnă bine, bine în sensul cel mai larg, și ce înseamnă rău.

— Dar scopurile, intențiile o să-i rămînă aceleași și totul le va fi subordonat. Iar ca să introduci în om scopuri (chiar bune), e imposibil. Ar fi aceeași orientare către un robot virtuos. Viktor Kraveț se uită la dubluri și rîse. Mi-e teamă că doar cu tehnica pură n-o scot la capăt cu voi... Vouă nu vă trece prin cap că toate străduințele noastre de a descoperi „metode absolute" pornesc nu de la rațiune, ci din credința noastră inginerească că știința și tehnica pot totul? Dar de fapt ele nu pot totul. Și pe această linie nu vom ajunge nicăieri. Eu văd o altă direcție. Din cercetările noastre se va naște, cu timpul, o știință nouă: Știința Experimentală și Teoretică despre Om. O știință vastă și necesară, dar numai știin-

ţă. Ea va spune: Iată ce eşti tu, omule. Şi va lua naştere Tehnica Omului... Astăzi, asta sună probabil groaznic: tehnica sintezei şi introducerii informaţiei în om. Ea va include totul, de la medicină la matematică şi de la electronică la artă. Dar oricum va fi numai tehnică. Ea va spune: Iată ce poţi tu omule. Iată cum vei putea să te transformi. Şi atunci fiecare o să se gîndească şi o să se hotărască. Ce vrei tu? Ce vrei de la tine însuţi?

Cuvintele lui Viktor Kraveţ au produs o puternică impresie. Un timp toţi trei au păşit în tăcere, gîndindu-se. Cartierul academicienilor a rămas mult în urmă. În depărtare se vedeau parcul şi clădirile institutului, iar în spatele lor uriaşul hangar de probă, din oţel şi sticlă, al Biroului de construcţie.

— Băieţi, dar cum rămîne cu Lena? întrebă Adam şi se uită la Krivoşein. Kraveţ îi aruncă la rîndul său o privire curioasă.

— Tot aşa rămîne, spuse el cu convingere, pentru că nu s-a întîmplat nimic. E limpede?

Adam şi Viktor nu mai spuseră nimic.

O apucară cu toţii pe aleea cu castani, unde era mai multă umbră şi răcoare.

— „Iată ce eşti tu, omule! Iată ce poţi tu, omule! Deci ce vrei tu de la tine, omule!“ repetă Krivoşein. Frumos spus! Ah, ce frumos! Dacă aş avea mulţi bani, aş înălţa în fiecare oraş cîte un obelisc cu inscripţia: „Oameni! Feriţi-vă de adevărurile mărunte, purtătoare de semiadevăruri! Nu există nimic mai fals şi mai primejdios decît adevărurile mărunte, pentru că ele nu sînt adaptate la viaţă, ci doar la creierele noastre.“

Kraveţ îl privi pieziş.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Vreau să spun că lipsurile tale, puişor, sînt continuarea propriilor tale calităţi. Am impresia că Krivoşein cel original a cam întrecut măsura în ceea ce te priveşte. Prea a vrut să te facă perfect. Eu personal n-am înţeles niciodată de ce oamenii

cu o logică foarte bine dezvoltată sînt socotiți drept oameni inteligenți...

— Mai bine ai vorbi la concret!

— Pot și la concret, puișorule. Ai început-o bine. Omul este complex și liber. El nu poate fi simplificat și supus programării. Vor apare Știința omului și Tehnica omului. Ai ajuns la concluzia că nouă ne revine sarcina să impulsionăm această știință și tehnică, iar la celelalte să renunțăm. Să hotărască oamenii înșiși. Pentru noi concluzia e foarte comodă, de necombătut. Dar ia hai să aplicăm teoria ta la un alt obiect. Există, de exemplu, știința despre nucleu și tehnica nucleară. Exiști tu, plin de cele mai bune intenții împotriva armei nucleare. Ție ți se dă deplina libertate de a rezolva problema respectivă. Ți se înmînează cheile tuturor depozitelor de bombe atomice, toate codurile și cifrurile, accesul în toate uzinele nucleare. Poftim, acționează!

Adam rîse încetișor.

— Cum ai să utilizezi această strălucită ocazie de a salva omenirea? Eu știu cum. Ai să stai în mijlocul depozitelor de bombe atomice și ai să urli de groază.

— Dar de ce neapărat să urlu?

— Pentru că nu înțelegi nici pe dracu din toată treaba asta, la fel cum alți oameni nu înțeleg munca noastră... Da, va exista o asemenea știință, Știința Omului. Da, va exista și Tehnica Omului. Dar cei dintîi specialiști în această știință și în această tehnică sîntem noi. Iar un specialist, în afara îndatoririlor general umane, răspunde pentru știința lui și pentru toate aplicațiile ei! Pentru că în ultimă instanță, el *face toate acestea* cu ajutorul ideilor, cunoștințelor, hotărîrilor sale! El, și nimeni altcineva! Așa că, vrei-nu vrei, dar *nouă* ne revine sarcina de a orienta dezvoltarea științei despre sinteza informației în om.

— Bine, să admitem... Viktor Kraveț nu voia să se dea bătut. Dar, cum s-o orientăm? Știi că nu

există încă o metodă de aplicare, cu o siguranță absolută a descoperirii spre binele oamenilor, după cum am jurat cu un an în urmă!

— Ia uitați-vă, băieți, spuse încet Adam.

Toți trei își întoarseră capetele spre stînga. Sub un copac, pe o bancă, ședea o fetiță. Alături de ea zăcea un ghiozdan, și două cîrji. Picioarele subțiri, în ciorapi negri, erau întinse, nefiresc. Razele de soare, pătrunzînd prin frunzișul copacilor, se jucau prin părul ei brun.

— Luați-o înainte. Vă ajung eu din urmă. Krivoșein se apropie de fetiță și se așează alături de ea pe marginea băncii. Bună ziua, fetițo!

Ea își ridică mirată ochii mari și limpezi, dar care nu aveau nimic de copil.

— Bună ziua...

— Spune-mi, fetițo... Krivoșein îi zîmbi ca să nu o sperie. Te rog, să nu te mire întrebarea mea: La voi la școală, cel care nu și-a ținut cuvîntul dat este scuipat în ureche?

— Nuuu... răspunse cu teamă fetița.

— Pe vremea mea era scuipat. Exista un astfel de obicei barbar... Știi ceva? Îți dau cuvîntul meu că nu va trece nici un an și tu vei fi sănătoasă și frumoasă. Ai să alergi, ai să cazi, ai să te plimbi cu bicicleta, ai să faci baie în Nipru. Îți promit. Pot să mă scuip în ureche dacă am să te mint!

Fata îl privea cu ochii mari și pe buzele ei apăru un zîmbet neîncrezător.

— Dar... la noi nu se scuipă. Noi avem o școală care...

— Înțeleg... Și nici asemenea școli n-o să mai fie. O să înveți la o școală obișnuită. Ai să vezi! Uite așa...

Nu mai avea ce să-i spună. Dar fetița se uita la el cu atîta candoare, încît îi era cu neputință să plece de lîngă ea.

— Pe mine mă cheamă Saşa, dar pe dumneavoastră?

— Valea... Valentin Vasilievici.

— A, știu, dumneavoastră locuiți la nr. 33. Iar eu la nr. 39, la trei case.

— Da, da... Ei, eu trebuie să plec la serviciu...

— În schimbul doi?

— Da. În schimbul doi. Cu bine, Saşa.

— La revedere...

El se ridică. Zîmbi şi îi făcu cu ochiul, chipurile, nu-ți pierde curajul!... Drept răspuns fetița zîmbi şi ea. Nici nu mi-l pierd... Şi totuşi el plecă cu sentimentul că a părăsit un om căzut în nenorocire.

Aleea dădea în stradă. Dincolo de ultimii castani se zăreau trecînd automobile. La cotitură, toți trei îşi întoarseră capetele. Fetița se uită în urma lor. Ridicară mîinile în semn de salut. Ea le zîmbi, agitîndu-şi mîna subțire.

— Înțelegi, Vitea? Krivoşein îl cuprinse cu brațul după umăr. Înțelegi, băiete, eu totuşi te iubesc, afurisitule, deşi nu am pentru ce. Ar trebui să-ți trag o mamă de bătaie cu centironul soldățesc, aşa cum ne bătea tata pe timpuri, dar prea eşti mare şi serios...

— Bine, bine, mai termină! spuse Viktor Kraveț.

— Înțelegi, Vitea, în ceea ce priveşte „butonul fericirii", tu ai dreptate. A fost o exagerare inginerească. Oamenii aşteaptă, în general, din partea tehnicii doar micşorarea exigențelor față de ei înşişi... E caraghios! Pentru şobolani e uşor să instalezi butonul fericirii. Introduci un electrod în centrul plăcerii din scoarța cerebrală, şi n-are decît să apese cu lăbuța contactul. Dar oamenii, cred eu, nu au ce face cu asemenea fericire... Şi totuşi există o metodă. Nu cu ajutorul butonului şi nici bazată pe matematică, dar există. Şi, în mod empiric, noi ne-o însuşim încet-încet. Faptul că ne stoarcem creierii chiar şi cu problema utilizării descoperirii în folosul oamenilor şi nu numai al nostru, face parte din această metodă. Şi faptul că Adam a putut să se

învingă pe sine și să se înapoieze aici cu o idee bună, ține tot de această metodă. Și faptul că Valea și-a asumat riscul unei asemenea experiențe, știind ce se poate întîmpla, face parte din această metodă. Desigur, dacă experiența ar fi fost pregătită mai minuțios, s-ar fi putut ca el să rămînă în viață. Dar nici unul dintre noi nu e ferit, nici de greșeli, nici de rebuturi. Asta e munca! Faptul că el a ales sinteza oamenilor, cu toate că sinteza mașinilor microelectronice ar fi fost mult mai simplă și mai bănoasă, ține tot de această metodă. Și faptul că noi am acumulat cunoștințe pe această linie ține de această metodă. Acum nu mai sîntem începători diletanți și nimeni nu ne poate deruta în muncă, sau într-o discuție în contradictoriu. Dimpotrivă, putem noi să-i derutăm pe alții. Iar într-o discuție sinceră, deschisă, cunoștințele reprezintă arma principală...

— Dar într-una nesinceră, necinstită?

— Această metodă este aplicabilă și într-o discuție necinstită. Harri a fost strîns cu ușa tot cu această metodă. Eu și cu tine am ieșit dintr-o situație dificilă și am găsit de lucru tot cu ajutorul ei. Noi sîntem capabili de multe, n-are rost să ne ascundem după deget, și să muncim, și să ne batem, și chiar să facem politică. Desigur, e mai bine ca întotdeauna s-o scoți la capăt cu duhul blîndeții. Dar dacă nu se poate, vom proceda și altfel... Adam, dă-mi o țigară, ale mele s-au terminat. Krivoșein își aprinse o țigară și continuă: — Și pe viitor va trebuie să ne conducem după această metodă empirică și în muncă și în viață. Întîi și întîi o să lucrăm împreună. În munca noastră lucrul cel mai îngrozitor este singurătatea. Ați văzut unde a dus singurătatea. Vom aduna în jurul muncii noastre — desigur cu multă grijă — oameni inteligenți, cinstiți, puternici și cunoscători. Vom avea grijă ca, în nici o etapă, descoperirea noastră să nu cadă în mîna unui ticălos sau tembel. Avem cui da alarma! O să-l atragem și pe Azarov, și pe Vano Alexandrovici Androsiașvili, și mai am eu

pe cineva în vedere. O să încercăm să-l aducem şi pe Valerka Ivanov... Şi dacă vom duce munca în felul acesta, totul o să fie bine în ce priveşte metoda dublării oamenilor, dublarea cu corectări, transformarea informaţională a oamenilor obişnuiţi...

— Totuşi, în privinţa aceasta nu e vorba de o rezolvare inginerească, nu există o garanţie de sută la sută, spuse Kraveţ cu încăpăţînare. Desigur, se poate încerca... Tu crezi că Azarov o să accepte?

— O să accepte, ce să facă! Da, asta nu e o soluţie inginerească, organizatorică. Şi nu este o rezolvare simplă. Dar altă rezolvare nu există... O să reunim în jurul muncii noastre oameni talentaţi cercetători, constructori, medici, pictori, sculptori, psihologi, muzicanţi, scriitori, sau, pur şi simplu, oameni cu experienţă, care ştiu cîte ceva despre viaţă şi despre om. Vom începe să aplicăm în viaţă ceea ce este mai necesar: tămăduirea bolilor şi a infirmităţilor, corectarea înfăţişării exterioare şi a psihicului... Apoi, aproape pe nesimţite vom selecta treptat informaţia pentru programul universal al „maşinii-mamă", ca să introducem în creierul şi în corpul omului tot ce omenirea a acumulat mai bun de-a lungul existenţei sale.

— PUPO — pronunţă Viktor. Programul Universal de Perfecţionare a Omului. Sună grozav! Măimăi...

— Trebuie să încercăm, spuse Adam cu încăpăţînare. Da, nu există o garanţie sută la sută, nu stă totul în puterile noastre. Poate că nici n-o să ne reuşească totul. Dar dacă nu vom încerca, dacă nu vom năzui către asta, atunci cu siguranţă, n-o să iasă nimic! Şi ştiţi, mie mi se pare că, în acest domeniu nu e chiar atît de mult de lucru. Important e ca, într-o generaţie sau două, să se împingă dezvoltarea omului în direcţia necesară, iar mai departe treaba o să meargă şi fără ajutorul maşinilor. Pentru că oamenii ştiu şi singuri să facă oameni, să-i educe şi să-i dezvolte.

ultima însemnare din jurnal — și îndrăzneala, și ideile, și uimirea copilărească în fața măreției lumii și vuietul oceanului în furtună, și inteligența aparatelor, și beția muncii, și cerul albastru și mirosul ierburilor încinse de soare, și înțelepciunea bătrîneții și maternitatea plină de încredere... și chiar și amintirea nenorocirilor și greșelilor, ca ele să nu se mai repete! Vor fi de toate: cunoșterea lumii, înțelegerea reciprocă, dorința de pace și tenacitatea, înclinația spre visare și scepticismul care remarcă imperfecțiunile, marile proiecte și priceperea de a le realiza. În esență, pentru o viață mai bună s-a făcut mult și a mai rămas puțin!

Să-i lăsăm pe oameni să fie așa cum vor să fie. Numai să vrea!

Soarele era de un galben incandescent. Automobilele treceau în goană uruind. Trecătorii își tîrau pașii prin arșiță. Milițianul dirija circulația, imprimîndu-și tocurile în asfaltul străzii. Trei ingineri se duceau la lucru...

Fantastic Club

Lei 9,75